

ANADOLU SELÇUKLU VE BEYLİKLER DÖNEMİNDE
AKSARAY ŞEHİRİ

19182

Muhammet Görür

Hacettepe Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü

T. C.
Yükseköğretim Kurulu
Dokümantasyon Merkezi

Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin
Arkeoloji-Sanat Tarihi Anabilim Dalı İçin Öngördüğü
YÜKSEK LİSANS TEZİ
olarak hazırlanmıştır.

Ankara
Aralık, 1991

19182

19182

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne

İşbu çalışma, jürimiz tarafından Arkeoloji-Sanat
Tarihi Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul
edilmiştir.

Başkan
Doç.Dr. Aynur DURUKAN (Danışman)

Üye
Prof.Dr. Beyhan KARAMAĞARALI

Üye
Prof.Dr. Ömür BAKIRER

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine
ait olduğunu onaylarım.

28/.1./1992

Prof.Dr. Süleyman YILDIZ
Enstitü Müdürü

ÖZET

Diğer Anadolu şehirleri gibi Aksaray üzerine de yapılan çalışmaların sınırlı, konu ile ilgili araştırma ve yayınların da daha çok mevcut yapılara yönelik olması ve hızla eski doku ile eserlerin yok edilmesi bizi bu şehrin, özellikle yoğun imar etkinliklerinin gerçekleştirildiği Selçuklu ve Beylikler dönemi dokusunu incelemeye sevk etmiştir.

Kaynak ve arazi çalışmaları sonucunda gerçekleşen araştırmamız sonucunda, şehrin her dönemde iskan edilmiş olması nedeniyle birbirine miras kalan dokunun bazı eklemelerle korunduğu; Selçuklu döneminde medrese vb. eğitim yapılarının, Beylikler döneminde ise zaviye, tekke, hanikah vb. tarikat yapılarının yoğunlukta olduğu tesbit edilmiştir.

Önceleri yollarla birbirinden ayrılmış fiziksel dört-beş bölüme sahip şehrin, daha sonra mescit, zaviye vb. yapılar etrafında odaklaşan, ortak fiziksel sınırlara sahip olmaktan çıkarak sosyal içerikli mahallelerden oluştuğu tesbit edilmiştir.

Sürekli olarak Ulu Irmağın doğusunda eski şehir kalıntıları üzerine kurulan şehrin, gerek Selçuklu, gerekse Beylikler döneminde önceleri surlarla sınırlı bir alanda yerleşimin olduğu kapalı kent görünümündeyken, daha sonra sur dışında inşa ettirilen cami, mescit, zaviye ve medrese vb. yapılar çevresinde kurulan yeni mahallelerle kapalı kent görünümünden kurtularak yerleşimin sur dışında da geliştiği açık kent görünümü kazandığı tesbit edilmiştir.

SUMMARY

The subject-matter of our thesis is "Aksaray, During the Seljuk and Emirate Periods". Like the case in other cities of Turkey, the studies on Aksaray are also very rare and the publications mostly deal with the existing buildings in the city. On the other hand, the destruction of the old frame and texture as well as the buildings have motivated us to chose this city, especially during the Seljuk and Emirate periods, since the intensive construction activity is realised during these periods.

As a result of our studies concentrated on the original sources and publications as well as examining the existing buildings at Aksaray in detail, we have concluded that, since the city is inhabited continuously at all times, the inherited texture of the city with some of its buildings is preserved more or less in the same level with few additions. During the Seljuk period madrasas and in the Emirate period convents are mostly constructed.

In the beginning, the city divided into four or five physical sections with the aid of lanes and streets was later replaced by social quarters concentrated around mosques and convents which have lost their common physical borders.

The city reconstructed continually on the remains of the ancient town at the east part of the Ulu (Grand) River had a close city appearance in the beginning within the borders of the ramparts was later replaced by an open city passing beyond the borders. As a result of this fact, new quarters around mosques, convents and madrasas outside the ramparts of the city was established.

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ÖZET.....	i
SUMMARY.....	ii
İÇİNDEKİLER.....	iii
LEVHA LİSTESİ.....	v
ÖNSÖZ.....	xiv
I. GİRİŞ.....	1
II. TARİH KAYNAKLARINDA AKSARAY.....	5
III. SEYAHATNAMELER'DE AKSARAY.....	8
IV. AKSARAY ÜZERİNE YAPILAN ARAŞTIRMA VE YAYINLAR..	14
V. TOPOGRAFYA VE ŞEHİRİN KONUMU.....	23
VI. TARİHÇE.....	24
VI.1. İSLAM ÖNCESİ DÖNEM.....	24
VI.2. İSLAM DÖNEMİ.....	33
VI.3. SELÇUKLU DÖNEMİ.....	35
VI.4. BEYLİKLER DÖNEMİ VE SONRASI.....	45
VII. KATALOG.....	49
VII.1. SURLAR VE KALE.....	49
VII.2. MEVCUT OLAN YAPILAR.....	59
VII.2.1. SELÇUKLU DÖNEMİ YAPILARI.....	59
VII.2.2. BEYLİKLER DÖNEMİ YAPILARI.....	93
VII.3. MEVCUT OLMAYAN YAPILAR.....	124
VII.3.1. SELÇUKLU DÖNEMİ YAPILARI.....	124
VII.3.2. BEYLİKLER DÖNEMİ YAPILARI.....	140
VIII. ŞEHİR DOKUSUNUN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	170
VIII.1. SELÇUKLU ÖNCESİ ŞEHİR DOKUSU.....	170
VIII.2. SELÇUKLU VE BEYLİKLER DÖNEMİ ŞEHİR DOKUSU.....	172

	<u>Sayfa</u>
IX. SONUÇ.....	183
KAYNAKÇA.....	194
EKLER.....	214
EK 1. KİTABELER.....	215
EK 2. MEZAR TAŞLARI.....	228
EK 2. I. ERKEK MEZAR TAŞLARI.....	228
EK 2.II. KADIN MEZAR TAŞLARI.....	274
EK 3. II.İZZEDDİN KILIÇ ARSLAN.....	305
LEVHALAR.....	307

LEVHA LİSTESİ

Levha

- Lev. 1 Aksaray Şehir Haritası (1991 İller Bankası, Harita İşleri Daire Başkanlığı Arşivi'nden Tamamlanarak)
- Lev. 2 a Aksaray, Batıdan Görünüm.
(1928,AKSARAY VİLAYET GAZETESİ)
- b Batıdan Görünüm (1974,İ.H.KONYALI)
- Lev. 3 a Kuzeye Bakış (1974, İ.H.KONYALI)
- b Kuzeye Bakış (1974, İ.H.KONYALI)
- Lev. 4 a Kuzeye Bakış (1974, İ.H.KONYALI)
- b Kuzeye Bakış (1990)
- Lev. 5 a Kuzeydoğuya Bakış (1990)
- b Kuzeydoğuya Bakış (1990)
- Lev. 6 a Doğuya Bakış (1990)
- b Kuzeybatıya Bakış (1990)
- Lev. 7 a Batıya Bakış (1990)
- b Güneye Bakış (1990)
- Lev. 8 a Güneydoğuya Bakış (1990)
- b Batıya Bakış (1990)
- Lev. 9 a Ervah Mezarlığı (1990)
- b Ervah Mezarlığı, ayrıntı (1990)
- Lev.10 Şeyh Hamid Mahallesi, Su Kanalı(1990)
- Lev.11 a Dere Mahallesi (1990)
- b Nevşehir Caddesi, Konut (1990)

Levha

- Lev. 12 a Meydan, 20.Yüzyıl Başı Görünümü
(1974, İ.H.KONYALI)
- b Meydan, Bugünkü Görünümü (1990)
- Lev. 13 Kale, Konum Planı
(1991, İ.H.KONYALI'dan Tamamlanarak)
- Lev. 14 a Sofular Mahallesi, Sur Kalıntısı
(1974, İ.H.KONYALI)
- b Sofular Mahallesi, Sur Kalıntısı,
Ayrıntı (1974, İ.H.KONYALI)
- Lev. 15 Cıncıklı Mescit, Plan Rölevesi
(1984, Ö.BAKIRER)
- Lev. 16 Cıncıklı Mescit. Ön Yüz, Fotogramet-
rik Çizim (1984, Ö.BAKIRER)
- Lev. 17 Cıncıklı Mescit, Batı Cephe (1991)
- Lev. 18 Araçzade Mescidi, Kroki (1991)
- Lev. 19 a Araçzade Mescidi,Kuzey Cephe (1990)
- b Araçzade Mescidi, Doğu ve Güney
Cephe (1990)
- Lev. 20 a Araçzade Mescidi, Harim, Güney-
doğuya bakış (1990)
- b Araçzade Mescidi, Mihrap Süslemesi,
Ayrıntı (1990)
- Lev. 21 Kızıl (Eğri) Minare, Plan ve Cephe
Röleveleri (1970 Vakıflar Genel Mü-
dürlüğü Arşivi'nden)

Levha

- Lev. 22 a Şamlı Mahallesi, Eğri Minare Sokak,
Kızıl (Eğri) Minareye Bakış (1990)
- b Kızıl Minare ve Mescit, Batıdan
Bakış (1990)
- Lev. 23 a Kızıl Minare, Şerefe (1990)
- b Kızıl Minare, Şerefe Altı,
Ayrıntı (1990)
- Lev. 24 Yıkık (Sırçalı) Minare, Rölöve Planı
(1991, M.MEINECKE'den Tamamlanarak)
- Lev. 25 a Yıkık Minare ve Mescit, Batıdan
Bakış (1976, M.MEINECKE)
- b Yıkık Minare ve Mescit, Batıdan
Bakış (1990)
- Lev. 26 a Yıkık Minare, Minare Gövdesi (1990)..
- b Yıkık Minare, Şerefe (1990)
- Lev. 27 a Taciye Medresesi, Portal, Doğu Kanat
(1990)
- b Taciye Medresesi, Portal, Doğu Kanat
Ayrıntı (1990)
- Lev. 28 a Hacılar Hanı ?, Batıdan Bakış (1990)
- b Eski Hamam, Batıdan Bakış (1990)
- Lev. 29 a Eski Hamam, Soyunmalık, İçten
Güneye Bakış (1990)
- b Eski Hamam, Soyunmalık, İçten Doğuya
Bakış (1990)
- Lev. 30 II.Kılıç Arslan Köşkü ?, Rölöve
Planı (1991)

Levha

- Lev. 31 a II.Kılıç Arslan Köşkü, Kuzey
Cephe (1990)
- b II.Kılıç Arslan Köşkü, Kuzey
Cephe (1990)
- Lev. 32 a II.Kılıç Arslan Köşkü, Doğu Cephe
(1990)
- b II.Kılıç Arslan Köşkü, İçten,
Kuzey Duvar (1990)
- Lev. 33 a II.Kılıç Arslan Köşkü, İçten Batı
Bölüm, Kuzey Duvar, Ayrıntı (1990)
- b II.Kılıç Arslan Köşkü, İçten, Batı
Bölüm Güney Duvar Ayrıntı (1990)
- Lev. 34 "Darphane ?", Rölöve Planı ve
Kuzeybatı Bölüm, Üst Kat, Rölöve
Planı (1990)
- Lev. 35 a Darphane, Doğudan Bakış (1990)
- b Darphane, Batıdan Bakış (1990)
- Lev. 36 a Darphane, İçten, Ana Mekan, Kuzey
Duvar (1990)
- b Darphane, İçten, Ana Mekan, Doğu
Duvar (1990)
- Lev. 37 a Darphane, İçten, Kuzeybatı Bölüm,
Örtü Sistemi (1990)
- b Darphane, İçten, Kuzeybatı Bölüm,
Örtü Sistemi, Ayrıntı (1990)
- Lev. 38 a Debbağlar Köprüsü, Güneyden Bakış
(1990)

Levha

- Lev. 38 b Debbağlar Köprüsü, Güneyden Bakış,
Ayrıntı (1990)
- Lev. 39 a Başköprü, Batıdan Bakış
(1896, F.SARRE)
- b Başköprü, Doğudan Bakış
(1974, İ.H.KONYALI)
- Lev. 40 a Lise Caddesi, Başköprü, Güneyden
Bakış (1974, İ.H.KONYALI)
- b Başköprü, Üstten Görünüm (1990)
- Lev. 41 Kılıç Arslan ? Türbesi, Rölöve
Planı (1990)
- Lev. 42 Kılıç Arslan ? Türbesi, Rölöve
Kesidi (1974, İ.H.KONYALI)
- Lev. 43 a Kılıç Arslan ? Türbesi, Batıdan
Görünüm (1990)
- b Türbe ve Köşk, Kuzeyden Görünüm(1990)
- Lev. 44 a Kılıç Arslan ? Türbesi, Batı Cephe
(1990)
- b Kılıç Arslan ? Türbesi, Kuzeyden
Görünüm (1990)
- Lev. 45 a Kılıç Arslan ? Türbesi, Güney
Cephe (1990)
- b Kılıç Arslan ? Türbesi, İç Mekan,
Güney Duvar (1990)
- Lev. 46 a Kılıç Arslan ? Türbesi, İç Mekan,
Kuzey Duvar (1990)
- b Kılıç Arslan ? Türbesi, İçten,
Örtü Sistemi (1990)

Levha

- Lev. 47 Hırkalı Sultan Türbesi,
Kroki (1991)
- Lev. 48 a Hırkalı Sultan Türbesi, Güneyden
Görünüm (1990)
- b Hırkalı Sultan Türbesi, İçten,
Örtü Sistemi (1990)
- Lev. 49 Ulu Cami, Rölöve Planı ve Kuzey
Bölüm, Üst Kat, Rölöve Planı (1990)
- Lev. 50 a Ulu Cami, Batıdan Görünüm
(1896, F.SARRE)
- b Ulu Cami, Batıdan Görünüm (1989)
- Lev. 51 a Ulu Cami, Batıdan Görünüm (1990)
- b Ulu Cami, Batı Cephe, Güney Bölüm
(1990)
- Lev. 52 a Ulu Cami, Batı Cephe, Portal (1990)
- b Ulu Cami, Batı Cephe, Portal,
Ayrıntı (1990)
- Lev. 53 a Ulu Cami, Kuzey Cephe (1991)
- b Ulu Cami, Kuzey Cephe,
Batı Bölüm (1990)
- Lev. 54 a Ulu Cami, Kuzey Cephe, Batı Bölüm
Mahfile Çıkış Merdiveni (1990)
- b Ulu Cami, Kuzey Cephe, Doğu Bölüm
(1990)
- Lev. 55 a Ulu Cami, Kuzeydoğudan Görünüm
(1991)

Levha

- Lev. 55 b Ulu Cami, Doğu Cephe (1990)
- Lev. 56 a Ulu Cami, Doğu Cephe,
Kuzey Köşe (1990)
- b Ulu Cami, Güney Cephe,
Doğu Bölüm (1990)
- Lev. 57 a Ulu Cami, Güney Cephe, Batı Köşe
(1990)
- b Ulu Cami, Güney Cephe, Orta Bölüm
(1990)
- Lev. 58 a Ulu Cami, Harim, Güneye Bakış (1991)
- b Ulu Cami, Harim, Güneybatıya
Bakış (1991)
- Lev. 59 a Ulu Cami, Harim, Kuzeye Bakış (1991)
- b Ulu Cami, Harim, Kuzey Bölüm (1991)
- Lev. 60 a Ulu Cami, Harim, Orta Bölüm,
Kuzey Birim Örtü Sistemi (1991)
- b Ulu Cami, Minber, Batı Yüzü (1991)
- Lev. 61 Zinciriye Medresesi, Rölöve Planı
(1969, A.KURAN)
- Lev. 62 a Zinciriye Medresesi, Kuzeydoğudan
Bakış (1986)
- b Zinciriye Medresesi, Doğu Cephe
(1990)
- Lev. 63 a Zinciriye Medresesi, Portal
(1950, L'ILLUSTRATIONS DE
L'ORIENT)
- b Zinciriye Medresesi, Portal (1990)

Levha

- Lev. 64 a Zinciriye Medresesi, Portal,
Üst Bölüm, Ayrıntı (1990)
- b Zinciriye Medresesi, Portal,
Kavsara Kemerı (1990)
- Lev. 65 a Zinciriye Medresesi, Portal Nişi,
Doğudan Bakış (1990)
- b Zinciriye Medresesi, Güneydoğudan
Bakış (1990)
- Lev. 66 a Zinciriye Medresesi, Batı Cephe
(1986)
- b Zinciriye Medresesi, Batı Cephe,
Kuzey Bölüm (1990)
- Lev. 67 a Zinciriye Medresesi, Batı Cephe,
Güney Bölüm (1990)
- b Zinciriye Medresesi, Avlu,
Kuzeybatıya Bakış (1896, F. SARRE)
- Lev. 68 a Zinciriye Medresesi, Avlu,
Ana Eyvan (1950, L'ILLUSTRATIONS
DE L'ORIENT)
- b Zinciriye Medresesi, Avlu,
Batıya Bakış (1990)
- Lev. 69 a Minare Mahallesi, Kılıç Arslan
Hanı Yerinin Bugünkü Görünümü
(1990)
- b Minare Mahallesi, Modern Han
(1990)
- Lev. 70 a Hamidiye Mahallesi, Saray Hamamı
Yerinin Bugünkü Görünümü (1990)

Levha

- Lev. 70 b Minare Mahallesi, Hükümet Meydanı
 (Saray Yerinin Bugünkü Görünümü,
 1990)
- Lev. 71 Ervah Tepe Türbesi
 (1923, HALİL EDHEM)
- Lev. 72 XII.-XIV.Yüzyıl Anadolu Ticaret Yolları
 (1965, M.K.ÖZERİN)

ÖNSÖZ

Kültürlerin en iyi tanıtıcısı olduklarına inandığımız şehirlerin, yapılar yoluyla fiziksel dokularının sanat ve kültür tarihi içindeki yerlerinin tesbitinin, sanat ve kültür tarihimize olduğu kadar dünya sanat ve kültür tarihine de hizmet anlamı içerdiği düşüncesinden hareketle, araştırmalara her konuda önemli bilgiler verecek kadar zengin tarihi ve yapı kolleksiyonuna sahip Aksaray'ın şehir dokusunu inceleyen bir çalışmaya daha önce sahip olmayışı nedeniyle; "Anadolu Selçuklu ve Beylikler Döneminde Aksaray Şehri" başlığı altında, şehrin tarihi, yapıları ve fiziksel yapısının incelenmesi konu olarak seçilmiştir.

Konuyu seçmemde yardımcı olan, beni yönlendiren ve çalışmalarım sırasında maddi ve manevi desteğini esirgemeyen Sayın Hocam Doç.Dr.Aynur DURUKAN'a teşekkürü borç bilirim.

Çalışmalarım sırasında yardımcı olan, Dr.Sacit PEKAK, Araş.Gör.Fatih MÜDERRİSOĞLU, Araş.Gör.Nermin ŞAMAN ile arkadaşlarım Canan PARLA, Macit TEKİNALP, Abdullah DEVECİ, Mehlika Sultan ÜNAL, Oğuz ALP, Özkan ÖZCAN, Gamze NAKKAŞOĞLU, Muzaffer ERCİYES ve Hanife YILDIRIM'a teşekkür ederim.

Arazi çalışmalarımız sırasında yardımlarını esirgemeyen, Aksaray Kültür Müdürü Fahri ÖZKANLI ve Belediye Başkanı Memiş AKIN nezdinde, Kültür Müdürlüğü, Müze, Kütüphane ve Belediye personeline teşekkür ederim.

Tezimin yazımı ve bugüne gelmesindeki katkılarından dolayı Muzaffer ve Sabiha ŞAHİN'e teşekkürü borç bilirim.

Ayrıca çalışmalarım sırasında beni maddi ve manevi yönden destekleyen, yardımlarını esirgemeyen sevgili aileme de en derin sevgi ve minnettarlığımı ifade etmeyi borç bilirim.

BÖLÜM I

GİRİŞ

Anadolu şehirlerinin yapısını inceleyen ve onların kolaylıkla algılanabilmesini sağlayan çalışmaların yapılmamış olması, konuya eğilen yayınların ise genel bilgi vermenin ötesine geçememeleri bize şehirlerimizi algılama fırsatı vermemektedir.

Diğer Anadolu şehirleri gibi Aksaray üzerine yapılan çalışmaların az olması, konu ile ilgili yayınların da genel bilgi vermenin ötesine geçememeleri bizi şehri araştırmaya sevk etmiştir.

11.Yüzyılın sonlarında kesin olarak Selçuklu idaresine geçen Aksaray'a Selçuklu ve Beylikler'in neler getirip götürdüklerini, şehrin fiziksel dokusu yoluyla ortaya koymaya çalışacağız. Aksaray'ın zengin tarihi, kısa fasıllarla pek çok yönetim değiştirmesi, siyasi, kültürel ve ekonomik olayların zaman zaman odak noktasını teşkil edişi; geçirdiği doğal afetler ve savaşların yanı sıra günümüzde eski eserlerin bilinçli veya bilinçsiz olarak diğer Anadolu kentlerinden daha çok tahribe uğramış olması ve plansız kentleşme sonucunda eski dokusunun hızla yok olması vb. nedenlerle inceleme konusu olarak seçilmiştir.

Bir dönem hristiyan dünyası ile İslam dünyası arasında tampon bölge olarak yer alan şehrin; Selçuklu öncesi , Selçuklu ve Beylikler dönemlerindeki dokusunun tesbiti için tarihi kaynaklardan mümkün olduğunca çok faydalanma yoluna gidilerek iyi bir tarih araştırmasına girişmek gerekmiştir.

Amacımız kronolojik olayları sıralayarak, tarihin akışı içinde şehre yönelik verileri değerlendirmek ve şehrin bütün yönleriyle açığa çıkarılmasını sağlamak olmuştur. Şehrin zengin tarihi ve kronoloji takip etme zorunluluğuna rağmen yapım etkinliklerine de yer verilerek, tesbit edilen veriler Katalog bölümünde verilmiştir.

Genellikle yapılar ve tarihi verilerin ışığında uyanan tereddütleri yeri geldikçe tartışarak sağlam zemine oturtmaya çalışan bir tarihçe vermeyi amaçladık.

Her ne kadar tezin ana konusunu değerlendirme bölümü teşkil ediyorsa da, yapıların büyük bir kısmının bugün mevcut olmaması ve eski dokunun plansız kentleşme ile hızla ortadan kalkıyor olması vb. nedenlerle gereği ölçüde değerlendirme yapmak mümkün olmamakla beraber, Tarihçe ve Katalog bölümleri değerlendirmeye baz teşkil eden bilgilerle zenginleştirilmiştir.

Kütüphane ve arazi çalışması olarak iki grupta gerçekleştirilen araştırmalar sırasında Ankara ve İstanbul kütüphanelerinde olabildiğince kaynak taranarak, tarih kaynaklarında şehir hakkında yazılanlar toplanarak ayrı başlık altında bu çalışmada tanıtılmıştır. Ayrıca seyyahların izlenimlerinden de faydalanılması yoluna gidildi. Seyyahların izlenimleri, konuya sınırlı olarak yaklaşımlarına rağmen, dönemlerindeki genel görünümü iyi verdiklerinden, ayrı başlık altında ele alınarak tanıtılmıştır.

Daha sonra ayrı bir başlık altında şehir ve yapılar üzerine yapılan araştırma ve yayınlar ile genel yayınlarda ve araştırmalarda şehir hakkında verilen bilgiler kronolojik olarak tanıtılmıştır.

Şehirde yapılar üzerinde ve müzede yer alan kitabeler ile mezar taşları tesbit edilerek, transkripsiyon ve çevirileri tarafımızdan yapılmış, H.Ü.Sanat Tarihi Anabilim Dalı Öğretim Üyesi Doç.Dr.Aynur Durukan tarafından kontrol edilerek gerekli düzeltmeler yapılmıştır. Transkripsiyonları ve çevirileri yapılan kitabe ve mezar taşları, konumuzla doğrudan ilişkili olmadıkları için ekler bölümünde verilmiştir.

Kaynak ve verilerin değerlendirilmesi sırasında şehrin fiziksel olarak incelenmesi de gerektiğinden, dönüşümlü olarak bir kaç kez gidilerek mahalleleri, sokakları ve yolları gezilmiş, fotoğraflar çekilerek plan üzerinde yapılar işaretlenmeye çalışılmıştır.

Muallim Hüsnü'nün "Hasan Dağı'nda İlmi Cevelan" adlı eserinin ikinci bölümünde sunduğu bilgiler araştırmamıza ışık tutmuştur.

Fakat çalışmamızın gerçekleşmesinde en önemli yeri alan yayın, Konyalı'nın üç ciltlik "Âbideleri ve Kitabeleri ile Niğde-Aksaray Tarihi" kitabıdır. Kitabın ilk iki cildi şehre ve yapılara yöneliktir. Bugün mevcut olan yapıların tanıtılmasının yanısıra, bugün mevcut olmayan yapıların yerlerinin tesbiti , plan üzerine işlenerek şehir dokusunun ortaya çıkarılmasında önemli rol oynamıştır.

Kaynak ve arazi çalışmalarının dönüşümlü olarak yapıldığı çalışmalar sonucunda, şehrin tarihini ele almak ve plan üzerinde yapıları işlemek suretiyle asıl çalışmamızın değerlendirme kısmını teşkil eden şehir dokusuna yönelik maalesef karanlıkta kalan pek çok noktayı, elimizdeki verilerin yeterli olmaması nedeniyle yeterince aydınlatamadık.

Yapıları şehirdeki konum ve tarih içindeki yerleri önemli olduğundan Katalog bölümünde ayrıntılı olarak ele almayı uygun gördük. Kaleyi tanıtmaya önce kısa bir tarihçe vererek başladık; sonra kaynak ve yayınlarda kale hakkındaki yazılanları toplayarak bunların ışığında mimari tanıtımını yapmaya çalıştık; daha sonra tahmini surların içinde kalan yapılar, yollar, kapılar, çarşı ve pazarlar ile meydan üzerinde durarak kale içinde kalan şehir dokusunu vermeye çalıştık. Yapıları da, mevcut olanlar ve olmayanlar olmak üzere iki başlık altında kronolojik olarak ele alıp ayrıntılı olarak tanıtmayı uygun gördük.

Değerlendirme bölümünde, Selçuklu ve Beylikler dönemindeki şehir dokusunun gelişimi için tüm yayınlar taranmış ve yerinde şehir ayrıntılı olarak incelenmesine rağmen, Türkiye'deki diğer şehirler gibi, 20.yüzyılda önemli ölçüde değişime uğraması nedeniyle, her yönüyle çeşitli dönemlere geri gidilerek ayrıntılı bir biçimde irdelleyebilmek mümkün olmamıştır, özellikle şehri oluşturan ve gelişimine katkıda bulunan fiziksel özellikleri dikkate alarak şehir dokusunu sınırlı da olsa Selçuklu öncesi, Selçuklu ve Beylikler dönemi çerçevesinde ele almaya çalıştık.

Selçuklu öncesi şehir dokusunun tesbiti, mevcut verilerin ışığında yapılmaya çalışıldı. Ancak, dönemle ilgili özgün kaynaklara inememek ve şehirde bir tesbit kazısının bile yapılmamış olması en büyük sıkıntımız oldu. Selçuklu ve Beylikler dönemi şehir dokusunu, daha önce toparladığımız bilgiler dışında yeniden gözden geçirerek vermeye çalıştık. Mevcut olan ve olmayan yapılar başlığı altında Katalog bölümünde sunduğumuz yapıların tarihleri ile dönemlerini veren kitabe ve bilgilerden faydalanarak şehrin çeşitli dönemlerine ait dokusunu harita üzerinde tesbit etmeye çalıştık.

Sonuç bölümünde ise; bölge tarihi ve kitabeler ışığında şehir dokusunu toparlayarak, ulaştığımız yeni görüşleri belirtmeye çalıştık.

Çalışmamızın oluşmasını sağlayan eserlerin listesini alfabetik sırasıyla Kaynakça bölümünde verdik.

Ek bölümünde ise, daha önce belirttiğimiz gibi kitabeleri, mezar taşlarını, II.Kılıç Arslan'ı, resim, çizim ve haritaları vermeye çalıştık.

BÖLÜM II

TARİH KAYNAKLARINDA AKSARAY

Konumu itibariyle her dönemde önemini koruyan Aksaray, tarih ve coğrafya kaynaklarında sıkça karşımıza çıkmaktadır.

Coğrafya isimli kitabında Strabon; şehirden büyük fakat önemsiz bir kasaba olarak bahseder (Strabon 1988: 61).

Ünlü Selçuklu Tarihçisi İbn Bibi kitabında Aksaray'dan sıkça bahsetmektedir. Ancak, verdiği bilgiler şehre ve yapılara değil de daha çok tarihe yönelik bilgilerdir. Kitapta, şehir içinden sadece II.Kılıç Arslan Türbesi (İbn Bibi 1941:274) ve şehirler arası önemli yollar üzerinde yer aldığı için de çevresindeki Pervane Ribatı, Ruzbe Hanı, Sultan Han, Hoca Mesud Hanı, Alaî (Alay) Han gibi yapılardan bahseder (İbn Bibi 1941:88, 242,252-53, 258).

Kerimeddin Mahmud Aksarayî de "Selçuklu Devletleri Tarihi" isimli kitabında Aksaray'a önemli bir yer ayırmıştır. Aksaray'da geçen tarihi olayların yanı sıra, yapılara ve şehre ait önemli bilgileride vermektedir. Bunlardan bazıları şunlardır:

"Bayçu sayısız çeri ile Anadolu'ya yürüdü. Erzurum'dan başlayarak göçe göçe Aksaray'a dayandı. Bayçu, bu yıl içinde Aksaray Vilayetinde Kılıç Arslan Kervansarayı taraflarında kışladı"(Aksarayî 1943:136-37).

"(IV.Rükneddin Kılıç Arslan).. biniciliği o kadar iyi idiki; Aksaray Kasrı'nın 15 basamaklı dik merdivenlerini at üstünde çıkar ve inerdi." (Aksarayî 1943:167).

"(Keygatu) oradan garbe doğru göçe göçe Sivas ve Kayseri üzerinden yağmurlu ve tipili bir zemheri mevsiminde 20.000 kişilik bir zırhlı süvari kuvvetiyle Aksaray'a yetiştii. Şehir halkından bir çoğu evlerini, ocaklarını bırakarak, mağaralara çekildiler. Şehzadenin adaletli, temiz yürekli bir adam olduğu anlaşılınca halk arasında

tekrar güven başladı. Esnaf ve sanat sahipleri askerlerle başbuğların, hatunların alış veriş etmelerinden o kadar kazanç elde ettiler ki Aksaray Vilayeti'nin 200.000 dirhem olan yıllık geliri bu yüzden 400.000 dirheme yükseldi (Aksarayî 1943:224).

İrincin Aksaray büyüklerinden Ali Paşa'nın "Aksaray Caddesi"nde atadan kalma hükümet ve idaresini tanımış, bu mevkii yine ona vermişti. Fakat Şenkitoglu isminde biri onları İrincin'e düşman gibi gösterdiği için o da öldürölmelerini emretti. Bu nedenle "Aksaray Meydanı"nda iki taraf arasında savaş başladı ve pek çok yaralanan oldu. "Aksaray Şifa Yurdu"na sığınan Şenkitoglu Tatar askerleri geliyor propogandası yapınca Ali Paşa Aksaray'dan ayrılıp "Salima Kalesi"ne gitmiştir (Aksarayî 1943:337-40).

Anonim Selçukname'de II.Kılıç Arslan anlatılırken şunlar yazılmıştır; "Kılıç Arslan saltanatının başında 550 H./1155 M. yılında Aksaray'ı bina etti. Kervansaraylar, pazarlar kurdu" (Anonim 1952:25).

Ahmed b. Mahmud "Selçukname" isimli kitabında şu bilgileri vermektedir; "Melikşah Konya, Aksaray ve Kayseri'yi aldı, kendi ülkesinden kıldı." (Ahmed b. Mahmud 1977:21).

"Aksaray şehrini İzzeddin Kılıç Arslan kendisi yaptırıp, o tarafları mamur etti " (Ahmed b. Mahmud 1977:148).

Şikari "Karamanoğulları Tarihi" isimli kitabında, Beylikler arasındaki savaşları anlatırken şehirden ve kale'den kısaca bahsetmektedir (Şikari 1946:155-56, 161, 176-79).

Bezm u Rezm isimli tarih kitabında şehir ve yapılar hakkında şu bilgiler verilmektedir; "Ali Bey, Niğde'den hareket ederek "Aksaray Tımarhanesi"ne gitti (Esterâbadî 1990:144).

"Sultan, oradan hareket ettiğinin üçüncü günü, güneş doğarken Aksaray'a vardı. "Tımarhane'nin yakınına indi. Akşam olunca kale halkı ağlayıp, sızlayarak kaleden çıkıp şehri teslim etti " (Esterâbadî 1990:427).

Abu'l Farac tarihinde ise şehir ve yapılar hakkında bilgi verilmemiş, daha çok Sultanlar arasındaki savaşlar anlatılırken şehirden isim olarak bahsedilmiştir (Abu'l Farac 1987:573).

Ahmed Eflâkî de "Ariflerin Menkıbeleri" isimli edebi kitabında Aksaray'dan ayrıntılı olmasa bile kısa bilgiler vermektedir. Bunlardan en önemlisi de Anadolu Genel Valisi Taceddin Mutez'in Aksaray'da yaptırdığı Medrese için Mevlâna'dan bir müderris istemiş olduğu bölümdür (Ahmed Eflakî 1973:229).

Ahmed-il-Müstevfi kitabında şehir hakkında şunları yazmıştır; "Dördüncü iklimdendir. Selçuklu Mesud oğlu Kılıç Arslan 666 H./1170-79 M. yılında yapmıştır. Büyük ve yüksek bir şehirdir"(Ahmed-il-Müstevfi 1332:1185-b).

Aşık Çelebi de şehir hakkında şunları söylemektedir; "11.iklim-i urfi olan Rumdandır ve bir nehr-i ke-biri vardır. Medine-i Aksaray'ın vasatında kal'ay-ı kebire-i hazinesi vardır. İzzeddin Kılıç Arslan İbn-i Mesud Selçuki sene tis'a ve sittin ve hamsemiye (569)'da bina etti" (Aşık Çelebi 1597/98: 259 b).

BÖLÜM III

SEYAHATNAMELER'DE AKSARAY

Aksaray ve çevresi konumundan dolayı, çok sayıda yerli ve yabancı Seyyah'ın ilgisini çekmiş ve eserlerine konu olmuştur. Şehir hakkında en erken bilgiyi 1331 yılında Aksaray'a gelmiş olan İbn-i Batuta'nın seyahat izlenimlerini içeren kitabında buluyoruz. Eserde şehir hakkında şu bilgiler veriliyor;

Bu şehir Anadolu'nun en sağlam ve güzel belde-
lerinden biridir. Çepe çevre akarsular ve bağ-
larla çevrilidir. Şehri üç kanal böler, bunlar
evlerin içinden geçer. Meyvebahçeleri, bağlar,
bostanlar şehrin içine kadar yayılmıştır. Bu-
rada koyun yünüyle dokunan halı ve kilimler
şehrin adıyla tanınmış olup, örneklerine başka
hiç bir yerde rastlanmaz. Bu mallar, Suriye,
Irak, Mısır, Hindistan, Çin ve Türk ülkelerine
sevk olunur.

Burası Irak hükümdarlarına bağlı şehirler-
den biridir. Anadolu topraklarından ele geçirilen
yerleri Irak hükümdarı adına yöneten Eretna
Bey'in naibi Şerif Hüseyin şehrin hakimi olmakla
bizde onun evine indik. Şerif Hüseyin'de ahidir
ve yoldaşları da pek çoktur (Parmaksızoğlu 1989:
25).

17.Yüzyılın 2.yarısında Aksaray'a gelmiş olan Evliya
Çelebi; şehrin tarihçesini verirken 569 H./1173-74 M.yılın-
da II.Kılıç Arslan tarafından fethedildiğini ve II.Kılıç
Arslan tarafından yaptırılan sarayın uzaktan bembeyaz gö-
rünmesinden dolayı şehrin "Aksaray" ismini aldığını söy-
ler. Kalesinin Ulu Irmak kenarında dört köşeli taştan ya-
pılı, sağlam bir kale olduğunu, şehrin ortasında kuruldu-
ğunu, burç ve kulelerinin çok yüksek olmadığını, bütün
burçlarının, duvarlarının ve mazgallarının geometrik ola-
rak düzenlendiğini ve kulelerinin karşılıklı olduğunu
söyledikten sonra kalenin, batıda Küçük Kapı, güneyde
Demirkapı, Ereğli Kapı ve Kiçi Kapı ile batıda Konya Ka-
pısı olmak üzere beş kapısı olduğunu belirtir.

Evlerinin çoğu kerpiç ve taştan şehrin 32 mahallesi olduğunu ve başlıcalarının Karhane, Cüllah, Sofular, Çömlekçiler, Şeyhli, Tımarhane, Kızılca, Kalınlar, Vildangülü, Meydan, Birecik, Pamukçular, Şeyh Gaznevi, Tarhacı, Paşacık, Gergi, Ulu Camii, Küçük Kapı, Hacı Fikrüddin, Bora Pazarı, Ereğli Kapı, Pandiyal, Zencirli, Kaval ve Taşpazarı mahalleleri olduğunu söylemektedir. Daha sonra sırasıyla, Karamanoğlu İbrahim Bey Camii, Şeyh Hamidi Veli Camii, Debbağlar Camii, Hacı Seyyid Hasan Efendi Camii ve Kârhane Camii ile 8 mahalle mescidi, Yılandık Medresesi, Sulu Medrese, Karamanoğlu Camii Medresesi olmak üzere üç medresesi, Bey, Araplar, Tiz Pazar (Ok Pazarı) Hamamları ile Ulu Irmak üzerinde Sultan Alâeddin tarafından yaptırılan büyük bir köprü olduğunu belirterek, ürünlerinden buğday, arpa ve firavun baklası ile her çeşit meyvesinin ünlü olduğunu, Hızırlık ve Kırkkızlar adıyla iki mesiresi ile Paşa Sarayı ve Karamanoğlu Camii'nin birer imareti olduğunu söyleyerek ziyaret yerleri başlığı altında Şeyh Hamidi Veli, Şeyh Kemal Sultan, Şeyh Pertevi Sultan, Kırkkızlar, Şeyh Necmeddin, Sultan Bedreddin Veli, Hımarlı Dede Sultan, Külhani Ali Dede, Şeyh Gaznevi, Şeyh Hakiki bin Şeyh Hamid-i Veli, Şeyh Batak, Çelebilik, Hıdırlık, Şeyh Hamza ve Şeyh Hızır Efendi ziyaretgahlarını sayar (Evliya Çelebi 1314:191-195).

1732 yılında basılan "Cihannüma" isimli eserinde Katip Çelebi şehir hakkında şu bilgileri verir;

Hasan Dağı dibinde akarsulu ve bahçeli bir kasabadır. Bir nehr-i kebir kasabanın ortasından geçer. Kalesi vardır. Garba düşer. 509 H./1173-74 M. tarihinde Selçuklu Sultanı Mesud'un oğlu İzzeddin Kılıç Arslan yaptı. Meyvesi ve gallesi meşhurdur (Katip Çelebi 1732:620).

1832 yılında seyahatine başlayan Charles Texier, seyahat izlenimlerini anlattığı eserinde şehir hakkında şu bilgileri verir;

Aksaray kasabası eski "Archelais" in mevkiini işgal etmiştir. Onaltıncı yüzyılda bu havalinin nüfusu çok iken bu şehirde mamur idi. Halen Selçuklulara ait bazı yapı harabeleri ile bir cami, bir medrese ve bir hamamı vardır. Beyaz Su isminde küçük bir ırmak, şehrin güneybatısından geçerek 30 km.'lik bir mesafeyi kat ettikten sonra göle dökülür (Texier 1836:560).

16.yüzyıl başlarında sönmüş olan Aksaray kasabası sonra yeni sakinler kazanmıştır. İçinde bugün birçok İslam eseri kalıntıları görüldüğüne göre, vaktiyle müslüman Kapadokya'nın küçük şehirlerinin en önemlilerinden idi. Buradaki yapılar ile Ayasuluğ'un harap camii arasında tam bir benzerlik vardır. Önemli yapıların çoğu kasabaya hakim yüksek bir tepe üzerindedir. Arap mimari stiline göre süslenmiş camiler, medrese, pek çok mezarlık ya da türbeler ve hamamlar sanatseverlerin dikkatini çekmeye layıktır (Texier 1836:566).

6 Temmuz 1837 tarihinde Aksaray'a gelen Hamilton şehir hakkındaki izlenimlerini şöyle anlatmaktadır;

Onbir buçukta, bahçeler ve meyvelikler arasında bir müddet dolana dolana ilerledikten sonra harabe halindeki Aksaray şehrine girdik. Sıcak o kadar bunaltıcı idi ki; dengimizi taşıyan bir yedek beygir sendeleyip moloz yığınının üzerine yıkıldı, az sonra öldü. Konağa doğru giden yolumuz üzerinde Arap devrinin bazı güzel kalıntılarına rastladık. Şehrin ortasında alçak bir tepe var. Bunun üzerinde harabe halinde güzel bir cami, tekkeler, türbeler, hamamlar gibi çeşitli Türk yapıları görülüyor. Bunlar tepenin etrafında bir zaman mamur olmuşlar, fakat şimdi çökmeye yüz tutmuşlar. Şehrin bu kısmında sadece çarşı vardır. Zira, şehir halkı bahçeli evlerinde oturuyor. Şehrin eski mevki bunlarla çevrilidir ve Beyaz Su'dan ayrılan birçok kanallarla bu bahçeler bol bol sulanmaktadır. Aksaray 600 veya 700 haneliktir. Bunlar daha ziyade Türk'tür ve on kadar Ermeni ailesi vardır (Hamilton 1842: 22).

3 Kasım 1838 tarihinde yazdığı mektubunda Moltke, şehir hakkında şu bilgileri verir;

Nevşehir'den Aksaray'a 16 saat gittikten sonra yedeklerimizde atlar olduğu halde zifiri karanlıkta Aksaray'a girdik.

Aksaray'da bir otele inmek hiç bir zaman bahis konusu olamaz. Han yahut Kervansaraylar içerlerinde eşya namına tek bir şey bulunmayan ufak hücrelere bölünmüş geniş taş binalardan ibarettir. Çok defa bütün binada hiç kimseye rastlanmaz; sadece insanın kendisi ve atı için başlarının üstünde bir dam vardır. Üst tarafını herkes kendi getirir. Biraz itibarlı kimseler doğruca müsellimin ve voyvoda'nın yahut paşa'nın, kısacası oranın başının konağına giderler, oda pek tabii bir hal olarak, onlara karşı konukseverliğini gösterir (Moltke 1973 :217).

Seyahat izlenimlerini yazdığı kitabında Ainsworth şehir hakkında şu bilgileri verir;

Aksaray (Beyaz Saray)'a geldiğimizde Hristiyan halkın yakındaki bir köyde yapılan festivali izlemek üzere oraya gittiklerini öğrendik. Dolayısıyla 2 saat kadar kalacak yer bulamadan Türkmenlerin bakışları altında sokakları dolaştık.

Bu kasaba çok ilginçtir, bu yalnızca bir ırmakla sulanan bir tepenin eteklerindeki güzel konumundan ve verimli bahçelerle kuşatılmış olmasından değil, aynı zamanda çok sayıdaki İslam yapılarındandır.

Bu yapıların bazıları hala çok iyi durumda ve çok güzeldir. Bu yapıların yol üzerindeki çok sayıda hanla aynı döneme ait olduklarını düşünmek için pek çok neden vardır. Bu hanlar Konya-Aksaray arasında çok sayıda ve sık aralıklarla yer almaktadır, ayrıca Aksaray güçlerinin zirvesinde oldukları dönemde Konya Sultanlarının yazlık ikametgahı idi.

Burası antik dönemlerde Archelais Colonia yani imparator Claudius'un kolonisi olarak adlandırılmaktaydı (Ainsworth 1842:197:98).

Chesney de kitabında şehir hakkında şu bilgileri verir;

Komşu eyaletin başkenti Garsauritis Aksaray (Archelais)'dir. Yerleşim açık verimli bir vadide kurulmuştur. Sayısız kalıntıları ile birlikte 810 hanedir (Chesney 1850:348).

Seyahat izlenimlerini yazdığı kitabında Sarre, şehir hakkında şunları anlatmaktadır;

Aksaray yeşillikleri ve meyve bahçeleri ile oldukça güzel bir yerdir. Aksaray, antik Archelais parlaklığını Bizans'da yaşamış ve bu özelliğini Selçuklular döneminde de devam etmiştir. Burası Konya Sultanlığının en önemli şehirlerinden biriydi. Aksaray (Beyaz Saray) adı Ainsworth'a göre Selçuklu Sultanlarının ikametgahı olması itibariyledir. Çok ağaçlık bahçeleri, sulak oluşuyla ve oldukça sıcak havalarda başkent Konya'nın mesire yeridir. Bugün yerleşimde 2.500 kişi yaşamaktadır. Bunun beşte birini Ermeniler oluşturmaktadır ve burada bir kaymakam bulunmaktadır.

Burada çok sayıda meyva ağaçları, çeşitli bitkiler, Beyaz Su üzerinde köprüler dikkati çekmektedir. Bugün, eskiden farklı olarak oldukça تنها bir yerdir. Yerleşimde modern evler dikkati çeker ve Ortaçağ yapılarının büyük bir kısmı harap haldedir. Bugün şehirdeki en iyi durumda yapı, Karamanoğlu Camii'dir. 16 destekli, 2 alçak kubbelidir. 14.yüzyıldan kaldığı anlaşılan yapı iyi durumdadır. Portali yenilenmiştir. Ön avluda yüksek bir minare yer almaktadır. Bunun önünde ağaçlar içinde bir şadırvan bulunur. Hemen ilerisinde Çarşı görülür.

İlginç bir yapı İbrahim Bey Medresesi'dir. Bu yapı plan açısından alışılmış medrese yapıları üslubundadır. Bir koridorla geçilen avlunun ortasında 4 büyük niş ayrıca portalin dikdörtgen formu ve geometrik bezemeleri ile dikkati çeker. Tümüyle mermerden yapılmıştır. Nişlerden birinde mavi çini mozaikler görülür. Diğerinde ise kutsal bir kişinin lahdi yer alır. Şehirde Ortaçağ'a ait harap bir han yer almaktadır. Dış duvarlar ve kalıntılardan avlunun ortasında küçük bir caminin olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca şehirde 3 taş köprü dikkatimizi çekti. Bu köprülerden birinin yanında bir minare gördük. Bu minare çok iyi işçilikte tuğla-mozaiklerle süslenmiştir. Hem motiflerde hem kuruluşunda aynı kaliteli

işçilik dikkatimizi çeker. Minarenin üst kısmı kısmen tahrip olmakla birlikte yaklaşık yüksekliğinin 100 adım olduğu anlaşılmaktadır. Minarenin süslemelerinden dolayı ait olduğu cami Nakışçı Camii olarak anılıyor. Aksaray'daki diğer eski yapılar çok harap durumdadır. Bunlar arasında harap bir hamam, aynı şekilde yıkık iki kubbeli mekanı olan Yusuf Hakiki Tekkesi, ayrıca Sultan Han yolu üzerinde bir namazgah olarak adlandırılan yapı yer alır. Bunun cephesi üç sivri kemer ve nişlerle hareketlendirilmiştir. Tümüyle kırmızı sırsız ve mavi sırlı tuğlalarla süslenmiştir. Bunlar geometrik bezemeler içerir. Dışa taşkın kısımlar mavi çini mozaiklerle doldurulmuştur. Tüm cephe bugünkü durumunda bile çok kaliteli bir işçilik göstermektedir. Ermenilerin evleri de çağımızın mimarisinin iyi örneklerindendir. Ermeni kilisesinde Yunanca bir mezar kitabesi ve Nakışçı Camii önünde Roma dönemine ait bir sütun gördük (Sarre 1896:92-95).

BÖLÜM IV

AKSARAY ÜZERİNE YAPILAN ARAŞTIRMA VE YAYINLAR

Bu bölümde şehir ve yapılar üzerine bugüne kadar yapılan araştırma ve yayınları kısaca tanıtmaya çalışacağız. Bunu yaparken de, önce şehir ve yapılar hakkındaki genel araştırmalar ile yayınlar, daha sonra tek tek yapılara yönelik araştırma ve yayınlar kronolojik olarak tanıtılacaktır.

Leake 1844 tarihli kitabında bugünkü Aksaray'ın hem kaynaklarda Ankara-Bor arasındaki konumu ile uyum içinde olmasından ve Archelais'in bir su ile beslendiği yolundaki bilgilerden, hem de Claudius kolonisinin bir su ile beslendiği yolundaki bilgilerden yola çıkarak antik "Archelais" olduğunu belirtir. Ancak hiçbir seyyahın Aksaray'ı tanıtmamasından şikayet ederek, eski koloninin tam olarak bugünkü Aksaray'ın neresinde kurulduğunun belirlenemediğini söylemektedir (Leake 1844:75).

1869-70 tarihli "Konya Vilayeti Salnamesi"nde Aksaray hakkında şu bilgiler verilmektedir;

Aksaray kasabasında büyük ve küçük 26 cami ve mescid, 7 medrese, bir hamam, iki han, 150 dükkan, 5 kahvehane vardır. Şehrin içinde akmakta olan nehir üzerinde Sultan Alâeddin binası olmak üzere pek çok köprüler ve etrafında sedler vardır (Anonim 1869:125).

1882-83 tarihli "Konya Vilayeti Salnamesi"nde ise şu bilgiler verilmektedir;

Aksaray kasabası suyu ve bahçesi çok, manzarası güzel bir yerdir. Nüfusu 123.141 İslâm, 1259 Rum, 158 Ermeni, 22 Protestan ve 5 Kipti'den ibarettir. Kaza içinde 9.313 ev, 7 han, 2 hamam, 386 dükkan, 118 değirmen, 28 bezirhane, 1 bedesten, 7 mağaza, 54 ambar, 1 hükümet konağı, 1 Rüşdiye Mektebi, 121 Sıbyan Mektebi, 1 Cami-i Kebir, 121 mescit, 5 medrese, 2 tekke, 174 türbe, 1 kargir köprü, 114 çeşme, 1 nehir, 7 kilise, 7 güherçile ocağı, 1 ilıca vardır (Anonim 1882-83:169-170).

Ramsay "Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası" isimli kitabında şehir hakkında şunları söylemektedir;

Garsaouria'nın yerini Garsaoura şehri (Aksaray) ile tayin edebiliriz. Leake bunun eski "Colonia Archelais" olduğunu ispat etmişti. Archelais isminden de anlaşıldığı üzere Kapadokya Kralı Archelaos tarafından tesis edilmiştir. Leake, bunun Strabon'un bahsettiği büyük şark yolu üzerindeki "Komopolis" Garsaura olduğunu ispat etmiştir. Eğer Strabon'un verdiği malumat da miladın 19. senesine ait olmasa idi, Archelais'in Strabon'un zamanından sonra teessüs ettiğine hükmedebilirdik. Halbuki kral Archelaos'un vefatı ve Kapadokya'nın bir Roma vilayeti haline gelmesi 17 tarihine tesadüf eder. Şu halde ihtimal ki Strabon'un Garsauria hakkındaki malumatı zamanına göre eski idi. Strabon burasının kendi zamanında adı bir "komopolis" kasabadan ibaret olduğunu söylemekle beraber eskiden bir metropolis olduğunu da kaydeder. Burası Claudius tarafından Roma kolonisi yapılmıştı. İmparatorluk zamanında sikke basmamıştır. Bütün Bizans döneminde mühim bir şehir olduğu gibi Konya Selçukluları zamanında daha büyük bir önem kazanmıştır. Nicetas Choniata Türklerin 12. asırda bu şehre Taxara ismini verdiklerini söylüyor. Bu anlaşılan, Türkçe Aksaray kelimesinin Rumcasıdır. Birçok Bizans kaynaklarında da "Koloneia" ismiyle tanıtılmaktadır (Ramsay 1960:313-14).

Şemseddin Sami kitabında şehir hakkında şu bilgileri verir;

Konya Vilayetinin Niğde Sancağında kaza merkezi bir şehirdir. Ortasında İzzeddin Kılıç Arslan tarafından bina edilmiş bir kalesi vardır. Merkez kazada 121 İbtidai Mektebi, 181 mescit, 7 medrese, 2 tekke, 7 kilise, 1 taş köprü bulunur. Sannayie müteallik güzel kilim ve seccadeler yapılır. (Şemseddin Sami 1888:263-64).

Ali Cevad şehir hakkında şunları söylemektedir;

Konya Vilayeti Niğde Sancağında kaza merkezi büyük bir kasabadır. 4660 nüfus, 1146 hane, 1 mektebi, 1 camii şerifi ve 1 medresesi bulunur. Kayseri'yi Konya'ya bağlayan yol Aksaray'dan geçer. Kasabada 121 ibtidai mektebi, 180 mescit, 7 medrese, 2 tekke, 7 kilise, 7 güherçile ocağı vardır (Ali Cevad 1895:21).

Huart şehir hakkında şunları yazmaktadır;

İç Anadolu'da, Koçhisar Gölüne dökülen, Beyaz Suyun ovaya çıktığı yerde kurulmuş, suyu bol, evleri bahçeler içinde küçük bir şehirdir. İslamdan evvelki adı "Archelais Garsaura" idi. Şehrin ortasındaki kale, İzzeddin Kılıç Arslan tarafından inşa olundu. Selçuklulardan sonra Karamanoğulları ve daha sonra Osmanlı hakimiyetine girmiştir. Aksaray, bugün çoğu harap olmak üzere, bir çok İslam eserleri ihtiva eder; bu eserlerin büyük kısmı şehrin ortasını işgal eden bir tepecik üzerinde bulunmaktadır. Eski eserler arasında Selçukiler zamanında yapılan ve Karamanoğlu İbrahim Bey tarafından tamir ettirilen Ulu Cami ile Zinciriye Medresesi, Nakkaşi Camii ve pek çok hamam sayılabilir. Aksaray öteden beri oldukça mühim bir ziraat merkezi olmuştur. Civarında hububat ve bahçelerinde meyva yetiştirilir. Halkın bir kısmında koyun yetiştirir; mahallî sanayi arasında dericilik ve bilhassa kilim ve seccadecilik kayda değer. Aksaray halılarının vaktiyle Hind ve Çin'e gönderildiği anlatılmaktadır (Huart 1913:229; 1940:274).

1913 tarihli "Konya Vilayeti Salnamesi"nde şehir hakkında şunlar yazılmıştır;

Aksaray, vilayet merkezinin 100 km. kuzeydoğusunda, Hasandağı'nın kuzey eteğinde bir ova üzerinde kurulmuş ve deniz seviyesinden 60 m. yüksek bir mevkededir. Kasabanın doğu ve kuzeydoğusu yüksek tepeler üzerinde diğer kısımları ise ovadadır. Şehir içinden Melendiz isminde bir su geçer. Kasabanın ortasında Selçuklu eseri 150 km.'lik bir alanı kaplayan bir kale harabesi vardır. Kalenin içine aldığı yere içeri şehir ismi verilmektedir. Bu kalenin bir çok yeri görülemeyecek derecede yıkıktır. Kasabanın her tarafı bağ ve bahçelerle çevrilidir. Kasaba sokakları dar ve düzensizdir. Bir kaç yıldır sokaklar genişletilerek kaldırım döşenmektedir. Kasabayı oluşturan yapılar kerpiçten inşa edilmiş ve üzeri kamyş ve toprakla örtölmüş ise de şehre bir buçuk saat mesafede beyaz bir taş madeni keşfedildiğinden beri yapılan yapılar taştan inşa edilerek üzerleri kiremitle örtölmektedir (Anonim 1913:182).

Şehir ve yapılara yönelik ilk yayın olan Muallim Hüsnü'nün 1928 yılında yazdığı "Hasan Dağı'nda İlmi Cevelan" isimli kitap iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Muallim Hüsnü danışmanlığında Hasan Dağı ve çevresinde yapılan öğrenci gezisi anlatılmıştır. İkinci bölümde ise önce şehrin coğrafyası ve tarihi kısaca anlatıldıktan sonra Kale, Kılıç Arslan Türbesi, Ulu Cami, Zinciriye Medresesi, Kızıl (Eğri) Minare ve Yıkık (Sırçalı) Minare vb. yapılar tek tek ele alınarak tanıtılmıştır (Muallim Hüsnü 1928:46-55).

1946 yılında Konya Dergisinde yayınlanan makalesinde M.S.Karaca, şehirdeki eski eserlerin bakımsızlıkları ve bilinçsizce yok edilmek istenmelerinden şikayet ederek kale, Darüşşifa, Beramuniye Medresesi, Zinciriye Medresesi, Kızıl Minare, IV.Kılıç Arslan Türbesi, Darphane'den söz etmektedir. Ayrıca Ulu Cami, Kızıl Minare ve Yıkık Minare'de yapılan kötü onarımlardan bahsederek, tüm Aksaray yapılarının güzel bir şekilde onarılması gerektiğini söylemektedir (Karaca 1946:28-29).

Taeschner ise İslam Ansiklopedisi'nde yazdığı "Aksaray" makalesinde şehir hakkında şunları söylemektedir;

İç Anadolu'da şehir. Eski adı "Archelais"tir. Selçuklu döneminde önemli bir merkez olan Aksaray'da II. Kılıç Arslan tarafından yaptırılmıştır. Şehir sonra Karamanoğulları ve Osmanlıların idaresine geçmiştir. Önemli bir ziraat merkezi olan şehirde halı endüstrisi çok gelişmiştir. Bunların diğer ülkelere gönderildiğini İbn Batuta söylemektedir. Eski eserler arasında Ulu Cami (15.yüzyıl başları, minberi Selçuklu), Selçuklu döneminde yaptırılan ve Karamanoğulları tarafından onarılan Kadiroğlu Medresesi, Nakkaşi Camii (modern, minaresi 14.yüzyıl) ve pek çok hamam; 13.yüzyılda yapılmış, Ervah Tepe'de tuğladan bir Türbe sayılabilir (Taeschner 1960:312).

M.Zeki Oral Vakıflar Dergisi'nde yayınlanan makalesinde, Önce Aksaray'ın eski isimleri olan Kurşaura, Garsaura, Archelais'i saydıktan sonra 1077 yılında Selçuklu idaresine geçtiğini, II.Kılıç Arslan tarafından şehrin yeniden kurularak, cami, kervansaray vb. yapılarla süslendiğini ve Aksaray'ın Darü'z-zafer, Dar-ü'l-Cihad adlarıyla da anıldığından bahsediyor. Sonra şehrin kısa bir tarihçesini vererek, daha önce çalışılmamış olan Aksaray'da neler yapılması gerektiğini anlatıyor. Daha sonra Sultan Hanı, Bedesten, Musalla ve bazı mezar taşlarının kitabelerini vererek, bazı Aksaray vakıflarından söz etmektedir (Oral 1962:223-240).

M.Hamzakadı, Devrim dergisinde yazdığı makalesinde, Aksaray'daki eski eserleri kısaca tanıtarak, harap olan yapıların onarılacak turizme açılmaları gerektiğinden bahsetmektedir (Hamzakadı 1965: 5-6).

Hasan Dağı Gazetesindeki yazısında ise yine Aksaray'daki eski eserleri kısaca tanıtarak, onarılmalara gerektiğini söylemektedir (Hamzakadı 1966:2).

N.Çıtakoğlu hazırladığı Yüksek Lisans Tezi'nde, önce şehrin kısa bir tarihini vererek, mevcut olan yapıları plan ve fotoğraflarıyla ayrıntılı bir şekilde tanıtmıştır (Çıtakoğlu 1974:1-22).

Bugüne kadar şehir ve yapılar hakkındaki en ayrıntılı yayın İ.H.Konyalı'nın 3 ciltlik "Abideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray Tarihi" isimli kitabıdır. Araştırmacı, kitabın birinci cildinde, önce şehirden bahseden tarih kitapları ve seyahatnameler ile yayınları tanıtmış, daha sonra ayrıntılı olarak şehir ve bölgenin tarihçesini vermiştir. Özellikle Selçuklu döneminde Sultanları tek tek ele alarak yaptırtmış oldukları eserleri vermiştir. Daha sonra şehir ve bazı yapı vakfiyelerini verdikten sonra, şehirdeki hanlar, cami, medrese ve tarikat yapılarını tek tek ele alarak plan ve fotoğraflarıyla birlikte ayrıntılı olarak anlatmıştır (Konyalı 1974:1-1408).

İkinci ciltte ise önce, şehirdeki türbeler ve mezar taşları verilerek, daha sonra değirmenler, hamamlar, köprüler tanıtılmıştır. Şehrin jeoloji ve coğrafyası anlatıldıktan sonra kasaba ve köylerindeki eski eserler ve köyler hakkında bilgiler verilmiştir (Konyalı 1974: 1409-2744).

Üçüncü ciltte ise önce kasaba ve köylerdeki Bizans dönemine ait kiliseler tanıtıldıktan sonra Ortaköy ilçesinin tarihçesi ve eski eserleri ayrıntılı olarak tanıtılmıştır (Konyalı 1975:2475-3309).

Tabula Imperii Byzantini isimli kitapta Aksaray hakkında şunlar yazılmıştır;

Hristiyanlık öncesinde Garsauritis İ.Ö.'ki zamanlarda merkezi "Garsaura" olarak bilinmekteydi. Burasının yerinde son Kapadokya Kralı Archelaos tarafından "Archelais" şehri kuruldu. Claudius zamanında Roma kolonisi; Claudio Archelais Kolonisi kuruldu. Bizans döneminde "Colonia" şehri olarak karşımıza çıkmaktadır. Selçuklu döneminde "Aksara" adı verilmiştir. Coloneia, bugün şehri keserek kuzeybatı-güneydoğu istikametinde Kuzey Suriye'ye, güneybatı-kuzeydoğu istikametinde de Konya üzerinden Sivas'a giden yolların kavşak noktasında yer alıyormuş. Colonia adının 664 tarihinde Arapların eline geçtiği zaman "Qulania" şeklinde geçtiği bilinmektedir. Bu isim Türkler tarafından erken dönemlerde kullanılmıştır. Daha sonra şehir tahrip olmuş ve 1155-75 ? yılında Selçuklular tarafından yeniden inşa edilmiştir. Kilise kayıtlarında 14.yüzyıla kadar sözü edilmektedir. Coloneia'nın en eski Piskoposu Erythrios 325'deki İznik Konsiline katılmıştır. Aksaray'ın dışında Hristiyanlık dönemi öncesine ait bazı kitabeler vardır. Aksaray içinde Hristiyan dönemine ait hiç bir eser yoktur (Hild ve Restle 1981:207-208).

Zgusta eski Anadolu şehirlerini tanıttığı kitabında Aksaray hakkında şu bilgileri vermektedir;

Kurşaura, Strabon'da geçen Garsaura'nın neresi olduğu kesin belli değildir. Ama Kapadokya'da Likaonia sınırında küçük bir şehirdir. Bugün adı Aksaray'dır. Bu bölge, büyük olasılıkla Colonia ve Archelais'le eşleştirilebilir. Bu bölgenin Bizans dönemindeki adı olan Taxara, Yunanca Beyaz Saray anlamına gelir, Türklerde şehre "Aksaray" ismini vererek, eski ismini korumuşlardır (Zgusta 1984:135).

N.Çetintürk 1986 yılında hazırladığı Doktora tezinde önce şehrin kısa bir tarihini verdikten sonra şehir içinde ve çevresinde bugün mevcut olan yapıları camiler, medreseler, tarikat yapıları, hanlar başlıkları altında kronolojik olarak ele alarak, yapıları plan ve fotoğraflarıyla tanıtmıştır (Çetintürk 1986:1-260).

Buraya kadar şehir ve yapılar hakkında genel yayınları kısaca tanıtmaya çalıştık, şimdi ise tek tek yapılarla ilgili çalışmalarını kronolojik olarak tanıtmaya çalışacağız.

Aksaray Vilayet Gazetesi'nde 1928 yılında yayınlanan "Kılıç Arslan Türbesi"yle ilgili makalede, önce yapının yeri ve mimari tanıtımı yapılıyor. Daha sonra türbeye ismini veren ve bu yapıda gömülü olan Kılıç Arslan'ın 4 Kılıç Arslan'dan hangisi olduğu yolunda bir karşılaştırma ve değerlendirme yapılarak IV. Kılıç Arslan olabileceği belirtiliyor (Anonim 1928:4-5).

F.N.Uzluk "Aksaray Darüşşifası" isimli makalesinde, önce Türklerde sağlık yapılarına verilen önemden bahsederek, pek çok şehirde Darüşşifa ve Bimaristan isimlerinde sağlık yapıları yaptıklarını belirtiyor. Daha sonra Sivas, Kayseri, Konya, Çankırı, Kastamonu, Amasya vb. şehirlerdeki darüşşifalardan bahsederek Aksaray Darüşşifası'na geçiyor. Önce şehrin kuzeydoğusunda, Tımarhane mahallesinde yer aldığını söylüyor. Sonra yapıdan günümüze kalan duvar parçalarının boyutlarını veriyor. Son olarak

darüşşifa'nın ne zamana kadar kullanılmış olabileceği hakkında görüşlerini anlatıyor (Uzluk 1931:2-3).

S.Ünver, Topkapı Sarayı 6460 numarada kayıtlı, 931 H./1524 M. tarihli, Aksaray kadısına hitaben yazılan bir fermanı ele alıp incelediği makalesinde, fermanın Arapça metnini ve Kanuni Sultan Süleyman'ın tuğrasının birer fotoğrafını verdikten sonra, fermanın Türkçe açıklamasını veriyor. Daha sonra Aksaray Darüşşifa Medresesi'ne müderris atanmasıyla ilgili olan fermanın darüşşifa'nın bu dönemde de kullanıldığını gösterdiğini söylüyor (Ünver 1940:72-74).

İ.H.Konyalı, "Aksaray Ulu Camii" isimli makalesinde, önce Ulu Cami ve çevresinde yaptığı incelemeler sırasında bulduğu bazı yapı kitabelerini vererek, bunları tanıtıyor. Sonra camiye bitişik olan bezirhaneyi anlattıktan sonra caminin yapı malzemesi başlığı altında camide kullanılan malzemeden bahsediyor. Cami'nin adı başlığı altında bugüne kadar cami'ye verilen isimleri belirterek, Ulu Cami ismini sonradan aldığını söylüyor. Daha sonra da caminin payandaları, kapıları, şamdanları, halı, kilim ve seccadeleri, minberi, şadırvanı başlıkları altında cami öğeleri ve mimarisini ayrıntılı olarak tek tek tanıtıyor. Son olarak da, Ulu Cami Vakıfları başlığı altında, caminin vakıf şartlarını ve gelir giderlerinin listelerini veriyor (Konyalı 1973:278-88).

E.Önge Türk Sanatları Kongresi'nde verdiği bildiride, Kılıç Arslan (Kırkkızlar) Tepesindeki köşk ve türbeyi tanıtıyor. Önce yapıların konumu ve birbirlerine uzaklıklarını verdikten sonra yapıların bugünkü durumlarını anlatıyor. Son olarak da bazı yapı ve yapı toplulukları ile karşılaştırma yaparak, yapıları tarihlendiriyor (Önge 1978:691).

Ö.Bakırer ise "Aksaray Cıncıklı Mescid Ön Yüz Düzeni İçin Bir Deneme" isimli makalesinde, isim, işlev, tarih başlığı altında önce yapının konumu ve planı nı veriyor. Sonra kronolojik olarak yapının ismi, işlevi ve tarihi konusunda araştırmacıların farklı görüşlerini belirterek; bu çalışmada, geometrik örgü ve geçmelerin tasarımlarında ayrıntıya inilmeden yalnızca genel dağılımları üzerinde durularak, ön yüzdeki sağır nişlerin özgün biçimlerini saptamaya yönelik bir düzen denemesi yapılmaya çalışılacağını söylemektedir. Ön yüzün tanımı başlığı altında, yapının özgün olan parçasının ölçülerini vererek, soldan sağa doğru ön yüzü üç bölümde ele alarak her bölümdeki geometrik örgü ve geçmeleri ayrıntılı olarak tanıtıyor. Ön yüzün değerlendirilmesi başlığı altında ise, ön yüzde görülen geometrik örgü ve geçme düzenlemelerini iki alt başlık altında, benzer düzenlemelerin görüldüğü yapılarla karşılaştırmalarla cephenin değerlendirmesini yaparak, orijinalde nasıl olması gerektiği yolundaki görüşlerini anlatmaktadır. Sonunda da notlar, mescidin planı, cephenin bir fotoğrafı, fotogrametrik çizimi ve ön yüzün orijinal durumu için bir deneme çizimini vermektedir (Bakırer 1984:89-100).

BÖLÜM V

TOPOGRAFYA VE ŞEHİRİN KONUMU

33° 20' ve 38° 10' kuzey enlemleri ile, 34° 30' ve 38° 35' doğu boylamları arasında kalan ilin yüzölçümü 7.600 km.²'dir (Şahin 1989:292).

Buna karşı Aksaray ilinin şehir merkezi ise, 23° 38' kuzey enlem ile 02° 34' doğu boylamı arasında denizden 980-1.000 m. yükseklikte bulunur (Chaput 1936:74).

Melendiz Dağı'ndan inerek Tuz Gölü'ne dökülen Melendiz Çayı'nın (Ulu Irmak'ın) ovaya çıktığı yerde kurulan şehrin batısında, Tuz Gölü'ne kadar 40 km.'lik bir mesafe üzerinde 980 m.'den 900 m.'ye inen alüvyonlu ova, Melendiz Çayı sayesinde bolca sulanmakta olup, suyun debisi kurak mevsimde bile genel olarak 4 m.³'tür. Melendiz Çayı, Hasan Dağı ve Melendiz Dağı'nın kuzey yamaçlarının sularını almaktadır. Akarsuyu besleyen havzanın yüzeyi yaklaşık 2000 km.²'dir (Chaput 1936:75).

Orta Anadolu'nun güneyinde yer alan il, coğrafi olarak, kuzeydoğusundan İncik Dağı; doğusundan tepeler; güneyinden Hasan Dağı; batısından Konya Ovası ile sınırdır.

İlin idari sınırlarını ise kuzeyde Ankara ve Kırşehir; doğuda ve güneydoğuda Niğde; batıda ve güneybatıda Konya; kuzeydoğuda Nevşehir illeri belirler.

BÖLÜM VI

TARİHÇE

VI.1. İSLAM ÖNCESİ DÖNEM

Aksaray çevresinin tarihi, şehrin 25 km. doğusundaki Aşıklı Höyük'te ele geçen buluntulara göre Neolitik döneme kadar inmektedir (Anonim 1983:6173). Yine şehrin güneyinde, Ihlara Kasabası'nın yakınındaki Harman Tepe adı verilen höyük ile, şehrin 18 km. kuzeybatısındaki Acemhöyük'te İlk Tunç Çağı'na tarihlenen yerleşmelerin olduğu saptanmıştır (Tezcan 1958:517-18).

Yine Acemhöyük'te 1962 yılından beri yapılan kazılar sonucunda yerleşimin M.Ö. 3 binden itibaren iskan edildiği saptanmıştır. Asur Ticaret Kolonileri dönemine ait eserlerin bolluğu, bu dönemde oldukça önemli bir yerleşme olduğunu göstermektedir (Konyalı 1974:2154-57). Anadolu toplumları henüz büyük bir devlet haline gelmemişken, Mezopotamya'da bir İmparatorluk kurmuş olan Akad Kralı Sargon (M.Ö. 2340-2284), tarihsel içerikli yazıtlarında Amanos ve Toros Dağları'na, yani Anadolu'nun güneydoğu sınırlarına kadar geldiğinden söz etmektedir. Kendinden sonra, fakat yine kendisine atfen yazılan, daha çok efsanevi karakter taşıyan ve literatüre "Savaş Kralı Efsanesi" olarak geçmiş belgede ise, Sargon'un Anadolu içlerine sefer düzenlediği anlatılmaktadır. Belgeye göre, Anadolu'da bulunan ve Hitit dönemindeki Puruşanda kenti ile eşitliği kuşkusuz olan Burşahanda kenti tüccarlarından bir kurul, dünyanın kralı olarak niteledikleri Sargon'a başvurarak, ondan kendilerini korumasını rica ederler (Dinçol 1984:18). Bugüne kadar yapılan araştırmalar, Puruşanda'nın Acemhöyük olduğunu göstermektedir (Garstang ve Gurney 1959:64).

Daha sonra Aksaray'ın idari sınırları içindeki bölge uzun yıllar Hititler'in siyasi hakimiyeti altında kalmıştır. Aksaray'ın idari sınırları içindeki topraklarda birçok Hitit kitabeleri, abideleri ve şehir kalıntıları var-

dır. Araştırmalar ve kazılar devam ettikçe bunların sayısının artacağı kesindir. M.Ö. 2000-1000 yıllarında Yakın Doğıdaki şehirleri ve yolları gösteren Hitit haritalarında, Konya'dan gelen ana yol yerleşimin biraz kuzeyinden geçerek Tyana'ya (Kemerhisar) uğrar, sonra Kayseri taraflarına doğru giderdi. Yine Konya'dan kuzeydoğuya uzanan bir yol, sonradan Aksaray'ın kurulduğu yerden geçerek yine Kayseri'ye uzanırdı. Başka bir yol da kuzeye, Cihanbeyli'nin bulunduğu yerden ve Tuz Gölü'nün doğusundaki Koçhisar Höyüğü'nün önünden geçerdı (Günaltay 1987:32).

Suriye ve Orta Anadolu'nun büyük bir kısmı, bu arada Tyana (Kemerhisar) ile Kapadokya sınırı içinde bulunan Koçhisar, Konya, Beyşehir, Aksaray, Acemhöyük ve Ereğli gibi yerleşimler M.Ö. 14.-13.yüzyıllarda Boğazköy'de oturan Hititlerin egemenliği altında idi (Günaltay 1987:38).

Hititler'in buradaki egemenliklerini gösteren veriler, yer üstünde veya kazılarda ortaya çıkarılan resim yazısı ile yazılı Hitit tabletleridir. Aksaray'da Siyak'ta kayalara kazılmış bir Hitit kitabesi bulunmuştur (Konyalı 1974:123).

Aksaray'ın idari sınırları içinde Siyak, Acemhöyük, Selime, Yaprakhisar, Sivasa, Mandama; bilhassa Hıdıp, Ekecik, Sivrihisar, Hasan Dağı ve Keçi Kalesi'nin Hitit dönemi yerleşimleri olduğunda hiç şüphe yoktur. Bu veriler, Aksaray'ın da birçok bakımdan önemli bir yerleşim merkezi olduğunu göstermektedir (Konyalı 1974:124-25).

Asur Kralı III.Tiglatpileser döneminde (M.Ö. 734-32) Asurlular çok kuvvetlenmişti ve Fırat boylarıyla Kuzey Suriye'deki Hitit Krallarından başka Anadolu'da Tyana'ya (Kemerhisar) kadar bütün Hitit yerleşimleri Asur hakimiyetini kabul etmek zorunda kalmıştı. Sonradan Archelaos'un kurduğu ve yenilediği Aksaray ve civarı da Tyana'ya bağlı idi. Yani Asurlular bu yöreyi de egemenlikleri altına

almışlardı (Konyalı 1974:129).

Daha sonra bölgeye M.Ö. 700-650 yılları arasında Kimmerler (Ötüken 1990:3) ve sonra sırasıyla Frigler ile Lidyalılar hakim olmuşlardır (Sevin 1984:248, 276). Bugün Aksaray ve Hasan Dağı çevresindeki mağara ve mabet gibi yapılarda onların katkıları vardır (Konyalı 1974:168).

Bölge M.Ö. 585 yılında Medler'in ve M.Ö. 350 yılında Persler'in egemenliğine girmiştir (Ötüken 1990:3). Pers İmparatoru Kyros'un ele geçirdiği bölgeler "Khşatrpa" adı verilen, Yunanlıların "Satrapes" olarak isimlendirdiği valiler tarafından yönetiliyordu. Darius'un, satraplıkları yeni bir düzene soktuğu M.Ö.6.yüzyılın sonlarına değin Anadolu satraplıklarının dağılımı iyi bilinmez. Aksaray Katpatuka (Kappadokia) satraplığı içinde yer alıyordu (Sevin 1984:313,315). Satraplıklar, Pers İmparatorluğuna her yıl güçlerine göre vergi veriyorlardı. Paraca zayıf olan Kapadokya Satraplığı ise yılda 1500 at, 1000 katır ve 50.000 koyun veriyordu (Konyalı 1974:173-74).

M.Ö.334 yıllarında son bulan Pers idaresi altında Pers kültürü kökleşmişti. Yerli Yüksek aileler İran özel adlarını kullanmaya başlamışlardı. Anadolu seferi sırasında İskender, III.Darius'u Kilikya'da karşılamak için Toros geçidine inerken Kapadokya ile ilgilenmemiş, subaylarından Sabiktas'ı buraları itaat altına almaya göndermekle yetinmişti. Satrapları Mitrobazan Granikos savaşında yenik düşmüş olmasına rağmen, Kapadokyalılar III.Darius'a sadakatten ayrılmamışlardı; Ariakes idaresinde bir kıta ile Erbil savaşında III. Darius'un ordusuna katılmışlardır. Erbil zaferinden sonra Karadeniz kıyılarındaki Yunan kolonileri İskender'in egemenliğini kabul ettiler, fakat Kapadokyalılar boyun eğmediler. Makedonyalılar, Asya içlerine dalınca, İskender'in satraplığa göndermiş olduğu Sabiktas'a karşı isyan ederek Pers asilzadelerinden Ariarathes'i kral yaptılar ve M.Ö. 332'de Kapadokya'nın

istiklalini ilan ettiler (Günaltay 1987:258-59).

Ariarathes'in kurduğu krallık İskender'in ölümüne kadar, yani 10 yıl yaşayabildi. İskender'in ölümünden sonra Makedonyalılar unutulmuş olan Kapadokya'ya döne-bilmişlerdir. İskender'in oğluna vasi seçilen Perdikkas, Anadolu'daki Makedonya eyaletleri arasında zengin ve kuvvetli bir orduya sahip, müstakil bir krallığın yaşamasını imparatorluk için tehlikeli gördüğünden, büyük bir ordu ile Kapadokya üzerine yürüdü. Ariarathes yapılan savaşta yenilerek esir düşmüş ve öldürülmüştür. Perdikkas, Kapadokya'nın idaresini M.Ö.322 yılında Diyadoklarından Eumenes'e verdi. Bu suretle İskender istilası sırasında kurulan Kapadokya Krallığı on yıl kadar yaşadıktan sonra tarihe gömülmüş, Kapadokya da Makedonyalıların egemenliği altına girmiştir (Günaltay 1987:260-61).

Eumenes M.Ö. 320-319'da iki yıl Aksaray'ın Helvadere ve Hasan Dağı'nın yakınındaki Nora'ya (Viranşehir) yerleşerek huzuru sağlamış, burada tarımın gelişmesine çalışmış, Hasan Dağı, Aladağ ve Melendiz Dağı arasındaki yerlere kendi adını vermiştir. Bu ad bugün çok az bir değişiklikle Bor'da Emen ovasında yaşamaktadır. Eumenes zamanındaki sınırlar içindeki şehirler arasında Baris (Bor), Antigu (Altınhisar), Nahida (Niğde), Garsaura (Aksaray) ve Nora (Viranşehir) vardır. Eumenes aynı zamanda Tarsus'a yönelmiş olan ticaret trafiğini de batıya, Efes limanına uzatmıştır. Böylece bu bölge hızla Hellenizm medeniyeti çerçevesine sokulmuştur (Konyalı 1974:176-77).

Makedonyalılar döneminde Kapadokya, önce Eumenes'in; kral naipliğine Antipatros'un tayininden sonra da M.Ö. 320 yılında Nikephoros'un, daha sonraları da Antigones tarafından tayin edilen subayların idaresine geçmiş, bu sık değişiklikler halkı huzursuz bırakmıştı. Bu nedenle M.Ö. 303 yılında Antigon ile Diadoklar arasındaki çekişmelerden yararlanarak M.Ö. 301 yılında II.Ariarathes Kapadokya Krallığını, yaklaşık aynı tarihlerde

Mithridates Ktistes de Pontus Krallığını kurmuştur. Bundan sonra bütün Kapadokya Kralları Ariarathes ismiyle tahta çıkmışlardır. Bunlardan IV.Ariarathes döneminde Roma İmparatorluğu ile ilişki kurulmuştur. Önceleri Antiokhos'un tarafını tutarak Roma'ya düşman olan IV. Ariarathes, sonra Makedonya Kralı Perseus'a karşı Roma'nın müttefiki oldu. Krallar bundan sonra da daima Romalıların tarafını tutmuşlardır. Zaman zaman Seleukid'lerin egemenliğini tanıyarak onlara haraç verdikleri halde, onlara karşı da Romalıların yanında yer aldılar. Roma prokonsülü Cresus ile birlikte, Bergama tahtında hak iddia eden Aristonikos'un üzerine yürüdü, ancak kuvvetleri imha edilen V.Ariarathes M.Ö.130 yılında öldü. Denizden uzak, dağlar ve steplesle çevrili, büyük şehirleri bulunmayan Kapadokya, Anadolu'da Hellenizm'in ve Polis sisteminin en son parçası idi. Bunlar da Kapadokya'ya V.Ariarathes tarafından sokulmuştur. Sarayına Yunan sanatkarları, bilginleri getirtti, krallığın iki önemli şehri olan Mazaka (Kayseri) ve Tyana (Kemerhisar)'yı iki Hellen sitesi haline getirdi (Günaltay 1987:266-67).

V.Ariarathes'in ölümünü takip eden karışıklık, yükselmekte olan Pontus Krallığı'nın müdahalesine yol açtı. Entrikalar ve savaşlar bu hanedanlığın çökmesi ile sonuçlandı. Kapadokyalılar, Mithridates'e karşı Roma'nın da desteği ile, yerli bir kral olarak Ariobarzanes'i seçtiler (M.Ö.93). Fakat Roma'nın Pontus ve Doğu Anadolu Krallarını ortadan kaldırması ile onun hakimiyeti gerçekleşebildi (M.Ö.89). Mithridates'in Roma ile yaptığı savaşlarda bölge çok zarar görmüş. Roma İmparatoru Pompeus da bunu telafi için krallara büyük para yardımı yapmıştır. İç savaşlarda Kapadokya bazen Pompeus'u, bazen Caesar'ı, bazen de Antonius'u tutmuştur. Ariobarzanes hanedanlığı yıkıldıktan sonra yerine Antonius tarafından Archelaos Kapadokya Kralı yapılmıştır (M.Ö. 36). Archelaos Mazaka'ya Caesarea (Kayseri) adını vererek, Garsaura'yı da şehir olarak yeniden kurmuş ve kendi adını vererek "Archelais" adı ile

anılmasını sağlamıştır. Roma İmparatorluğunun bu dönemlerinde Kapadokya Kralları birer vali derecesine inmişlerdir. Archelaos'un ölümünden sonra M.S.17 yılında Kapadokya da bir Roma Eyaleti oldu (Ramsay 1960:314).

Tiberius (M.S. 14-37), M.S. 17 yılında neşrettiği bir fermanla Kapadokya'dan alınacak gelire karşılık gösterilerek alınan yüzde bir denilen verginin azaltıldığını ilan etti. Böylece yüzde bir vergisi yarıya indirilmiş oldu. Roma İmparatoru ertesı yıl, M.S. 18 yılında "Legat"⁽¹⁾ ünvanıyla Kapadokya'ya bir vali gönderdi. Bir süre sonrada Kapadokya Eyaleti, bir "Prokürator"⁽²⁾ tarafından idare edilmeye başlandı (Günaltay 1987:277).

M.S. 1.yüzyılda Garsaura, Archelais olarak adlandırıldı. Daha sonra İmparator Claudius (41-54) tarafından Roma kolonistleri yerleştirildi ve Colonia Archelais adını aldı (Kornemann 1900:551).

İmparator Vespasianus (69-79), M.S. 70 yılında Doğu Anadolu'dan bir bölgeyi de bu eyalete katarak güçlü bir kale haline getirdi. Vespasianus'a kadar İmparatora bağlı ve bir prokürator ile idare edilen ikinci sınıf bir eyalet idi. Traianus dönemine (98-117) kadar bir legat ile yönetildi. Daha sonra Pontus ve Kapadokya, Diocletianus dönemine (284-305) kadar birleşik olarak idare edildi. Bu dönemde Kapadokya 4 parçaya ayrıldı: Pontus, Pontus Polemoniakus, Kappadokia ve Ermenistan. Aksaray da "Kappadokia" içinde kalmıştır. Velensius döneminde (364-378), 371-72'de Kapadokya tekrar ikiye ayrıldı. Birinci Kapadokya'nın merkezi Caesareia (Kayseri), daha küçük olan ikinci Kapadokya'nın merkezi de Tyana (Kemerhisar) oldu (Ramsay 1960:312). Aksaray'ın ikinci Kapadokya'ya bağlı olması muhtemeldir (Konyalı 1974:147).

Roma İmparatorluğu, egemenliği altındaki toprakları elinde tam olarak tutabilmek ve ticareti düzenli hale sokabilmek için mevcut yolların onarımını yaparken, yeni askeri yolların yapılmasına da önem vermiştir. Efesos'dan (Efes) başlayarak Apameia (Dinar), Antiocheia (Yalvaç),

Archelais (Aksaray), Caesareia (Kayseri) üzerinden geçerek Melitene (Malatya) de Euphrates (Fırat) Vadisi'ne kadar uzanarak Ege'yi Fırat Vadisi'ne bağlayan bu yol özellikle 1.yüzyıldan itibaren bütün imparatorluk süresince son derece önemli bir askeri yol olmuştur. Ayrıca bu yolun Malatya'dan sonra Fırat Vadisi'nin batısını izleyen kuzey ve güney uzantıları da vardır. Yine bu yolun Archelais'ten sonra güneyde Tarsos (Tarsus)'a olan bağlantısı doğuda Suriye ve Mezopotamya Eyaletlerine uzanmaktaydı. Bu yollar aynı zamanda ticaret yollarıydılar (Özsait 1985:409).

Romalılar askeri yolların tutulmasına ve ticari hayatın güvenliğine büyük önem verdikleri için, Aksaray konumu itibari ile özel bir ilgi görmüştür (Konyalı 1974:137). Roma yollarını üç kaynaktan öğreniyoruz: Antoninus yolu (3.yüzyıl), Peutinger haritası (4.yüzyıl) ve Kudüs yolu (6.yüzyıl sonu).

1) Ankara'dan Tarsus'a Hasan Dağı üzerinden geçerek giden büyük yolu hristiyan hacıları, tüccarlar ve Roma orduları kullanırlardı. Eski Yunanlıların Parnassos, Türklerin Parlasan dediği mevkiden itibaren bu yolun merhaleleri şöyledir:⁽³⁾ Parnassos XVI, Ozzala XVIII, Nitalis XIII, Argustana XVI, Colonia Archelais XII m.⁽⁴⁾ Momoasson XII M.⁽⁵⁾, Anathiango XII m., Chusa XII M., Sasima XVI, Andabalıs XVI, Tyana..... (Ramsay 1960:280).

2) Peutinger haritası, Aksaray'dan sonrası için izahı zor başka bir yol gösterir. Çünkü ara istasyonlar kesin hiç bir mevkiye tekabül etmemektedir: Colonia Archelais XX, Salaberine XVI, Caena XVI, Tracias XVI, Tyana ... (Ramsay 1960:287).

3) Bu ana mihverin yanında Aksaray'dan Kayseri'ye giden bir yol vardı. Bu yol Nazianzus (Nenezi), Malakopaea (Derinkuyu) ve Nevşehir veya Hıncıp, Acıgöl ve Nevşehir üzerinden geçerdi. Bu yolun çok az kullanıldığı anlaşıyor. Başka bir yol batıda Laodiceia ve Pessinunte'ye (Pesusinus) doğru giderdi. Fakat bu yolun

nerelerden geçtiği ve merhaleleri üzerinde büyük karışıklık vardır. Peutinger haritası aşağıdaki durakları vermektedir: Salaberine XXIX, Ubinacca XII, Comitanosso ... (Ramsay 1960:287).

Valensius'un ölümüyle İmparatorluk yönetiminde deneyimsiz bir gençle Gratianus ve bir çocuk II.Valentinianus kalmıştı. Gratianus, ordu ileri gelenlerinin önerisi ile babası Theodosius'un idamından beri İspanya'da yaşayan ve iyi bir komutan olan Theodosius'u Valentinianus'un yerine atamıştır. Deneyimli ve askeri yeteneği bulunan Theodosius'a (379-395) "Augustus" ünvanı verilerek imparatorluğun kaderi teslim edilmiştir. Theodosius'un ölümünden sonra da Roma İmparatorluğu Doğu ve Batı olmak üzere ikiye ayrılmıştır (Özsait 1985:405).

Roma İmparatorluğu 395 yılında Doğu ve Batı Roma İmparatorluğu olarak ikiye ayrıldığı zaman Aksaray, Doğu Roma (Bizans) İmparatorluğu idaresine geçmiştir. Roma İmparatorluğu döneminde Colonia Archelais olarak adlandırılan Aksaray, Bizans İmparatorluğu döneminde "Coloneia" olarak karşımıza çıkıyor. Coloneia yolların kavşak noktasında yer alıyordu. Bugün şehri keserek kuzeybatı-güneydoğu istikametinde Kuzey Suriye'ye, güneybatı-kuzeydoğu istikametinde Konya üzerinden Sivas'a giden yolların kavşak noktasıydı (Hild 1977:40).

Hristiyanlığın yayılıp gelişmesinde, din biliminin önemli bir odak noktası haline gelen Kapadokya bölgesiyle birlikte Aksaray da önemli bir merkez olmuştur. Kilise kayıtlarında 14.yüzyıla kadar sözü edilmektedir (Hild ve Restle 1981:207). Coloneia'nın en eski piskoposu Erythrica 325'deki İznik Konsili'ne katılmıştır. 4.yüzyılın ikinci yarısından 5.yüzyılın ortalarına kadar Coloneia'da piskoposluk yapan Bosporios da 381'deki Konsile katılmıştır. 431'de Kadıköylü Daniel, 451'de Coloneia'lı Aristomachos, 515'de ve 519'da diğer iki Synode karşımıza çıkar. 536'daki Menas Sydone'unun Coloneia'dan Alexandros'a taşındığı, 692'dekinde bu görevin Konon'a ,

897'dekinde ise Konstantinos'a verildiği bilinmektedir. 10.-11.yüzyıllarda en ünlü piskoposlar Nikephorus ve Theodosios'dur (Hild ve Restle 1981:207-208).

İmparator I.Anastasios ve Iustinianus döneminde birçok şehir surlarla çevrilmiş, mevcut eski surlar onartılmıştır.

7.yüzyılın başlarında bölgeyi istila eden Sasaniler 605'te Kayseri'yi bir yıl süresince ele geçirirler (Abû'l-Farac 1987:168). Daha sonra 622, 623 ve 627 yıllarındaki Bizans-Sasani savaşları sonunda İmparator Heraklius döneminde Sasanilerle bir antlaşma yapılmıştır (Vasiliev 1943:251).

Roma İmparatorluğu'nun Anadolu'da yaptığı mülki ve askeri teşkilat İmparator I.Heraklius döneminde (610-641) değiştirilmiştir. Doğu'dan gelen Pers tehlikesinden sonra Arap-İslâm tehlikesi Bizans'ı korkutuyordu. Tehlikeleri önlemek için Doğu'da dört büyük askeri mülk vücuda getirilmiş ve bunlara "thema" adı verilmiştir. Bunlar ordunun hakim olduğu yönetim merkezleri olup başlarında bulunan komutanlara "Strategos" denilmektedir. Bunlar; Anatolikon, Armeniakon, Opsikion, Kibyraioton adlarını taşıyorlardı (Vasiliev 1943:285-289). Aksaray bunlardan Armeniakon teması içinde yer almıştır (Konyalı 1974:195).

Bizans İmparatorları, Arap tehlikesi karşısında ülkelerinin doğu sınırlarını bilhassa Toros geçitlerinin ağzında ve önünde bulunan Tyana (Kemerhisar), Kybistra ve Hasan Dağı'nda ve çevresindeki kaleleri korumak için büyük gayret sarfettiler. İmparator Heraklius kendi adını taşıyan Heraklia (Ereğli) şehrini Toros geçidinin altına kurdu. Lykaonia (Konya) sahrasına açılan yerlerin başlarında bulunan irili, ufaklı bütün kaleler tahkim edildi. Yeni kaleler, gözetleme ve işaret kuleleri yapıldı. Buralarda yeni ve kuvvetli bir askeri teşkilat kuruldu. Buna, doğu bölgesi ordusu "Anatolig" adı verildi. Bu ordunun

merkezi Archelais idi. Archelais bu devrin en müstahkem ve önemli bölgelerinden biri haline getirildi. Burada Salamon (Selime), Yaprahhisar, Zincirli Kaleleri vardı (Konyalı 1974:199).

7.yüzyılı izleyen üç yüzyıl boyunca Kapadokya, Bizans ve Araplar arasındaki savaşlarda bir tampon bölgesi olmuştur. 646 yılında ilk Arap akınlarıyla Kayseri Arap ordularının eline geçer. Daha sonra ise Tyana (Kemerhisar), Sebasteia (Sivas) ve tekrar Kayseri olmak üzere birçok şehir fethedilir (Abû'l Farac 1987:180, 190-191). Bu sırada Aksaray da fethedilmiş olmalıdır. III.Leon (714-741) Akronion (Afyon) zaferiyle Arapları bir süre durdurmayı başarır. Fakat 805-965 yılları arasında Aksaray ve çevresi Abbasilerin idaresine geçer. Abbasiler, cizye almak şartıyla buraları tekrar Bizanslılara bırakırlar. Halife Harun Reşid ile I.Nikephoros arasındaki antlaşma ile Abbasi akınları bir süre için durdurulur (Üçok 1983: 97).

Theophiles döneminde (829-842) Araplar Orta Anadolu'da Ankyra (Ankara) ve Amorion (Eskişehir) gibi önemli yerleşim merkezlerini fethederler (Üçok 1983:107).

VI.Leon (886-912) bölgede istikrarlı bir idare sağlamış, İmparatorluğun doğu sınırı Malatya'nın da tekrar alınmasıyla güç kazanmıştır. 10.yüzyıldan 11. yüzyılın üçüncü çeyreğine kadar bölge barış içinde müreffeh bir dönem yaşamıştır (Ötüken 1990:3-4).

VI.2. İSLAM DÖNEMİ

İlk İslam ordusu 699 yılında Mervanoğlu Abdülmelik komutasında, Ereğli askeri teşkilatına bağlı olan Aksaray'a gelmiştir. Bizanslıların tekrar Aksaray'ı ele geçirmeleri üzerine Mervanoğlu Abdülmelik askerlerini bu havalie göndererek Ereğli, Aksaray, Karaman ve Konya bölgelerini tekrar ele geçirmiştir. Aksaray, Arapların eline geçtiği zaman "Qulonia" adını taşıdığı bilinmekte-

dir (Hild 1981:207). 725 yılında Abdülmelik'in oğlu Müslime komutasındaki İslam ordusu Anadolu'ya, oradan da Aksaray yolu ile İstanbul'a kadar ilerlemişse de İstanbul'u alamayarak geri dönmüştür (Gabriel 1962:63).

Bizanslılar, Abbasilerin Anadolu'daki ilerleme ve yayılmalarını önlemekte güçlük çekiyorlardı. Konya'ya kadar uzanan ve içine Aksaray'ı da alan geniş ova, İç Anadolu'nun kapısı durumunda idi. Bu nedenle İmparator Heraklius kendi adını verdiği Heraklia (Ereğli) şehrini Toros geçidinin altına kurarak bir kale ile tahkim ettirmiş, bölgede ayrıca yeni kaleler, gözetleme ve işaret kuleleri yaptırmıştır. Halife Harun Reşid 805 yılında Ereğli'yi aldıktan sonra her yıl Abbasilere vergi vermek şartıyla Bizanslılara geri vermişti. Bizanslılar 831 yılına kadar her yıl vergi vermişlerdir. Bu tarihte İmparator Teophilos bu vergiyi vermediği gibi Halife El-Memun'un Anadolu hareketinden sonra Şam'a çekilmesinden yararlanarak Torosları aşarak Misis ve Tarsus civarına gelmiş, karşısına çıkan İslam ordularını da yenilgiye uğratmıştır. Bu saldırıyı haber alan halife El-Memun 831 yılında Anadolu'ya girmiş, Gülek boğazını geçerek Ereğli üzerine yürümüş ve burayı ikinci defa almıştır (Abû'l Farac 1987:222). Halife bundan sonra oğlu Abbas ile kardeşi Ebu-l-İshak'ı ayrı ayrı kuvvetlerle çeşitli istikametlere göndermiştir. Başka bir birlik ile gönderilen Yahya İbn-i Aksem Tyana'yı alıp kalesini tahrip ettikten sonra bölgedeki müstahkem dört kaleyi daha fethetmiştir. El-Memun'un öldüğü yıllarda Aksaray ve çevresindeki kaleler Abbasilere cizye veriyorlardı (Üçok 1983:105).

Halife El-Mutasım Billah'ın orduları 838 yılında Niğde ve Aksaray'ı zaptetmiş, fakat geri çekilmiştir. 863 yılında Niğde ve Aksaray birçok tutsak ve ganimetle tekrar alınmıştır. Esir ve ganimetlerle dönen Abbasi ordusu, Pason (Dikilitaş Köyü) civarında Bizans ordusunun saldırısına uğrayarak yenilmiştir. Buradaki köye adını veren Dikilitaş'ın da zafer hatırası olarak Bizanslılar tarafından

dikildiği söylenir (Konyalı 1974:202-203).

Bizans İmparatorluğu 944 yılından itibaren güçlenerek karşı saldırılara başlamış ve İmparatorluğun doğu sınırı Malatya'ya kadar genişletilmiştir. Aksaray'ın da içinde bulunduğu bölge Türklerin eline geçene kadar Bizans idaresinde kalmıştır (Abû'l Farac 1987:240-241).

VI.3. SELÇUKLU DÖNEMİ

1071 yılındaki Malazgirt Zaferinden sonra Selçuklu emir ve komutanları Anadolu'da fetihlerine devam ederlerken, 1072 yılında Kutalmışoğlu Süleymanşah kardeşleri Mansur, Alpilik ve Donat ile Anadolu'ya gelip Fırat ırmağı boylarında ve Urfa çevresinde fetihlere başlamıştır. Daha sonra Orta Anadolu'ya yönelerek, Anadolu üzerinden Marmara Denizi yönüne hareketle 1075 yılında İznik'i fethetti ve kurduğu Anadolu Selçuklu Devleti'nin başkenti yaptı. Bunun üzerine Selçuklu Sultanı Melikşah kendisine "Anadolu Selçuklu Devleti Hükümdarı" fermanını, Bağdat Abbasi Halifesi Kaaim Biemrillah da hil'at ve ferman ile birlikte "Nasırüddeve, Ebu'l Fevaris ve Rükneddin" ünvan ve lakaplarını göndermiştir (Sevim ve Yücel 1989:97, 100).

Aksaray da 1077 yılında Anadolu Selçuklu Devleti topraklarına katılmıştır. 1080 olayları sırasında Kutalmışoğlu Süleymanşah'ın Konya ve Aksaray hükümdarı olarak adı geçer (Oral 1962:223).

Süleymanşah'ın 1086 yılında ölümünden sonra Anadolu Selçuklu Devleti 1086-92 yılları arasında altı yıl hükümdarsız kalmış, ancak önce Emir Ebu'l Kasım, daha sonra kardeşi Ebu'l Gazi devlet işlerini yönetmişlerdir. 1092 yılında I.Kılıç Arslan İznik'e gelerek babasının yerine "Sultan" ünvanı ile tahta oturdu. Haçlı Seferleri sırasında 1097 yılında İznik'i Bizanslılara bırakarak Anadolu'ya çekildi ve Konya, Anadolu Selçuklu Devleti'nin ikinci başkenti oldu. I.Kılıç Arslan 1107 yılında, Mısır

ve çevresi Selçuklu Valisi Emir Çavlı ve müttetikleri ile Habur ırmağı kıyısında yapılan savaş sırasında Habur Irmağı'nda boğularak ölmüştür. Emir Çavlı daha sonra Musul'a giderek I.Kılıç Arslan'ın oğlu Şahinşah'ı Selçuklu Sultanı Muhammed Tapar'ın yanına göndermiştir. Bu sırada aman'la kurtulan Kılıç Arslan'ın veziri Emir Bozmuş, sultanın karısı ile birlikte Malatya'ya gelerek, sultanın küçük oğlu Tuğrul Arslan'ı Anadolu Selçuklu Devleti Sultanı ilan ettirmiştir. Fakat Sultan Muhammed Tapar yanında bulunan Şahinşah'ı Malatya'ya göndererek, Tuğrul Arslan'ı tahttan indirip yerine Anadolu Selçuklu Sultanı yaptı. Çok geçmeden Şahinşah, Konya Selçuklu tahtında bulunan kardeşi Mesud'u yenerek tek başına Anadolu Selçuklu Sultanı oldu (1110). 1116 yılında, beraberinde kayınbabası ~~Danışmendli~~ Emir Gazi olduğu halde harekete geçen Mesud, Konya Selçuklu tahtını ele geçirdikten sonra Şahinşah'ı yakalatarak öldürtmüş ve tek başına Anadolu Selçuklu tahtına oturmuştur (Sevim ve Yücel 1989:116-118).

Sultan Mesud döneminde Aksaray, doğuya yapılacak seferler sırasında üs olarak kullanılmıştır. Burada cami vb. ibadet ve sosyal yardım müesseseleri yaptırtmıştır (Konyalı 1974:277-280). Bugün Aksaray Ulu Camii'nde bulunan minber üzerindeki tarihsiz kitabede Anadolu Selçuklu Sultanı olarak adı geçmektedir (Oral 1962:26).

Sultan Mesud'un 1155 yılında ölümü üzerine oğlu II.İzzeddin Kılıç Arslan Anadolu Selçuklu tahtına oturdu (Sevim ve Yücel 1989:130). II.İzzeddin Kılıç Arslan 1170'de yeniden kurduğu Aksaray'da kendisine bir saray, askerlerine meskenler inşa ederken şehirde camiler, medreseler, hamamlar, zaviyeler, han ve çarşılar yaptırtmış; Azerbaycan'dan buraya gaziler, âlimler ve tüccarlar getirterek yerleştirmiştir. Bir ordugah ve gaza üssü haline getirdiği Aksaray'a Rum ve Ermenilerin girmelerine müsaade etmemiştir. Çok defa burada oturduğu ve seferlerine buradan başladığı için diğer Ortaçağ Anadolu şehir-

lerinden her biri hususiyetine göre bir ünvan taşıırken; Aksaray da bu hüviyeti dolayısıyla "Dar'üz-Zafer, Dar'ül-Cihad ve Dar'ür-Ribat" ünvanlarını almıştır (Turan 1984:233).

Ramsay kitabında "...Eskiden Koloneia adıyla anılan bu şehir Kılıç Arslan tarafından yeniden inşa edildikten sonra, kendi sarayına nisbetle Aksaray adını almış ve Bizans kaynaklarında da bu şekilde geçmiştir..." demektedir (Ramsay 1960:314).

Anonim Selçukname'de II.Kılıç Arslan anlatılırken "Kılıç Arslan saltanatı başında 550 H./1155 M.yılında Aksaray'ı bina etti. Kervansaraylar pazarlar kurdu." denilmektedir (Anonim 1952:25).

II.Kılıç Arslan memlekette siyasi birliği ve emniyeti sağlamasıyla, doğu-batı yönünde gelişen ve Anadolu'da birleşmeye başlayan büyük ticaret yolları da iktisadi ve kültürel kalkınmaya imkan vermiştir. Bu sebeptendir ki ilk Selçuklu Kervansarayı kendisi tarafından Aksaray'a bir konak mesafede inşa edilmiş ve bir başkası da onun emirlerinden Altunaba tarafından Konya-Akşehir yolu üzerinde yapılmıştır (Turan 1940:476).

Aksaray'da Kale, Saray, Saray Hamamı ve Eski Hamamı yaptıran II.Kılıç Arslan'ın, bugün Aksaray Ulu Camii'nde bulunan minber üzerindeki tarihsiz kitabede de adı geçmektedir (Oral 1962:26).

Uzun, yorucu ve başarılı saltanat devresi sonunda Kılıç Arslan,devleti hanedan mensuplarının, yani hükümdar oğullarının ortak malı sayan Türk feodal devlet töresine uyarak ülkeyi 11 oğlu arasında paylaştırarak, onları buralara Melik olarak atadı (1186). Bu bölünmede Aksaray da Melik Şah'a verilmiştir (İbn Bibi 1943:24).

Sultan II.Kılıç Arslan, Selçuklu ülkesini oğulları arasında paylaştırdıktan bir kaç yıl sonra kardeşler arasında saltanat mücadelesi başladı. Sivas ve Aksaray Meliki Kutbeddin Melikşah 1189 yılında Konya'ya gelerek

babasını baskı altına alıp kendisini veliaht ilan ettirdi. Bunun üzerine Kılıç Arslan en küçük oğlu Uluborlu Meliki Gıyaseddin Keyhüsrev'in yanına giderek onu veliaht ilan etti, onunla birlikte Konya üzerine yürüyerek şehre hakim oldu. Daha sonra, Melikşah'ın yönetimindeki Aksaray kuşatması sırasında 1192 yılında ölmüştür. Böylece veliaht Gıyaseddin Keyhüsrev, Anadolu Selçuklu Devleti sultanı oldu. Gıyaseddin Keyhüsrev'in ilk saltanatı 1192-96 yılları arasında beş yıl sürmüştür (Sevim ve Yücel 1989:137-138).

Tokat meliki II.Rükneddin Süleymanşah, kardeşleriyle iyi geçinerek onlarla müttefik olmuştur. Kutbeddin Melikşah'ın ölümüyle de Aksaray ve Sivas'ı hakimiyeti altına almış ve 593 H./1196 M. yılında Aksaray Darphanesi'nde sikke bastırmıştır (Konyalı 1974:328). Daha sonra ordusuyla birlikte Sivas ve Kayseri üzerinden Aksaray'a gelen II. Rükneddin Süleymanşah, Konya üzerine yürüdü. I.Gıyaseddin Keyhüsrev'in savunduğu şehri, sultan ve ailesine aman ile istediklere yere gitmelerine izin vererek teslim aldı. 1196-97 yılında Anadolu Selçuklu Sultanı olarak tahta oturdu (Turan 1984:245).

II.Rükneddin Süleymanşah 1204 yılında ölünce yerine oğlu III.İzzeddin Kılıç Arslan tahta çıkmıştır. Fakat III. Kılıç Arslan'ın küçük yaşta tahta çıkmasına karşı çıkan Selçuklu Emiri Mübarizeddin Ertokuş ile Selçukluların hizmetine giren Danişmendli beyleri Muzaffereddin Mahmud, Zahireddin İli, Bedreddin Yusuf'un büyük çabaları sonucunda Menderes vadisinde bulunan I.Gıyaseddin Keyhüsrev'e haber göndererek Konya'ya davet ettiler. Derhal harekete geçen I.Gıyaseddin Keyhüsrev, daha önce meliklik yaptığı Uluborlu'ya gelip burada hazırladığı ordusuyla Konya üzerine yürüyerek şehri kuşattı, fakat şehre giremedi. Bu sırada Aksaray halkı Gıyaseddin Keyhüsrev'in durumunu öğrenince, şehrin valisini kovarak I.Gıyaseddin Keyhüsrev adına hutbe okuttu. Bu hareket üzerine Konyalılar eski Sultana adam gönderip, yeğenine şefkat gösterme-

sini dileyerek onu Konya'ya davet ettiler (Abû'l Farac 1987:486). Bunun üzerine Gıyaseddin Keyhüsrev Konya'ya gelip 1205 yılında ikinci kez tahta oturdu (Sevim ve Yücel 1989:145).

I.Gıyaseddin Keyhüsrev döneminde Danışmendli beylerinden Muzaffereddin Mahmud ve Bedreddin Yusuf Aksaray valiliği yapmışlardır. Bu sırada da Aksaray'da Bedriye, Muzafferiye, Melikiyye Medreseleri ile Muzaffereddin Mahmud Gazi Hanikahı yaptırılmıştır (Konyalı 1974:1308, 1327, 1400).

I.Gıyaseddin Keyhüsrev'in ölümü üzerine Malatya meliki I.İzzeddin Keykavus 1211 yılında Kayseri'de tahta oturmuştur. I.İzzeddin Keykavus, devlet işlerini tanzim ettikten sonra Konya'ya giderken Aksaray'a uğramış, burada birkaç gün kaldıktan sonra Konya'ya gidip büyük bir törenle tekrar Selçuklu tahtına oturmuştur (Sevim ve Yücel 1989:148-149).

Sultan I.İzzeddin Keykavus döneminde Şeyhi Ekber namıyla meşhur olan Muhiddin Muhammed İbn-i Ali İbn-i Arabi, "Tercema-il-eşvak f-il-gazal-i v-en-nesib"adlı kitabını bir yıl sonra 1215 yılında Aksaray'da "Feth-üz Zehair-i v-el-a'lak"adıyla şerh etmiştir (Konyalı 1974: 331).

Yine bu dönemde Sultan İzzeddin Keykavus'un Sivas'ta inşa ettirdiği Darüşşifa'nın 618 H./1221 M. tarihli vakfiyesinde, Aksaray Kadısı ve Anadolu Kadiaskeri olarak adı geçen Evhadedin Hüseyin bin Abdülkerim bin Muhammed El-Nesevi Haleb'e elçi olarak gönderilmiştir (Turan 1984: 313).

I.İzzeddin Keykavus öldükten sonra yerine I.Alâeddin Keykubad Sivas'ta büyük bir törenle tahta oturdu (Anonim 1952:29). Konya'ya giderken Aksaray'a uğrayan Sultan, burada birkaç gün kalmıştır (Turan 1984:328). Bir süre sonra Konya'ya gelen sultan, burada da büyük ve

görmeli bir törenden sonra saltanat tahtına çıktı (Sevim ve Yücel 1989:154).

I.Alâeddin Keykubad Erzurum'u aldıktan sonra, Erzurum Emiri amcasının oğlu Rükneddin Cihanşah'a Aksaray'ı ikta olarak vermiştir (Konyalı 1974:338).

Sultan Alâeddin Keykubad, Moğol tehlikesine karşı Niğde'yi ve Aksaray'ı tahkim ettirmişti. Aksaray onun zamanında Anadolu'nun nüfuzlu bir ordu karargahı, bir ilim ve ticaret merkezi haline getirilmişti. Aksaray ile Konya arasındaki Eski, şimdiki Sultan Hanı'nın bulunduğu yer, mühim bir geçit idi, buraya "sahra darbendi" denilirdi. Uzak Doğu'nun ve Anadolu'nun en önemli yolu buradan geçirdi. Buraya, kitabesine göre 1228-29 yılında bir Han inşa ettirmiştir. Yine Aksaray-Nevşehir arasındaki Alay Han onun zamanında yapılmış, Ağzıkarahan (Hoca Mesud Hanı)'ın inşasına başlanmıştır. Aksaray'ın içinde ise Ebubekiriye ve Seyfiye Medreseleri ile Kızıl (Eğri) Minare ve Yıkık Minare, Cıncıklı Mescid, Darüşşifa, Başköprü ve Ervah Tepe Türbesi yaptırılmıştır (Konyalı 1974: 335-336).

I.Alâeddin Keykubad öldüğü zaman, Kayseri'de Keykubadiye Sarayında II. Gıyaseddin Keyhüsrev Anadolu Selçuklu tahtına oturmuştur (1237) (Sevim ve Yücel 1989:167).

II.Gıyaseddin Keyhüsrev döneminde babası zamanında başlanmış olan Ağzıkarahan (Hoca Mesud Hanı) 1241 yılında tamamlanmıştır. 1243 yılında Köseadağ Savaşı'nda Moğol ordusuna yenilen II.Gıyaseddin Keyhüsrev 1247 yılında Alanya'da ölmüştür (Sevim ve Yücel 1989:170-172).

II.Gıyaseddin Keyhüsrev'in ölümünden sonra büyük oğlu II.İzzeddin Keykavus görkemli bir törenle tahta çıkarılmıştır. Fakat bu sırada 1247 yılında Güyük Han'ın tahta çıkması dolayısıyla Moğolistan'da yapılacak törene Sultan II.İzzeddin Keykavus davet edildi. Yeni sultanın ülke dışına çıkması halinde, iç ve dış huzursuzlukların çıkabileceği öne sürülerek yerine kardeşi IV.Kılıç

Arslan Moğolistan'a gönderildi. Bunun üzerine Güyük Han IV.Kılıç Arslan'ı Selçuklu Sultanı yapmıştır. Bunun üzerine IV.Kılıç Arslan ve II.İzzeddin Keykavus'un kuvvetleri, 1249 yılında Konya'ya bağlı Ruzbe ovasında savaşa tutuştular; II.İzzeddin Keykavus'un galip gelmesi üzerine üç kardeş saltanatı yürürlüğe girdi (1249-1284). 1254 yılında ünlü devlet adamı Celaleddin Karatay'ın ölmesi ve II.Alâeddin Keykubad'ın Erzurum'da öldürülmesi ile iki kardeş tekrar savaşa tutuşmuşlardır. 1254 yılında yapılan savaşta IV.Kılıç Arslan yenilerek Uluborlu'da hapsedilmiştir. Böylece II.İzzeddin Keykavus tek başına tahta oturmuştur (Sevim ve Yücel 1989:175-178).

Bu sırada Sulçuklulardan kışlak ve yaylak isteyen Baycu Noyan ordusuyla Aksaray'a gelmiştir. Boycu Noyan'ın istediklerinin verilmemesi üzerine yapılan savaşta yenilen II.İzzeddin Keykavus önce Alanya'ya, oradan da İznik'e giderek Bizanslılara sığınmıştır. Bunun üzerine Boycu Noyan IV.Kılıç Arslan'ı Konya'ya getirtip 1257 yılında Selçuklu tahtına oturtmuştur. Daha sonra Aksaray'da bir barış antlaşması imzalanmıştır (Sevim ve Yücel 1989: 178-179).

0 yıl Aksaray taraflarında kışı geçiren Baycu Noyan ile ilgili olarak Aksarayî şu bilgileri verir:

Baycu bu yıl içinde Aksaray vilayetinde Kılıç Arslan Kervansarayı taraflarında kışladı. Baycu ordusuyla Aksaray topraklarında otururken Moğol askerleri Aksaray'lılara, köylülere akıl ve hayal ölçüsünü taşıracak zulümler yapıyorlar, halk çarşıya, pazara, çiftçi tarlasına çıkamaz olmuştu. Bunun üzerine Aksaray'lılar Baycu'ya şikayette bulundular. Baycu, Aksaray çevresindeki askerini halka ziyan vermelerini önlemek için Şahnalar tayin etti. Öyle bir adalet düzeni kurdu ki, halk artık korkusuz pazarlara gidip gelmeye tekrar çift ve çubuğu ile uğraşmaya başladı (Aksarayî 1943:137-138).

İlhanlı hükümdarı Hülagu'nun Bağdat seferine çıkarırken Baycu Noyan'ı birlikte götürmesini fırsat bilen II. İzzeddin Keykavus, Konya'ya yürüyerek 1257'de Selçuklu

tahtına oturmayı başarmıştır. Bu olaylar üzerine Hülagu Han ülkeyi iki kardeş arasında, Sivas'tan Erzurum'a kadar olan kısım IV.Kılıç Arslan'ın, Sivas'tan Bizans sınırına kadar olan kısımlar II.İzzeddin Keykavus'un olmak üzere paylaştırdı. Ayrıca Selçuklular her yıl Moğollara 200.000 altın, 500'er at ve katır vereceklerdi (1258-59) (Sevim ve Yücel 1989:180).

Bu sırada Tacettin Mutez, Hülagu Han tarafından memleket işlerini düzeltmek, vergileri toplamak, Anadolu kesimleri ile gerek sultanların, gerekse miras bırakmadan ölmüş olan Baba Şemseddin'in borçlarını tahsile memur edilmişti. Kastamonu vilayeti gelirleri onun dirliğine bırakılmıştı. Daha sonra Aksaray ve Develi vergileri de ilave olunarak bu bölgeler kendisine tahsis edilmiştir (Aksarayî 1943:161). Tacettin Mutez Anadolu'da kaldığı sürenin büyük bir kısmını Aksaray'da geçirmiş ve bir de Medrese yaptırmıştır. Yaptırdığı Medrese'ye müderris olarak devrin ünlü kişilerinden Kayseri'li Şerafettin'in atanmasını Mevlana'dan rica etmiş, o da kabul etmiştir (Eflaki 1973:229-230).

II.İzzeddin Keykavus vergilerini vermediği ve Tacettin Mutez'e iyi davranmadığı için, Alancak Noyan kalabalık bir orduyla Anadolu'ya girerek Aksaray'a yönelmiştir. Bunu haber alan II.İzzeddin Keykavus önce Antalya'ya, oradan da gemi ile İstanbul'a kaçmıştır. Burada hapse atılan sultan Moğollar tarafından kurtarılarak Suğdak ve Solhad kentleri dirlik olarak kendisine verilmiştir. 1279-80 yılında II.İzzeddin Keykavus Kırım'da ölünce IV.Kılıç Arslan tek başına tahtta kalmıştır (Sevim ve Yücel 1989:180-181).

II.İzzeddin Keykavus döneminde Aksaray'da,1262-63 tarihli vakfiyesi görülen Efdaliye Hanikahı yapılmıştır (Konyalı 1974:151).

IV.Kılıç Arslan'ın 1266 yılında ölümü üzerine oğlu III.Gıyaseddin Keyhüsrev Selçuklu tahtına oturtulmuştur.

IV.Kılıç Arslan döneminde Aksaray'ın,doğusunda Kılıç Arslan Tepesi üzerinde bir türbe ile bir köşk yaptırılmıştır.

III.Gıyaseddin döneminde, Anadolu Beylerbeyi Hatıroğlu Şerafeddin'in isyanı, Selçuklu devlet adamlarının Abaka Han'a gitmeleri, bazı Emir ve Beylerin çağırdığı Memluk Sultanı Baybars'ın Moğol ordusunu yenerek Kayseri'ye gelmesi ve Karamanoğlu Mehmed Bey'in Aksaray'ı kuşatarak başarısız olması gibi olaylar olmuştur. Bütün bu olaylar ülkenin düzenini bozmuştur. Bu siyasi sarsıntıdan yararlanan Kızıl Hamid isminde biri 4.000 kişilik bir süvari birliği teşkil ederek Aksaray'a hakim olmuş, çeşitli zulümler yaparak halkı soymuştur. Bu sırada bir Moğol ordusunun üzerine geldiğini öğrenen Kızıl Hamid Aksaray halkını ve esnafını asker kayafetinde şehirden dışarı çıkartarak, "Hüsam Tuğrai Çeşmesi" çevresinde toplamıştır. Bunun üzerine Moğol şehzadesi Kongurtay, Aksaray'a giden yolları keserek şehri her taraftan kuşatmıştır, Aksaray'da zalim ve mazlum, alim ve cahil herkes esir edilmiş, yakalanan Kızıl Hamid de öldürülmüştür. Yakalananlar içinde alim, edip ve şeyhler arasında fetvaları ile meşhur Burhaneddin Müderris ve Nasıreddin Abdül Cabbar da yer alıyormuş. Bu sırada İran'dan dönen vezir Fahreddin Ali Aksaray'a gelerek Moğol şehzadesi ile "saray"a inmiştir. Halkı yağma ve esaretten kurtarmak için Şengit'i yakalatmıştır. Şengit Kızıl Hamid'in malları ile 15.000 dirhem para vererek hayatını kurtarmıştır. Böylece şehir halkı da ölüm ve esaretten kurtulmuştur. Bu sırada şehirde yapılan nüfus sayımında 6.000 kişinin maktul ve esir olduğu tesbit edilmiştir (Aksarayî 1943:125-129).

1284 yılında III.Gıyaseddin Keyhüsrev'in öldürülmesi ile tahta II.Gıyaseddin Mesud geçmiştir. Bu sırada, özellikle Türkmen hareketlerini durdurmak amacıyla Argun Han kardeşi Geyhatu'yu 20.000 kişilik bir ordu ile Anadolu'ya göndermiştir. Geyhatu 1286 yılında ordusu ile Erzincan

can'dan hareketle Sivas ve Kayseri üzerinden Aksaray'a gelmiştir. Bunun üzerine halkın pek çoğu şehri ve evleri terk ederek saklanmışlardır. Fakat Sahip Ata Fahreddin Ali'nin Moğollara para sağlaması, Geyhatu'nun merhameti ve Moğol Emir, hatun ve askerlerinin alışverişi sayesinde Aksaray'da tüccar ve esnaf para kazanarak zengin oldu. Nitekim Aksaray'ın yıllık vergileri derhal 200.000 dirhemden 400.000 dirheme yükseltildi (Turan 1984:587).

II.Mesud'un 1296 yılında Hanedan'a sürülmesinden sonra iki yıl boş kalan Selçuklu tahtına III.Alâeddin Keykubad 1298 yılında getirildi. III.Alâeddin Keykubad'ın Gazan Han tarafından tahttan indirilmesinden sonra 1302 yılında II.Mesud ikinci kez Anadolu Selçuklu Sultanlığına atandıktan sonra Konya'ya gelerek tahta oturmuştur (Sevim ve Yücel. 1989:199). Aksaray'da bu dönemde yapılmış olan yapılardan sadece Araçzade Mescidi bilinmektedir.

İlhanlı hükümdarı Olcayto döneminde (1304-1316) Anadolu valisi olan İrincin Aksaray'da bulunduğu sırada, Şekur oğlu Oktay bir yarlıg hükmünce vergilerin tahsilatı için Aksaray'a gelmişti. Sarf ettiği gayretlere ve uzun sözlere rağmen İrincin'den yüz bulamayarak Aksaray'dan ayrılmıştır. İrincin Aksaray büyüklerinden Ali Paşa'nın "Aksaray Caddesi"nde atadan kalma hükümet ve idaresini tanımış, bu mevkiyi yine ona vermiştir. Fakat Şenkitoğlu isminde biri onları İrincin'e düşman gibi gösterdiği için oda öldürülmelerini emretmiştir. Bu nedenle "Aksaray Meydanı"nda iki taraf arasında savaş başladı ve pek çok yaralanan oldu. "Aksaray Darüşşifası"na sığınan Şenkitoğlu Tatar askerleri geliyor propagandası yapınca, Ali Paşa Aksaray'dan ayrılıp Salime kalesine gitmiştir. Fakat Şenkitoğlu çeşitli hilelerle Ali Paşa'yı kaleden çıkartarak öldürtmüştür (Aksarayî 1943:337-340; Turan 1984:637).

II.Gıyaseddin Mesud'un 1308 yılında ölümü üzerine yerine Anadolu Selçuklu Sultanı olarak V.Kılıç Arslan atanmış, o da 1318 yılına kadar saltanat sürmüştür (Sevim ve Yücel 1989:199). 1309 tarihli Aksaray Musallası bu dönemde yapılmıştır.

VI.4. BEYLİKLER DÖNEMİ VE SONRASI

Olcayto Han'ın 1316 yılında ölmesi üzerine İlhanlı tahtına oğlu Ebu Said Bahadır Han geçmiştir. İktidar değişikliğinin ardından Anadolu Valiliği'ne İrincin'in yerine Emir Çoban'ın oğlu Demirtaş getirilmiştir. 1318 yılında Ebu Said Bahadır'ın atabeylerinden Uygur Sevinç'in ölümü ile Emir Çoban devlete tek başına hakim olmuştur. Emir Çoban ile muhalifleri arasında Zencan Çayı kıyısında yapılan savaşı Emir Çoban'ın kazanmasıyla İlhanlı Devleti'ndeki otoritesi daha da güçlenmiştir. 1327 yılında Emir Çoban'ın öldürülmesiyle kendisinin de öldürüleceğinden korkan Anadolu valisi Demirtaş Mısır'a kaçmıştır. Anadolu idaresini de Eretna Bey vekaleten eline almıştır. Daha sonra Anadolu Valiliğine Büyük Şeyh Hasan atanmıştır. Ancak Büyük Şeyh Hasan Anadolu Valiliği görevini kabul etmeyerek, bu görevin, vekili olarak Eretna Bey tarafından yürütülmesini istemiştir (Sevim ve Yücel 1989:341).

1331 yılında Aksaray'a gelmiş olan İbn-i Batuta, Eretna'nın Anadolu topraklarından ele geçen yerleri Irak hükümdarı adına yönettiğini ve Aksaray'da Eretna'nın vekili olarak yönetimi elinde tutan Ahi Şerif Hüseyin'e konuk olduğunu söylemektedir (Parmaksızoğlu 1989:25).

1335 yılında Ebu Said Bahadır Han ölünce İlhanlıların son Anadolu Valisi Anadolu'yu terkederek İran'a dönerken yerine Eretna'yı naib bırakmıştır. Eretna bundan sonra elinde bulunan toprakları koruduğu gibi yeni fetihlerde de bulunmuştur. 1343 yılında Çobanlı Şeyh Hasan'a karşı Karabük'te kazandığı zaferle de bağımsız-

lığını ilan etmiştir (Göde 1990:41). Bu dönemde yapıldığı bilinen tek yapı 1337 tarihli Zinciriye Medresesi'dir.

Eretna Bey öldükten sonra yerine 1352 yılında oğlu Gıyaseddin Mehmed Bey geçmiştir. Mehmed Bey'in adına Aksaray'da basılmış sikkelerin olduğu söylenmektedir. (Konyalı 1974:995).

Aksaray 1366-67 yılında Karamanoğlu Alâeddin Ali Bey tarafından Karamanoğlu Beyliği topraklarına katılmıştır (Sevim ve Yücel 1989:356).

1394 yılında Kadı Burhaneddin Kayseri'den büyük bir ordu ile Karamanoğlu Beyliği topraklarına yürüyerek Aksaray'ı savaşız ele geçirmiştir. Bölgede imar faaliyetleri ile meşgul olduğu sırada Karamanoğulları'nın büyük bir ordu ile Aksaray sınırını geçmek üzere olduğunu öğrenerek hemen ona karşı harekete geçmiştir. Bunun üzerine Karamanoğulları Hasan Dağı'na çekildi, fakat Kadı Burhaneddin'in saldırılarına dayanamayarak Niğde Kaleşi'ne sığındılar. Kadı Burhaneddin, bütün zorlamalara rağmen kaleyi ele geçiremeyerek Aksaray'a geri dönmüştür (Sevim ve Yücel 1989:321, 450-451).

1397-98 yılında Konya'yı alan Yıldırım Bayezid'e , Aksaray kendi rızasıyla teslim olmuştur. Fakat bu durum uzun sürmemiştir (Konyalı 1974:415).

Şehir 1402 Ankara Savaşı'ndan sonra kesin olarak Karamanoğulları'nın idaresine geçti. 1402-1423 yılları arasında hükümdarlık yapmış olan II.Mehmed Bey döneminde şehir surlarla çevrilmiştir. Merkezde yer alan I.Me-sun'un yaptırttığı ve II.Kılıç Arslan'ın genişlettiği mescit (Cami) 1408-1409 yılında yenilenmiştir. Ayrıca 1410-1411 tarihli vakfiyesi olan Siraciye İlim Evi yaptırılmıştır (Konyalı 1974:420).

II.Mehmed Bey'in ölümü üzerine yerine oğlu İbrahim Bey geçmiştir (Sevim ve Yücel 1989:327). 1424-64 yılları arasında hükümdarlık yapmış olan İbrahim Bey döneminde Aksaray da İbrahim Bey Medresesi, Hacı Şükrullah Hanı, Eslim Paşa Dar'ül-hüffazı, Bablı Zaviyesi, Mercaniye Zaviyesi, Şeyh Cemaleddin Zaviyesi yaptırılmıştır.

Bu yapıların dışında,Beylikler döneminde yapılmış olan fakat bugün mevcut olmayan yapılar: Kışıkapı, Debbağlar, Mevlâna Yakupzade, Feriştah Hatun, Minare, Hoca Hüseyin, Elâgöz, Kalemberziye, Emir Fakih, Çeşme, Hatip, Emir Yusuf , Hemper Hatun, Kerim Hasan, Paşacuk, Boyacı Ali ve Ahmed Bey mescitleri; Nakkaşiye Zaviyesi, Fahriye Mevlevihanesi, Fıkâî Zaviyesi, Gazneli Ali ve Hacı Bektaş Zaviyesi; Nefise Hatun ve Hanî Türbeleri'dir.

Aksaray 1469-70 yılında Fatih Sultan Mehmed döneminde kesin olarak Osmanlı idaresine geçmiştir. Aksaray Osmanlı idarî teşkilatında Karaman Eyaletine bağlı bir sancak idi. 1525 yılında merkezi Aksaray olan kazanın nahiyelerini Aksaray, Bekir, Eyübili ve Hasandağı teşkil ediyordu. 1584'te Koçhisar da nahiyeler arasında yer alıyordu. Sancaklı statüsünü XVII. ve XVIII. yüzyıllarda da koruyan Aksaray, XIX.yüzyılın ortalarından sonra yapılan idarî düzenleme ile Niğde'nin bir kazası haline getirildi. Cumhuriyet döneminin ilk yıllarında ise vilayet statüsünde idi. Vilayetin kazalarını, merkez kazadan başka Arapsun ve Koçhisar teşkil ediyordu. 1933 yılındaki idari düzenlemelerde tekrar Niğde vilayetine bağlı bir ilçe oldu. Haziran 1989'da çıkarılan 3578 sayılı kanun ile de yeniden il teşkilatı kuruldu (Şahin 1969:292).

VI. BÖLÜM NOTLARI

- 1-) Legat: Roma İmharatorluğunda, taşrada askeri müfreze-
lere komuta etmek ve toprakları yönetmek için Senato
tarafından görevlendirilen askeri ve sivil yargıçlara
verilen isim (Bouillett 1855:1068).
- 2-) Prokürator: Roma döneminde, imparator adına taşrada
vergileri toplayan ve toprakları yöneten valilere
verilen isim (Bouillett 1955:1549-50).
- 3-) Mevki isimlerinin arasındaki Romen rakamları, bu mer-
halenin mil olarak uzunluğunu gösterir. 1 mil yakla-
şık olarak 1.5 km.'dir.
- 4-) "m" harfi binek değiştirildiğini gösterir.
- 5-) "M" harfi konaklama yeri olduğunu gösterir.

BÖLÜM VII

KATALOG

VII.1. SURLAR VE KALE

Yapının Adı : Kale

Yapının Yeri: Aksaray

Yapı ile İlgili Kaynaklar:

AŞIK ÇELEBİ

1597-98 Menazir-ül-Avalim.

İstanbul: Nuri Osmaniye Kütüphanesi No.3426,
varak 259-b.

EBU'L-ABBAS AHMED DİMEŞKİ

1610 Ahbâr-üd-düvel ve Âsâr-ül-üvel.

İstanbul: Nuri Osmaniye Kütüphanesi No.3155,
varak 249 b.

KATİP ÇELEBİ

1728 Cihannüma.

İstanbul: Matbaa-i Amire. 260.

ŞEMSEDDİN SAMİ

1888 "Aksaray."

Kamus-ul-Â'lam. I,

İstanbul: Mihran Matbaası. 263-64.

EVLİYA ÇELEBİ

1896 Evliya Çelebi Seyahatnamesi.

III, İstanbul: İkdam Matbaası. 192-93.

ANONİM

1913 Konya Vilayeti Salnamesi.

İstanbul: Matbaa-i Amire. 182.

MUALLİM HÜSNÜ

1928 Hasan Dağı'nda İlmi Cevelan.

Aksaray: Aksaray Vilayet Matbaası. 48.

ŞİKARİ

- 1946 Karamanoğulları Tarihi.
Konya: Yeni Kitab Basımevi. 156, 177-78.

ORAL, M.Zeki

- 1962 "Aksaray'ın Tarihi Önemi ve Vakıfları."
Vakıflar Dergisi. 5:223.

ANONİM

- 1973 Niğde İl Yıllığı 1973.
Ankara: Ayyıldız Matbaası. 128.

KONYALI, İbrahim Hakkı

- 1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray Tarihi. I,
İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 1049-60.

SÖNMEZ, Zeki

- 1989 Başlangıcından 16.Yüzyıla Kadar Anadolu Türk-İslam Mimarisinde Sanatçılar.
Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi. 321-23.

ESTEREBÂDÎ, Aziz b.Erdeşir-i

- 1990 Bezm u Rezm.
(Çev.Mürsel Öztürk),
Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları. 427.

Yapının Tarihi: Günümüze gelemeyen Aksaray Kalesi'nin ve Surlarının ilk olarak ne zaman ve kimler tarafından yaptırıldığı kesin olarak bilinmiyor. Ancak, önemli askeri ve ticari yollar üzerinde yer alan ve son Kapadokya Kralı Archelaos'un sülale adını vererek başkent yaptığı bir şehrin, savunmasız bırakılamayacağı görüşünden hareketle, kale ve surların ilk olarak M.Ö. 1.yüzyılda Kapadokya Kralı Archelaos tarafından yaptırılmış olduğu düşünülebilir.

M.S.1.yüzyılda burada bir koloni kuran Romalılar, askeri ve ticari yolların tutulmasına ve ticari hayatın

güvenliğine büyük önem verdikleri için, Aksaray'da konumu itibariyle özel bir ilgi görmüştür. Önemli askeri ve ticari yollar üzerinde, bir ırmak kenarında ve düz bir alanda kurulmuş olan Aksaray'ın Roma döneminde de kale ve surlarla çevrili olduğu kanısındayız. Bugün Ulu İrmağın kuzeydoğusunda görülen duvar parçaları da bu görüşümüzü desteklemektedir. Bizans döneminde de kale ve surların korunduğunu ve bazı onarımlarla yeniden kullanıldığını düşünüyoruz. Çünkü, önemli bir konuma sahip olan şehrin kale ve surları, bölgedeki diğer kalelerle birlikte İmparator Justinianus döneminde onartılmış olmalıdır.

11.Yüzyılın sonlarında Selçuklu egemenliğine giren şehir, bölgedeki savaşlar sırasında harap olmuştur. Harap olan şehir, II.Kılıç Arslan tarafından eski şehir kalıntıları üzerine yeniden kurularak, etrafı surlarla çevrilmiş ve kalesi tahkim ettirilmiştir (Oral 1962:223). Ancak, kale ve surların o dönemdeki sınırlarını ve konumunu elimizdeki bilgi ve verilerin yetersiz olması nedeniyle tesbit edemiyoruz.

Daha sonra Beylikler dönemindeki savaşlar sırasında tekrar harap olan şehir surları, eskisinden daha küçük olarak; Ulu Cami çevresinde bulunan bir kitabeye göre (Bkz.EK-1 Kitabe 6), Karamanoğlu II.Mehmed Bey döneminde 1406-07 yılında Mimar Hoca İbrahim tarafından yeniden yapılmıştır (Sönmez 1989:321).

Kale Osmanlı döneminde de kullanılmıştır. Aksaray'a ait bir seriye sicilinden IV.Murad döneminde 1628-30 yılları arasında Aksaray Kaləsi'nin Dizdarı'nın (Kale Komutanı) Ahmed Ağa isminde bir subay olduğunu öğreniyoruz (Konyalı 1974:1060). Ayrıca, 17.yüzyılın ikinci yarısında Aksaray'a gelen Evliya Çelebi'de kale ve kale kapılarından söz eder. Buradan da hareketle, en azından kalenin 17.yüzyılın sonlarına kadar ayakta olduğunu söyleyebiliriz.

Mimari Tanıtım: Bugün mevcut olmayan kale ve surların

mimarisi hakkında yeterli bilgimiz yoktur. Kale hakkında bazı tarih kaynaklarından, seyahatname ve yayınlarından sınırlı bilgiler edinebiliyoruz.

Şikari önce, Karamanoğulları ile Eretna arasındaki bir savaş sırasında Aksaray Kalesi'nin Karamanoğulları tarafından yıkıldığından (Şikari 1946:156), daha sonra Karamanoğlu Mehmed Bey ile Kadı Burhaneddin arasındaki savaşı anlatırken de, Kale'nin Karamanoğulları tarafından kuşatıldığını ve hendeğin toprak ve taş ile doldurulduğunu söylemektedir (Şikari 1946:178).

Evliya Çelebi'de kale ve kapıları hakkında şu bilgileri buluyoruz; şehrin tam ortasında, Ulu Irmak kenarında dört köşeli taştan yapılmış sağlam bir kaledir. Kule ve burçları çok yüksek değildir. Bütün kuleleri, burçları, duvarları, dendan ve mazgalları simetrik olarak düzenlenmiştir. Kalenin beş kapısı vardır. Batıda Küçük Kapı, güneyde Kiçi Kapı, Demir Kapı ve Ereğli Kapı ile batıda Konya Kapısı vardır (Evliya Çelebi 1896:192-193).

Muallim Hüsnü ise, kale ve kapılar hakkında şu bilgileri verir; Konya'da olduğu gibi Aksaray'da da eseri kalmamış kale izleri vardır. Bugün içeri şehir diye bilinen yer vardır ki, kazanın ortasını işgal eden tepe ve civarındır. Kalenin üç kapısı vardır. Kuzeydoğuda ve Ervah tarafında Barış Kapısı, batıda ve Minarecik mahallesi cihetinde Konya Kapısı, güneyinde Ereğli Kapısı (Muallim Hüsnü 1928:48).

İ.H. Konyalı ise kale hakkında şu bilgileri vermektedir; Karamanoğulları devri kalesinin duvarları yer yer görülmektedir. Yalnız bir çoklarının muntazam kaplama kesme taşları sökülmüştür. Ulu Cami kalenin doğu duvarı üstüne oturmuş gibidir. Surlar Ulu Cami'nin doğusundaki Kalealtı mahallesi'ni takip ederek Cumhuriyet İlkokulu binasının batısına doğru kıvrılır. Buradan Zincirli mahallesi'nin kuzeyindeki ev ve bahçelerin al-

tından Zinciriye Medresesi'nin önüne kadar devam eder. Buradan güneye doğru devam ederek Ulu Cami'de son bulur. Ulu Cami, Bedesten ve Saray surun içinde kalıyordu (Lev.13) (Konyalı 1974:1055-57).

Kale Kapıları'nın isimleriyle bazı arşiv belgelerinde de karşılaşırız:

Konya Kapısı: Konya tarafına açıldığı için bu ismi almıştır. Ankara'da Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü Arşivi'nde 131 numarada kayıtlı 992 H./1584 M. tarihli III. Murad dönemine ait bir defterde Aksaray mahalleleri arasında Bab-ı Konya, nam-ı diğer Mehmed Çelebi mahallesi görülür (Konyalı 1974:1058).

Meydan Kapısı: Ankara'da Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü Arşivi'nde 565 numarada kayıtlı 906 H./1500-1 tarihli İl Yazıcı Defteri'nde Meydan mahallesi adı geçer. Kale kapısı bu mahalleye açıldığı için de Meydan Kapısı ismini almış olmalıdır. Ayrıca aynı defterde Zinciriye Medresesi'nin gelirleri yazılırken, Meydan Kapısı yanında yarım bağ, medreseye gelir olarak vakfedildiği yazılıdır (Konyalı 1974:1058).

Ereğli (Herakliye) Kapısı: Ereğli yönüne açıldığı için bu ismi almış olmalıdır. Ankara'da Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nde 8 numarada kayıtlı Mücedded Anadolu Defteri'nin 195. sayfasında 933 H./1526 M. tarihinde düzenlenmiş Paşa Beyzade Çelebi Bey'in Evlat Vakfiyesi'nde "Herakliye Kapısı" şeklinde ismi geçer (Konyalı 1974:1059).

Kiçi Kapı: Ankara'da Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü Arşivi'nde 565 numarada kayıtlı 1476-77 tarihli Fatih adına Aksaray Vakıflarını tesbit eden defterde Kiçi Kapı Mescidi yazılıdır. Kapı açıldığı mahallenin mescidine de ismini vermiştir (Konyalı 1974:1060).

Küçük Kapı: Ankara'da Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nde 8 numarada kayıtlı Mücedded Anadolu Defteri'nin

195. sayfasında, 933 H./1526 M. tarihinde düzenlenmiş Paşa Beyzade Çelebi Bey'in Evlat Vakfiyesi'nde "Küçük Kapı" ismi geçer (Konyalı 1974:1060).

Buraya kadar topladığımız bilgilerden yola çıkarak kale ve surların, Ulu Irmağın doğusunda bulunduğunu, Roma, Bizans, Selçuklu, Beylikler ve Osmanlı dönemlerinde şehrin kale ve surlarının bulunduğunu ve kalenin Meydan, Küçük, Konya, Ereğli ve Kiçi Kapı isminde beş kapısının olduğunu öğreniyoruz. Yine, surlarda malzeme olarak blok kesme taşlar, devşirme malzeme ve moloz taşların kullanıldığını, moloz taşların dolgu malzemesi olarak, blok kesme taşların ve devşirme malzemenin kaplama malzemesi olarak kullanıldığını öğreniyoruz (Lev.12 a,b) (Evliya Çelebi 1896:193; Konyalı 1974:1055-56).

Tarih kaynakları, Seyahatname, arşiv belgeleri ve yayınlardaki bilgiler dışında kale, kale kapıları ve surlar hakkında bugün elimizde yeterli bilgi ve veri yoktur.

Özellikle Selçuklu öncesi kale, surlar ve şehir dokusu hakkında elimizde kesin hiç bir bilgi ve veri yoktur. Sadece 1925 yılında şehir içinde yapılan hafriyatlar sırasında ortaya çıkarılan kalıntılar ile bugün Ulu Irmağın kuzeydoğusunda çok az bir kısmı görülen duvar parçaları vardır.

Bu verilerden ilki 1925 yılında Aksaray Lisesi in. saatı sırasında ortaya çıkarılan ve Roma dönemine ait olduğu söylenen Hamam kalıntısıdır (Muallim Hüsnü 1928:48). Yine aynı yıl içinde Ulu Cami'ye yeni minare yapımı sırasında ortaya çıkarılan yer mozaikleridir (Konyalı 1974:1055). Bu veriler üzerinde de yeterli inceleme ve araştırma yapılmadan üzerlerine minare, okul vb. yapılar yapılmıştır. Bunlar hakkındaki bilgileride sadece yerel yayınlardan öğrenebiliyoruz, bu nedenle de bilgilerimiz yeterli olmamaktadır.

Bugün Ulu Irmağın kuzeydoğusunda görülen duvar par-

çalarının da kesin olarak işlevi saptanabilmiş değildir. Bunlar Roma dönemine ait sur duvarlarından kalan duvar parçaları olabileceği gibi su bentleri veya su tesisatına ait duvar parçaları da olabilir. Ancak, bir tesbit kazısı yapılmadan kesin bir şey söylemek güçtür.

Bu yetersiz verilerin ışığında o dönemdeki şehir dokusunu ortaya çıkaramıyoruz. Ancak, en azından yerleşimin o dönemde de aynı bölgelerde olduğunu ve bugün şehir merkezindeki tepede, bir araştırmacının belirttiği gibi bir iç kale ile bunu dıştan çeviren surların bulunduğu söylenebilir (Muallim Hüsnü 1928:48).

Bu dönemdeki şehir dokusunu oluşturan yolların, en azından doğu-batı ve kuzey-güney doğrultusunda yer alan iki ana yolu, Selçuklu döneminde de kapılarla bağlantılı olduğu için muhafaza edilmiş olmalıdır. Bunun dışında, Bugünkü Ulu Cami'nin güneyinde yer alan ve 20.yüzyılın ortalarına kadar şehrin açık pazarı olarak kullanılan meydanın da bu dönemden kalmış bir forum olduğu düşünülebilir. Ayrıca, Selçuklu, Beylikler, Osmanlı ve günümüzde de çarşının ve ticaretin yapıldığı bölgelerin, bugünkü Minare mahallesindeki ızgara planlı düzenlenmiş bölgelerin bu dönemde de aynı amaçla kullanıldığını düşünüyoruz. Böyle düşünmemize sebebe, Aksaray ile çağdaş ve aynı bölgede yer alan Konya, Kayseri vb. şehirlerde de bu düzenlemenin görüldüğü bölgelerin ticaret bölgeleri olması ve Bizans döneminden kaldıklarının bilinmesidir. Bu nedenle Aksaray'da bu düzenlemenin görüldüğü bölgenin de, Selçuklu ve Beylikler dönemindeki yoğunlukta olmasa bile ticari işleve yönelik kullanıldığını düşünüyoruz (Lev.1, 13).

Bu bilgilerden yola çıkarak, bu dönemde merkezde Ulu Cami'nin yerinde olduğu düşünülen bir kilise, bunun güneyinde bir forum, batısında ticaret merkezi ile kuzeyde ırmak kenarında bir hamamın bulunduğunu söyleyebiliriz (Lev. 1, 13).

Şehir tarihinde her yeni yönetime devredilen ana fiziksel elemanın yollar olduğu dikkate alındığında, önemli bir konuma sahip olan Aksaray'ın şehirler ve milletlerarası yollar üzerinde bulunuşu (Lev.72), Selçuklu dönemi fiziki gelişiminde de etkili olmuştur. Şehrin beş kapısından doğudaki Kiçi Kapı dışında dört kapısı (Ereğli, Meydan, Küçük ve Konya Kapısı)'ndan kuzey, güney ve batıya açılan ticaret yolları başlar. Kiçi Kapı doğuda Ervah Mezarlığı ile bağ ve bahçelere açılır. Ayrıca, şehir kapıları şehir içi yollarının şehirlerarası yollara açıldığı önemli kavşak noktalarını oluşturmaktadır. Bu nedenle, Aksaray'ın kuzey-güney ve doğu-batı doğrultusunda uzanan ana yolları şehirlerarası ulaşım ağıyla birleşirler. Kuzeye açılan Meydan Kapısı ile Kayseri ve Sivas'a giden ticaret yolu, batıya açılan Küçük Kapı ile Ankara ve kuzeye giden ticaret yolu, güneye açılan Konya ve Ereğli Kapıları ile Konya'ya ve Ereğli'ye giden ticaret yolları ile şehrin ana arterleri birleşmektedirler (Lev.13). Bu kapılardan Ereğli Kapısı'nın kaleye açıldığı bölgede Saray ve Saray Hamamı'nın inşa ettirilmesinden sonra ticari ağırlığın ve yoğunluğun Konya Kapısı'na kaymış olabileceği düşünülebilir.

Küçük Kapı, Meydan Kapısı ile Konya Kapısı'ndan şehir merkezine gidildikçe yoğunlaşan geniş ticaret alanları ve çarşılar başlar. Bizans döneminde kullanıldığını düşündüğümüz ve Selçuklu döneminde de bazı eklemelerin yapıldığı, zaman zaman sönükleşip tekrar canlandığı merkezde yer alan çarşı kısmı, bugünkü Minare mahallesinde ızgara planlı düzenlenmiş yollarıyla, şehrin bu kesiminde görünüş açısından da olsa eski dokunun korunduğunu göstermektedir (Lev.1). Ayrıca, Selçuklu döneminde ticaret merkezine Kılıç Arslan Hanı inşa ettirilmiştir. Bugün olduğu gibi o dönemde de yollar boyunca karşılıklı sıralanmış dükkanların bulunduğunu söylersek, bu yolların o dönemde de ticari önemini ortaya koymuş oluruz. Ayrıca, Bizans döneminden kalmış bir forum olduğunu

düşündüğümüz meydan da şehrin açık pazarı olarak kullanılmış olmalıdır. Bunun yanı sıra kale kapılarının dışında özellikle Meydan Kapısı dışında belirli zamanlarda pazarlar kurulduğu düşünülebilir.

Selçuklu döneminde kale içinde, bugünkü Ulu Cami'nin yerinde bulunan kilise kalıntıları üzerine I.Mesud döneminde yaptırılan ve II.Kılıç Arslan'ın onartarak genişlettiği düşünülen cami'nin, bunun güneyinde Bizans döneminden kalan ve şehrin açık pazarı olarak kullanılan meydan, ticaret merkezinde Kılıç Arslan Hanı, güneyde Saray, Saray Hamamı, Darphane ve kuzeyde ırmak kenarında Eski Hamam (Kılıç Arslan Hamamı) vb. yapıların bulunduğu söylenebilir. Ancak, Selçuklu dönemi kalesinin boyutları ve sınırladığı alan elimizde yeterli veri olmadığı için kesin olarak saptanamamaktadır.

Beylikler döneminde de şehrin kalesinin bulunduğunu bazı tarih kaynaklarından öğreniyoruz (Esterâbadi 1990: 327; Şikari 1946:156,177-78). Yine Şikari'den, kalenin hendeği bulunduğunu ve hendeğin Kadı Burhaneddin ile Karamanoğulları arasındaki savaşta toprak ve taşlarla doldurulduğunu öğreniyoruz (Şikari 1946:178). Ancak, hendeğin yeri ve konumu hakkında bilgi verilmemektedir. Fakat şehrin kuzey ve batıdan Ulu Irmak'la çevrili olmasından hareketle, hendeğin doğu ve güneyinde bulunması gerektiği düşünülebilir. Ancak, kalenin bu dönemdeki konumu ve sınırları tam olarak saptanamadığı için hendeğin yeri de saptanamamıştır.

Bu dönemdeki savaşlar sırasında harap olan şehir surları Karamanoğlu II.Mehmed Bey döneminde 1406-7 yılında yeniden inşa ettirilmiştir. Bu surların ve kalenin kapladığı alan Konyalı'nın verdiği bilgilerden yola çıkarak hazırladığımız kale konum planında verilmiştir (Lev.13). Plana göre kale, bugün şehir merkezindeki yapay tepenin bulunduğu alanı kaplamakta ve Hamidiye ile Minare mahallelerini içine almaktadır. Planda görülen kalenin, bazı

yapıları dışarıda bırakması ve küçük olması nedeniyle, bir iç kale olabileceği düşünülebilir. Ancak, kapladığı alan bir iç kale'ye göre oldukça büyük olan kalenin niçin bu boyutta yapıldığını ise bugünkü verilere ve bilgilere dayanarak cevaplamak oldukça güçtür. Bunu ancak, Konyalı'nın gözlem ve bilgilerinin eksikliği ile veya kale yapısının hem masraflı hem de uzun zaman alması nedeniyle, Karamanoğlu Mehmed Bey döneminde yaptırılan kalenin, eski kalenin iç kalesinin onarılması ve biraz daha genişletilmesiyle oluşturulmuş olabileceği ile açıklanabilir. Ancak bu görüşümüzü doğrulayacak elimizde yeterli veri ve bilgi yoktur.

Beylikler döneminde de kale kapıları ile bağlantılı oldukları için yollar korunmuş olmalıdır. Yine bu dönemde önemli bir ticaret merkezi olan şehirde, Meydan, Küçük ve Konya Kapılarından şehir merkezine gidildikçe yolların ticaret alanlarına ve çarşılar açıldığı söylenebilir. Ayrıca, ticaret merkezine Hacı Şükrullah Hanı inşa ettirilmişdir. Açık pazar olarak da yine bugünkü Ulu Cami'nin güneyindeki meydan ile kale kapılarının önündeki boş alanlar kullanılmış olmalıdır.

Beylikler döneminde kale, içinde, Selçuklu döneminde yapılmış olan yapılara ek olarak, I.Mesud'un yaptırttığı ve II.Kılıç Arslan'ın onartarak genişlettiği ve Beylikler döneminde Karamanoğlu II.Mehmed Bey döneminde 1408-09 yılında yenilenerek bugünkü şeklini alan Ulu Cami, kuzeyinde İbrahim Bey Medresesi ile ticaret merkezinde Hacı Şükrullah Hanı yer alıyordu (Lev.13). Bunların dışında, Konyalı'nın verilerine göre çizdiğimiz kale konum planının dışında kuzeyde Fahr-i Tabib Mescidi ile Fahriye Mevlevihanesi, batıda Zinciriye Medresesi yer almaktadır (Lev.13).

Bu bilgilerden yola çıkarak, Beylikler döneminde kale içindeki dokunun korunduğu ve dini, ticari vb. yapıların eklenmesiyle de geliştiği söylenebilir.

VII.2. MEVCUT OLAN YAPILAR

VII.2.1. SELÇUKLU DÖNEMİ YAPILARI

Yapının Adı: Cıncıklı Mescit (Hacı Yusuf Mescidi)

İlk olarak 1896 yılında bir araştırmacı tarafından "giriş kapısı kırmızı, mavi ve yeşil fayanslarla süslü bir yapı" olarak tanıtılmıştır (Naumann 1896:1-8). Aynı yıl diğer bir araştırmacının "Mescid" (Sarre 1896:94) olarak tanıttığı yapı bazı yayınlarda "Cıncıklı Mescid" (Konyalı 1974:1167; Meinecke 1976:10; Bakırer 1981:356; 1984:89; Çetintürk 1986:18; Yetkin 1986:41). Hoca Yusuf ve Hacı Yusuf Mescidi (Konyalı 1974:1167); bazılarında ise Hacı Yusuf Medresesi veya Kadiroğlu Medresesi olarak tanıtılmıştır (Taeschner 1960: 312).

Genellikle çini süslemeleri açısından değerlendirilen ve aynı nedenle de halk arasında Cıncıklı Mescit olarak isimlendirilen mescit için bugün de aynı isim kullanılmaktadır.

Yapının Yeri: Taşpazar mahallesinde, aynı ismi taşıyan sokak üzerindedir.

Yapı ile İlgili Kaynaklar:

NAUMANN, E

1896 "Seldschukische Baudenkmaeler in Kleinasien."
Süddeutsche Bauzeitung, 6:1-8.

SARRE, Friedrich

1896 Reise in Kleinasien.
Berlin: Druck von Elsner. 94

TAESCHNER, Franz

1970 "Aksaray."
The Encyclopaedia of Islam. I,
Leiden: E.J.Brill. 312.

ÇITAKOĞLU, Nilgün

- 1974 "Niğde Aksaray'ı Türk Mimari Eserleri."
(Yayınlanmamış Yüksek Lisans tezi),
Ankara: Hacettepe Üniversitesi. 4-6.

KONYALI, İbrahim Hakkı

- 1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray Tarihi. I,
İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 1167-72.

MEINECKE, Michael

- 1976 Fayencedekorationen seldschukischer Sakralbauten in Kleinasien. II,
Tübingen: Verlag Ernst Wasmuth. 10-13.

ÖNEY, Gönül

- 1978 Anadolu Selçuklu Mimarisinde Süsleme ve El Sanatları.
Ankara: Ajans-Türk Matbaacılık Sanayi. 66.

BAKIRER, Ömür

- 1981 Selçuklu Öncesi ve Selçuklu Dönemi Anadolu Mimarisinde Tuğla Kullanımı. I,
Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Basımevi. 356-57.

CANTAY, Tanju

- 1982 "XII.-XIII.Yüzyıllarda Anadolu'da Cephe Mimarisinin Gelişmesi."
(Yayınlanmamış Doktora tezi),
İstanbul: İstanbul Üniversitesi. 225-26.

BAKIRER, Ömür

- 1984 "Aksaray Cıncıklı Mescid Ön Yüz Düzeni İçin Bir Deneme."
Suut Kemal Yetkin'e Armağan.
Ankara: Meteksan Limited Şirketi Basımevi.
89-100.

ÇETİNTÜRK, Nihal

1986 "Aksaray (Niğde) ve Çevresindeki Türk Eserleri."

(Yayınlanmamış Doktora Tezi)

Ankara: Ankara Üniversitesi.18-23.

YETKİN, Şerare

1986 Anadolu'da Türk Çini Sanatının Gelişmesi.

İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat

Fakültesi Basımevi. 41-42.

Yapının Tarihi: Yapının inşa tarihini veren kitabesi veya vakfiyesi günümüze gelememiştir. Bu nedenle de araştırmacılar yazılı belgeler, tarih kaynakları, batı cephesindeki mimari ve süsleme özelliklerinden hareketle, yapının tarihi hakkında çeşitli görüşler öne sürmektedirler. Bu görüşlerden birincisi 1150-55 tarihinde (Oral 1962:26; Meinecke 1976:12), ikincisi 13.yüzyılın 2.yarısı ve özellikle 1220-30 arasında (Meinecke 1976:12), üçüncüsü de Selçukluların yıkılış döneminde (c. 1308) inşa edilmiş olabileceğidir (Konyalı 1974:1167-68).

Ancak belgelerin kesin tarihlemeye elverişli olması, mescidin tarihlendirilmesinde batı cephesindeki malzemenin teknik ve biçimsel özelliklerinin esas alınmasını zorunlu kılmaktadır. Mescit bu özelliklerinden hareketle değerlendirildiğinde de 13.yüzyılın ilk yarısı veya ilk çeyreğinde inşa edilmiş olabileceği görüşü ağırlık kazanmaktadır (Bakırer 1981:356; 1984:89; Yetkin 1986:41). Yapım tarihi daha kesin olan Sivas'ta 1217-20 tarihli Keykavus Darüşşifası, Niksar'da aynı tarihlerden Kırkızlar Türbesi ve Tokat'ta 1235-37 arasına tarihlenen Ebu'l Kasım Ali bin Tusi Türbesi ile Cıncıklı Mescit arasında tuğla ve çini malzemenin kullanımında görülen benzerlikler Cıncıklı Mescit için önerilen bu tarihi desteklemektedir (Bakırer 1981:240-42, 283-87, 306-308, 364-65, 287-300, 430-36; 1984:90).

Banisi :

Aksaray eşrafından Hacı Yusuf'tur (Konyalı 1974: 1167-68). Baninin hayatı hakkında daha ayrıntılı bilgimiz yoktur.

Mimarı: Belli değildir.

Geçirdiği Onarımlar ve Bugünkü Durumu:

Mescidin ilk olarak Karamanoğlu İbrahim Bey döneminde (1424-64) onarıldığı söylenmektedir (Taeschner 1960: 312).

Mescidin içindeki bir levhadan 1263 H./1846 M. yılında onarım geçirdiğini öğreniyoruz (Konyalı 1974:1168-69). 1921 yılında da Tefvik isminde bir hayırsever tarafından mescit onartılmıştır (Konyalı 1974:1168-69). Fakat tamirlerin niteliği hakkında bilgimiz yoktur.

Ön cephesi hariç tümüyle yenilenmiş mescit bugün iyi durumda, ancak ibadete kapalıdır.

Plan :

10.20x5.40 m. ölçülerindeki mescit dıştan kuzey-güney doğrultusunda dikdörtgen planlıdır. Yapıyı boylamasına yönelik gösteren basit tip içinde inceleyebiliriz. İçi, eksende yer alan silindirik iki sütunla boylamasına iki sahna ayrılmıştır. Batısında, eksenin kuzeyinde dikdörtgen bir niş içinde bir kapı ile güneyinde dikdörtgen bir niş içinde bir kapı ile güneyinde dikdörtgen bir niş içinde bir pencere yer alır, Kuzeyinde eksende dikdörtgen bir niş, doğuda eksene simetrik iki pencere, güneyde yarım yuvarlak mihrap nişi ile buna simetrik iki pencere yer alır (Lev.15).

Dış Tasvir :

Mescidin en süslü ve hareketli cephesi, orijinal özelliklerini günümüze kadar da korunmuş olan batı cephesidir (Lev. 17). Beş bölüme ayrılmış cephe düz bir silme ile sonlanır. Kuzeyden birinci bölüm sağır tutulmuştur.

İkinci bölümdeki dikdörtgen niş dıştan dikdörtgen bir çerçeve ile kuşatılmıştır. Nişin içinde dikdörtgen bir niş daha görülür. Nişin içinde lentosu üç kaval silme ile oluşturulmuş konsollara oturan dikdörtgen kapının üstünde sivri sağır kemer ve üzerinde oval bir pencere yer alır. Üçüncü bölümde dışa taşkın bir kaideye oturan sağır sivri kemer dıştan dikdörtgen bir çerçeve ile kuşatılmıştır. Nişi dışta iki bezemeli şerit çevirir. Dördüncü bölümde dışta dikdörtgen bir niş içinde sağır sivri kemer, ortasında sonradan açılmış dikdörtgen pencere yer alır. Pencere, bezemenin orta bölümünü bozmuştur. Pencere içten çerçeveli, dıştan şebekelidir. Bölüm üstte iki sıra testere dişi ve düz silme ile sonlanır. Beşinci bölüm sağır tutulmuştur (lev.16-17).Cephenin güneyinde de beş basamaklı bir merdiven görülür (Lev. 16, 17).

Kuzey cephe, kuzeyindeki evin duvarına bitişiktir. Doğu ve güney cephelerde eksene simetrik ikişer dikdörtgen pencere görülür. Pencereleer içten çerçeveli, dıştan şebekelidir. Yapının üstü kırma çatı ile örtülmüştür(Lev.17).

İç Tasvir:

Batı cephede yer alan dikdörtgen kapıdan girilen mescidin güney duvarında eksende yuvarlak kemerli mihrap nişi görülür.

Malzeme ve Teknik:

Yapıda malzeme olarak kesme taş, tuğla , çini ve beyaz kireç harcı kullanılmıştır. Kesme taş kuzey, güney ve doğu cephelerde, batı cephenin kuzey ve güneyi ile alt kısımlarda; kapı, pencere söve ve lentolarında kullanılmıştır (Lev. 16).

13 x 3.5 cm., 11 x 3.5 cm., 5 x 3.5 cm. ölçülerinde üç farklı boyutta tuğla, 11 x 3.5 cm., 5 x 3.5 cm. ölçülerinde iki farklı boyutta firuze renkli çini ve 2-4 cm. ölçülerinde yatay ve dikey derzlerde beyaz kireç harcı bağlayıcı malzeme olarak batı cephede ikinci, üçüncü ve dördüncü bölümlerde kullanılmıştır.

Yapıda kesme taş düzenli teknikte, tuğla ise duvarlarda yatay istifle şaşırtmalı teknikte, süslemelerde ise farklı istifte örülmüştür (Lev. 16).

Süsleme:

Yapıda süsleme ile, orijinal özelliklerini günümüze kadar korumuş olan batı cephede karşılaşıyoruz. Süsleme malzemesi olarak sırsız tuğla ve firuze renkli çiniler, tür olarak da geometrik bezeme uygulanmıştır.

Batı cephede kuzeyden ikinci bölümde, en dıştaki düz silmenin yüzeyi geometrik geçme düzenlemesiyle bezenmiştir. Geçme, ince tuğla şeritlerinden oluşan sekizgenlerin, dikey ve yatay yönlerde birbirlerine geçmeleri ile oluşmaktadır. İkinci şeritteki geometrik geçme tamamen bozulmuştur. En içteki şeritte ise, ince tuğla ve çini parçalarının yatay, dikey ve çapraz olarak birbirlerini kesmesiyle düzensiz bir geçme oluşturulmuştur. İçteki yatay panoda, örgülü ve çiçekli kufî ile biçimlenmiş bir yazı şeridi yer alır. Panonun sol yarısında devam etmesi gereken yazı yerini, kırık çizgilerden oluşan düzensiz bir geçmeye bırakmıştır. Kemerin sağ köşeliğinde çark-ı felek motifleri ve alt köşede altıgen motifleri dikkati çeker (Lev. 16).

Üçüncü bölümde, sağır kemerin yüzeyini dolduran girift geometrik bezeme, çini parçaların biçimlendirdiği altı dokuzgen, ince tuğlaların biçimlendirdiği üç altıgen ve ikisini bağlayan uzatılmış 38 sekizgenden oluşmaktadır. Sağır kemerin köşeliklerinde yarım ve dörtte bir tuğlaların dikey ve yer yer yatay yerleştirilmesiyle hareketlilik sağlanmıştır (Lev.16).

Dördüncü bölümde dış şeritte, ortadaki ters yerleştirilmiş 12 ok ucu motifini dıştan uzatılmış 10 altıgen kuşatmaktadır. Nişin içinde, üstteki yatay panoda girift ve düzensiz, kısmen harap olmuş kufî yazı yer alır (Lev. 16).

Harfler firuze renkli çinilerden oluşmaktadır. Dış şeridinde stilize ve keskin hatlı palmetler, iç şeridinde baklava dizisi görülen kademeli sağır sivri kemerin köşeliklerinde çark-ı felek motifleri bulunmaktadır. Kemer içindeki dokuz ve beş kollu yıldız geçme, ortaya sonradan açılan pencere ile kesintiye uğramıştır (Lev.16).

Dördüncü bölümün ortasına sonradan açılan pencerenin çerçevesinde, sövelerde kartuş içinde baklava motifleri, lento ve denizlikte, ortadaki dikey hatla birleşen düz ve ters birer yarım yuvarlağın iki yanındaki birer baklava motifinden oluşan süsleme görülür (Lev. 16).

Yapının Adı: Araçzade Camii

Pir Sultan Tekkesi (Türbesi)'nin kuzeydoğusunda yer alan yapı, halk arasında "Tekke Camii" olarak tanınmaktadır.

Yapının Yeri:

Taşpazar mahallesinde, Pir Ali Sultan Tekkesi (Türbesi)'nin kuzeydoğusunda, bahçe içindedir.

Yapı ile İlgili Kaynaklar:

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray Tarihi. I,
İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 1152.

Yapının Tarihi:

Kitabesi günümüze gelemeyen yapıyı, mihrap nişinin batısındaki alçı süsleme şeridindeki süslemeden hareketle 13.yüzyılın sonları ile 14.yüzyılın başlarına tarihlendirebiliriz (Lev.20 b).

Banisi: Belli değildir.

Mimarı: Belli değildir.

Geçirdiği Onarımlar ve Bugünkü Durumu:

Yapının geçirdiği onarımlar hakkında bilgimiz yoktur. Bugün oldukça harap olan yapının içi pencere seviyesine kadar dolmuştur ve depo olarak kullanılmaktadır.

Plan:

Yaklaşık 5 x5 m. ölçülerinde kare planlı caminin üzeri pandatiflerle geçilen kubbe ile örtülmüştür. Yapının kuzeyinde, eksenin doğusunda doldurulmuş bir kapı, doğusunda ve batısında eksenlerde birer pencere ile güneyde eksende yarım yuvarlak mihrap nişi ve iki yanında simetrik birer pencere yer alır.(Lev.18).

Dış Tasvir:

Oldukça harap olan yapının kuzey cephesi, eksenin doğusundaki doldurulmuş dikdörtgen kapı dışında sağır tutulmuştur (Lev.19 a). Doğu cephede eksende alt seviyede bir dikdörtgen, güney cephede alt seviyede eksene simetrik iki dikdörtgen (Lev.19b), batıda ise alt seviyede bir dikdörtgen pencere yer alır. Bunlardan batı cephedeki pencere dışındakiler doldurulmuştur. Kuzey cephe dışındaki tüm cepheler pencere seviyelerine kadar toprak ve molozlarla doludur (Lev.19 b).

İç Tasvir:

Camiye bugün batıda eksende yer alan pencereden girilmektedir. Güney duvarda eksende yarım yuvarlak dilimli mihrap nişi dıştan bezemeli dikdörtgen bir çerçeve ile kuşatılmıştır. Caminin duvarları sıvalı ve badanalıdır (Lev. 20 a).

Malzeme ve Teknik:

Yapıda malzeme olarak düzgün olmayan kesme taş, moloz taş, tuğla ve alçı kullanılmıştır. Moloz taş duvarlarda, örtü ve geçiş sisteminde, düzgün olmayan kesme taş kaplama malzemesi olarak duvarlarda, (Lev. 19 a,b; 20 a), güney duvarda mihrap nişi ve çevresinde; alçı ise mihrapta süsleme malzemesi olarak kullanılmıştır (Lev.20 b).

Moloz taşlar düzensiz teknikte, düzgün olmayan kesme taşlar düzenli teknikte; tuğla ise yatay istifle şaşırtmalı teknikte örülmüştür.

Süsleme:

Yapıda süsleme malzemesi olarak alçı kullanılmıştır. Mihrabı çeviren dikdörtgen çerçevenin içinde geometrik ve bitkisel süsleme ile karşılaşırız. Çerçevenin dışındakırık çizgilerin birbirine geçmesiyle oluşturulmuş geçme motifinden oluşan geometrik süsleme, çerçevenin ortasında ise daha geniş şeritte kıvrık dallar ve rumîlerin palmetlere çerçeve oluşturduğu bitkisel süsleme görülmektedir (Lev. 20 b).

Yapının Adı: Kızıl (Eğri) Minare

Eğri olmasından dolayı "Eğri Minare", tuğlalarının kırmızı renkte olmasından dolayı da "Kızıl Minare" olarak tanınan yapı (Konyalı 1974:1187), yayınlarda genellikle "Kızıl Minare" ismiyle tanıtılmaktadır (Sarre 1986:94; Muallim Hüsnü 1928:54; Karaca 1946: 28-29; Gabriel 1962:73; Erdmann 1963:194; Yetkin 1965:77; Bakırer 1971:339; Anonim 1973:117, 194; Çıtakoğlu 1974:7; Konyalı 1974:1187; Meinecke 1976:14; Öney 1978:66, 84; Bakırer 1981:352; Çetintürk 1986:24; Yetkin 1986:34).

Yapının Yeri:

Şamlı mahallesinde, Nevşehir caddesi üzerinde, kendi adını verdiği sokağın karşısındadır (Lev. 22 a).

Yapı ile İlgili Kaynaklar:

SARRE, Friedrich

1896 Reise in Kleinasien.

Berlin: Druck von Elsner. 94.

MUALLİM HÜSNÜ

1928 Hasan Dağı'nda İlmi Cevelan.

Aksaray : Aksaray Vilayet Matbaası. 54.

KARACA, Murat Sukuti

- 1946 "Aksaray'daki Tarihi Eserler."
Konya. 91-92: 28-29.

GABRIEL, Albert

- 1962 Niğde Türk Anıtları.
(Çev.Ahmed Akif Tütenk)
Ankara: Bengi Matbaası. 73.

ERDMANN, Kurt

- 1963 "Neue Arbeiten zur türkischen Keramik."
Ars Orientalis. 5:194.

YETKİN, Şerare

- 1964-65 "Türk Çini Sanatından Bazı Önemli Örnekler
ve Teknikleri."
Sanat Tarihi Yıllığı. I: 77.

BAKIRER, Ömür

- 1971 "Anadolu'da 13.yüzyıl Tuğla Minarelerinin
Konum, Şekil, Malzeme ve Tezyinat Özellikleri."
Vakıflar Dergisi. 9:337-67.

ANONİM

- 1973 Niğde İl Yıllığı 1973.
Ankara: Ayyıldız Matbaası. 117,194.

ÇITAKOĞLU, Nilgün

- 1974 "Niğde Aksaray'ı Türk Mimari Eserleri."
(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)
Ankara: Hacettepe Üniversitesi. 7,8.

KONYALI, İbrahim Hakkı

- 1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray
Tarihi. I,
İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 1187-96.

MEINECKE, Michael

- 1976 Fayencedekorationen seldschukischer
Sakralbauten in Kleinasien. II,
Tübingen : Verlag Ernst Wasmuth. 14-16.

ÖNEY, Gönül

- 1978 Anadolu Selçuklu Mimarisinde Süsleme ve El
Sanatları.
Ankara: Ajans-Türk Matbaacılık Sanayi. 66,84.

BAKIRER, Ömür

- 1981 Selçuklu Öncesi ve Selçuklu Dönemi Anadolu
Mimarisinde Tuğla Kullanımı. I,
Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi Mimarlık
Fakültesi Basımevi. 352-59.

ÇETİNTÜRK, Nihal

- 1986 "Aksaray (Niğde) ve Çevresindeki Türk Eser-
leri."
(Yayınlanmamış Doktora Tezi)
Ankara: Ankara Üniversitesi. 24,28.

YETKİN, Şerare

- 1986 Anadolu'da Türk Çini Sanatının Gelişmesi.
(1971) İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat
Fakültesi Matbaası. 34-35.

Yapının Tarihi:

Kitabesi günümüze gelemeyen minare, mimari ve mal-
zeme özelliklerinden yola çıkılarak araştırmacılar tara-
fından I.Alâeddin Keykubad dönemine (1220 37) tarihlenir
(Bakırer 1971:339; 1981:352).

Banisi: Belli değildir

Mimarî: Belli değildir.

Geçirdiği Onarımlar ve Bugünkü Durumu:

1917 yılındaki onarımda minarenin kaidesi genişletilerek, yıkılan külâh ve alemi yeniden yapılmıştır (Çıtakoğlu 1974:7). Minare bugün eğik ve harap olduğu için kullanılmamaktadır.

Mimari Tanıtım:

Kare kaideli minarenin, kaidesinin köşeleri pahlanaarak sekizgen pabuçluk kısmına, yuvarlak bir bilezikle silindirik gövdeye, gövdeden bezemeli bir şerit ile iki sıra mukarnaslı şerefe altına ve şerefeye oradan da silindirik petek kısmı ve konik külâha geçilerek bugün eğik bir alem ile sonlanır (Lev.21;22b).

Yaklaşık 35-36 m. yüksekliğindeki minare tek şerefelidir ve kaidenin doğu yüzünde eksende yer alan basık kemerli bir kapıdan girilerek 92 basamakla şerefeye çıkılır (Çıtakoğlu 1974:7).

Malzeme ve Teknik:

Minarede malzeme olarak kesme taş, tuğla, sırlı tuğla ve çini kullanılmıştır. Kesme taş kaidede, kapı lento ve söveleri ile merdiven basamaklarında; tuğla pabuçlukta, gövdede, şerefe altında, şerefede ve petek kısmında; sırlı tuğlalar ile çini şerefe altındaki mukarnaslarda ve derzlerde süsleme malzemesi olarak kullanılmıştır (Lev.22 b; 23 a,b).

Kesme taş düzenli teknikte, 22 x 12 cm. ölçülerindeki tuğlalar yatay istifli şaşırtmalı teknikte örülmüştür.

Süsleme:

Minarede süsleme malzemesi olarak tuğla, sırlı tuğla, firuze ve lacivert renkli çiniler kullanılmıştır.

Minare gövdesinin ortasına kadar yatay istiftedeki tuğlaların dışa ve içe doğru yerleştirilmesiyle zigzag, bunun üzerinde ise yine tuğlaların içe ve dışa doğru farklı şekilde yerleştirilmesiyle sepet örgü şeklinde geometrik süslemeler görülür (Lev.21; 22 b).

Minare gövdesinin üst kısmındaki yatay şeritte ise dikdörtgen ince şeritler halindeki tuğlaların birbirleriyle kesişmeleri sonucunda iç içe geçmiş sekiz kollu yıldızların göbeklerinde tuğlalar ile yapılmış sekiz kollu yıldızların yer aldığı geometrik süsleme ile bugün okunamayan kitabe yer alır (Lev. 23 a,b).

Şerefe altındaki mukarnasların yüzeylerinde firuze ve lacivert renkli çini süslemeler görülür

Yapının Adı : Yıkık (Sırçalı) Minare

Minare , şerefesinin petek kısmı ve külahının yıkık olmasından dolayı halk arasında Yıkık veya Güdük, şerefesinde yer alan çinilerden dolayı da Sırçalı Minare olarak tanınmaktadır (Konyalı 1974:1287). Ayrıca bazı yayınlarda da minareye 20.yüzyılda eklenen küçük caminin adıyla, yani Küçük Bölcek Camii olarak tanıtılmaktadır (Erdmann 1963:194; Meinecke 1976:9; Öney 1978:83).

Yapının Yeri:

Küçük Bölcek Mahallesi'nde, aynı ismi taşıyan cadde üzerindedir.

Yapı ile İlgili Kaynaklar:

ERDMANN, Kurt

1963 "Neue Arbeiten zur türkischen Keramik."
Ars Orientalis. 5:194.

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray Tarihi. I,
İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 1287-89.

MEINECKE, Michael

1976 Fayencedekorationen seldschukischer Sakralbauten in Kleinasien. II,
Tübingen: Verlag Ernst Wasmuth. 9-10.

ÖNEY, Gönül

- 1978 Anadolu Selçuklu Mimarisinde Süsleme ve El Sanatları.
Ankara: Ajans-Türk Matbaacılık Sanayi. 83.

BAKIRER, Ömür

- 1981 Selçuklu Öncesi ve Selçuklu Dönemi Anadolu Mimarisinde Tuğla Kullanımı. I,

Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Basımevi. 350-51.

Yapının Tarihi:

Kitabesi günümüze gelemeyen minareyi , bazı araştırmacılar I.Alâeddin Keykubad dönemine (1220-37) (Meinecke 1976:9), bazıları 13.yüzyılın ilk çeyreğine (Bakırer 1981:350), bazıları da 13.yüzyılın 2.yarisına (Öney 1978:83) tarihlemektedirler. Yıkık şerefe altındaki sırlı çanaklara (Baçini) 13.yüzyılın ilk çeyreğinde rastlanmaktadır, bundan hareketle de minarenin 13.yüzyılın ilk çeyreğinde yapılmış olduğu görüşü kesinlik kazanmaktadır.

Banisi: Belli değildir.

Mimarı: Belli değildir.

Geçirdiği Onarımlar ve Bugünkü Durumu:

Minarenin ne zaman yıkıldığı ve onarım geçirip geçirmediği hakkında bilgimiz yoktur. Yalnız 20.yüzyılda doğusundaki cami yapılmıştır (Bakırer 1981:350). Minare bugün, şerefe, petek ve külâh kısmı yıkık olarak harap ve onarıma muhtaç durumdadır (Lev. 25 b).

Mimari Tanıtım:

Kare kaideli minarede, kaideden köşeler pahlanarak sekizgen pabuçluğa, oradan yuvarlak bir bilezikle silindirik gövdeye, yukarı doğru incelen silindirik gövdeden üç sıra mukarnaslı yıkık şerefe altı ve şerefeye, oradan

da üst kısmı yıkık silindirik petek kısmına geçilmektedir. Minarenin kaidesi, doğudaki caminin batı cephesine bitişiktir (Lev.24, 25 a,b).

Malzeme ve Teknik:

Minarede malzeme olarak kesme taş, tuğla, kireç harcı ve çini kullanılmıştır. Kesme taş kaidede örgü malzemesi olarak; tuğla pabuçlukta, gövdede, şerefe altında ve petek kısmında örgü malzemesi olarak, kireç harcı bağlayıcı malzeme olarak, çini ise şerefe altında süsleme malzemesi olarak kullanılmıştır Lev. 26 a).

Kesme taş kaidede düzenli teknikte, 20 x 18 cm. ve 10 x 7 cm. ölçülerindeki tuğlalar ise yatay istifle şaşırtmalı teknikte örülmüştür (Lev. 26 a,b).

Süsleme:

Minarede süsleme malzemesi olarak tuğla, firuze renkli çiniler ve Baçiniler kullanılmıştır. Minare gövdesinde ve petek kısmında tuğlalar yatay istifle örülürken, dışa ve içe doğru yerleştirilmesiyle baklava dilimi şeklinde geometrik süsleme oluşturulmuştur. Şerefe altında mukarnasların dış yüzeylerinin firuze renkli kare ve dikdörtgen çinilerle kaplanmasıyla oluşturulmuş çini süsleme ile şerefe altındaki yatay şeritte yan yana firuze renkli Baçinilerin yerleştirilmesiyle oluşturulmuş süsleme görülür (Lev. 26 a,b).

Yapının Adı: Taciye (Beramuniye) Medresesi

Yapının Yeri:Dere mahallesinde, Milli Eğitim Müdürlüğü'nün kuzeydoğu köşesindedir.⁽¹⁾

Yapı ile İlgili Kaynaklar:

KURAN, Abdullah

1969 Anadolu Medreseleri.

I,Ankara:Türk Tarih Kurumu Basımevi. 107.

SÖZEN, Metin

- 1972 Anadolu Medreseleri.
II, İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi
Matbaası. 149.

EFLAKÎ, Ahmed

- 1973 Âriflerin Menkıbeleri. I,
İstanbul: Yelken Matbaası. 229.

ÇITAKOĞLU, Nilgün

- 1974 "Niğde Aksaray'ı Türk Mimari Eserleri."
(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi),
Ankara: Hacettepe Üniversitesi. 12-13.

KONYALI, İbrahim Hakkı

- 1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray
Tarihi. I,
İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası, 1309-14.

Yapının Tarihi:

Kitabesi ve vakfiyesi günümüze kadar gelemeyen yapı, süslemelerinden yola çıkılarak bazı araştırmacılarca 13. yüzyılın 2.yarısına (Kuran 1969:107), bazı araştırmacılarca ise 13.yüzyılın 3.çeyreğine tarihlendiriliyor (Sözen 1972:149; Çıtakoğlu 1974:12).⁽²⁾

Banisi:

Araştırmacılar yapının banisinin II.İzzeddin Keykavus döneminde (1247-49) Anadolu'ya gönderilen ve ömrünün büyük bir kısmını Aksaray'da geçiren Moğol vezirlerinden Taceddin Mutez olduğunu ileri sürerler (Sözen 1972:149). Bir kaynakta da Taceddin Mutez'in Aksaray'da bir medresesi bulunduğu yazılı olduğundan, yapının banisi olduğu düşünülebilir (Ahmed Eflakî 1973:229).

Mimarı : Belli değildir.

Geçirdiği Onarımlar ve Bugünkü Durumu:

Yapıdan günümüze sadece portalin bir bölümü gelebilmiştir (Lev.27 a). Bu nedenle plan ve mimari özellikleri hakkında bilgi edinemiyoruz.

Malzeme ve Teknik:

Portalden kalan bölümde kaplama malzemesi olarak kesme blok taşlar kullanılmıştır (Lev.27 a).

Süsleme:

Bugün, kalan portal parçasında süsleme malzemesi olarak taş, tür olarak da geometrik ve bitkisel süsleme kullanılmıştır (Lev.27 a,b).

Beş dikey şeride bölünmüş portal parçasının doğusunda dış bükey düz bir şerit, ikinci şeritte kıvrık dallar ve rumîlerden oluşan bitkisel süslemenin arasında ayet kitabesi, üçüncü şeritte kıvrık dallar ve rumîlerin palmetlere çerçeve oluşturduğu girift bitkisel süsleme, dördüncü şeritte mukarnas dizilerinin içlerinde küçük aynalı kemer düzenlemesi ve beşinci şeritte, düğüm motifinden oluşan geometrik süsleme görülür (Lev. 27 b).

Yapının Adı: "Hacılar Hanı" ?

Bir araştırmacının, Aksaray'lı hacıların burada toplanıp, yola buradan çıkmalarından dolayı "Hacılar Hanı" ismini verdiği yapının (Konyalı 1974:1083), Han değil de bir tarikat yapısı olduğunu düşünüyoruz. Böyle düşünmemizin sebebi, her şeyden önce yapının şehrin dışında bir tepenin eteklerinde ve hiç bir ticari veya askeri yol üzerinde bulunmaması ile bir mezarlık içinde bulunmasıdır. Şehrin doğusunda bir mezarlık içinde bulunan yapıdan günümüze gelen duvar parçalarından ve boyutlarından hareketle yapının türbe'de olamayacağını düşünüyoruz. Bu nedenle, şehrin dışında ve bir mezarlık içinde yer alan yapının, bir tarikat yapısı olabileceğini düşünebiliriz.

Yapının Yeri:

Şehrin doğusunda, Ervah Mezarlığına Kurtuluş Mahallesi'nden girişi sağlayan kapının doğusundadır.

Yapı ile İlgili Kaynaklar:

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray Tarihi. I,

İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 1083-84.

Yapının Tarihi:

Bir araştırmacının Selçuklu döneminde yapılmış olduğunu söylediği (Konyalı 1974:1083) yapının, kalan duvar parçalarından ve mimari özelliklerinden yola çıkarak 13.yüzyılın 2.yarısı ile 15.yüzyılın ilk yarısı arasında yaptırılmış olabileceği ileri sürülebilir.

Banisi: Belli değildir.

Mimarı: Belli değildir.

Geçirdiği Onarımlar ve Bugünkü Durumu:

Bugün sadece iki duvarı kalmış olan yapının geçirdiği onarımlar hakkında bilgimiz yoktur (Lev.28 a).

Mimari Tanıtım:

Yapıdan günümüze gelebilen iki duvar kuzey-güney doğrultusunda, yaklaşık 4-5 m. uzunluğunda, 3-3.5 m. yüksekliğinde ve 1-1.25 m. kalınlığındadır (Lev.28 a).

Batıdaki duvarda alt seviyede, eksenden güneye kayık dikdörtgen bir kapı yer alır. Duvarlar içten ve dıştan sıvalı ve badanalıdır (Lev.28 a).

Bugün duvarların üst kısmında çok az bir kısmı görülen tonoz başlangıçlarından hareketle, iki duvar arasındaki dikdörtgen bölümün tonozla örtülü olduğunu söyleyebiliriz. Yine batıdaki duvarın güney kösesinde tromp izlerin görülmesinden hareketle, batıdaki mekanında tromplarla geçilen kubbe ile örtülü olduğu söylenebilir.

Malzeme ve Teknik:

Yapıda malzeme olarak kesme taş, düzensiz kesme taş, moloz taş ve beyaz kireç harcı kullanılmıştır. Kesme taş duvar köşelerinde, düzgün olmayan kesme taş ve moloz taş duvarlarda örgü malzemesi, beyaz kireç harcı ise bağlayıcı malzeme olarak kullanılmıştır. Düzensiz kesme taşlar ve kesme taşlar düzenli teknikte, moloz taşlar düzensiz teknikte örülmüştür.

Süsleme:

Yapıdan günümüze gelebilen duvarlarda süsleme ile karşılaşmıyoruz.

Yapının Adı : Eski Hamam (Kılıç Arslan Hamamı)

Yapının Yeri:

Şehrin kuzeydoğusunda, Sofular mahallesinde ve Başköprü'nün güneydoğusundadır.

Yapı ile İlgili Kaynaklar:

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray Tarihi. II,
İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 1589-91.

ÇETİNTÜRK, Nihal

1986 "Aksaray (Niğde) ve Çevresindeki Türk Eserleri."
(Yayınlanmamış Doktora Tezi),
Ankara: Ankara Üniversitesi. 241-44.

Yapının Tarihi:

Yapının II.Kılıç Arslan döneminde (1156-92) inşa edilmiş olabileceği ileri sürülmektedir (Konyalı 1974: 1591; Çetintürk 1986:241).

Banisi: II.İzzeddin Kılıç Arslan (1156-92) (Bkz. EK-3).

Mimarı: Belli değildir.

Geçirdiği Onarımlar ve Bugünkü Durumu:

1900'lerin başında Ulu Irmak donarak şehri kapladığı zaman, hamam da buzla dolarak, kullanılmayacak hale gelerek terk edilmiş; 1941 yılında da tahıl ambarı olarak kullanılmıştır (Konyalı 1974:1591).

Yapı bugün, şehrin çöpü döküldüğü için içi ve dışı örtü seviyesine kadar toprak ve çöplerle doludur (Lev. 28 b-29 a,b). Yapının temizlenerek koruma altına alınması gereklidir.

Plan:

Bugünkü durumunda dört eyvanlı ve dört köşe odalı hamamlar grubunda incelenebilir. Güneyde kare planlı soyunmalık kısmı yer alır. Mekanın üzeri pendentiflerle geçilen ve yuvarlak bir kasnağa oturan kubbe ile örtülmüştür (Lev.29 a,b). Kuzeyde eksende yer alan kapı ile ılıkılık mekanına, oradan da bir kapı ile dört eyvanlı, dört köşe odalı sıcaklık mekanına geçilir. Ancak yapının içi dolu olduğu için, doğru bir plan tanıtımı yapılamamaktadır.

Dış Tasvir:

Yapı dıştan örtü seviyesine kadar toprakla dolu olduğu için cepheler hakkında bilgi edinemiyoruz(lev.28 b).

İç Tasvir:

Yapının içi de dolu olduğundan, iç tasvir için yeterli bilgiye sahip değiliz. Sadece soyunmalık mekanının güney duvarında eksende sivri kemerli bir pencere ile üzerinde sivri kemerli küçük kasnak penceresi görülür (Lev.29 a).

Malzeme ve Teknik:

yapıda malzeme olarak kesme taş, moloz taş ve tuğla kullanılmıştır. Kesme ve moloz taş soyunmalık mekanının duvarlarında ve örtüsünde (Lev.28 b-29 a,b), tuğla ise sıcaklık mekanının duvar ve örtü sistemi ile soyunmalık

mekanının geçiş sisteminde kullanılmıştır.

Kesme ve moloz taş düzenli teknikte, tuğla ise yata-
tay istifle şaşırtmalı teknikte örülmüştür.

Yapının Adı: Köşk

Yapının Yeri: Aksaray'ın doğusunda Kılıç Arslan (Kırk-
kızlar) Tepesi üzerinde, Kılıç Arslan Türbesi'nin 14 m.
güneybatısındadır.

Yapı ile İlgili Kaynaklar:

ERDMANN, Kurt

1959 "Seraybauten des Dreizehnten und Vierzehnten
Jahrhunderts in Anatolien."
Ars Orientalis. 3: 92

ÇITAKOĞLU, Nilgün

1974 "Niğde Aksaray'ı Türk Mimari Eserleri."
(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi),
Ankara: Hacettepe Üniversitesi. 14.

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray
Tarihi. II,
İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 1472-76.

ÖNGE, Ergül

1978 "Un Édifice Seldjoukide inconnu à Aksaray-
Niğde."
Fifth International Congress of Turkish Art.
Budapest: Caído. 691.

ÇETİNTÜRK, Nihal

1986 "Aksaray(Niğde) ve Çevresindeki Türk Eserleri."
(Yayınlanmamış Doktora Tezi),
Ankara: Ankara Üniversitesi. 153-157.

Yapının Tarihi:

Kitabesi günümüze gelemeyen yapıyı, bir araştırmacı
13.yüzyılın 2.yarisına (Önge 1978:691), bir araştırmacı

13.yüzyılın sonları-14.yüzyılın başlarına (Çıtakoğlu 1974:14), diğer bir araştırmacı ise 14.yüzyıl sonu-15.yüzyıl başlarına tarihlemektedir (Çetintürk 1986:153-54). Yapı mimari özelliklerinden ve kuzeydoğusundaki türbeden hareketle 13.yüzyılın sonları ile 14.yüzyılın başlarına tarihlendirilebilir.

Geçirdiği Onarımlar ve Bugünkü Durumu:

Yapının geçirdiği onarımlar hakkında bilginiz yoktur. Bugün oldukça harap olan yapı onarıma muhtaçtır.

Plan:

Yapı dıştan, kuzeyde yaklaşık eksende 0.50 m. içe girinti ve güneyde eksende 0.50 m., doğuda 0.50 m. dışa çıkıntı yapması dışında 14.40 x 7.76 m. ölçülerinde doğu-batı doğrultusunda dikdörtgen planlıdır (Lev.30).

Yapı içte, yaklaşık eksende bir paye ve iki duvar payesi ile doğudaki kare, batıdaki doğu-batı doğrultusunda dikdörtgen planlı iki bölüme ayrılmıştır (Lev.30).

Doğudaki bölümün kuzeyinde eksende niş içinde bir kapı ile iki yanında simetrik birer niş görülür. Doğusunda eksene simetrik iki niş ile güneyinde düzensiz büyük bir açıklık bulunur. Batısında eksene simetrik iki kapı ve mekanlar arasında bölüntüyü sağlayan bir paye ile iki duvar payesi yer alır (Lev.30).

Batıdaki dikdörtgen bölümün kuzeyinde eksende bir niş ile eksenin doğusunda niş içinde bir kapı görülür. Batısında büyük düzensiz bir açıklık, güneyde ise ekseninde bir kapı ile doğusunda niş içinde düzensiz bir açıklık vardır.

Dış Tasvir:

Kuzey cephede, eksenin doğusunda üst kısmı yıkık dikdörtgen bir kapı, eksende bir niş içinde sivri kemerli bir kapı görülür. Duvar eksenin doğusunda içe yaklaşık 0.50 m. girinti yapar (Lev.31 a,b).

Doğu cephe sağır tutulmuşken (Lev.32 a) batı cephe de düzensiz büyük bir açıklık yer alır (Lev.31 a).

Güney cephede de, eksende ve doğusunda yaklaşık 0.50 m. taşkın iki duvar parçası arasında dikdörtgen birer niş içinde, batıda sivri kemerli bir kapı, doğuda duvarın yıkılmasıyla oluşmuş düzensiz bir açıklık görülür.

İç Tasvir:

Doğudaki kare bölüme, güney duvardaki düzensiz büyük bir açıklık ile kuzey duvarda eksende dikdörtgen bir niş içinde üst kısmı yıkılmış dikdörtgen kapıdan girilir (Lev.32 b). Nişin doğusundaki uzun, batıdaki geniş olmak üzere eksene simetrik iki dikdörtgen niş bulunur. Doğu duvarda eksene simetrik iki sivri kemerli niş yer alır. Batı duvarda, köşelerde birer duvar payesi ile eksendeki dikdörtgen paye arasında yer alan, üst kısımları yıkık iki kapıdan batıdaki dikdörtgen mekana geçilir. Mekanın kuzey duvarında, eksende dikdörtgen bir niş ile doğusunda dikdörtgen niş içinde sivri kemerli bir kapı görülür (Lev.33 a), güney duvarda, eksende sivri kemerli bir nişin içinde duvarın yıkılmasıyla oluşmuş düzensiz bir açıklık ile doğusunda sivri kemerli bir kapı bulunur (Lev.33 b).

Malzeme ve Teknik:

Yapıda malzeme olarak moloz taş, kesme taş ve beyaz kireç harcı kullanılmıştır. Moloz taş örgü malzemesi olarak duvarlarda, kesme taş kaplama malzemesi olarak yapının duvar ve cephelerinde; beyaz kireç harcı ise bağlayıcı malzeme olarak duvar ve cephelerde kullanılmıştır (Lev.32 a,b-33 a,b).

Moloz taş düzensiz teknikte, kesme taş ise düzenli teknikte örülmüştür (Lev.32 a,b-33 a,b).

Yapının Adı: "Darphane" ?

Yapının Yeri: Şeyh Hamid mahallesi'nde, Güzel Baba Sokak ile ~~Güzel Baba Sokak~~ 2'nin kesiştiği köşededir.

Yapı ile İlgili Kaynaklar:

SARRE, Friedrich

1896 Reise in Kleinasien.
Berlin: Druck von Elsner. 94.

KARACA, Murat Sukuti

1946 "Aksaray'daki Tarihi Eserler."
Konya. 91-92: 28-29.

ORAL, M. Zeki

1962 "Aksaray'ın Tarihi Önemi ve Vakıfları."
Vakıflar Dergisi. 5:230-39.

EYİCE, Semavi

1971 "Anadolu'da Orta Asya Geleneklerinin
Temsilcisi Olan Bir Eser: Boyalıköy Hanikâhı."
Türkiyat Mecmuası. 16:39-56.

ÇITAKOĞLU, Nilgün

1974 "Niğde Aksaray'ı Türk Mimari Eserleri."
(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi),
Ankara: Hacettepe Üniversitesi. 9-11.

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray
Tarihi. I,
İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 1400-02.

MEINECKE, Michael

1976 Fayencedekorationen seldschukischer
Sakralbauten in Kleinasien. II,

BAKIRER, Ömür

1981 Selçuklu Öncesi ve Selçuklu Dönemi Anadolu
Mimarisinde Tuğla Kullanımı. I,
Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi
Mimarlık Fakültesi Basımevi. 358-62.

YAVUZ, Aysıl Tükel

- 1983 Anadolu Selçuklu Mimarisinde Tonoz ve Kemer.
Ankara: Kelaynak Yayınevi. 29-30.

ÇETİNTÜRK, Nihal

- 1986 "Aksaray (Niğde) ve Çevresindeki Türk
Eserleri." (Yayınlanmamış Doktora Tezi),
Ankara: Ankara Üniversitesi. 50-58.

AKIN, Günekut

- 1991 "Tütekli Örtü Geleneği: Anadolu Cami ve
Tarikat Yapılarında Tüteklikli Örtü."
Vakıflar Dergisi. 22:336-39.

Yapının Tarihi:

Harap durumu ve plan şeması, işlevi ve tarihi konusunda yeterli bilgi vermeyen yapının bazı araştırmacılar I.Gıyaseddin Keyhüsrev döneminde (1192-96/1205-11) inşa edilmiş bir darphane, ya da plan şemasından hareketle bir hanikâh veya imaret olabileceği görüşündedirler (Eyice 1971:39). Bazı araştırmacılar ise yapının işlevi konusunda yakınındaki Yusuf Hakiki Türbesi ile ilişkili bir tekke olabileceği görüşündedirler (Sarre 1896:94; Meinecke 1976:20-21; Konyalı 1974:1400-02). Bir araştırmacı ise 1478 ve 1482 tarihli iki vakfiye ye dayanarak 15.yüzyılın 2.yarisına tarihlemektedir (Oral 1962:230). Yine yapının kuzeyinde, iki kubbeli mekan arasındaki tonozlu holde, tonoz göbeklerine yerleştirilen çini mozaik süslemeden yola çıkarak bir araştırmacı 13.yüzyılın ilk yarısına tarihlemektedir (Meinecke 1976:21). Yapı tuğla örgüleri açısından değerlendirildiğinde, Kemah-Mengücek Gazi Türbesi giriş cephesi, Sivas-Keykavus Darüşşifası Türbesi ve Niksar Kırkkızlar Türbesi pencere ve kapı a-lınlıklarında görülen düzenlemelerle karşılaştırılarak 13.yüzyılın ilk yarısına tarihlendirilebilir (Bakırer 1981:358).

Banisi: Belli değildir.

Mimarı: Belli değildir.

Geçirdiği Onarımlar ve Bugünkü Durumu:

Yapının onarımları hakkında elimizde bilgi yoktur. Bugün oldukça harap olan yapının en kısa zamanda temizlenerek, restore edilmesi gerekmektedir.

Plan:

İşlevi tartışmalı olan yapının, çok harap ve bazı bölümleri toprak altında olduğu için ortaya çıkartılamamıştır. Bu nedenle bugün görünen ve ayakta olan kısımlar gözönüne alınarak plan tanıtımına gidilmiştir.

Yapı harap olduğu için dıştan simetrik bir plan yansıtır. Batısında ortada kare bir bölüm, bunun doğusunda ve güneyinde birer eyvan yer alır. Güneydeki kuzey-güney doğrultusunda, doğudaki doğu-batı doğrultusunda dikdörtgen planlıdır. Doğudaki eyvanın doğusunda eksende bir niş, güneyinde eksende bir açıklık bulunur. Eyvanın güneyinde kare planlı bir mekan yer alır. Bu mekanın batısında eksende bir kapı görülür. Ortadaki kare planlı mekanın kuzeyinde eksenin batısında ve eksende birer kapı ile kuzey köşede bir merdiven bulunmaktadır. Orta mekanın kuzeyinde kuzey-güney doğrultusunda dikdörtgen planlı bir mekan yer alır. Bu mekanın doğu ve batısında birbirlerine simetrik ikişer kapı görülür. Mekanın doğusunda kare planlı bir mekan ile onun kuzeyinde de doğu-batı doğrultusunda dikdörtgen planlı bir mekan bulunur (Lev.34).

Yapıda örtü olarak kubbe, sivri tohoz ve çapraz tonoz kullanılmıştır. Çapraz tonoz orta mekanın kuzeyindeki dikdörtgen mekanın üzerinde, sivri tonoz bu mekanın kuzeyindeki dikdörtgen mekan ile doğudaki eyvanın üzerinde kullanılmıştır. Kubbe ile ortadaki kare mekanın, güneydoğudaki kare mekan ile kuzeydoğu ve kuzeybatı köşelerdeki kare mekanların üzerinde kullanılmıştır (Meinecke 1976:20).

Yapının kuzeyinde merdivenlerle çıkılan ikinci katta kuzey-güney doğrultusundaki dikdörtgen planlı mekanın güneyinde ve batısında birer dikdörtgen niş yer alır. Meka-

nın kuzeyi açıktır ve üzeri bindirme kubbe ile örtülmüştür (Lev.34).

Dış Tasvir:

Yapının tüm cepheleri haraptır ve güney cephe dışındakiler diğer cepheler yarıya kadar toprak altındadır.

Doğu cephe örtü sistemine kadar toprakla dolu olduğu için sadece eyvanın yıkık sivri tonozu ve orta mekanın yuvarlak kubbe kasnağı ile eksende yer alan küçük sivri kemerli kasnak penceresi görülmektedir (Lev. 35 a).

Batı cephe de oldukça haraptır ve yarıya kadar toprakla dolmuştur. Kuzey köşede sivri kemerli bir pencere, güney köşede dikdörtgen tüteklik ve orta mekanın yuvarlak kubbe kasnağı ile eksende sivri kemerli küçük kasnak penceresi görülür (Lev. 35 b).

Güney cephe doğuda içe yaklaşık 3 m. kademe yapar. 3 m. yüksekliğindeki cephe duvarının üzerinde orta mekanın kubbesinin oturduğu sivri kemer, yuvarlak kasnak ve eksende yer alan sivri kemerli küçük kasnak penceresi ile doğuda yer alan kare mekanın kubbeye geçiş sistemini oluşturan üçgen kuşak görülür.

İç Tasvir:

Yapıya bugün kuzeydoğuda yer alan dikdörtgen bir açıklıktan girilir. Doğudaki eyvanın doğu duvarında eksende dikdörtgen bir niş yer alır. Güney duvarında yer alan düzensiz bir açıklıkla da güneyindeki mekana geçilir. Bu mekanın batı duvarında eksende sivri kemerli bir kapı görülür. Mekanın üzerinde bugün yalnızca üçgen kuşakla geçilen kubbenin başlangıcı görülmektedir. Doğudaki eyvanın üzeri de bugün yarısı yıkılmış sivri tonoz ile örtülüdür. Güneydeki eyvanın duvarları yaklaşık 3 m. yüksekliğe kadar ayakta. Orta mekanın batı duvarında eksenden sivri kemerli kapı dikdörtgen bir çerçeve ile kuşatılmıştır. Kapının güneyinde üst seviyede duvarın yıkılmasıyla açılmış düzensiz bir açıklık görülmektedir. Batı duvarın kuzeyinde alt seviyede, doğu tarafında yuvarlak kemerli yarım yuvar-

lak bir niş olan 11 basamaklı merdiven yer alır. Merdivenin üzerinde sivri kemerli bir pencere bulunur. Kuzey duvarında alt seviyede eksenin batısında sivri kemerli, dikdörtgen bir çerçeve ile kuşatılmış bir kapı ile üzerinde sivri kemerli bir kapı vardır (Lev. 36 a,b).

Orta mekanın üzerinin özgününde, bugün yıkılmış olan, doğuda ve güneyde konsollara oturan sivri kemerlere, kuzey ve batıda duvarlara oturan ve pendentiflerle geçilen yuvarlak kasnaklı bir kubbe ile örtülü olduğu ileri sürülür (Meinecke 1976:21). Kubbe kasnağının eksenlerinde sivri kemerli küçük birer pencere görülmektedir.

Kuzeyde yer alan dikdörtgen mekanın doğusunda yer alan ilk kapı ile yarısına kadar toprakla dolmuş kare mekana geçilir. Kare mekanın üzerinin de bugün yıkık olan, içi mukarnas dolgulu pendentiflerle geçilen kubbe ile örtülü olduğu söylenir (Meinecke 1976:21). Mekanın kuzey duvarında da sivri kemerli bir nişin üst kısmı görülmektedir. Ortadaki dikdörtgen mekanın batısında yer alan basık kemerli kapılar toprakla dolu olduğu için diğer taraflara geçilememektedir.

Yapının kuzeyindeki ikinci katta önceden, bugün yıkık olan merdivenle ve kuzeyde yer alan sivri kemerli bir kapı ile çıkılırken, bugün ikinci kattaki dikdörtgen mekana kuzey duvarı yıkık olduğu için buradan girilmektedir. Mekanın güney duvarında sivri kemerli geniş ve batı duvarında, eksenin güneyinde dikdörtgen birer niş bulunur. Güneybatı köşede de orta mekana açılan sivri kemerli kapı yer alır.

Malzeme ve Teknik:

Yapıda malzeme olarak kesme taş, düzgün olmayan kesme taş, moloz taş, tuğla ve çini kullanılmıştır. Kesme taş yapıda, orta mekanda yer alan iki kapı ile ara mekandaki kapılarda ve merdivenlerde, düzgün olmayan kesme taş ve moloz taş yapının duvarlarında ve orta mekanın kubbe kasnağında; tuğla duvarlarda, örtü ve geçiş sistemleri

ile kapı ve pencere kenarlarında; çini ise ara mekanın tonoz göbeklerinde kullanılmıştır (Lev.35 a,b- 37 a,b).

Düzgün olmayan kesme taş ve moloz taş düzenli tek-nikte, 20 x 10.5 m. ölçülerindeki tuğlalar ise yatay istifle şaşırtmalı teknikte örülmüştür.

Süsleme:

Yapıda, ara mekana girişi sağlayan kapıda taş, ara mekanın tonoz göbeklerinde çini olmak üzere iki tür süsleme malzemesi kullanılmıştır (Lev. 36 a,b-37 a,b).

Ara mekana girişi sağlayan sivri kemerli kapıyı çeviren iki şeritte kırık çizgilerin birbirine geçme-siyle oluşturulmuş geçme motifli geometrik süsleme gö-rülür. Kemer köşeliklerinde yer alan kabaralar bezeme-sizdir (Lev. 37 a,b).

Ara mekanın tonoz göbeklerinde üçü düzgün altıgen, güneydeki ise düzensiz altıgen olmak üzere birbirinin aynı dört panoda, sırsız tuğlalar ile firuze mavisi, patlıcan moru ve lacivert renkli çinilerle oluşturulmuş geometrik süsleme görülür (Lev. 37 b).

Altıgen panoların içinde, sırsız tuğlaların ince şeritler halinde birbirlerini kesmeleriyle oluşturulmuş altı kollu yıldızlar ve altıgenler ile ortada oluş-turulan oniki kollu yıldızların göbekleri ve kolları çinilerle doldurularak geometrik süslemeler oluşturul-muştur (Lev. 37 b).

Yapının Adı: Debbaglar Köprüsü

Yapının Yeri : Ulu Irmak üzerindeki birinci köprüdür.
Dere ve Küçük Bölcek mahallelerini birbirine bağlar.

Yapı İle İlgili Kaynaklar:

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray
Tarihi. II,

İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 1612-13.

Yapının Tarihi:

Kitabesi günümüze gelmeyen yapının II.Kılıç Arslan döneminde yapıldığı öne sürülmektedir (Konyalı 1974:1612).

Banisi: Belli değildir.

Mimarı: Belli değildir.

Geçirdiği Onarımlar ve Bugünkü Durumu:

Köprünün bilinen tek onarımı, kuzey yüzünde, batıdaki küçük göz ile ortadaki büyük gözün kemer köşeliğinde yer alan kitabeye göre (Bkz.EK.1-Kitabe 14), 1311 H./1893-94 yılında Hacı Ali Paşa tarafından yaptırılmıştır (Konyalı 1974:1612). Köprü bugün iyi durumda ve kullanılmaktadır (Lev. 38 a,b).

Mimari Tanıtımı:

Doğu-batı doğrultusunda dikdörtgen planlı olan köprü, iki serbest, ikisi de kenarlarda olmak üzere dört destek üzerine doğu-batı doğrultusunda atılan sivri kemerlerle ortadaki büyük, kenarlardaki küçük olmak üzere üç gözlü olarak inşa edilmiştir (Lev.38a,b) Ortada yer alan iki ayağın doğusunda, üçgen kesitli mahmuzlar yer almaktadır.

Malzeme ve Teknik:

Yapıda malzeme olarak kesme taş ve moloz taş kullanılmıştır. Moloz taş dolgu malzemesi olarak, kesme taş ise kaplama malzemesi olarak köprünün ayak ve kemerlerin-

de kullanılmıştır (Lev. 38 a,b).

Kesme taş düzenli teknikte örülmüştür (Lev. 38 b).

Yapının Adı: Başköprü

Yapının Yeri: Ulu Irmak üzerinde üçüncü köprüdür. Sofular ve Şamlı mahallelerini birbirine bağlar.

Yapı İle İlgili Kaynaklar:

EVLİYA ÇELEBİ

1314 Evliya Çelebi Seyahatnamesi.

III, İstanbul: İkdam Matbaası. 194.

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray

Tarihi. II,

İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 1610.

Yapının Tarihi:

Kitabesi günümüze gelemeyen yapıyı bir araştırmacı II.Kılıç Arslan dönemine (1156-92), (Konyalı 1974:1610), diğer bir araştırmacı ise I.Alâeddin Keykubad dönemine (1220-37) tarihlendirir (Evliya Çelebi 1314:194).

Banisi:

Bir araştırmacı II.Kılıç Arslan (1156-92)'ı (Konyalı 1974:1610), diğer araştırmacı ise I.Alâeddin Keykubad (1220-37)'ı (Evliya Çelebi 1314:194) yapının banisi olarak belirtirler.

Mimarı: Belli değildir.

Geçirdiği Onarımlar ve Bugünkü Durumu:

Köprünün bilinen tek onarımı 1311 H./1911 M.yılında Sultan II.Abdülhamit döneminde Ortaköylü Hacı Ali Paşa tarafından köprü ayaklarını takviye ettirmek suretiyle olmuştur. Suyun geliş yönünde köprü ayaklarına konan

çıkıntılar (mahmuzlar); suların getireceği ağaç dallarının ve otların takılarak gözleri kapatmalarını engellemek için yapılmıştır. Son olarak da 1960'lı yıllarda Belediye tarafından köprünün üstü genişletilerek demir parmaklıklar yapılmıştır (Konyalı 1974:1611). Bugün iyi durumda ve kullanılmaktadır (Lev. 39 a,b; Lev.40a,b).

Mimari Tanıtım:

Kuzey-güney doğrultusunda dikdörtgen planlı olan köprü, ikisi serbest, ikisi de kenarlarda olmak üzere dört destek üzerine kuzey-güney doğrultusunda atılan sivri kemerlerle ortadaki büyük, kenarlardaki küçük olmak üzere üç gözlü olarak inşa edilmiştir (Lev.39 b). Ortada yer alan iki ayığın doğusunda, üçgen kesitli mahmuzlar yer almaktadır.

Malzeme ve Teknik:

Yapıda malzeme olarak kesme taş, moloz taş ve demir kullanılmıştır. Moloz taş dolgu malzemesi olarak, kesme taş kaplama malzemesi olarak köprünün ayak ve kemerlerinde (Lev.39a,b), demir ise köprünün üstündeki korkuluklarda kullanılmıştır (Lev. 40 b).

Kesme taş düzenli teknikte örülmüştür.

Yapının Adı: Kılıç Arslan Türbesi⁽³⁾

Yapının Yeri: Aksaray'ın doğusunda, Kılıç Arslan (Kırk-kızlar) Tepesindedir.

Yapı ile ilgili Kaynaklar:

MUALLİM HÜSNÜ

1928 Hasan Dağı'nda İlmi Cevelan.
Aksaray: Aksaray Vilayet Matbaası. 49-51.

ANONİM

1931 "Kılıç Arslan Türbesi."
Aksaray Vilayeti Gazetesi. 101:4-5.

KARACA, Murat Sukuti

1946 "Aksaray'daki Tarihi Eserler."
Konya. 91-92: 28-29.

ÇITAKOĞLU, Nilgün

1974 "Niğde Aksaray'ı Türk Mimari Eserleri."
(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi),
Ankara: Hacettepe Üniversitesi. 15.

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray
Tarihi. II,
İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 1470-79.

ÖNGE, Ergül

1978 "Un Édifice Seldjoukid inconnu à Aksaray-
Niğde."
Fifth International Congress of Turkish Art.
Budapest: 691.

ÇETİNTÜRK, Nihal

1986 "Aksaray (Niğde) ve Çevresindeki Türk
Eserleri."
(Yayınlanmamış Doktora Tezi),
Ankara: Ankara Üniversitesi, 162-67.

TUNCER, Orhan Cezmi

1986 Anadolu Kümbetleri, Selçuklu Dönemi.
I, Ankara: Güven Matbaası. 220-23.

Yapının Tarihi:

Yapının kitabesi günümüze gelememiştir.⁽⁴⁾ Fakat bir araştırmacı mimari özelliklerinden yola çıkarak 13. yüzyılın 2. yarısına tarihler (Önge 1978:691).

Geçirdiği Onarımlar ve Bugünkü Durumu:

Yapının geçirdiği onarımlar hakkında elimizde bilgi yoktur. Bugün doğu, batı duvarları ve yan kısımları ile külahının üst kısmı yarısına kadar yıkık olan türbenin restore edilmesi gerekmektedir (Lev. 43 a,b; Lev. 46 a,b).

Plan:

Türbe, içten ve dıştan sekizgen planlıdır. Üzeri de içten ve dıştan piramidal külah ile örtülüdür. Batısında ve doğusunda düzensiz açıklıklar bulunan türbenin güneyinde bir niş yer alır (Lev. 42; 43).

Dış Tasvir:

Çok harap olan türbenin yalnızca kuzey ve güney cepheleri ayaktaadır. Doğu ve batı cepheler ile bu cephelerin kuzey ve güneyi yaklaşık 1.5-2 m. yüksekliğe kadar yıkılmıştır. Büyük bir kısmı yıkılmış olan külahın sadece alt kısmı görülmektedir (Lev. 43 a,b; 48 a).

İç Tasvir:

Türbenin güney duvarında eksende dilimli kemerli küçük bir niş yer alır (Lev. 45 b).

Malzeme ve Teknik:

Yapıda malzeme olarak kesme taş ve moloz taş kullanılmıştır. Moloz taş duvarlarda ve örtüde örgü malzemesi olarak, kesme taş duvarlarda ve örtüde yatay istifli şaşırtmalı teknikte kaplama malzemesi olarak kullanılmıştır (Lev. 43 a,b; 46 a,b).

Süsleme:

Yapıda süsleme malzemesi olarak taş kullanılmıştır. Süsleme yapıda sadece batı cephede üst seviyede, kuzeyde üç, ortada iki ve güneyde iki olmak üzere yedi rozet içinde çark-ı felek motifinin farklı uygulamaları şeklinde karşımıza çıkar (Lev. 44 a).

VII.2.2. BEYLİKLER DÖNEMİ

Yapının Adı: Aksaray Ulu Camii

Cami, arşiv belgelerinde Karamanoğlu Mehmed Bey Camii ismiyle geçmektedir (Uzluk 1958:56). Fakat, bazı belgeler ile seyahatname ve yayınlarda Karamanoğlu İbrahim Bey Camii olarak da geçer (Sarre 1896:93; Evliya Çelebi 1896:193; Huart 1940:274; Yalçınkaya 1943:156; Anonim 1946:373; Anonim 1973:119). "Ulu Cami" adını sonradan almıştır (Konyalı 1974:1270). Diğer araştırmacıların "Ulu Cami" adıyla tanıttığı yapı, bugün de aynı isimle anılmaktadır.

Yapının Yeri:

Hamidiye mahallesinde, şehir parkının doğusunda yer alan caminin kuzeyinde İl Halk Kütüphanesi, güneyinde Kız Meslek Lisesi yer alır.

Yapı ile İlgili Kaynaklar:

ŞEMSEDDİN SAMİ

1888 "Aksaray."
Kamus'ul-A'lam. I,
 İstanbul: Mihran Matbaası. 264.

EVLIYA ÇELEBİ

1896 Evliya Çelebi Seyahatnamesi.
 III, İstanbul: İkdam Matbaası. 193.

SARRE, Friedrich

1896 Reise in Klenasien.
 Berlin: Druck von Elsner. 93, res. 62.

MUALLİM HÜSNÜ

- 1928 Hasan Dağı'nda İlmi Cevelan.
Aksaray: Aksaray Vilayet Matbaası. 51-54.

HUART, Clement

- 1940 "Aksaray."
(Çev.Besim Darkot),
İslâm Ansiklopedisi. I,
İstanbul: Maarif Matbaası. 274.

YALÇINKAYA, Ekrem

- 1943 Coğrafyada, Tarihte ve Bugünkü Konya.
Konya: Yeni Kitap Basımevi. 155.

ANONİM

- 1946 "Aksaray."
İnönü Ansiklopedisi. I,
Ankara: Milli Eğitim Basımevi. 273.

KARACA, Murat Sukuti

- 1946 "Aksaray'daki Tarihi Eserler."
Konya. 91-92:28-29

ASLANAPA, Oktay, DIEZ, Ernst ve Mahmud Mesud KOMAN

- 1950 Karaman Devri Sanatı.
İstanbul: Doğan Kardeş Yayınları A.Ş.
Matbaası. 177.

UZLUK, Feridun Nafiz

- 1958 Fatih Devrinde Karaman Eyâleti Vakıfları
Fihristi.
Ankara: Doğus Limited Şirketi Matbaası. 56.

TAESCHNER, Franz

1960 "Aksaray."

The Encyclopaedia of Islam. I,
Leiden: E.J.Brill. 312.

GABRIEL, Albert

1962 Niğde Türk Anıtları.

(Çev.Ahmed Akif Tütenk),
Ankara: Bengi Matbaası. 72.

ORAL, M.Zeki

1962 "Anadolu'da Sanat Değeri Olan Ahşap
Minberler, Kitabeleri ve Tarihçeleri."
Vakıflar Dergisi. 5:26-29.

ANONİM

1973 Niğde İl Yıllığı 1973.
Ankara: Ayyıldız Matbaası. 119, 194.

KONYALI, İbrahim Hakkı

1973 "Aksaray Ulu Camii."
Vakıflar Dergisi. 10:273-288.

ÇITAKOĞLU, Nilgün

1974 "Niğde Aksaray'ı Türk Mimari Eserleri."
(Yayınlanmamış Yüksek Lisans tezi),
Ankara: Hacettepe Üniversitesi. 16-21.

KONYALI, İbrahim Hakkı

- 1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray Tarihi. I,
İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 1221-72.

ÖNEY, Gönül

- 1978 Anadolu Selçuklu Mimarisinde Süsleme ve El Sanatları.
Ankara: Ajans-Türk Matbaacılık Sanayi. 111, 14.

ÖNGE, Yılmaz

- 1978 "Anadolu'nun Türk-İslâm Devri Yapılarında Enteresan Bazı Tas Kemer ve Tonozlar."
Edebiyat Fakültesi Arastırma Dergisi Prof. Albert Louis GABRIEL Özel Sayısı. 9:321-26.

YAVUZ, Aysıl Tükel

- 1983 Anadolu Selçuklu Mimarisinde Tonoz ve Kemer.
Ankara: Kelaynak Yayınları. 26, 30.

ASLANAPA, Oktay

- 1984 Türk Sanatı.
II, İstanbul: Kervan Yayınları. 202.

ÇETİNTÜRK, Nihal

- 1986 "Aksaray (Niğde) ve Çevresindeki Türk Eserleri."
(Yayınlanmamış Doktora tezi),
Ankara: Ankara Üniversitesi. 32-47.

SÖNMEZ, Zeki

1989 Başlangıcından 16.Yüzyıla Kadar Anadolu Türk-İslam Mimarisinde Sanatçılar.

Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi. 321-23.

Yapının Tarihi:

Bazı araştırmacılar, caminin içindeki minber kitabelerinden hareketle (EK-1, Kitabe 1,2) tarihi tartışmalı olan bugünkü caminin yerinde Sultan I.Mesud'un bir mescit yaptırttığını ve oğlu II.Kılıç Arslan'ın bu mescidi genişleterek onartmış olduğunu söylemektedirler. Kitabelere göre ilk yapının 1116-56 yılları arasında inşa ettirildiği ileri sürülmektedir (Oral 1962:26; Konyalı 1973: 278; 1974: 1221; Sönmez 1989:177,332).

Cami bugünkü biçimine Aksaray Müzesi'nde bulunan fakat camiye ait olup olmadığı tartışmalı kitabeye göre (Bkz. Ek-1 Kitabe 7), 881 H./1408-09 M. yılında Karamanoğlu Taceddin Mehmed Bey tarafından yeniletilmesiyle kavuşmuştur (Konyalı 1973:273; 1974:1225-26; Sönmez 1989:322).

Bazı vakıf kayıtlarında ve tapu tahrir defterlerinde caminin Karamanoğlu Mehmed Bey Camii olarak geçmesi (Konyalı 1974:1260-62), bize caminin Karamanoğlu Mehmed Bey tarafından yaptırıldığını göstermektedir. Tarihine gelince, yine 809 H./1406-07 M. yılını veren bir kitabeye göre (Bkz. Ek.1-Kitabe 6) Aksaray Surları (Kalesi) da Mehmed Bey döneminde yaptırılmıştır (Konyalı 1973:273; 1974:1225; Sönmez 1989:320). Aksaray'da Karamanoğlu Mehmed Bey döneminde surlar ve cami dışında başka yapı yaptırılmamış olduğundan hareketle, 1408-09 tarihli kitabenin camiye ait olduğunu düşünüyoruz. Bu nedenle de caminin bugünkü biçimini 1408-09 tarihinde aldığını söyleyebiliriz.

Banisi:

Karamanoğlu II.Mehmed Bey (? - 1423 ?):

Doğum tarihi bilinmeyen Mehmed Bey, Karamanoğulları Beyliği hükümdarı Alâeddin Bey'in oğludur. Annesi Osmanlı

Devleti hükümdarı Murad Hüdavendigâr'ın kızı Melek Hatun'dur. 800 H./1397-98 M. yılında Alâeddin Bey, Yıldırım Bayezid ile yaptığı Akçay Savaşı'nda yenilerek Konya'da idam edilmiştir. Aynı yıl anneleri, Mehmed Bey ve kardeşi Ali Bey Bursa'ya götürülmüştür (Uzunçarşılı 1937:111-114; Tekindağ 1955:323-25; Konyalı 1974:490).

1402 yılında Yıldırım Beyazid, Timur'la yaptığı Ankara Savaşı'nda yenilerek esir düşmüş, Timur Bursa'ya gelerek Mehmed Bey ve Ali Bey'i almış, Mehmed Bey'i Karamanoğulları Beyliğine getirerek, ona babasının zamanındaki topraklarla birlikte bazı Osmanlı topraklarını da vermiştir (Tekindağ 1955:324). Mehmed Bey Konya'da 822 H./1419 M. yılında kendi adına ve Eğirdir'de Timur'la beraber müsterek tarihsiz gümüş paralar bastırmıştır (Konyalı 1974:490).

Mehmed Bey'in lakabı bazı yayınlarda Şemseddin veya Taceddin (Konyalı 1974:490; Sönmez 1989:321), bazılarında ise Nasıreddin veya Gıyaseddin şeklinde geçmektedir (Tekindağ 1955:325).

Mehmed Bey; Antalya kuşatması sırasında kaleden atılan bir güllenin kale duvarından sekip kafasına gelmesiyle ölmüştür (Uzunçarşılı 1937:114; Tekindağ 1955:324; Konyalı 1974:491). Mehmed Bey'in, kale dizdarının aldatması ile kale kapısından girerken atılan topun mermisiyle öldüğü öne sürülürse de ölüm yılı belirtilmez (Şikari 1943:185). Ancak bazı yayınlarda, 1423 yılında öldüğü ileri sürülmektedir (Uzunçarşılı 1937:114; Tekindağ 1955:325, Konyalı 1974:491'de dipnot 2; İstanbul Fatih Kütüphanesi'nde 945 numarada kayıtlı bir kitabın üstüne yapılan bir kayda göre Mehmed Bey 27 sefer 826 H./ 16 Şubat 1423 M. yılında ölmüştür, denilmektedir). Mehmed Bey'in cesedi bir tabuta konularak Karaman'a getirilmiş ve babası Alâeddin Bey'in Türbesi'ne gömülmüştür (Konyalı 1974:491).

Mehmed Bey, 809 H./1406-7 M. yılında Aksaray Kalesini, 811 H./1408-9 M. yılında da Aksaray'da kendi adını taşıyan "Ulu Cami"yi yaptırtmıştır (Konyalı 1974:490; Sönmez 1989:320, 323). Ayrıca 812 H./1409 M. yılında yaptırılmış Niğde-Ak Medrese, aynı yıl Konya'da yaptırılmış Kadı Mürsel Camii, 821 H./ 1418 M.yılında Konya'da yaptırılmış Şeyh İshak Kazeruni Tekkesi, 824 H. / 1421-22 M. yılında Konya'da yaptırılmış Hacı Hasbey Camii kitabelerinde adı geçmektedir (Konyalı 1974: 490).

Mimarı:

Caminin içindeki minberde yer alan kitabeye göre (Bkz. Ek.1-Kitab 3) ilk yapının ve minberin mimarı Noca Nüstekin Cemalî'dir (Oral 1962:26; Konyalı 1973:278; 1974: 1253-54; Sönmez 1989:177, 322). Aksaray Müzesi'ndeki 1408-9 tarihli kitabeye göre de caminin mimarı Firuz'dur (Bkz.Ek.1- Kitabe 7) (Konyalı 1974:1224-26;; Sönmez 1989:322).

Mimarların hayatları ve diğer eserleri hakkında bilgi yoktur.

Geçirdiği Onarımlar ve Bugünkü Durumu:

Cami, bugünkü biçimine göre Karamanoğlu Mehmed Bey tarafından 1408-9 yılında yaptırılmıştır (Konyalı 1974: 1125-26).

Caminin bilinen ilk onarımının, bizim ulaşamadığımız bir vakfiyeye göre 835 H./ 1431-32 M. yılında Karamanoğlu İbrahim Bey tarafından yaptırıldığı öne sürülmektedir (Gabriel 1962:72).

Cami çevresinde bulunan diğer bir kitabeye göre (Bkz. EK.1-Kitabe 10), III.Ahmed zamanında Abdullah Ağa'nın oğlu Seyyid Hacı Mehmed tarafından 1118 H./ 1706 M. yılında caminin sol köşesine bir minare yaptırılmıştır (Konyalı 1974: 1234-35).

Cami çevresinde bulunan diğer bir kitabeye göre (Bkz. EK.1-Kitabe 12), Aksaray Müftüsü ve halkın yardımı ile 1300 H./ 1882-83 M. yılında tamir ettirilmiştir. Fakat onarımın niteliği ve yeri belirtilmemiştir (Konyalı 1974: 1235-36).

Cami'ye II.Abdülhamid döneminde Hacı Ali Paşa tarafından 1318-1319 H./ 1900-1901 M. yılları arasında bir şadırvan yaptırıldığı öne sürülürse de yeri belirtilmemiştir (Konyalı 1974: 1287).

Caminin kuzeybatı köşesinde yer alan Bezirhane ile güneybatı köşesinde yer alan Kitap Satış bölümlerinin ne zaman eklendiği kesin olarak bilinmiyor. Fakat Sarre'nin yayınladığı bir fotoğrafta da bu ek bölümlerin görölmesinden yola çıkarak, bu bölümlerin 1896 yılından önce yapıya eklenmiş olduklarını söyleyebiliriz (Lev. 33 a) (Sarre 1896:93, res.62).

1925 yılında Aksaray Valisi Ziya Bey zamanında, mühendis Salih Bey'in hazırladığı plana göre portali yenilenmiş, minaresi güneybatı köşeye yeniden yapılmış, cephelerinde de çeşitli tamirler yapılmıştır. Ayrıca caminin üzerindeki toprak kaldırılarak yerine kırma çatı yapılmış, üzeri de kurşunla kaplanmıştır (Lev. 50 b;53 a). (Konyalı 1974: 1239).

Yapı son olarak 1980-85 yıllarında tekrar ele alınarak, batı cephesinde ve örtüsünde onarım yapılarak, eski şadırvanın yerine yeni bir şadırvan yapılmıştır (Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi).

Cami bugün ibadete açık ve iyi durumdadır.

Plan:

Cami dıştan batıda dışa taşkın portal, batıda beş, doğuda ve güneyde üçer olmak üzere toplam onbir payanda güneybatı köşede dışa taşkın kitap satış bürosu, kuzeybatıda bezirhane ve güneydeki iki köşe kulesinin dışında 39.60 x 35.92 m. ölçülerinde kareye yakın dikdörtgen planlıdır (Lev.49).

Camiyi çok bölüntülü, iki kubbeli tip içinde inceliyoruz. Caminin içi, oniki serbest sekizgen paye; batıda, güneydeki kademeli üç duvar payesi; güneyde ve doğuda konsollar; kuzeyde kademeli beş duvar payesi ile duvarlara doğu-batı, kuzey-güney doğrultusunda atılmış sivri kemerlerle 25 bölüme ayrılmıştır (Lev. 49).

Batı duvarında alt seviyede iki pencere, bir sivri kemerli kapı, üst seviyede üç pencere yer alır, Güneyde eksende içe taşkın mihrap nişi; alt seviyede üç, üst seviyede dört pencere görülür. Doğuda üst seviyede dört pencere bulunur. Kuzeydeki beş dikdörtgen bölüm eyvan biçiminde düzenlenmiş ve birbirlerine kemerlerle açılmıştır (Lev. 49).

Camide, mihrap önü ve kuzeyden ikinci bölümün üzeri pandantiflerle geçilen kubbe, kuzeydeki eyvan biçimindeki bölümlerin üzeri sivri tonoz, diğer bölümlerin üzeri ise haç tonozlarla örtülmüştür (Lev. 49).

Kuzeybatıda yer alan merdivenle mahfile çıkılır. Doğu-batı doğrultusunda dikdörtgen planlı mahfil, duvarlarla beş bölüme ayrılmıştır. Bölümler birbirlerine kapılarla açılmaktadır. Doğru duvarda bir niş, ortadaki bölümün kuzeyinde eksende bir niş içine açılmış kapı ile bölümlerin eksenlerinde üst seviyede birerden beş pencere yer alır. Bölümlerin üzeri sivri tonozlarla örtülmüştür (Lev.49).

Caminin kuzeybatı köşesinde bir niş içine açılmış kapı ile doğu-batı doğrultusunda dikdörtgen planlı bezirhane bölümüne girilir. Beşik tonoz örtülü mekanın kuzeyinde eksende bir kapı ile güneyinde eksende küçük bir pencere yer alır (Lev.49).

Caminin güneybatısında yer alan kapıdan, kare planlı imam odasına ve dıştan batıda eksende yer alan bir kapı ile de kareye yakın dikdörtgen planlı kitap satış bürosuna girilir. Mekanların üzeri düz dam ile örtülmüştür.

Caminin güneybatısında; yapıdan ayrı, kuzeyden bir kapı ile girilen altıgen kaideli minare yer alır (Lev. 49).

Dış Tasvir:

Caminin en süslü ve hareketli cephesi, eksende cep-
heden yaklaşık 1-1.5 m. yüksek tutulmuş ve dışa 1.5 m.
taşkın portalin de yer aldığı batı cephedir. Portalin
kuzeyinde altta ve üstte birer pencere , üç payanda ile
cephenin kuzeyinde yaklaşık 5 m. yüksekliğinde ve 2.5 m.
uzunluğunda bezirhane, güneyinde altta ve üstte birer
pencere, iki payanda ve aralarında kademeli sağır sivri
kemerin ortasında bir pencere ile önde 5 m. yüksekliğin-
de dışa 4 m. taşkın kitap satış bürosu ve bu mekanın batı-
sında eksende bir kapı ile kuzeyinde çift yönlü bir mer-
diven yer alır. Üst seviyede kademeli bir silme şeridi
cepheyi dolaşır. Silme kuşağının üzerinde payandalar
1 m. daha devam ederek konik külâh biçiminde başlıklarla
sonlanırlar. Silmenin üzerinde payandalar arasında ku-
zeyde üç, güneyde iki çörten ile bunların üzerinde payan-
daların arasına yerleştirilmiş korkuluklar görülmektedir
(Lev. 50 b) (Sarre 1896: resim 62'de cephe: Eksende dışa
taşkın ve cepheden yüksek tutulmuş üçgen alınlıkla son-
lanan portal, portalin kuzeyinde dikdörtgen bir üst
seviye penceresi ve üç payanda, cephenin kuzeyinde de
cepheden alçak tutulmuş bezirhane, güneyinde dikdörtgen
bir üst seviye penceresi, iki payanda ile aralarında
kaval silmeli sağır sivri kemerin ortasında bir dikdört-
gen pencere ve önde dışa taşkın bir duvar görülür. Ay-
rıca,portal nişinin mukarnaslı kavsarası ile portalin
güneyinde yuvarlak kemerli bin niş, mihrap önü ile ku-
zeyden ikinci bölümü örten kubbeler ve caminin önünde
eksenin kuzeyinde tek şerefeli bir minare yer alır)(Lev.
50 a).

Cephede yer alan payandaların dış köşelerinde kade-
meli kaideli silindirik gövdeli ve bezemeli başlıklı
birer sütunce görülür (Lev. 51 a). Payandalardan güney-
deki ikisi diğerlerinden farklı olarak kitap satış büro-
sunun üstünde başlamaktadır (Lev. 51 b). Bir de bu iki
payanda arasında üstteki kaval silmeli ve silmesi köşe-

lerde düz olarak devam ederek payandalarda kesilen kademeli sağır sivri kemer bulunur (Lev. 51 b).

Portalın kuzeyinde alt seviyedeki sivri kemerli çökertme alınlıklı dikdörtgen pencere ile üst seviyedeki dikdörtgen pencere içten çerçevesi, dıştan şebekelidir. Cephenin kuzeyindeki bezirhanenin batısında eksende, zeminden 2 m. yükseklikte ve 30 cm. yüksekliğinde küçük bir dikdörtgen pencere görülür (Lev. 51 a).

Portalın güneyindeki çift sıralı dikdörtgen pencereler içten çerçevesi, dıştan şebekelidir. İki yapı arasında, kademeli sağır sivri kemerin ortasında yer alan dikdörtgen pencere içten çerçevesi dıştan şebekeli ve lentosu kitabelidir (Lev. 51 b).

Cephenin güneyinde, kitap satış bürosunun batısında eksende dikdörtgen bir kapı yer alır. Mekanın kuzeyinde cepheye bitişik çift yönlü merdivenle düz çatıya çıkılır (Lev. 51b).

12.25 m. yüksekliğindeki portal dıştan dikdörtgen bir çerçeve ile kuşatılmıştır. İç ve dış köşelerinde, kademeli kaideli, silindirik gövdeli ve bezemeli başlıklı birer sütunce yer alır. Dıştan içbükey silmelerle boyuna ikişer dikdörtgen panoya ayrılmıştır. Alttaki panonun alt kısmında yarım yuvarlak, dilimli kemerli ve üç sıra yüzeysel mukarnas kavsaralı nişler bulunur. Yalnız kuzeydeki üstünde bezemeli sivri kemer görülür. Bu nişlerin üzerinde sade birer kartuş yer alır. Panonun üst kısmında ince yüzeysel silmelerle oluşturulmuş birer dilimli kemer ile köşeliklerinde birer bezemeli rozet bulunur. Üstteki panolarda ise ortada bezemeli rozetler ile bunları çeviren bezemeli bir kartuş düzenlemesi görülür. Onbeş sıra mukarnas kavsaralı nişin güney yüzünde üç cephe, dilimli kemerli üç sıra yüzeysel mukarnas kavsaralı bir niş yer alır. Nişin üzerindeki sivri kemer bezemelidir. Nişin doğusunda bezemeli geniş bir bördürün çerçevesi, geçmeli taşlarla yapılmış sivri kemerli

kapı bulunur. Portalin üst kısmı bir sıra kirpi saçaktan sonra, kademeli silme kuşağı ile kesilir ve üstte dikdörtgen biçiminde, ortası üçgen alınlık şeklinde sonlanır. Köşelerinde konik külâh biçiminde başlıkları olan ince uzun dekoratif köşe kuleleri görülür (Lev. 52 a,b).

Kuzey cephede, simetrik beş dikdörtgen pencere yer alır. Pencereleer içten çerçeveli, dıştan şebekelidir. Üstte düz bir silme saçakla sonlanan cephenin önünde yaklaşık 4 m. yüksekliğinde kademeli olarak yanlara taşkın duvarlar ve bezirhane bulunur (Lev. 53 a). Batıda yer alan bezirhanenin ekseninde, alt seviyede sivri kemerli bir kapı görülür (Lev. 53 b). Doğusundaki cepheye bitişik çift yönlü merdivenle, mahfil kapısı ve düz çatıya çıkılır (Lev. 54 a). Doğudaki çıkıntının batısında dikdörtgen bir kapı yer alır. Köşede ise dikdörtgen bir payanda görülür (Lev. 54 b).

Doğu cephede, kuzeyde yaklaşık 20 cm.'lik bir çıkıntı yapan duvar ile güneyde köşe kulesi arasında yer alan dört sağır sivri kemer içindeki dikdörtgen pencereler içten çerçeveli, dıştan şebekelidir (Lev. 55 a,b). Cephenin doğusunda, sonradan kapatıldığı anlaşılan dikdörtgen bir kapı izi görülür (Lev. 56 a). Altta ve üstte düz silmelerle sonlanan cephenin önünde yaklaşık 30 cm. dışa taşkın sağır bir duvar bulunur. Kuzey köşe ile eksenin güneyinde dikdörtgen kaideli ve üstü pahlı birer payanda yer alır (Lev. 55 a,b).

Güney cephede, dört sağır sivri kemerin ortasında çerçeveli dört dikdörtgen pencere görülür. Üstte düz bir silme ile sonlanan cephenin önünde yaklaşık 50 cm. dışa taşkın duvar bulunur. Doğu ve batı köşede, köşe kulelerinin oturduğu iki payanda ile eksenindeki payandanın dikdörtgen kaideleri yukarı doğru pahlanarak üstte kareye dönüştürülmüştür (Lev. 56 b; 57 a, b). Payandalar arasında doğuda bir ve batıda iki olmak üzere içten çerçeveli,

dıştan şebekeli üç dikdörtgen pencere yer alır
(Lev. 57 a,b).

Bugün caminin güneybatısında bulunan minare 1925 yılında yapılmıştır (Muallim Hüsnü 1928:51; Konyalı 1974:1235)⁽⁵⁾. Camiden ayrı olan minare iki şerefelidir. Altıgen minare kaidesinin cepheleri silmelerle altı panoya ayrılmıştır. Kaideden, profilli silmelerden oluşan pabuçluk kısmına ve bir bilezikle altıgen gövde ile birinci şerefeye geçilir. Şerefeden sonra incelererek devam eden altıgen gövdeden ikinci şerefeye ve petek kısmına geçilerek konik külâh ve alemle sonlanır (Lev. 50 b).

Minareye kuzeyde yer alan dikdörtgen bir kapı ile girilir. Birinci şerefeye 60, ikinci şerefeye 84 basamakla çıkılır.

İç Tasvir:

Camiye kuzeyde, eksenin doğusunda yer alan dikdörtgen bir kapı ile batıda eksende yer alan portal nişinin içindeki sivri kemerli çift kanatlı kapıdan üç basamakla inilerek dikdörtgen planlı camikanlı bölüme, oradan da harime girilir. Kuzeyde yer alan dört paye diğerlerinden farklı olarak kare kaideli ve iki sıra yüzeysel mukarnas başlıklıdır. Girişin karşısına gelen iki payenin de alt kısımlarında, tamirler sırasında yapılmış yedi bilezik görülür. Bu payeler bileziklerden sonra birer kare başlıkla kesilerek üstte tekrar sekizgen olarak devam ederler. Giriş bölümünün üzerinde yer alan kaburgalı haç tonozun ortasında da profilli bir kabara görülür.

Caminin batı duvarında, kuzeyde yer alan alt ve üst seviye pencereleri mazgal biçiminde ve aşağı doğru eğimlidir.

Caminin güney duvarında eksende, içe taşkın olan mihrap dıştan dikdörtgen bir çerçeve ile kuşatılmıştır. Dışta kemerli, iki sıra mukarnas kavsaralı iki küçük niş yer alır. Mihrap nişinin içinde de dilimli kemerli, iki sıra mukarnas kavsaralı iki niş bulunur. İçte dilimli

kemerli, beş sıra mukarnas kavsaralı mihrap nişi görülür. Mihrap nişindeki mukarnaslar dışa doğru iki sıra olarak devam eder ve dikdörtgen çerçevede sonlanır. Nişin üzerinde bezemeli iki kabara yer alır (Lev. 58 a,b).

Mihrabın batısında 4.60 m. yüksekliğindeki minber bulunur. Üzerindeki kitabeden hareketle araştırmacılar 1150-55 yılları arasında Hoca Nüştekin el-Cemalî tarafından yapılmış olduğunu ileri sürerler (Oral 1962:26; Konyalı 1974:1249-57; Sönmez 1989; 177).

Minber; süpürgelik, yan aynalıklar, geçit, taç (şerefe) altı bölümleri ile önde çift kanatlı sivri kemerli 2.73 m. yüksekliğindeki kapı, üzerinde aynalık bölümleri ile basamakla çıkılan köşk (taht-şerefe) kısmı ve dört serbest destek üzerine oturan konik külâh ve alem kısmıyla sonlanır. Merdivenin iki yanında korkuluklar yer alır (Lev. 60 b).

Mihrabın iki yanındaki alt seviye pencereleri burada duvarın kalın olmasından dolayı diğerlerinden daha uzundur. Duvarın batısında alt seviyede sonradan doldurulduğu anlaşılan sağır bir sivri kemer ile bunun üzerine yuvarlak bir niş görülür. Üst seviyede yer alan dikdörtgen pencereler içe doğru eğimlidir ve üzerlerinde yuvarlak kemerli küçük birer niş yer alır. Ayrıca mihrabın üzerindeki pencerenin köşelerinde birer kabara görülür. Kemerlerin oturduğu konsollar üç kaval silme ile oluşturulmuştur. Mihrap önündeki bölümün kemerleri nervürlüdür. Kubbeye geçişlerin, yivlerle yelpaze biçiminde düzenlenmesiyle onikigen kasnağa geçiş kolaylaştırılmıştır. Kubbe eteğinde eksenlerde birer yuvarlak niş yer alır (Konyalı 1974: 1240'da bunların pencere olduğunu, onarımlar sırasında kapatıldığını söyler). Ayrıca zeminden 40 cm. yükseklikte 30 cm. genişliğinde bir seki, minber ve mihrap dışında duvar boyunca devam eder (Lev. 58 a,b).

Doğu duvarda üst seviyede yer alan pencereler içe doğru eğimlidir. Kuzeyde, köşelerde duvar içe doğru yaklaşık 45 cm. girintilidir (Lev. 59 b). Doğu köşede yer alan eyvan biçimindeki bölümün önü yaklaşık 2.5 m. yükseklikteki bir kafesle yarıya kadar, batısındaki mekana geçişi sağlayan sivri kemerli açıklık da kapı ile kapatılmıştır. Doğudan ikinci bölümün kuzeyinde yer alan kapı nişinin önü önceden camkanla kapalı iken, bugün yalnızca çerçeveleri görülmektedir. Bu bölümden batıdaki bölüme geçişi sağlayan sivri kemer, kapı ile kapatılmıştır (Lev. 49).

Kuzeyden ikinci bölümün üzeri de, pandantifle geçilen ve onikigen kasnağa oturan kubbe ile örtülmüştür. Kubbenin eteğinde, güneyde küçük dikdörtgen bir pencere dikkati çekmektedir.

Kuzeybatıda yer alan eyvan biçimindeki bölümün kuzey duvarında, eksenden batıya kaymış olan dikdörtgen bir niş içine açılmış kapı ile bezirhane mekanına girilir. Mekanın kuzey duvarında eksende alt seviyede sivri kemerli bir kapı ile güney duvarda eksende üst seviyede küçük dikdörtgen bir pencere görülür.

Güneybatı köşede yer alan sivri kemerli kapı ile imam odasına girilir. Odanın üzeri düz tavanla örtülüdür. Ayrıca dışta, batıda eksende yer alan dikdörtgen kapı ile üzeri düz tavanla örtülü kitap satış bürosuna girilir.

Malzeme ve Teknik:

Camide malzeme olarak moloz taş, kesme taş, mermer, alçı ve ahşap kullanılmıştır. Mermer portalin alt kısımlarında, kapı lento ve söveleri ile merdiven basamaklarında; alçı mihrapta; moloz taş dolgu ve örgü malzemesi olarak duvarlarda, cephelerde, payandalarda ve örtü sisteminde; kesme taş duvarlarda, cephelerde, taşıyıcı, bağlayıcı ve örtü sisteminde kaplama malzemesi olarak; ahşap ise kapı kanatlarında, mahfile çıkışı sağlayan merdiven basamaklarında ve minberde kullanılmıştır (Lev. 50 a,b; 60 a,b).

Moloz taş düzensiz teknikte, kesme taş düzenli teknikte örülmüştür.

Minber ise sahte kündeکارinin çakma ve kabartma tekniğinde yapılmıştır. Ayrıca yan aynalıklarda altıgen, sekizgen ve beş kollu yıldızların göbeklerinde sedef kakma görülür.

Süsleme:

Camide süsleme malzemesi olarak taş, ahşap ve alçı kullanılmıştır. Taş süsleme ile kuzey cephede üst seviyede eksende yer alan üç taş üzerinde, kemerlerde, portalde, kubbe ve tonozlarda; alçı süsleme ile mihrapta; ahşap süsleme ile minberde karşılaşırız.

Kuzey cephede eksende yer alan üç taş üzerinde, kırık çizgilerin birbirine geçmesiyle ortada altı ve sekiz kollu yıldızlar ile aralarda düzensiz altıgenlerden oluşan geometrik süslemeler görülür. Bu taşlar onarımlar sırasında, büyük ihtimalle batı cephedeki portalden sökülerek bugünkü yerlerine getirilmiştir. Bu görüşümüzü portal nişindeki sivri kemerli kapının sövelerindeki geometrik süsleme ile bu taşlar üzerindeki süslemelerin benzerlikleri de desteklenmektedir (Lev.52 a,b; 53 a,b).

Caminin minberinde, bitkisel ve geometrik süsleme ile karşılaşırız. Minberin kapı kemeri, söveleri ve kemer köşeliklerinde, kıvrık dallar, rumî ve palmetlerden oluşan girift bitkisel süsleme; kapı kanatlarında, korkuluklarda, aynalıklar ve köşk altında ise geometrik süsleme görülür. Köşk altında kırık çizgilerin birbirlerine geçmesiyle ortalarda altı kollu yıldızlar ile aralarda düzensiz altıgenler ve beşgenlerden; yan aynalıklarda beş kollu yıldızlar, sekizgenler ve aralarda düzensiz altıgenlerden aynalıkta ve korkuluklarda ise sekiz kollu yıldızlardan çıkan kırık çizgilerin

birbirlerini kesmeleri ile oluşturulan sekizgenlerin birbirine geçmesiyle oluşan geometrik süslemeler yer almaktadır (Lev. 60 b).

Batıda yer alan kapıdan sonraki ilk bölümü örten kaburgalı haç tonozun ortasında kare kaideli dış, bükey bir kabara görülür.

Kuzeyde yer alan mahfilin orta bölümünü örten sivri tonozun kuzeyinde üç değişik tipte sarkıtlarla yapılmış taş süsleme görülür. Birinci tipte sarkıtlar, ucu düz bir kare ile sonlanan dört kollu püskül şeklindedir. Püsküllerin kollarının dış yüzleri, yukarıdan aşağıya doğru daralan armudî şekilde kavislendirilerek tepede kolların arasında kalan kısımlar, köşelere doğru ikişer üçgen ile pahlandırılmıştır. İkinci tipte sarkıtlar merkeze doğru çukurlaşan, yuvarlak dilimli sekizgenlerle süslenerek köşeleri ikişer üçgenle uçlara doğru pahlanmıştır. Üçüncü tipte sarkıtlar, uçları sivri tonozlarla biten dört kollu püsküllerin kollarının dış yüzeyleri düz bırakılarak aralardaki bitişik yüzler hafifçe içe doğru kavislendirilerek, üzerlerine damla motifi oyularak süsleme tamamlanmıştır (Lev.60 a). (Önge 1973:325-26; Yavuz 1983: 26, 30).

Mihrabın üstünde yer alan dikdörtgen pencerenin köşelerinde bulunan iki kabaranın üzeri sekiz kollu yıldızlarla süslenmiştir. Bunların üzerinde yer alan kemerin alt kısmı yan yana ters palmet motifleriyle bezenmiştir. Bu kemerin üst kısmı ile mihrap önü kubbesini taşıyan diğer kemerlerin üzeri nervürlüdür (Lev.58 a,b).

Caminin mihrabında süsleme ile, mihrabı çevreleyen dikdörtgen çerçevenin içinde, niş kavsarasının dış köşelerinde ve nişin üzerinde yer alan iki kabarda karşılaşıyoruz. Dikdörtgen çerçeve ile kavsaranın dış köşelerinde S ve C kıvrımlarının araları ile tepede taş kısmında palmetlerden oluşan bitkisel süsleme; nişin üzerinde kö-

şelerde yer alan kabaralarda ise sekiz kollu yıldız motifinden oluşan geometrik süslemeler görülmektedir (Lev. 58 a,b).

Caminin portalinde ise bizim için önemli olan, büyük ihtimalle orijinal portale ait sivri kemerli kapının sövelerinde ve kemer köşeliklerinde yer alan bitkisel ve geometrik süslemelerdir. Kemer köşeliklerinde kıvrık dallar, rumî ve palmetlerden oluşan girift bitkisel süsleme, kemer ve köşeliklerin üstü ile sövelerde kırık çizgilerin birbirine geçmesiyle oluşan altı ve sekiz kollu yıldızlar ile aralarda düzensiz altıgenlerin bulunduğu geometrik süsleme şeridi kapıyı çevirmektedir (Lev. 52 a).

Ayrıca portal nişinin dış yüzünde kuzeyde, içinde güneyde yer alan dilimli kemerli iki nişin üzerinde, içinde ters palmet motiflerinin yanyana dizilmesiyle oluşturulmuş bitkisel süsleme bulunan sivri kemerler görülür. Portalin dışında silmelerle oluşturulmuş dikdörtgen panolardan aşağıda bulunanların üst kısımlarında yer alan dilimli kemerlerin köşelerinde 12 yapraklı çiçek motifli birer rozet, üstteki panolarda ise ortada 12 yapraklı çiçek motifli rozetlerin etrafını sararak kartuş şeklinde düzenleme gösteren bitkisel süslemeler bulunur. Bunların üzerinde bir sıra kirpi saçak ve düz bir silme yer alır. Silmenin üzerinde dikdörtgen şeklinde, ortası üçgen biçimdeki düzenleme ile sonlanan bölümün ortasında vazodan çıkan lâle motifini çeviren kıvrık dallar ve rumîlerden oluşan bitkisel süsleme görülür (Lev. 52 a,b).

Yapının Adı : Zinciriye Medresesi

Medrese yayınlarında Medrese-i Silsile, Medrese-i Tal, At Medresesi, Karamanoğlu Medresesi (Sözen 1970:34; Konyalı 1974: 1334-35), Karamanoğlu İbrahim Bey Medresesi (Sarre 1896:94), İncirli Medrese, Zincirli Kuyu Medresesi

(Konyalı 1974: 1334-36) isimleriyle tanıtılmıştır. Bugün Zinciriye Medresesi ismi kullanılmaktadır (Muallim Hüsnü 1928:53; Aslanapa-Diez 1950:177; Taeschner 1960:312; Gabriel 1962: 73; Kuran 1969:219; Sözen 1970:34; Konyalı 1974:1314; Ünal 1982: 14,28,42 ; Aslanapa 1984:203; Yetkin 1986:133). Medrese bu ismi, portal kemerine, hayvanların girmelerini önlemek için asılan zincirlerden almıştır (Konyalı 1974: 1335).

Yapının Yeri:

Dere mahallesinde,Zinzirli caddesi üzerinde yer alan medrese, Yeni Hamam'ın doğusundadır.

Yapı İle İlgili Kaynaklar:

SARRE, Friedrich

1896 Reise in Kleinasien.

Berlin: Druck von Elsner. 93-94, res. 64.

HUART, Clement

1913 "Aksaray."

Encyclopedie de l'Islam. I,

Paris: Alphons Picard. 229

MUALLİM HÜSNÜ

1928 Hasan Dağı'nda İlmi Cevelan.

Aksaray: Aksaray Vilayet Matbaası. 53-54.

WACHTSMUTH, Friedrich

1929 Der Raum. Raumschöpfungen in der Kunst Vorderasiens.

Marburg: Verlag des Kunstgeschichtlichen Seminars der Universitaet Marburg an der Lahn. 195.

HUART, Clement

- 1940 "Aksaray."
(Çev. Besim Darkot),
İslam Ansiklopedisi. I,
İstanbul: Maarif Matbaası. 274.

YALÇINKAYA, Ekrem

- 1943 Coğrafya'da, Tarihte ve Bugünkü Konya.
Konya: Yeni Kitap Basımevi. 155.

ANONİM

- 1946 "Aksaray."
İnönü Ansiklopedisi. I,
Ankara: Milli Eğitim Basımevi. 273.

KARACA, Murat Sukuti

- 1946 "Aksaray'daki Tarihi Eserler."
Konya: 91-92: 28-29.

ASLANAPA, Oktay, DIEZ Ernst ve Mahmud Mesud KOMAN

- 1950 Karaman Devri Sanatı.
İstanbul: Doğan Kardeş Yayınları A.Ş. Matbaası.
177.

TAESCHNER, Franz

- 1960 "Aksaray."
The Encyclopaedia of Islam. I,
Leiden: E.J. Brill. 312.

GABRIEL, Albert

- 1962 Niğde Türk Anıtları.
(Çev. Ahmed Akif Tütenk),
Ankara: Bengi Matbaası. 73.

ERDMANN, Kurt

- 1963 "Neue Arbeiten zur türkischen Keramik."
Ars Orientalis . 5: 194.

- 1965 "Vorosmanische Medresen und Imarets vom Medresentyp in Anatolien."
Studies in Islamic Art and Architecture in Honour of Prof. K.A.C.Creswell.
 London: William Clowes. 49-62.
- HAMZAKADI, Mehmed
 1965 "Aksaray'ın Tarihi ve Turistik Durumları."
Devrim. 4:6.
- KURAN, Abdullah
 1969 "Karamanlı Medreseleri."
Vakıflar Dergisi. 8:219-222.
- SÖZEN, Metin
 1970 Anadolu Medreseleri. I,
 İstanbul: İ.T.Ü.Mimarlık Fakültesi Basım Atölyesi. 34-38.
- ANONİM
 1973 Niğde İl Yıllığı 1973.
 Ankara: Ayyıldız Matbaası. 119, 194.
- ÇITAKOĞLU, Nilgün
 1974 "Niğde Aksaray'ı Türk Mimari Eserleri."
 (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi),
 Ankara: Hacettepe Üniversitesi. 22-25.
- KONYALI, İbrahim Hakkı
 1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray Tarihi. I,
 İstanbul : Fatih Yayınevi Matbaası. 1334-62.
- ÜNAL, Rahmi Hüseyin
 1982 Osmanlı Öncesi Anadolu-Türk Mimarisinde Taç Kapılar.
 İzmir: Ege Üniversitesi Yayınları. 14, 38,42

ASLANAPA, Oktay

1984 Türk Sanatı. II,
İstanbul: Kervan Yayınları. 203.

ÇETİNTÜRK, Nihal

1986 "Aksaray (Niğde) ve Çevresindeki Türk
Eserleri."
(Yayınlanmamış Doktora Tezi),
Ankara: Ankara Üniversitesi. 32-37.

YETKİN, Şerare

1986 Anadolu'da Türk Çini Sanatının Gelişmesi.
(1971) İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat
Fakültesi Basımevi. 133.

Yapının Tarihi:

Medrese, araştırmacılarca portal kuşatma kemerinin
üzerinde, iki kabara arasında yer alan bir satırlık kita-
beye göre 738 H./ 1336-37 M. yılına tarihlendiriliyor
(Bkz. EK.1-Kitabe 5).(Gabriel 1962:73; Sözen 1970:34;
Konyalı 1974:1334-36; Aslanapa 1984:203; Yetkin 1986:
133).

Kitabe, Kur'an-ı Kerîm'in Enfâl Sûresi'nin 51.aye-
tinden alınmış bir parçadır. Bu parça, ebced hesabına
göre 738 H./ 1336-37 M. yılını veriyor (Konyalı 1974:
1342).

Bazı araştırmacılar ise medresenin, mimari ve süs-
leme özelliklerinden yola çıkarak, Karamanoğlu II.İbra-
him döneminde (1424-64) yapıldığı görüşündedirler (As-
lanapa, Diez ve Koman 1950:177; Kuran 1969:220; Ünal 1982:
14).

Banisi:

Medresenin banisi için iki farklı görüş vardır. Bi-
rincisine göre medresenin banisi 1326-39 yılları arasında
Aksaray'da egemen olduğu öne sürülen Karamanoğlu Yahşi

Bey' dir (Gabriel 1962:73; Sözen 1970:34; Yetkin 1986: 133). Ancak, Yahşi Bey 1306/7-1331/32 yılları arasında Karamanoğulları Beyliği'nin başında bulunuyordu (Tekindağ 1955: 320). Bu nedenle medresenin banisi olması düşünülemez.

İkinci görüş ise, medresenin Karamanoğlu Mahmud Bey'in oğlu Şücaeddin Halil Bey zamanında (1322/23-1349/50) yaptırıldığıdır (Konyalı 1974:1353). Bu tarihlerde sözü edilen kişinin gerçekten Karamanoğulları Beyliği'nin başında bulunduğu, tarih kaynakları tarafından da doğrulanmaktadır. Bu nedenle bu görüşe katılıyoruz.

Şücaeddin Halil Bey:

1333-1350 yılları arasında Karamanoğulları Beyliği'nin başında kalmıştır. Babası Karamanoğlu Mahmud Bey'dir. Davud, İshak, Hızır, Süleyman ve Alâeddin Ali isminde beş oğlu vardır (Tekindağ 1955:321). Hakkında daha fazla bilgi yoktur.

Mimarı: Belli değildir.

Geçirdiği Onarımlar ve Bugünkü Durumu:

Medrese, 1918 yılına kadar medrese, daha sonra cezaevi olarak kullanılmıştır (Sözen 1970:34; Konyalı 1974:1337). Cezaevi olarak kullanılırken, mekanlar arasındaki duvarlar kaldırılmış, güneyde eksenin doğusunda bir kapı açılmış, ana eyvanın önü duvarla kapatılmış, yıkılan eyvan tonozları ile kubbelerin yerine ahşap kirişlerle kapatılarak toprak damlarla örtülmüştür. Cezaevinin taşınmasından sonra medrese daha çok harap olmuş, içi ve dışı atılan çöplerle dolmuştur (Konyalı 1974:1338-1339). 1970 yılında, Aksaray Abidelerini Koruma Değerlendirme ve Tarihini Yazma Derneği'nin teşebbüsleri ile Milli Eğitim Bakanlığı yapıyı restore ederek, müze olarak kullanılması için çalışmalara başlamış ve yıllık 100 lira'lık ödenek ile restorasyon başlanmıştır. Belediye tarafından içindeki ve dışındaki toprak ve çöpler temizlenmiş, Müzeler Genel Müdürlüğü de buraya 1972 yı-

linda bir müze memuru tayin etmiştir. 1973 yılında medresenin kuzeyindeki odalar, kubbeler, tonozlar ve ana eyvanı onarılmıştır. Aynı yıl bir asistan, bir memur ve iki bekçi kadrosu ile Müze olarak faaliyete geçmiştir (Konyalı 1974: 1362).

Medrese bugün iyi durumda ve Aksaray Müzesi olarak faaliyettedir.

Plan:

Medrese dıştan kuzey duvarın batıya doğru daralarak içe yaklaşık 1.5-2 m. kademe yapması dışında, 32.55x37.14m. ölçülerinde düzgün olmayan dikdörtgen planlıdır.⁽⁶⁾ (Lev. 61).

Medreseyi açık avlulu, dört eyvanlı medreseler grubunda inceliyoruz. Dikdörtgen avlusu üç yönden revaklarla çevrilmiştir. Kuzeyde ve güneyde dörder, doğuda iki kare paye olmak üzere 10 serbest destek ile duvarlara atılan doğu-batı, kuzey-güney doğrultusunda sivri kemerlerle kuzeyde ve güneyde beşer, doğuda üç olmak üzere 13 bölüme ayrılmıştır. Bölümlerden kuzey ve güneydoğu köşedekiler kubbe, kuzey ve güney batıdaki iki bölüm haç tonozlarla, diğer bölümler ise sivri tonozlarla örtülmüştür.

Medrese doğuda giriş eyvanı, eyvanın kuzeyinde iki, güneyinde bir, kuzeyde eksende iki eyvanın iki yanında birer, güneydeki ana eyvanın yanlarında birer, güneyde eyvanın batısında bir, doğusunda da iki olmak üzere 14 mekandan oluşmaktadır (Lev. 61).

Avlunun doğusunda, eksende doğu-batı doğrultusunda dikdörtgen planlı giriş eyvanı; eyvanın doğusunda niş içinde bir kapı yer alır. Güneyindeki kuzey-güney doğrultusunda dikdörtgen planlı mekan, doğu batı doğrultusunda duvarlara atılan sivri kemerle iki bölüme ayrılmıştır. Mekanın batı duvarında yaklaşık eksende ve kuzey köşede birer kapı ile aralarında birer pencere bulunur. Giriş eyvanının kuzeyindeki kareye yakın dikdörtgen planlı mekanın batı duvarında yaklaşık eksende bir pencere ve kuzeyde bir kapı görülür. Kuzeyine bitişik kuzey-güney

doğrultusundaki dikdörtgen planlı mekanın batı duvarının güney köşesinde bir kapı vardır (Lev. 61).

Avlunun kuzey kanadında eksende, kuzey-güney doğrultusunda kareye yakın dikdörtgen planlı yan eyvan, eyvanın doğusunda ve batısında, doğu-batı doğrultusunda düzgün olmayan dikdörtgen planlı mekanlardan doğudakinin güney duvarında yaklaşık eksende ve doğuda bir kapı, batıda bir pencere yer alır. Batıdaki mekanın güney duvarında, doğu köşede bir kapı ile eksenin doğusunda bir, batısında iki pencere bulunur (Lev. 61).

Avlunun batı kanadında eksende doğu-batı doğrultusunda dikdörtgen planlı ana eyvanın batı duvarında eksende doldurulmuş bir kapı görülür. Ana eyvan, doğuda sivri kemerle avluya açılır ve kemerin batısında tek basamakla çıkılan bir seki vardır. Kuzeydeki doğu-batı doğrultusunda dikdörtgen planlı mekanın doğu duvarının güney köşesinde bir kapı yer alır. Güneydeki kare planlı mekanın batı duvarında, kuzey köşede bir niş, eksende doldurulmuş bir pencere ile doğu duvarında, kuzey köşede bir kapı bulunur (Lev. 61).

Avlunun güney kanadında eksende, kuzey-güney doğrultusundaki kareye yakın dikdörtgen planlı yan eyvanın güneyinde doğu-batı doğrultusunda dikdörtgen planlı bir sanduka görülür. Eyvanın batısındaki doğu-batı doğrultusunda dikdörtgen planlı mekanın kuzey duvarında doğu köşede bir kapı, eksenin batısında iki pencere vardır. Eyvanın doğusundaki doğu-batı doğrultusunda dikdörtgen planlı mekanın kuzey duvarında eksenin batısında bir kapı, doğusunda bir pencere yer alır. Bu mekanın doğusundaki kuzey-güney doğrultusunda dikdörtgen planlı mekanın kuzey ve güney duvarlarında eksende birer kapı bulunur (Lev.61).

Medrese mekanlarında örtü sisteminde kubbe, sivri ve beşik tonoz kullanılmıştır. Ana eyvanın kuzey ve güneyindeki mekanların örtüsünü oluşturan kubbeler biçimsel farklılıklar gösterir. Kuzeydeki dikdörtgen mekanın

üzeri tromplarla geçilen oval kubbe, güneydeki kare mekanın üzeri ise üçgen kuşakla geçilen küresel bir kubbe ile örtülmüştür. Güneydoğudaki dikdörtgen mekan beşik tonoz, diğer mekanlar sivri tonozlarla örtülmüştür (Lev. 61).

Dış Tasvir :

Medresenin en süslü ve hareketli cephesi, eksende cepheden yaklaşık 1.-2 m. yüksek ve dışı 1.5 m. taşkın portalin de yer aldığı doğu cephedir (Lev.62 b).

Portal⁽⁷⁾ dıştan dikdörtgen bir çerçeve ile kuşatılmıştır ve köşelerinde kare kaideli, silindirik gövdeli, kademeli başlıklı birer sütunce yer alır. Dışta dört bezemeli şeridin kuşattığı portal dokuz sıra mukarnas kavsaralıdır. Kavsaranın üzerindeki sivri kuşatma kemerinin köşeliklerinde bezemeli birer rozet ile bunların üzerinde, aralarında yatay kitabe şeridinin yer aldığı birer kabara bulunur. Portal nişinin içinde kuzey ve güneyde, dikdörtgen bir silme ile çerçevelenmiş sivri kemerli, üç cepheli birer niş görülür. Batıda, dıştan bezemeli geniş bir şeridin kuşattığı basık sivri kemerli bir kapı vardır (Lev. 63 a,b; 65 a).

Oldukça sade ve sağır tutulmuş kuzey cephe, batıya doğru daralarak, 1,5 m. içten devam etmektedir. Cephenin orta bölümü eyvanı vurgulamak ve kalkan duvar oluşturmak için yüksek tutulmuştur. Cephede eksenin doğusunda üst seviyede bir, batısında ise batı köşedeki diğerinden daha yüksekte iki çörten yer alır. Ayrıca yüksek tutulmuş batı bölüm üçgen şeklinde dendanlarla sonlanmaktadır.

Batı cephe, eksendeki dikdörtgen kapı, üzerindeki sivri kemerli pencere, güneyindeki sivri kemerli kapı ile sivri kemerli pencerenin doldurulmasından dolayı sağır dır. Cephede hareketliliği sağlayan unsurlar eksene simetrik birer çörten ile kademeli dendanlardır (Lev. 66 a,b; 67 a).

Güney cephe, eksenin doğusunda yer alan ve üç basamaklı merdivenle inilerek ulaşılan dikdörtgen kapının dışında, sağır tutulmuştur. Cephenin orta bölümü, eyvanı vurgulamak ve kalkan duvar oluşturmak için yüksek tutulmuştur. Cephede eksenin doğusunda üst seviyede bir, batısında ise batı köşedeki diğerinden daha yüksekte iki çörten yer alır. Ayrıca, yine yüksek tutulmuş batı bölüm üçgen şeklinde dendanlarla sonlanmaktadır. (8)

İç Tasvir:

Güneyde eksenin batısındaki dikdörtgen kapı ile doğuda yer alan portalin içindeki sivri basık kemerli kapı ile girilen medresenin avlusunun ortasında dikdörtgen bir havuz yer alır.

Batıda doğrudan avluya açılan iki dikdörtgen kapı dışında, avluyu üç yönden çeviren revaklara açılan 12 dikdörtgen kapı ile yine revaklara açılan 9 dikdörtgen pencere bulunur. Pencereleler içten çerçeveleli, dıştan şebekelidir.

Avlunun batısında yer alan ana eyvan kemeri dıştan dikdörtgen bir kuşakla çerçevelelenmiştir. Köşelerde konsollara oturan bezemeli sivri eyvan kemeri, dışta bezemeli dört şerit ile kuşatılmıştır. Kemer köşeliklerinde bezemeli 13 rozet ile üst köşelerde tahrip olmuş birer kabara görülür (Lev. 68 a,b).

Avlu zemininden 50 cm. yüksek tutulmuş ana eyvana bir basamakla çıkılır. Eyvanın batı duvarı ekseninde alt seviyede doldurulmuş dikdörtgen kapı ile bunun üzerinde doldurulmuş sivri kemerli bir pencere vardır.

Ana eyvanın güneyindeki mekanın batı duvarında eksende, üst seviyede doldurulmuş sivri kemerli bir pencere ile duvarın kuzey köşesinde alt seviyede dikdörtgen bir niş yer alır.

Avlunun kuzeyindeki müdür odası olarak kullanılan yan eyvanın önü camekanla kapatılmıştır. Eyvanın doğusundaki mekan bekçi odası diğer mekanlar ise depo ola-

arak kullanılmaktadır.

Malzeme ve Teknik:

Yapıda malzeme olarak kesme taş, moloz taş, tuğla ve demir kullanılmıştır. Moloz taş örgü malzemesi olarak duvarlarda; demir, kapı ve camekanda; kesme taş kaplama malzemesi olarak duvar, cephe, taşıyıcı, bağlayıcı ve örtü sisteminin dışında; tuğla ise örtü ve geçiş sistemlerinde kullanılmıştır (Lev. 62 a,b; 68 a,b).

Kesme taş düzenli teknikte, tuğla ise yatay istifli şaşırtmalı teknikte örülmüştür.

Süslemeler:

Yapıda süsleme malzemesi olarak taş ve çini, tür olarak da geometrik ve bitkisel süsleme uygulanmıştır. Yapıda taş süsleme ile portal ve ana eyvanda, çini süsleme ile güneydeki yan eyvanda karşılaşırız (Yetkin 1986: 133).

Portalde, dıştan birinci şeritte kırık çizgilerin birbirine geçmesiyle oluşturulmuş yarım Türk düğümü, ikinci şeritte altı kollu yıldız kesitlerinin iç içe geçmesiyle oluşturulmuş geometrik süsleme, üçüncü şeritte 12 kollu yıldız kollarından çıkan kırık çizgilerin birbirlerini kesmeleriyle aralarda düzensiz altıgenler ile beşgenlerden oluşan süsleme, dördüncü şeritte ise sekizgenlerin göbeklerindeki sekiz kollu yıldızların kollarından çıkan kırık çizgilerin birbirlerine geçmesiyle aralarda düzensiz altıgenler ve beşgenler oluşturduğu geometrik süslemeler görülür. Portal dış köşelerindeki sütunceler üzerinde, sekiz kollu yıldız kollarından çıkan kırık çizgilerin birbirlerine geçmesiyle aralarda düzensiz altıgenlerden oluşan geometrik süsleme ile kademeli başlıklarda akantus yapraklarından oluşan bitkisel süsleme bulunur (Lev. 63 a; 64 a,b).

Kavsara ile kuşatma kemeri arasında kıvrık dallar ile rumîlerin palmetlere çerçeve oluşturduğu girift bitkisel süsleme arasında sekiz kollu yıldızlardan oluşan geometrik süsleme yer alır. Kemer köşeliklerinde, içlerinde stilize rumîlerin palmetlere çerçeve oluşturduğu bitkisel süsleme ile göbeklerinde 12 kollu yıldızlar bulunan birer rozet vardır. Rozetlerin üç yanındaki damla motifleri içinde 6 yapraklı çiçekler görülür. Rozetlerin üzerinde, aralarında kitabe şeridinin de bulunduğu iki kabara dıştan , üzerinde balık sırtı bezemeli kare çerçeveler ile kuşatılmıştır (Lev. 64 a,b).

Portal nişinin içindeki basık sivri kemerli kapıyı dıştan çeviren dikdörtgen şeritte, sekizgenlerin göbeklerindeki sekiz kollu yıldızların kollarından çıkan kırık çizgilerin birbirlerini kesmesiyle aralarda düzensiz altıgenlerin olduğu geometrik süsleme, kemer köşeliklerinde kıvrık dallar ve rumîlerin palmetlere çerçeve oluşturduğu bitkisel süsleme ile kemer üzerinde yan yana sivri nişlerin içinde palmetlerden oluşan bitkisel süslemeler bulunur (Lev. 65 a).

Ana eyvanda dıştan birinci şeritte, kırık çizgilerin birbirlerine geçmesiyle oluşturulmuş yarım Türk düğümü; ikinci şeritte, altı kollu yıldız kesitlerinin iç içe geçmesiyle oluşturulmuş geometrik süsleme, üçüncü şeritte, 12 kollu yıldız kollarından çıkan kırık çizgilerin birbirlerine geçmesiyle aralarda düzensiz altıgenler ve beşgenlerden oluşan geometrik süsleme; dördüncü şeritte, sekizgenlerin göbeklerindeki sekiz kollu yıldızların kollarından çıkan kırık çizgilerin birbirlerini kesmeleri ile aralarda düzensiz altıgenlerin ve beşgenlerin oluşturduğu geometrik süslemeler görülür. Kemer köşelikleri ile üzerindeki yuvarlak rozetler ile damla motiflerinin içinde tahrip olmuş geometrik süslemeler ile üst köşelerde kırık iki kabara yer alır (Lev. 68 a,b).

Kemer üzerinde, iç yüzünde ve konsollar üzerinde, kırık çizgilerin birbirlerini kesmeleriyle aralarda altıgenler ve düzensiz beşgenlerden oluşan geometrik süsleme bulunur (Lev. 67 b; 68 a,b).

Bir araştırmacı medresenin duvarlarının altıgen çini levhalarla kaplı olduğunu, güneydeki yan eyvanda görülen çini süsleme kalıntılarından anlaşıldığını söyler (Yetkin 1986:133). Bugün bu süslemelerden hiç bir iz kalmamıştır.

Yapının Adı : Hırkalı Sultan (Esen Hatun) Türbesi

Yapının Yeri: Gündoğdu mahallesinde, Kalanlar yolunun batısındadır.

Yapı ile İlgili Kaynaklar:

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray Tarihi. II,
İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 1462-63.

MEINECKE, Michael

1976 Fayencedekorationen seldschukischer Sakralbauten in Kleinasien. II,
Tübingen: Verlag Ernst Wasmuth. 476.

Yapının Tarihi: Kitabesi günümüze gelemeyen yapıyı, bir araştırmacı Danişmendli dönemi tarihlerken (Konyalı 1974: 1462), diğer bir araştırmacı, türbe içinde gördüğü mezar taşı üzerindeki kitabeden hareketle yapıyı 751 H./ 1350-51 M. yılına tarihlemektedir (Meinecke 1976:476). Ancak, mezar taşı üzerindeki kitabe bugün mevcut değildir. Türbe plan olarak, 1347-48 yılına tarihlenen Sivas Gündük Minare ile 14.yüzyıla tarihlenen Bursa Okçular Türbesi'yle benzerlikler göstermesinden hareketle 14.yüzyılın 2.yarısına tarihlendirilebilir. Bu nedenle Meinecke'nin verdiği 1350-51 tarihini, türbenin inşa tarihi olarak kabul edebiliriz.

Banisi: Belli değildir.

Mimarı: Belli değildir.

Geçirdiği Onarımlar ve Bugünkü Durumu:

Bugün harap olan türbenin geçirdiği onarımlar hakkında bilgimiz yoktur.

Plan:

Kare prizmal tipteki türbeler grubunda incelediğimiz yapının güneyinde bir kapı, doğu, batı ve kuzeyinde birer niş yer alır. Türbenin üzeri pendentiflerle geçilen kubbe ile örtülmüştür (Lev.48 b)

Dış Tasvir:

Türbenin güney cephesinde eksenden batıya kayık sivri kemerli bir kapı, kuzey cephesinde alt seviyede sivri kemerli küçük bir pencere görülür. Doğu ve batı cepheler sağır tutulmuştur (Lev.48 a).

İç Tasvir:

Türbeye güney cephedeki sivri kemerli kapıdan girilir (Lev.48 a,b). Doğu, batı ve kuzey duvarlarda sivri kemerli birer büyük niş görülür. Türbenin içinde üç sanduka bulunur.

Malzeme Teknik:

Türbede malzeme olarak, kesme taş, moloz taş, mermer ve tuğla kullanılmıştır. Kesme taş ve moloz taş yapının duvarlarında örgü malzemesi olarak, tuğla kemerlerde, örtü ve geçiş sisteminde, mermer ise sandukalarda ve baş taşlarında kullanılmıştır.

Kesme taş ve moloz taş düzensiz teknikte, tuğla ise yatay istifli şaşırtmalı teknikte örülmüştür (Lev.48 a,b).

Süsleme:

Türbede süsleme ile karşılaşmıyoruz.

VII.3. MEVCUT OLMAYAN YAPILAR

VII.3.1. SELÇUKLU DÖNEMİ

Yapının Adı: Melik Mahmud Hanikahı

Yapının Yeri:

Bugün mevcut olmayan yapının, Şeyh Hamidi Veli mahallesinde, Güzel Baba sokağı üzerinde, Yusuf Hakiki Mescidi ve Türbesinin kuzeyinde olduğu ileri sürülmektedir (Konyalı 1974:1400).

Yapı ile İlgili Kaynaklar:

UZLUK, Feridun Nafiz

1958 Fatih Devrinde Karaman Eyâleti Vakıfları Fihristi.

Ankara: Doğuş Limited Şirketi Matbaası. 56.

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray Tarihi. I,

İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 1400-04.

Yapının Tarihi:

Kitabesi günümüze gelemeyen yapının I.Gıyaseddin Keyhüsrev döneminde (1205-1211) yapıldığı ileri sürülmektedir (Konyalı 1974:1402).

Banisi:

Yapının Danışmendlilerden Yağıbasan'ın oğlu ve Aksaray Valisi Muzafferiddin Melik Mahmud Gazi tarafından yaptırıldığı ileri sürülmektedir (Konyalı 1974:1402).

Mimarı: Belli değildir.

Geçirdiği Onarımlar ve Bugünkü Durumu:

Bugün mevcut olmayan yapının, mimarisi ve geçirdiği onarımlar hakkında bilgimiz yoktur.

Yapının Adı: Efdaliye Hanikahı

Yapının Yeri: Belli değildir.

Yapı ile İlgili Kaynaklar:

UZLUK, Feridun Nafiz

1958 Fatih Devrinde Karaman Eyâleti Vakıfları Fihristi.

Ankara: Doğu Limited Şirketi Matbaası. 58-59.

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray Tarihi. I,

İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 1393.

Yapının Tarihi:

Kitabesi günümüze gelemeyen yapının, 671 H./ 1369-70 M. tarihli vakfiyesi olduğu ileri sürülerek, III. Gıyaseddin Keyhüsrev döneminde (1266-84) yaptırıldığı söylenmektedir (Konyalı 1974:1393).

Banisi: Belli değildir.

Mimarı: Belli değildir.

Geçirdiği Onarımlar ve Bugünkü Durumu:

Bugün mevcut olmayan yapının, mimarisi ve geçirdiği onarımlar hakkında bilgimiz yoktur.

Yapının Adı: Bedriye Medresesi

Yapının Yeri: Bugün mevcut olmayan medresenin Taşpazar mahallesinde, Cıncıklı Mescit'in ilerisinde olduğu belirtilir (Konyalı 1974: 1309).

Yapı ile İlgili Kaynaklar:

UZLUK, Feridun Nafiz

1958 Fatih Devrinde Karaman Eyâleti Vakıfları Fihristi.

Ankara: Doğuş Limited Şirketi Matbaası. 57.

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray Tarihi. I,

İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 1309.

Yapının Tarihi :

I.Gıyaseddin Keyhüsrev döneminde (1205-11) yaptırılmış olduğu ileri sürülmektedir (Konyalı 1974:1309).

Banisi:

I.Gıyaseddin Keyhüsrev döneminde (1205-11) Aksaray Valisi olan Bedreddin Yusuf tarafından inşa ettirildiği ileri sürülmektedir (Konyalı 1974:1309).

Mimarı: Belli değildir.

Geçirdiği Onarımlar ve Bugünkü Durumu:

Bugün mevcut olmayan yapının mimarisi ve geçirdiği onarımlar hakkında bilgimiz yoktur.

Yapının Adı: Melikiyye Medresesi

Yapının Yeri: Belli değildir.

Yapı ile İlgili Kaynaklar:

UZLUK, Feridun Nafiz

1958 Fatih Devrinde Karaman Eyâleti Vakıfları
Fihristi.
Ankara: Doğuş Limited Şirketi Matbaası. 57.

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray
Tarihi. I,
İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 507.

Yapının Tarihi:

Yapının I.Gıyaseddin Keyhüsrev döneminde (1205-1211) yaptırıldığı söylenmektedir. (Konyalı 1974:507).

Banisi: Belli değildir.

Mimarı: Belli değildir.

Geçirdiği onarımlar ve Bugünkü Durumu:

Bugün mevcut olmayan yapının, mimarisi ve geçirdiği onarımlar hakkında bilgimiz yoktur.

Yapının Adı: Ebubekriye Medresesi

Yapının Yeri: Belli değildir.

Yapı ile İlgili Kaynaklar:

UZLUK, Feridun Nafiz

1958 Fatih Devrinde Karaman Eyâleti Vakıfları
Fihristi.
Ankara: Doğuş Limited Şirketi Matbaası. 57.

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray
Tarihi. I,
İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 1321-22.

Yapının Tarihi:

I.Alâeddin Keykubad döneminde (1120-37) yaptırıldığı söylenmektedir (Konyalı 1974:1322).

Banisi:

Seyfettin Ebubekir tarafından yaptırıldığı söylenmektedir (Konyalı 1974:1322).

Mimarı: Belli değildir.

Geçirdiği Onarımlar ve Bugünkü Durumu:

Bugün mevcut olmayan yapının, mimarisi ve geçirdiği onarımlar hakkında bilgimiz yoktur.

Yapının Adı: Seyfiye Medresesi

Yapının Yeri: Bugün ayakta olmayan yapının, Meydan mahallesinde bulunduğu belirtilir (Konyalı 1974:1330-31).

Yapı ile İlgili Kaynaklar:

UZLUK, Feridun Nafiz

1958 Fatih Devrinde Karaman Eyâleti Vakıfları Fihristi.

Ankara: Doğu Limited Şirketi Matbaası. 57.

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray Tarihi. I,

İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 1329-32.

Yapının Tarihi:

I.Alâeddin Keykubad döneminde (1220-37) yaptırıldığı öne sürülmektedir (Konyalı 1974:1330).

Banisi:

Seyfeddin Aybe tarafından yaptırıldığı söylenmektedir (Konyalı 1974:1330).

Mimarı: Belli değildir.

Geçirdiği Onarımlar ve Bugünkü Durumu:

Bugün mevcut olmayan yapının, mimarisi ve geçirdiği onarımlar hakkında bilgimiz yoktur.

Yapının Adı : Hüsamiye (Subasan) Medresesi

Yapının Yeri: Bugün ayakta olmayan medresenin Gündoğdu mahallesinde, Ervah Mezarlığı yakınlarında olduğu belirtilir (Meinecke 1976:475).

Yapı ile İlgili Kaynaklar:

SÖZEN, Metin

1972 Anadolu Medreseleri. II,
İstanbul: İ.T.Ü. Matbaası. 207.

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray Tarihi. I,
İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 1325.

MEINECKE, Michael

1976 Fayencedekorationen seldschukischer Sakralbauten in Kleinasien. II,
Tübingen: Verlag Ernst Wasmuth. 475.

Yapının Tarihi: Kitabesi günümüze gelemeyen medreseyi bazı araştırmacılar, banisi olan Emir Hüsameddin Çoban'ın 1256 tarihinde Kadıaskerlik görevine başlamasından hareketle 13.yüzyılın 2.yarisına tarihlemektedirler (Sözen 1972:207; Konyalı 1974:1325; Meinecke 1976:475).

Banisi: III.Gıyaseddin Keyhüsrev döneminde(1266-84) Kadıaskerlik vb. önemli görevleri olan Emir Hüsameddin Çoban'dır (Sözen:1972:207).

Mimarı: Belli değildir.

Geçirdiği Onarımlar ve Bugünkü Durumu:

Bugün mevcut olmayan medrese, 20.yüzyılın başlarında yıktırılarak yerine kesme taştan 20 odalı ve dershaneli bir bina; 1921 yılında bu bina da yıktırılarak yerine

mutasarıf Abdullah Sabri Karter tarafından bugünkü Aksaray Lisesi yaptırılmıştır (Konyalı 1974:1325).

Yapının Adı: Aksaray Darüşşifası⁽⁹⁾

Yapının Yeri: Şifahane mahallesi.

Yapı ile İlgili Kaynaklar:

EVLIYA ÇELEBİ

1896 Evliya Çelebi Seyahatnamesi.

III, İstanbul: İkdam Matbaası. 194.

UZLUK, Feridun Nafiz

1931 "Aksaray Darüşşifası."
Aksaray Vilayeti Gazetesi. 253:2-4.

UZLUK, Şehabettin

1937 "Anadolu Selçukî Hastaneleri."
Babalık Gazetesi. 353:3.

ÜNVER, Süheyl

1939 "Büyük Selçuklular Zamanında Vakıf Hastanelerinin Bir Kısmina Dair."
Vakıflar Dergisi. 1:23.

ÜNVER, Süheyl

1940a Selçuklu Tababeti.
Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi. 77-79.

ÜNVER, Süheyl

1940b "Konya Aksaray Darüşşifa Medresesine Ait Bir Vesika."
Türk Tıp Arkivi. 18: 72-74.

AKSARAYÎ, Kerimeddin Mahmud

- 1943 Selçukî Devletleri Tarihi.
(Çev.M.Nuri Gençosman-F. Nafiz Uzluk),
Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi. 377.

KARACA, Murat Sukuti

- 1946 "Aksaray'daki Tarihi Eserler."
Konya. 91-92: 28-29.

YETKİN, Şerare

- 1962 "Anadolu Selçuklu Şifahaneleri."
Türk Kültürü. 1: 23-31.

SÖZEN, Metin

- 1972 Anadolu Medreseleri. II,
İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi
Mimarlık Fakültesi Basım Atölyesi. 212.

GÜRKAN, İsmail Kâzım

- 1972 "Selçuklu Hastaneleri."
Malazgirt Armağanı.
Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi. 45.

ÜNVER, Süheyl

- 1972 "Anadolu Selçuklularında Sağlık Hizmetleri."
Malazgirt Armağanı.
Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi. 23.

ÜNVER, Süheyl

- 1973 "Selçukluların Bir Şifa Yurdu."
Kültür ve Sanat. 1: 33.

KONYALI, İbrahim Hakkı

- 1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray
Tarihi. I,
İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 999-1000.

CANTAY (GÜREŞSEVER), Gönül

- 1982 "Anadolu Türk Mimarisinde Darüşşifalar.
(Hastaneler)' in Gelişmesi."
(Yayınlanmamış Doçentlik Tezi),
İstanbul: İstanbul Üniversitesi. 95.

TURAN, Osman

- 1984 Selçukluluk Zamanında Türkiye Tarihi.
(1971)
İstanbul: Nakışlar Yayınevi. 636.
- 1988 Türkiye Selçukluları Hakkında Resmi Vesikalar.
(1937)
Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi. 53.

SÖNMEZ, Zeki

- 1989 Başlangıcından 16.Yüzyıla Kadar Anadolu Türk-
İslâm Mimarisinde Sanatçılar.
Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi. 456.

Yapının Tarihi:

Kitabesi ve vakfiyesi günümüze gelemeyen yapıyı bir araştırmacı, şehrin önem kazandığı yıllarda inşa edilmiş olabileceği görüşünden hareketle II.Kılıç Arslan dönemine (Cantay 1982:95) (1156-92); bazı araştırmacılar I.Alâeddin Keykubad döneminde (1220-37) yapıldığı görüşünden hareketle 13.yüzyılın 2.çeyreğine tarihlendiriyorlar (Ünver 1939; 23; 1940:78; Konyalı 1974:999; Sönmez 1989: 456). Bir araştırmacı ise, yapının 13.yüzyılın 2. yarısında inşa edildiği görüşündedir (Sözen 1972:212).

Banisi: Belli değildir.

Mimarı: Kelûk bin Abdullah'ın öğrencilerinden Hoca İbrahim bin İsmail (Sönmez 1989:456).

Geçirdiği Onarımlar ve Bugünkü Durumu:

Bugün mevcut olmayan yapının mimarisi ve geçirdiği onarımlar hakkında bilğimiz yoktur. Topkapı Sarayı Arşivi'nde 6460 numarada kayıtlı 931 H./1524 M. tarihli

Aksaray Darüşşifa Medresesi'ne Müderris atanmasıyla ilgili belgeden, Kanuni Sultan Süleyman döneminde (1520-66) faaliyette olduğu anlaşılmaktadır (Ünver 1940:72).⁽¹⁰⁾

Yapının Adı: Kılıç Arslan Hanı

Yapının Yeri: Bugün ayakta olmayan yapının Minare mahallesinde olduğu bilinmektedir (Lev. 69 a,b) (Konyalı 1974: 1089).

Yapı İle İlgili Kaynaklar:

EVLİYA ÇELEBİ

1896 Evliya Çelebi Seyahatnamesi.

III, İstanbul: İkdam Matbaası. 191.

SARRE, Friedrich

1896 Reise in Kleinasien.

Berlin: Druck von Elsner. 94.

ERDMANN, Kurt

1961 Das Anatolische Karavansaray des 33.

Jahrhunderts. II,

Berlin: Gebr. Mann Verlag. 201-202.

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Abideleri ve Kitabeleri ile Niğde-Aksaray

Tarihi. I,

İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 1089-1091.

Yapının Tarihi:

Yapının II.İzzeddin Kılıç Arslan döneminde (1156-92) yaptırılmış olduğu söylenmektedir (Konyalı 1974:1089).

Banisi: II.İzzeddin Kılıç Arslan (1156-92) (Bkz. EK-3).

Mimarı: Belli değildir.

Geçirdiği Onarımlar ve Bugünkü Durumu:

Bugün mevcut olmayan yapının mimarisi ve geçirdiği onarımlar hakkında elimizde bilgi yoktur.

Yapının Adı: Saray Hamamı

Yapının Yeri: Bugün mevcut olmayan yapının Hamidiye mahallesinde, Hükümet Konağı'nın karşısında olduğu ileri sürülmektedir (Lev. 70 a) (Konyalı 1974:1633).

Yapı İle İlgili Kaynaklar:

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray

Tarihi. II,

İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 1633.

Yapının Tarihi:

Yapının II.İzzeddin Kılıç Arslan döneminde (1156-92) yapıldığı öne sürülür (Konyalı 1974:1633).

Banisi: II.İzzeddin Kılıç Arslan (1156-92) (Bkz. EK-3).

Mimarı: Belli değildir.

Geçirdiği Onarımlar ve Bugünkü Durumu:

Bugün mevcut olmayan yapının, mimarisi ve geçirdiği onarımlar hakkında bilgimiz yoktur.

Yapının Adı: Saray

Yapının Yeri: Bugün ayakta olmayan yapının, Hükümet Konağı, Adliye Sarayı, Atatürk Heykeli'nin bulunduğu alanın doğusunda, Turizm Caddesi ve buradaki apartmanların bulunduğu yerde olduğu belirtilir (Lev. 70 b.) (Konyalı 1974:1633). Buradaki yol hafriyatı sırasında çıkan yapı kalıntıları da bu görüşü desteklemektedir (Muallim 1928:48; Konyalı 1974:1633).

Yapı ile İlgili Kaynaklar:

MUALLİM HÜSNÜ

- 1928 Hasan Dağı'nda İlmi Cevelan.
Aksaray: Aksaray Vilayet Matbaası. 48.

İBN BİBİ

- 1941 Anadolu Selçuklu Devleti Tarihi.
(Çev.M.Nuri Gençosman-F.Nafiz Uzluk),
Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi. 88.

AKSARAYÎ, Kerimeddin Mahmud

- 1943 Selçukî Devletleri Tarihi.
(Çev.M.Nuri Gençosman-F.Nazif Uzluk),
Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi. 167, 170,
207.

KONYALI, İbrahim Hakki

- 1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray
Tarihi. II,
İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 1633.

TURAN, Osman

- 1984 Selçuklular Zamanında Türkiye Tarihi.
(1937) İstanbul: Nakkaş Matbaası. 181,233,531.

Yapının Tarihi:

Yapının II.İzzeddin Kılıç Arslan döneminde (1156-92) yaptırıldığı ileri sürülür (Konyalı 1974:1633).

Banisi: II.İzzeddin Kılıç Arslan (1156-92) (Bkz. EK-3).

Mimarı: Belli değildir.

Geçirdiği Onarımlar ve Bugünkü Durumu:

Bugün mevcut olmayan yapının 13.yüzyılın sonlarına kadar kullanıldığını bazı tarih kaynaklarından öğreniyoruz (Aksarayî 1943:167,170,207).

Yapının Adı: Ervah Mezarlığı içinde bir tepe üzerinde yer aldığı için "Ervah Tepe Türbesi" ismiyle tanınmaktadır (Halil Edhem 1923:243).

Yapının Yeri: Ervah Mezarlığı içinde, Kalanlar mahallesine giden yolun sağında bir tepe üzerinde olduğu söylenmektedir (Halil Edhem 1923:243; Arık 1967:68; Konyalı 1974: 1413; Öney 1978:66).

Yapı ile İlgili Kaynaklar:

HALİL EDHEM (Eldem)

- 1923 Einige islamische Denkmäler Kleinasien, in Memoriam Strzygowski.
Dresden: Katowice. 243

ERDMANN, Kurt

- 1963 "Neue Arbeiten zur türkischen Keramik."
Ars Orientalis. 5:194.

ARIK, Oluş

- 1967 "Erken Devir Anadolu-Türk Mimarisinde Türbe Biçimleri."
Anadolu (Anatolia). 11:68.

KONYALI, İbrahim Hakkı

- 1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray Tarihi. II,
İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 1413-15.

ÖNEY, Gönül

- 1978 Anadolu Selçuklu Mimarisinde Süsleme ve El Sanatları.
Ankara: Ajans-Türk Matbaacılık Sanayi. 66.
- 1981 "İran ve Anadolu Selçuklu Türbelerinin Mukayesesi."
Yıllık Araştırmaları Dergisi. 3:46.

Yapının Tarihi:

Kitabesi günümüze gelemeyen yapıyı bir araştırmacı, Niksar Kırkkızlar Türbesi (1220 c.) ve Sivas-Keykavus Darüşşifası Türbesiyle (1220) karşılaştırarak 13.yüzyılın ilk çeyreğine tarihlemektedir (Halil Edhem 1923: 243).

Banisi:

Yapının banisinin, Moğolların Anadolu Valisi Tacettin Mutez olduğu ileri sürülür (Konyalı 1974:1414).

Mimarı: Belli değildir.

Geçirdiği Onarımlar ve Bugünkü Durumu:

Bugün mevcut olmayan türbe, 1929 yılında dönemin Belediye Başkanı tarafından tuğlalarından faydalanmak için yıktırılmıştır (Konyalı 1974:1414).

Plan:

Sekizgen prizmal gövdeli, piramidal külâhla örtülü türbeler içinde incelenen (Arık 1967:68) yapının kesin planı hakkında fazla bilgiye sahip değiliz. Mahzen ve Mescit hücresi bölümlerinden oluşan türbe iki katlıdır (Halil Edhem 1923:243, not. 1).

Dış Tasvir:

Türbe dıştan sekizgen prizmal gövdelidir ve piramidal bir külâh ile örtülmüştür. (Lev. 71).

Giriş cephesinin altı, portal kavsarasına kadar yıkılmıştır. Cephe ve portal birer dikdörtgen çerçeve ile kuşatılmıştır. Bir sıra bezemeli şerit ile çevrilmiş olan portal nişi dört sıra mukarnas kavsaralıdır. Üzerinde bezemeli yatay bir pano görülür. Portal dışında, cephe oldukça sadedir (Lev. 71).

Birbirinin aynı düzenlemeye sahip diğer cephelerde; içleri bezemeli sivri kemerler dıştan dikdörtgen bir çerçeve ile kuşatılmıştır. Tüm cepheleri dolaşan yatay kitate şeridi ile iki sıra mukarnas düzenlemesinden sonra,

üst kısmı yıkık piramidal külâha geçilir (Lev. 71) (Halil Edhem 1923: res. 1).

İç Tasvir:

Bugün mevcut olmayan türbenin iç mekanı hakkında bilgimiz yoktur.

Malzeme ve Teknik:

Yapıda malzeme olarak moloz taş, tuğla ve çini kullanılmıştır. Moloz taş, alt seviyede düzensiz teknikte örgü malzemesi olarak, tuğla yatay istifli şaşırtmalı teknikte türbenin cephelerinde ve örtü sisteminde (Lev. 71), çini ise tüm cephelerde süsleme malzemesi olarak kullanılmıştır (Halil Edhem 1923: res. 1).

Süsleme:

Yapıda süsleme malzemesi olarak sırsız tuğla ve çini kullanılmıştır (Halil Edhem 1923: 243). Portalde yer alan süslemeler, fotoğrafın net olmaması nedeniyle belirlenememektedir. Yan cephelerde sağır sivri kemerlerin içinde, sırsız tuğlalar arasındaki yatay ve dikey derzlerinin üzerinin çinilerle kaplanmasıyla baklava dilimi şeklinde geometrik süslemeler oluşturulmuştur (Lev. 71) (Halil Edhem 1923:243, res. 1).

Yapının Adı: Çaput Baba Türbesi

Yapının Yeri: Bugün ayakta olmayan yapının Şifahene mahallesinde olduğu belirtilir (Konyalı 1974:1456).

Yapı ile İlgili Kaynaklar:

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray

Tarihi. II,

İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 1456.

Yapının Tarihi:

Kitabesi günümüze kadar gelemeyen yapının iki katlı olmasından hareketle Selçuklu Dönemi'nde yapılmış olabileceği belirtilir (Konyalı 1974:1456).

Banisi: Belli değildir.

Mimarı: Belli değildir.

Geçirdiği Onarımlar ve Bugünkü Durumu:

Bugün mevcut olmayan türbenin üst kısmı 20.yüzyılın başlarında, dönemin Belediye Başkanı tarafından tuğla- larından faydalanmak için yıktırılmıştır. Bu tarihlerde türbenin dikdörtgen, planlı üzeri beşik tonoz örtülü mumyalık kısmının görüldüğü belirtilir (Konyalı 1974: 1456).

Yapının Adı: Sine Çayırı Mezarlığı

Yapının Yeri: Bugün mevcut olmayan mezarlığın, Büyük Kergi ile Sanayi mahallesinde, bugünkü Buğday Pazarı, Sanayi Çarşısı, Elektrik Santrali, Toprak Mahsulleri Ofisi ile Siloların bulunduğu yerde olduğu ileri sürül- mektedir (Konyalı 1974:1506).

Yapı ile İlgili Kaynaklar:

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray

Tarihi. II,

İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 1506-08

Yapının Tarihi:

Kitabeli mezar taşlarından hareketle 13.yüzyıl son- larına tarihlendirebiliriz (Bkz.EK. 2.-I:Kitabe 3).

Geçirdiği Onarımlar ve Bugünkü Durumu:

Bugün mevcut olmayan mezarlıktan 20.yüzyılın 2.ya- rısından sonra sökülen mezar taşları önce Belediye'nin

bodrumuna, daha sonra da Aksaray Müzesi'ne taşınmıştır (Konyalı 1974:1506). Bugün Aksaray Müzesi'nde gelişigüzel bir şekilde diğer mezar taşlarıyla depodadır.

VII.3.2. BEYLİKLER DÖNEMİ YAPILARI

Yapının Adı: Feriştah Hatun Camii (Sinan Mescidi)

Yapının Yeri: Bedr Muhtar mahallesi (Konyalı 1974:1160).

Yapı ile İlgili Kaynaklar:

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray

Tarihi. II,

İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 1160-62.

Yapının Tarihi:

Yapının kitabesi günümüze gelememiştir. Fakat Feriştah Hatun mezar taşındaki kitabeye göre (Bkz.EK-2.II. Kitabe 38) 760 H./1358 M. yılında ölmüştür (Konyalı 1974:1519). Bu tarihten hareketle yapıyı 14.yüzyılın ortalarına tarihleyebiliriz.

Banisi:

Ahi Mehmed'in kızı Fatma Hatun, nam-ı diğer Feriştah Hatun'dur. 1358 yılında ölmüştür. Yapının banisi hakkında başka bilgiye sahip değiliz.

Mimarı: Belli değildir.

Geçirdiği Onarımlar ve Bugünkü Durumu:

Yapının bilinen ilk onarımının 1892 yılında yapıldığını, kapısının üstüne talik ile yazılmış iki satırlık kitabesinden öğreniyoruz (Bkz. EK-1, Kitabe 13).

Yapının Adı: Ahmed Bey Mescidi

Yapının Yeri: Belli değildir

Yapı İle İlgili Kaynaklar:

UZLUK, Feridun Nafiz

1958 Fatih Devrinde Karaman Eyâleti Vakıfları
Fihristi.

Ankara: Doğu Limited Şirketi Matbaası. 59.

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray
Tarihi. I,

İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 514, 1151.

Yapının Tarihi:

Kitabesi günümüze gelemeyen yapının inşa tarihi hakkında bilgimiz yoktur. Ancak, Ankara'da Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü Arşivi'nde 565 numarada kayıtlı Fatih adına Aksaray Vakıflarını tesbit eden 1476-77 tarihli defterde (Uzluk 1958:59;Konyalı 1974:514) adının geçmesinden hareketle, yapının 15.yüzyılın ilk yarısında veya daha önce inşa edilmiş olabileceğini düşünüyoruz.

Banisi: Belli değildir.

Mimarı: Belli değildir.

Geçirdiği Onarımlar ve Bugünkü Durumu:

Bugün mevcut olmayan yapının, mimarisi ve geçirdiği onarımlar hakkında bilgimiz yoktur.

Yapının Adı: Boyacı Ali Mahallesi Mescidi.

Yapının Yeri: Belli değildir.

Yapı ile İlgili Kaynaklar:

UZLUK, Feridun Nafiz

1958 Fatih Devrinde Karaman Eyâleti Vakıfları
Fihristi.

Ankara: Doğuş Limited Şirketi Matbaası. 59.

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray
Tarihi. I,

İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 514.

Yapının Tarihi:

Kitabesi günümüze gelemeyen yapının inşa tarihi hakkında bilgimiz yoktur. Ancak, Ankara'da Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü Arşivi'nde 565 numarada kayıtlı Fatih adına Aksaray Vakıflarını tesbit eden 1476-77 tarihli defterde (UzluK 1958:59; Konyalı 1974:514) adının geçmesinden hareketle, yapının 15.yüzyılın ilk yarısında veya daha önce inşa edilmiş olabileceğini düşünüyoruz.

Banisi: Belli değildir.

Mimarı: Belli değildir.

Geçirdiği Onarımlar ve Bugünkü Durumu:

Bugün mevcut olmayan yapının, mimarisi ve geçirdiği onarımlar hakkında bilgimiz yoktur.

Yapının Adı: Çeşme Mahallesi Mescidi

Yapının Yeri: Belli değildir.

Yapı ile İlgili Kaynaklar:

UZLUK, Feridun Nafiz

1958 Fatih Devrinde Karaman Eyâleti Vakıfları
Fihristi.

Ankara: Doğuş Limited Şirketi Matbaası. 59.

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray Tarihi. I,

İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 513.

Yapının Tarihi:

Kitabesi günümüze gelemeyen yapının inşa tarihi hakkında bilgimiz yoktur. Ancak, Ankara'da Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü Arşivi'nde 565 numarada kayıtlı Fatih adına Aksaray Vakıflarını tesbit eden 1476-77 tarihli defterde (Uzluk 1958:59; Konyalı 1974:513) adının geçmesinden hareketle, yapının 15.yüzyılın ilk yarısında veya daha önce inşa edilmiş olabileceğini düşünüyoruz.

Banisi: Belli değildir.

Mimarı: Belli değildir.

Geçirdiği Onarımlar ve Bugünkü Durumu:

Bugün mevcut olmayan yapının, mimarisi ve geçirdiği onarımlar hakkında bilgimiz yoktur.

Yapının Adı: Debbağlar Mescidi

Yapının Yeri: Yapının Debbağlar Köprüsü'nün karşısında, Küçük Bölcek mahallesinde olduğu söylenir (Konyalı 1974: 1156).

Yapı ile İlgili Kaynaklar:

UZLUK, Feridun Nafiz

1958 Fatih Devrinde Karaman Eyâleti Vakıfları Fihristi.

Ankara: Doğu Limited Şirketi Matbaası. 59.

KONYALI , İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray Tarihi. I,

İstanbul:Fatih Yayınevi Matbaası.512,1155-57.

Yapının Tarihi:

Kitabesi günümüze gelemeyen yapının inşa tarihi hakkında bilgimiz yoktur. Ancak, Ankara'da Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü Arşivi'nde 565 numarada kayıtlı Fatih adına Aksaray Vakıflarını tesbit eden 1476-77 tarihli defterde (Uzluk 1958; 59; Konyalı 1974:512) adının geçmesinden hareketle, yapının 15.yüzyılın ilk yarısında veya daha önce inşa edilmiş olabileceğini düşünüyoruz.

Banisi: Belli değildir.

Mimarı: Belli değildir.

Geçirdiği Onarımlar ve Bugünkü Durumu:

Bugün mevcut olmayan yapının yerine 1082 H./ 1671 M. yılında Hacı Mehmed isminde bir hayırsever tarafından bir cami yaptırılmış (Bkz. EK-1, Kitabe 9) (Konyalı 1974: 1156), bu cami de 1292 H./1875 M. yılında Şehzade Hüseyin Kemal tarafından tamir ettirilmiştir (Bkz.EK-I, Kitabe 11) (Konyalı 1974:1155). 20.yüzyılın başlarında yıkılan caminin yerine, Büyük Bölcek caddesi üzerinde, eski caminin güneyine yenisi yapılmıştır (Konyalı 1974:1155).

Yapının Adı: Elâgöz Mescidi

Yapının Yeri: Belli değildir.

Yapı ile İlgili Kaynaklar:

UZLUK, Feridun Nafiz

1958 Fatih Devrinde Karaman Eyâleti Vakıfları Fihristi.

Ankara: Doğu Limited Şirketi Matbaası. 58.

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray Tarihi. I,

İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 509.

Yapının Tarihi:

Kitabesi günümüze gelemeyen yapının inşa tarihi hakkında bilgimiz yoktur. Ancak, Ankara'da Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü Arşivi'nde 565 numarada kayıtlı Fatih adına Aksaray Vakıflarını tesbit eden 1476-77 tarihli defterde (Uzluk 1958:58; Konyalı 1974:509) adının geçmesinden hareketle, yapının 15.yüzyılın ilk yarısında veya daha önce yapılmış olabileceğini düşünüyoruz.

Banisi: Belli değildir.

Mimarı: Belli değildir.

Geçirdiği Onarımlar ve Bugünkü Durumu:

Bugün mevcut olmayan yapının, mimarisi ve geçirdiği onarımlar hakkında bilgimiz yoktur.

Yapının Adı: Emir Fakih Mahallesi Mescidi

Yapının Yeri: Belli değildir.

Yapı ile İlgili Kaynaklar:

UZLUK, Feridun Nafiz

1958 Fatih Devrinde Karaman Eyâleti Vakıfları Fihristi.

Ankara: Doğu Limited Şirketi Matbaası. 59.

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray Tarihi. I,

İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 513.

Yapının Tarihi:

Kitabesi günümüze gelemeyen yapının inşa tarihi hakkında bilgimiz yoktur. Ancak, Ankara'da Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü Arşivi'nde 565 numarada kayıtlı Fatih adına Aksaray Vakıflarını tesbit eden 1476-77 tarihli defterde

(Uzluk 1958:59; Konyalı 1974:51.3) adının geçmesinden hareketle, yapının 15.yüzyılın ilk yarısında veya daha önce inşa edilmiş olabileceğini düşünüyoruz.

Banisi: Belli değildir.

Mimarı: Belli değildir.

Geçirdiği Onarımlar ve Bugünkü Durumu:

Bugün mevcut olmayan yapının, mimarisi ve geçirdiği onarımlar hakkında bilgimiz yoktur.

Yapının Adı: Emir Yusuf Mescidi

Yapının Yeri: Belli değildir

Yapı ile İlgili Kaynaklar:

UZLUK, Feridun Nafiz

1958 Fatih Devrinde Karaman Eyâleti Vakıfları Fihristi.

Ankara: Doğu Limited Şirketi Matbaası. 59.

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray Tarihi. I,

İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 513.

Yapının Tarihi:

Kitabesi günümüze gelemeyen yapının inşa tarihi hakkında bilgimiz yoktur. Ancak, Ankara'da Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü Arşivi'nde 565 numarada kayıtlı Fatih adına Aksaray Vakıflarını tesbit eden 1476-77 tarihli defterde (Uzluk 1958:59; Konyalı 1974:513) adının geçmesinden hareketle, yapının 15.yüzyılın ilk yarısında veya daha önce inşa edilmiş olabileceğini düşünüyoruz.

Banisi: Belli değildir.

Mimarı: Belli değildir.

Geçirdiği Onarımlar ve Bugünkü Durumu:

Bugün mevcut olmayan yapının, mimarisi ve geçirdiği onarımlar hakkında bilgimiz yoktur.

Yapının Adı: Fahr-i Tabib Mescidi

Yapının Yeri: Bugün ayakta olmayan yapının Dere mahallesinde, Ortaokul caddesi üzerinde bulunduğu belirtilir (Konyalı 1974:1160).

Yapı ile İlgili Kaynaklar:

UZLUK, Feridun Nafiz

1958 Fatih Devrinde Karaman Eyâleti Vakıfları Fihristi.

Ankara: Doğu Limited Şirketi Matbaası. 58.

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray Tarihi. I,

İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 509,1160.

Yapının Tarihi:

Kitabesi günümüze gelemeyen yapının inşa tarihi hakkında bilgimiz yoktur. Ancak, Ankara'da Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü Arşivi'nde 565 numarada kayıtlı Fatih adına Aksaray Vakıflarını tesbit eden 1476-77 tarihli defterde (Uzluk 1958:58; Konyalı 1974:509) adının geçmesinden hareketle, yapının 15.yüzyılın ilk yarısında veya daha önce yapılmış olabileceğini düşünüyoruz.

Banisi: Belli değildir.

Mimarı: Belli değildir.

Geçirdiği Onarımlar ve Bugünkü Durumu:

Bugün mevcut olmayan yapının, mimarisi ve geçirdiği onarımlar hakkında bilgimiz yoktur.

Yapının Adı: Hâtip Mahallesi Mescidi

Yapının Yeri: Belli değildir.

Yapı ile İlgili Kaynaklar:

UZLUK, Feridun Nafiz

1958 Fatih Devrinde Karaman Eyâleti Vakıfları Fihristi.

Ankara: Doğu Limited Şirketi Matbaası. 59.

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray Tarihi. I,

İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 513.

Yapının Tarihi:

Kitabesi günümüze gelemeyen yapının inşa tarihi hakkında bilgimiz yoktur. Ancak, Ankara'da Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü Arşivi'nde 565 numarada kayıtlı Fatih adına Aksaray Vakıflarını tesbit eden 1476-77 tarihli defterde (UzluK 1958:59; Konyalı 1974:513) adının geçmesinden hareketle, yapının 15.yüzyılın ilk yarısında veya daha önce inşa edilmiş olabileceğini düşünüyoruz.

Banisi : Belli değildir.

Mimarı: Belli değildir.

Geçirdiği Onarımlar ve Bugünkü Durumu:

Bugün mevcut olmayan yapının, mimarisi ve geçirdiği onarımlar hakkında bilgimiz yoktur.

Yapının Adı: Hemper Hatun Mescidi

Yapının Yeri: Belli değildir.

Yapı ile İlgili Kaynaklar:

UZLUK, Feridun Nafiz

- 1958 Fatih Devrinde Karaman Eyâleti Vakıfları Fihristi.
Ankara: Doğu Limited Şirketi Matbaası. 59.

KONYALI, İbrahim Hakkı

- 1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray Tarihi. I,

İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 513.

Yapının Tarihi:

Kitabesi günümüze gelemeyen yapının inşa tarihi hakkında bilginiz yoktur. Ancak, Ankara'da Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü Arşivi'nde 565 numarada kayıtlı Fatih adına Aksaray Vakıflarını tesbit eden 1476-77 tarihli defterde (Uzluk 1958:59; Konyalı 1974:513) adının geçmesinden hareketle, yapının 15.yüzyılın ilk yarısında veya daha önce inşa edilmiş olabileceğini düşünüyoruz.

Banisi: Belli değildir.

Mimarı: Belli değildir.

Geçirdiği Onarımlar ve Bugünkü Durumu:

Bugün mevcut olmayan yapının, mimarisi ve geçirdiği onarımlar hakkında bilginiz yoktur.

Yapının Adı: Hoca Hüseyin Mescidi

Yapının Yeri: Bugün mevcut olmayan yapının Emirza Bey (Muhsin Çelebi) mahallesinde olduğu söylenir (Konyalı 1974:509).

Yapı ile İlgili Kaynaklar:

UZLUK, İbrahim Hakkı

- 1958 Fatih Devrinde Karaman Eyâleti Vakıfları Fihristi.
Ankara: Doğu Limited Şirketi Matbaası. 58.

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray

Tarihi. I,

İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 509.

Yapının Tarihi:

Kitabesi günümüze gelemeyen yapının inşa tarihi hakkında bilgimiz yoktur. Ancak, Ankara'da Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü Arşivi'nde 565 numarada kayıtlı Fatih adına Aksaray Vakıflarını tesbit eden 1476-77 tarihli defterde (Uzluk 1958:58; Konyalı 1974:509) adının geçmesinden hareketle, yapının 15.yüzyılın ilk yarısında veya daha önce yapılmış olabileceğini düşünüyoruz.

Banisi: Belli değildir.

Mimarı: Belli değildir.

Geçirdiği Onarımlar ve Bugünkü Durumu:

Bugün mevcut olmayan yapının, mimarisi ve geçirdiği onarımlar hakkında bilgimiz yoktur.

Yapının Adı: Kalemberziyye Mescidi

Yapının Yeri: Belli değildir.

Yapı ile İlgili Kaynaklar:

UZLUK, Feridun Nafiz

1958 Fatih Devrinde Karaman Eyâleti Vakıfları
Fihristi.

Ankara: Doğuş Limited Şirketi Matbaası. 58.

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray

Tarihi. I,

İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 510.

Yapının Tarihi:

Kitabesi günümüze geleyemen yapının inşa tarihi hakkında bilgimiz yoktur. Ancak, Ankara'da Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü Arşivi'nde 565 numarada kayıtlı Fatih adına Aksaray Vakıflarını tesbit eden 1476-77 tarihli defterde (Uzluk 1958:59; Konyalı 1974: 510) adının geçmesinden hareketle, yapının bu tarihten önce yapılmış olabileceğini düşünüyoruz.

Banisi: Belli değildir.

Mimarı: Belli değildir.

Geçirdiği Onarımlar ve Bugünkü Durumu:

Bugün mevcut olmayan yapının, mimarisi ve geçirdiği onarımlar hakkında bilgimiz yoktur.

Yapının Adı: Kerim Hasan Mahallesi Mescidi

Yapının Yeri: Belli Değildir.

Yapı ile İlgili Kaynaklar:

UZLUK, Feridun Nafiz

1958 Fatih Devrinde Karaman Eyâleti Vakıfları Fihristi.

Ankara: Doğu Limited Şirketi Matbaası. 59.

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray Tarihi. I,

İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 513.

Yapının Tarihi:

Kitabesi günümüze gelemeyen yapının inşa tarihi hakkında bilgimiz yoktur. Ancak, Ankara'da Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü Arşivi'nde 565 numarada kayıtlı Fatih adına Aksaray Vakıflarını tesbit eden 1476-77 tarihli defterde (Uzluk 1958:59; Konyalı 1974:513) adının geç-

mesinden hareketle, yapının 15.yüzyılın ilk yarısında veya daha önce inşa edilmiş olabileceğini düşünüyoruz.

Banisi: Belli değildir.

Mimarı: Belli değildir.

Geçirdiği Onarımlar ve Bugünkü Durumu:

Bugün mevcut olmayan yapının, mimarisi ve geçirdiği onarımlar hakkında bilgimiz yoktur.

Yapının Adı: Kicikapı Mescidi

Yapının Yeri: Hamidiye mahallesinde olduğu ileri sürülür (Konyalı 1974:514).

Yapı ile İlgili Kaynaklar:

UZLUK, Feridun Nafiz

1958 Fatih Devrinde Karaman Eyâleti Vakıfları Fihristi.

Ankara: Doğu Limited Şirketi Matbaası. 59.

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray Tarihi. I,

İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 514.

Yapının Tarihi:

Kitabesi günümüze gelemeyen yapının inşa tarihi hakkında bilgimiz yoktur. Ancak Ankara'da Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü Arşivi'nde 565 numarada kayıtlı Fatih adına Aksaray Vakıflarını tesbit eden 1476-77 tarihli defterde (UzluK 1958:59; Konyalı 1974:514) adının geçmesinden hareketle, yapının 15.yüzyılın ilk yarısında veya daha önce inşa edilmiş olabileceğini düşünüyoruz.

Banisi: Belli değildir.

Mimarı: Belli değildir.

Geçirdiği Onarımlar ve Bugünkü Durumu:

Bugün mevcut olmayan yapının, mimarisi ve geçirdiği onarımlar hakkında bilgimiz yoktur.

Yapının Adı: Mevlânâ Yakupzade Mahallesi Mescidi

Yapının Yeri: Belli değildir.

Yapı ile İlgili Kaynaklar:

UZLUK, Feridun Nafiz

1958 Fatih Devrinde Karaman Eyâleti Vakıfları Fihristi.

Ankara: Doğuş Limited Şirketi Matbaası. 59.

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray Tarihi. I,

İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 513.

Yapının Tarihi:

Kitabesi günümüze gelemeyen yapının inşa tarihi hakkında bilgimiz yoktur. Ancak, Ankara'da Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü Arşivi'nde 565 numarada kayıtlı Fatih adına Aksaray Vakıflarını tesbit eden 1476-77 tarihli defterde (Uzluk 1958:59; Konyalı 1974:513) adının geçmesinden hareketle, yapının 15.yüzyılın ilk yarısında veya daha önce inşa edilmiş olabileceğini düşünüyoruz.

Banisi: Belli değildir.

Mimarı: Belli değildir.

Geçirdiği Onarımlar ve Bugünkü Durumu:

Bugün mevcut olmayan yapının, mimarisi ve geçirdiği onarımlar hakkında bilgimiz yoktur.

Yapının Adı: Minare Mahallesi Mescidi

Yapının Yeri: Belli değildir.

Yapı ile İlgili Kaynaklar:

UZLUK, Feridun Nafiz

1958 Fatih Devrinde Karaman Eyâleti Vakıfları
Fihristi.
Ankara: Doğu Limited Şirketi Matbaası. 59.

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray
Tarihi. I,

İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 513.

Yapının Tarihi:

Kitabesi günümüze gelemeyen yapının inşa tarihi hakkında bilgimiz yoktur. Ancak, Ankara'da Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü Arşivi'nde 565 numarada kayıtlı Fatih adına Aksaray Vakıflarını tesbit eden 1476-77 tarihli defterde (Uzluk 1958:59; Konyalı 1974:513) adının geçmesinden hareketle, yapının 15.yüzyılın ilk yarısında veya daha önce inşa edilmiş olabileceğini düşünüyoruz.

Banisi: Belli değildir.

Mimarı: Belli değildir.

Geçirdiği Onarımlar ve Bugünkü Durumu:

Bugün mevcut olmayan yapının, mimarisi ve geçirdiği onarımlar hakkında bilgimiz yoktur.

Yapının Adı: Paşacık Mahallesi Mescidi

Yapının Yeri: Paşacık mahallesinde olduğu söylenmektedir (Konyalı 1974:1205).

Yapı ile İlgili Kaynaklar:

UZLUK, Feridun Nafiz

1958 Fatih Devrinde Karaman Eyâleti Vakıfları Fihristi.

Ankara: Doğu Limited Şirketi Matbaası. 59.

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray Tarihi. I,

İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 514,1204-1205.

Yapının Tarihi:

Kitabesi günümüze gelemeyen yapının inşa tarihi hakkında bilgimiz yoktur. Ancak, Ankara'da Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü Arşivi'nde 565 numarada kayıtlı Fatih adına Aksaray Vakıflarını tesbit eden 1476-77 tarihli defterde (Uzluk 1958:590; Konyalı 1974 514) adının geçmesinden hareketle, yapının 15.yüzyılın ilk yarısında veya daha önce inşa edilmiş olabileceğini düşünüyoruz.

Banisi: Belli değildir.

Mimarı: Belli değildir.

Geçirdiği Onarımlar ve Bugünkü Durumu:

Bugün mevcut olmayan yapının, mimarisi ve geçirdiği onarımlar hakkında bilgimiz yoktur.

Yapının Adı: Ali Gaznevi Zaviyesi

Yapının Yeri: Zaviyenin kendi adını verdiği Ali Gaznevi (Gündoğdu) mahallesinde olduğu ileri sürülür (Konyalı 1974:1388).

Yapı ile İlgili Kaynaklar:

UZLUK, Feridun Nafiz

1958 Fatih Devrinde Karaman Eyâleti Vakıfları
Fihristi.

Ankara: Doğu Limited Şirketi Matbaası. 59.

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray
Tarihi. I,

İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 1388-89.

Yapının Tarihi:

Bir araştırmacı, yapının Karamanoğulları döneminde yapılmış olabileceğini ileri sürmektedir (Konyalı 1974: 1389).

Banisi: Belli değildir.

Mimarı: Belli değildir.

Geçirdiği Onarımlar ve Bugünkü Durumu:

Bugün mevcut olmayan yapının, mimarisi ve geçirdiği onarımlar hakkında bilgimiz yoktur.

Yapının Adı: Bablı Zaviyesi

Yapının Yeri: Belli değildir.

Yapı ile İlgili Kaynaklar:

UZLUK, Feridun Nafiz

1958 Fatih Devrinde Karaman Eyâleti Vakıfları
Fihristi.

Ankara: Doğu Limited Şirketi Matbaası. 59.

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray
Tarihi. I,

İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 512.

Yapının Tarihi:

Kitabesi günümüze gelemeyen yapının inşa tarihi hakkında bilgimiz yoktur. Ancak, Ankara'da Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü Arşivi'nde 565 numarada kayıtlı Fatih adına Aksaray Vakıflarını tesbit eden 1476-77 tarihli defterde (Uzluk 1958:59; Konyalı 1974:512) adının geçmesi ve Karamanoğlu İbrahim Bey'den de mektubu bulunduğu yolundaki kayıttan yola çıkarak, yapının Karamanoğlu İbrahim Bey döneminde (1424-64) veya daha önce yapıldığını düşünüyoruz.

Banisi: Belli değildir.

Mimarı: Belli değildir.

Geçirdiği Onarımlar ve Bugünkü Durumu:

Bugün mevcut olmayan yapının, mimarisi ve geçirdiği onarımlar hakkında bilgimiz yoktur.

Yapının Adı: Feramürziye Zaviyesi

Yapının Yeri: Belli değildir.

Yapı ile İlgili Kaynaklar:

UZLUK, Feridun Nafiz

1958 Fatih Devrinde Karaman Eyâleti Vakıfları Fihristi.

Ankara: Doğu Limited Şirketi Matbaası. 58.

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray Tarihi. I,

İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 510.

Yapının Tarihi:

Kitabesi günümüze gelemeyen yapının inşa tarihi hakkında bilgimiz yoktur. Ancak, Ankara'da Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü Arşivinde 565 numarada kayıtlı Fatih adına Aksaray Vakıflarını tesbit eden 1476-77 tarihli defterde (Uzluk 1958:58; Konyalı 1974:510) adının geçmesinden hareketle, yapının 15.yüzyılın ilk yarısında veya daha önce yapılmış olabileceğini düşünüyoruz.

Banisi: Belli değildir.

Mimarı: Belli değildir.

Geçirdiği Onarımlar ve Bugünkü Durumu:

Bugün mevcut olmayan yapının, mimarisi ve geçirdiği onarımlar hakkında bilgimiz yoktur.

Yapının Adı: Fikai Zaviyesi

Yapının Yeri: Belli değildir.

Yapı ile İlgili Kaynaklar:

UZLUK, Feridun Nafiz

1958 Fatih Devrinde Karaman Eyâleti Vakıfları Fihristi.

Ankara: Doğu Limited Şirketi Matbaası. 60.

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray Tarihi. I,

İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 514.

Yapının Tarihi:

Kitabesi günümüze gelemeyen yapının inşa tarihi hakkında bilgimiz yoktur. Ancak, Ankara'da Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü Arşivi'nde 565 numarada kayıtlı Fatih adına Aksaray Vakıflarını tesbit eden 1476-77 tarihli defterde (Uzluk 1958:60; Konyalı 1974:514) adının geçme-

sinden hareketle, yapının 15.yüzyılın ilk yarısında veya daha önce yapılmış olabileceğini düşünüyoruz.

Banisi: Belli değildir

Mimarı: Belli değildir.

Geçirdiği Onarımlar ve Bugünkü Durumu:

Bugün mevcut olmayan yapının, mimarisi ve geçirdiği onarımlar hakkında bilgimiz yoktur.

Yapının Adı: Hacı Bektaş Zaviyesi

Yapının Yeri: Belli değildir.

Yapı ile İlgili Kaynaklar:

UZLUK, Feridun Nafiz

1958 Fatih Devrinde Karaman Eyâleti Vakıfları Fihristi.

Ankara: Doğu Limited Şirketi Matbaası. 57.

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray Tarihi. I,

İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 507-508.

Yapının Tarihi:

Kitabesi günümüze gelemeyen yapının inşa tarihi hakkında bilgimiz yoktur. Ancak, Ankara'da Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü Arşivi'nde 565 numarada kayıtlı Fatih adına Aksaray Vakıflarını tesbit eden 1476-77 tarihli defterde (Uzluk 1958:57; Konyalı 1974:507) adının geçmesinden hareketle, yapının 15.yüzyılın ilk yarısında veya daha önce olabileceğini düşünüyoruz.

Banisi: Belli değildir.

Mimarı: Belli değildir.

Geçirdiği Onarımlar ve Bugünkü Durumu:

Bugün mevcut olmayan yapının, mimarisi ve geçirdiği onarımlar hakkında bilgimiz yoktur.

Yapının Adı: Mercaniye Zaviyesi

Yapının Yeri: Belli değildir.

Yapı ile İlgili Kaynaklar:

UZLUK, Feridun Nafiz

1958 Fatih Devrinde Karaman Eyâleti Vakıfları Fihristi.

Ankara: Doğuş Limited Şirketi Matbaası. 58.

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray Tarihi. I,

İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 508.

Yapının Tarihi:

Kitabesi günümüze gelemeyen yapının inşa tarihi hakkında bilgimiz yoktur. Ancak, Ankara'da Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü Arşivi'nde 565 numarada kayıtlı Fatih adına Aksaray Vakıflarını tesbit eden 1476-77 tarihli defterde (UzluK 1958:58; Konyalı 1974:508) adının geçmesi ve Karamanoğlu İbrahim Bey'den beratı olduğu yolundaki kayıttan hareketle, yapının Karamanoğlu İbrahim Bey döneminde (1424-64) veya daha önce yapılmış olabileceğini düşünüyoruz.

Banisi: Belli değildir.

Mimarı: Belli değildir.

Geçirdiği Onarımlar ve Bugünkü Durumu:

Bugün mevcut olmayan yapının, mimarisi ve geçirdiği onarımlar hakkında bilgimiz yoktur.

Yapının Adı: Nakkaşiye Zaviyesi

Yapının Yeri: Zaviye'nin Nakkaşiye Mahallesiinde olduğu söylenmektedir (Konyalı 1974:1404).

Yapı ile İlgili Kaynaklar:

UZLUK, Feridun Nafiz

1958 Fatih Devrinde Karaman Eyâleti Vakıfları Fihristi.

Ankara: Doğuş Limited Şirketi Matbaası. 59.

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray Tarihi. I,

İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 1404.

Yapının Tarihi:

Yapının Karamanoğulları döneminde yaptırılmış olabileceği öne sürülmektedir (Konyalı 1974:1404).

Banisi: Belli değildir.

Mimarı: Belli değildir.

Geçirdiği Onarımlar ve Bugünkü Durumu:

Bugün mevcut olmayan yapının, mimarisi ve geçirdiği onarımlar hakkında bilgimiz yoktur.

Yapının Adı: Şeyh Cemaleddin Zaviyesi

Yapının Yeri: Ervah Mezarlığı'nda, açık Türbesi'nin yanında bulunduğu ileri sürülmektedir (Konyalı 1974:1389).

Yapı ile İlgili Kaynaklar:

UZLUK, Feridun Nafiz

1958 Fatih Devrinde Karaman Eyâleti Vakıfları Fihristi.

Ankara: Doğuş Limited Şirketi Matbaası.

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray Tarihi. I,

İstanbul:Fatih Yayınevi Matbaası. 1389.

Yapının Tarihi:

Yapının Karamanoğulları döneminde yaptırılmış ola-
bileceği ileri sürülür (Konyalı 1974:1389).

Banisi: Belli değildir.

Mimarı: Belli değildir.

Geçirdiği Onarımlar ve Bugünkü Durumu:

Bugün mevcut olmayan yapının, mimarisi ve geçirdiği
onarımlar hakkında bilgimiz yoktur.

Yapının Adı: Fahriye Mevlevihanesi

Yapının Yeri: Dere mahallesinde, Ortaokul caddesi üze-
rinde olduğu ileri sürülmektedir (Konyalı 1974:1393).

Yapı ile İlgili Kaynaklar:

UZLUK, Feridun Nafiz

1958 Fatih Devrinde Karaman Eyâleti Vakıfları Fihristi.

Ankara: Doğuş Limited Şirketi Matbaası. 58.

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray Tarihi. I,

İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 1393-94.

Yapının Tarihi:

Kitabesi günümüze gelemeyen yapının inşa tarihi hak-
kında bilgimiz yoktur. Ancak, Ankara'da Tapu Kadastro
Genel Müdürlüğü Arşivi'nde 565 numarada kayıtlı Fatih
adına Aksaray Vakıflarını tesbit eden 1476-77 tarihli

defterde (Uzluk 1958:58; Konyalı 1974:508) adının geçmesi ve bu tarihlerde kapalı olmasından hareketle, yapının 15.yüzyılın ilk yarısında veya daha önce yapılmış olabileceğini düşünüyoruz.

Banisi: Belli değildir.

Mimarı: Belli değildir.

Geçirdiği Onarımlar ve Bugünkü Durumu:

Bugün mevcut olmayan yapının, mimarisi ve geçirdiği onarımlar hakkında bilgimiz yoktur.

Yapının Adı: Sıraciye İlim Evi

Yapının Yeri: Belli değildir.

Yapı ile İlgili Kaynaklar:

UZLUK, Feridun Nafiz

1958 Fatih Devrinde Karaman Eyâleti Vakıfları Fihristi.

Ankara: Doğu Limited Şirketi Matbaası. 57.

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray Tarihi. I,

İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 505-07.

Yapının Tarihi:

Kitabesi günümüze gelemeyen yapının 838 H./1400-1411 tarihli vakfiyesinden hareketle, Karamanoğlu II.Mehmed Bey döneminde (1402-1423) yaptırıldığı ileri sürülmektedir (Konyalı 1974:507).

Banisi: Belli değildir.

Mimarı: Belli değildir.

Geçirdiği Onarımlar ve Bugünkü Durumu:

Bugün mevcut olmayan yapının, mimarisi ve geçirdiği onarımlar hakkında bilgimiz yoktur.

Yapının Adı: Karamanoğlu Camii Medresesi (Karamanoğlu İbrahim Bey Medresesi)

Yapının Yeri: Aksaray Ulu Camii'nin kuzeyinde olduğu ileri sürülmektedir (Konyalı 1974:1326).

Yapı ile İlgili Kaynaklar:

EVLİYA ÇELEBİ

1314 Evliya Çelebi Seyahatnamesi.

III, İstanbul: İkdam Matbaası. 192.

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray Tarihi. I,

İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 1325-26.

Yapının Tarihi: Ulu Cami çevresinde bulunan kitabeden hareketle, yapının Karamanoğlu İbrahim Bey döneminde (1424-64) yaptırılmış olduğu ileri sürülür (Bkz.EK-I, Kitabe 8) (Konyalı 1974:1326).

Banisi: Belli değildir.

Mimarı: Belli değildir.

Geçirdiği Onarımlar ve Bugünkü Durumu:

Bugün mevcut olmayan yapının, mimarisi ve geçirdiği onarımlar hakkında bilgimiz yoktur.

Yapının Adı: Eslimpaşa Hatun Dar'ül-hüffazı

Yapının Yeri: Belli değildir.

Yapı ile İlgili Kaynaklar:

UZLUK, Feridun Nafiz

1958 Fatih Devrinde Karaman Eyâleti Vakıfları Fihristi.

Ankara: Doğuş Limited Şirketi Matbaası. 58.

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray Tarihi. I,
İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 1326.

Yapının Tarihi:

Kitabesi ve vakfiyesi günümüze gelemeyen yapının inşa tarihi hakkında elimizde bilgi yoktur. Ancak, Ankara'da Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü Arşivi'nde 565 numarada kayıtlı Fatih adına Aksaray Vakıflarını tesbit eden 1476-77 tarihli defterde (Uzluk 1958:59; Konyalı 1974:1326) adının geçmesinden hareketle, yapının 15.yüzyılın ilk yarısında veya daha önce yapılmış olabileceğini düşünüyoruz.

Banisi: Belli değildir.

Mimarı: Belli değildir.

Geçirdiği Onarımlar ve Bugünkü Durumu:

Bugün mevcut olmayan yapının, mimarisi ve geçirdiği onarımlar hakkında bilgimiz yoktur.

Yapının Adı: Hacı Şükrullah Hanı

Yapının Yeri: Belli değildir.

Yapı ile İlgili Kaynaklar:

UZLUK, Feridun Nafiz

1958 Fatih Devrinde Karaman Eyâleti Vakıfları Fihristi.
Ankara: Doğuş Limited Şirketi Matbaası. 58.

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray Tarihi. I,
İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 1084.

Yapının Tabihi:

Kitabesi günümüze kadar gelemeyen yapının, Karaman-oğulları döneminde yapılmış olabileceği söylenmektedir (Konyalı 1974:1084).

Banisi: Belli değildir.

Mimarı: Belli değildir.

Geçirdiği Onarımlar ve Bugünkü Durumu:

Bugün mevcut olmayan yapının, mimarisi ve geçirdiği onarımlar hakkında bilgimiz yoktur.

Yapının Adı: Nefise Hatun Türbesi

Yapının Yeri: Belli değildir.

Yapı ile İlgili Kaynaklar:

UZLUK, Feridun Nafiz

1958 Fatih Devrinde Karaman Eyâleti Vakıfları Fihristi.

Ankara: Doğu Limited Şirketi Matbaası. 58.

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray Tarihi. I,

İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 508.

Yapının Tarihi:

Kitabesi günümüze gelemeyen yapının inşa tarihi hakkında bilgimiz yoktur. Ancak, Ankara'da Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü Arşivi'nde 565 numarada kayıtlı Fatih adına Aksaray Vakıflarını tesbit eden 1476-77.tarihli defterde (UzluK 1958:58; Konyalı 1974:508) adının geçmesinden hareketle, yapının 15.yüzyılın ilk yarısında veya daha önce inşa edilmiş olabileceğini düşünüyoruz.

Banisi: Belli değildir.

Mimarı: Belli değildir.

Geçirdiği Onarımlar ve Bugünkü Durumu:

Bugün mevcut olmayan yapının, mimarisi ve geçirdiği onarımlar hakkında bilgimiz yoktur.

Yapının Adı: Aksaray Musallası.

Yapının Yeri: Bugün yapı ve yanında bulunduğu belirtilen Sine Çayırı Mezarlığı ayakta değildir (Konyalı 1974: 1505-1506).

Yapı ile İlgili Kaynaklar:

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray Tarihi. II,
İstanbul:Fatih Yayınevi Matbaası. 1505-06.

Yapının Tarihi:

Aksaray Müzesi'ndeki kitabesine göre 709 H./1309 M. yılında yaptırılmıştır (Bkz. EK-1, Kitabe 4).

Banisi: Kitabeye göre banisi Aksaray eşrafından Demirci Mehmed'dir. Hayatı hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Geçirdiği Onarımlar ve Bugünkü Durumu:

Bugün mevcut olmayan yapının, mimarisi ve geçirdiği onarımlar hakkında bilgimiz yoktur.

VII.BÖLÜM NOTLARI

- 1- Medresenin Gündoğdu Mahallesiinde olduğu, buradan sökülerek bugünkü yerine getirildiği öne sürülür (Konyalı 1974:1309). Bazı araştırmacılar ise yapının orijinalde de burada olduğu görüşündedirler. (Kuran 1969:107; Sözen 1972:149).
- 2- Bir araştırmacı farklı olarak yapıyı I.Alâeddin Keykubad dönemine (1220-37) tarihlemektedir (Konyalı 1974:1314).
- 3- Türbeye halk arasında Kılıç Arslan Türbesi denilmektedir. Ancak türbede yatan kişinin kim olduğu ve ne zaman gömüldüğü hakkında kesin bir bilgi yoktur. Bazı araştırmacılar burada yatan kişinin IV.Kılıç Arslan olduğu görüşünden hareketle, IV.Kılıç Arslan Türbesi olduğunu ileri sürerler (Muallim Hüsnü 1928:49-51; Karaca 1946:28-29).
- 4- Türbenin önceden var olan kitabesi, 20.yüzyılın başında yerinden sökülmiş ve kaybolmuştur. Bir rivayete göre, I.Dünya Savaşı sırasında Almanlar tarafından götürülmüştür (Konyalı 1974:1478).
- 5- Sarre 1896: res.62'de minare: Caminin önünde eksenin kuzeyinde yapıdan ayrı olarak taştan yapılmış minare çokgen gövdeli ve tek şerefelidir. Minarenin çokgen gövdesinden bir bilezikle şerefeye geçilir. Şerefeden sonra incelerek devam eden petek kısmı, konik külâh ve alemle sonlanmaktadır (Sarre 1896:93-94, res.62).
- 6- Medresenin doğu duvarı 32.55 m., batı duvarı 27.10 m., kuzey duvarı 37.19 m., güney duvarı ise 37.14 m. uzunluğundadır.
- 7- Portal 9.80 m. yüksekliğinde, 6.70 m. enindedir.
- 8- Eyvan ile batıdaki bölüm cepheden 1 m. yüksek tutulmuştur.
- 9- Bkz.E.Çelebi 1896: 193; Uzluk 1931:3; Ünver 1939:23; Ünver 1940:77-79; Ünver 1940:72; Aksarayî 1943:337; Karaca 1946:28; Yetkin 1962:28; Gürkan 1972:45; Sözen 1972:212; Ünver 1972:23; Ünver 1973:33; Konyalı 1974: 999; Cantay 1982:95; Turan 1984:636; 1988:53; Sönmez 1989:456.
- 10- F.N.Uzluk makalesinde, yapının doğu-batı doğrultusunda 20 m. uzunluğunda, 6 m. eninde, yüksekliği 5-7 m., duvar kalınlığı 2.30 m. tuğladan inşa edilmiş iki duvarının görüldüğünü söyleyerek, temel yerlerinin taşlardan istifade için söküldüğünden bahsetmektedir (Uzluk 1931:3). Bir araştırmacı ise, yıkık duvarlarına ve

sökülmüş temellerine bakılarak, yapının iki katlı olabileceği görüşündedir (Gürkan 1972:45). 1978 yılına kadar taştan yapılmış iki harap duvarı görülebiliyormuş (Cantay 1982:95).

BÖLÜM VIII

ŞEHİR DOKUSUNUN DEĞERLENDİRİLMESİ

Tezimizin ana konusunu teşkil eden şehir gelişimine yönelik çalışmalar, bundan önceki bölümlerin ışığında değerlendirme kapsamına girdiğinden, bu bölümde şehir dokusunun gelişimi incelenmektedir. Asıl konumuzu Selçuklu ve Beylikler dönemi dokusu teşkil etmekle beraber, temel dokunun çok daha önce oluştuğu Selçuklu öncesi devirler hakkında da şehre yönelik verileri değerlendirme gereği doğduğundan, bu bölüm iki ana başlık altında sunulmaktadır.

VIII.1. SELÇUKLU ÖNCESİ ŞEHİR DOKUSU

Aksaray'ın Selçuklu öncesi veya daha önceki dönemlerdeki şehir dokusunu verecek yeterli bilgi olmadığı gibi, elimizde bu dönem ya da dönemler hakkında yeterli veri de yoktur.

Romalılar ve Bizanslılar askeri yolların tutulması ve ticari hayatın güvenliğine büyük önem verdikleri için, Aksaray konumu itibarıyla özel ilgi görmüştür. Bugünkü şehri keserek kuzeybatı-güneydoğu istikametinde Kuzey Suriye'ye, güneybatı-kuzeydoğu istikametinde Konya üzerinden Aksaray'a, oradan da Kayseri ve Sivas'a giden yolların kavşak noktasıydı (Hild 1977:40).

Bu dönemdeki şehir dokusu hakkında elimizde çok az veri vardır. Bunlar da, Ulu Irmağın kuzeydoğusunda çok az bir kısmı görülen duvar parçaları ile özellikle 1925 ve daha sonraki yıllarda şehir içinde yapılan hafriyatlar sırasında ortaya çıkarılan kalıntılardır. Bunlar da üzerinde yeterli araştırma ve inceleme yapılmadan ya kapatılmış, ya da üzerlerine yol, okul vb. yapılmıştır. Sadece yerel yayınlarda birkaç kelime ile anlatılmışlardır.

Bilinen ilk veri, 1925 yılında bugünkü Aksaray Lisesi temel hafriyatı sırasında ortaya çıkan ve Roma dönemine ait olduğu söylenen Hamam kalıntısıdır (Muallim Hüsnü 1928:48).

İkinci veri, yine aynı yıl içinde Ulu Cami'ye yeni minare yapımı sırasında temel hafriyatında çıkan yer mozaikleridir (Konyalı 1974:1055). Ayrıca, bunların yanı sıra bugün Ulu Irmağın kuzeydoğusunda görülen ve Roma dönemine ait olduğunu düşündüğümüz duvar parçaları görülmektedir. Bu duvar parçaları, Roma dönemine ait surlardan kalan parçalar olabileceği gibi su tesisatına veya su bentlerine ait duvar parçalarında olabilir. Ancak burada bir tesbit kazısı yapılmadığı için bunların işlevi kesin olarak saptanamamıştır.

Bu kesin olmayan ve yetersiz verilerin ışığı altında, konumu itibarıyla önemli bir merkez olan şehrin, Bizans ve daha önceki dönemlerdeki şehir dokusunu ortaya çıkaramıyoruz. Fakat dönem kaynak ve haritalarında Piskoposluk merkezi olarak gösterilen şehrin, 4.yüzyıldan önce bir sur ile çevrili olduğunu, bugün şehir merkezindeki yapay tepede bir iç kalesi ve bunun içinde bugünkü Ulu Cami'nin yerinde olduğu düşünülen en az bir büyük kiliseye sahip olduğunu ve bugünkü Aksaray Lisesi'nin yerinde de bir hamamın bulunduğu söylenebilir. 14. yüzyıla kadar kilise kayıtlarında ismi geçen şehrin en eski piskoposu olan Erythrios 325'teki İznik Konsili'ne katılmıştır. Bu tarihten sonra da, şehir merkezine ve çevresine yapılan diğer yapılarla Bizans dönemi şehir dokusunun oluşturulduğu düşünülebilir.

Bu yüzyıldan sonra şehir etrafında yerleşim nüvelelerinin oluştuğunu, büyük olasılıkla sur dışında zirai faaliyetler gösteren halkının, tehlike anında kaleye sığındıkları söylenebilir.

Bizans dönemi şehir dokusunu oluşturan ulaşım şebekesinin en azından doğu-batı ve kuzey-güney doğrultu-

sunda yer alan iki ana yolu, Selçuklu ve Beylikler döneminde de kapılarla bağlantılı olduğu için muhafaza edilmiş olmalıdır. Bunun dışında şehir içinde dolaşan su kanalları ile de şehrin su ihtiyacının sağlandığını düşünüyoruz. Böyle düşünmemize sebep ise, şehirde şimdiye kadar çeşme, sebil türü bir yapı ile karşılaşmamış olmamızdır.

Bugünkü Ulu Cami'nin güneyinde yer alan meydanın da Bizans döneminden kalmış olan bir forum olduğu düşünülebilir. Ayrıca, Selçuklu, Beylikler, Osmanlı ve hatta günümüzde de çarşının ve ticaretin yapıldığı bölgelerin, bugünkü Minare mahallesinde ızgara planlı düzenlenmiş yerlerin, Selçuklu ve Beylikler dönemindeki yoğunlukta olmasa bile ticari işleve yönelik kullanıldığını düşünüyoruz. Bizans döneminde de ticaret bölgesinin burada olduğunu düşünmemizin birinci sebebi, konumu itibarıyla önemli ticaret yolları üzerinde, önemli bir kavşak noktası olan şehrin, bu yollar ile bağlantılı olan ana arterlerinin kesişme noktasının bu bölgede olmasıdır. İkinci sebep ise, Anadolu şehirlerinde Hellenistik dönemden itibaren görülen, Roma ve Bizans döneminde de kullanılan ızgara planlı, düzenli yol sisteminin görüldüğü, Aksaray ile çağdaş olan ve aynı bölgede yer alan Konya, Kayseri vb. şehirlerde, bu düzenlemeye sahip bölgelerin eskiden beri ticari ağırlığa sahip bölgeler olmasıdır. Bunun tersini düşünmek, askeri ve ticari yolların kavşağında kurulmuş olan, Aksaray için mümkün olamayacağını düşünüyoruz.

VIII.2. SELÇUKLU VE BEYLİKLER DÖNEMİ ŞEHİR DOKUSU

Bu bölümde, Bizans dönemi şehir dokusu hakkında elde edilen sınırlı bilgilerin ışığı altında, Anadolu Selçuklu Sultan ve Beyleri ile çeşitli Beylik ve Devletlerin şehre katkılarını, yaptırdıkları eserlerle ortaya çıkarmaya çalışacağız.

Şehir içindeki dini, ticari, eğitim ve sosyal içerikli yapılarla surlar ve evler yolların kenarlarına sıralanarak günümüze çok azı gelmiş olan Selçuklu ve Beylikler dönemi şehir dokusunu oluşturmuş olmalıdır.

Şehir tarihinde her yeni yönetime devredilen ana fiziksel elemanın yollar olduğu dikkate alındığında, böylesi önemli bir konuma sahip olan Aksaray'ın şehirler ve hatta ülkeler arası yollar üzerinde bulunuşu fiziki gelişiminde de etkili olmuş olmalıdır.

Şehrin beş kapısından doğudaki Kiçi Kapı dışında dört kapısı (Küçük, Meydan, Ereğli ve Konya Kapısı)'ndan kuzey, güney ve batıya açılan ticaret yolları başlar. Bu nedenle, şehir içi yolların şehirler arası yollara açıldığı önemli kavşak noktalarını oluşturmaktadır.(Lev.13). Doğuda Kiçi Kapı Ervah Mezarlığı ile bağ ve bahçelere açılırken, kuzeyde Meydan Kapısı ile Kayseri, Sivas yönündeki ticaret yoluna, batıda Küçük Kapı Konya ve Ankara yönündeki ticaret yoluna, güneyde Konya Kapısı ile Konya, Ereğli Kapısı ile Ereğli yönündeki ticaret yollarına açılan şehrin, şehirlerarası ticarette oynadığı önemli rol, bugün de pek çoğu bilinen Hanlar'a bakılarak söylenebilir. Özellikle Konya-Aksaray ve Aksaray-Kayseri arasındaki yolun bu dönemde oldukça önemli ve işlek bir yol olduğu, şehirler arasındaki hanların birbirlerine çok yakın, diğer bölgelere ve yollara nazaran daha sıklıkla yapılmış olmasıyla bu görüşümüzü desteklemektedir. Bunlardan bazıları Konya-Aksaray arasında Sultan Han (1229), Zazadin Han (1236), Obruk Han (13.yüzyılın ortaları); Aksaray-Kayseri arasında Alay Han (1220-37), Sarı Han (13.yüzyılın ilk yarısı), Ağzıkarahan (Heca Mesud Hanı; 1238), Öresun Han (13.yüzyılın 2.yarısı)'dır.(Lev.72).

Anadolu'nun Suriye, İran ve diğer ülkelerle ticari ve askeri ilişkilerini sağlayan önemli yollar üzerinde yer alan Aksaray'ın kuzey-güney ve doğu-batı doğrultusunda uzanan ana yolları şehirler arası ulaşım ağı ile

birleştğini düşünüyoruz (Lev.13).

Küçük Kapı ile Kiçi Kapı ve Meydan Kapısı ile Ereğli Kapılarını birleştiren yolların şehir merkezine girdikçe geniş ticaret alanlarına ve çarşılarına açıldığını düşünüyoruz. Bugün olduğu gibi o dönemde de yollar boyunca karşılıklı sıralanmış dükkanların bulunduğunu söylersek, bu yolların ticari önemini ortaya koymuş olacağımızı düşünmekteyiz.

Beylikler döneminde de şehirler ve milletlerarası yolların değişikliğe uğramadığını, bu yollar üzerinde Selçuklu döneminde 12. ve 13.yüzyıllarda inşa ettirilmiş olan hanların ihtiyaca cevap vermesi nedeniyle de yenilerinin yapılmadığını düşünebiliriz. Yine bu dönemde kuzey, güney ve batı yönlerindeki askeri ve ticari yollar ile şehrin doğu-batı, kuzey-güney doğrultusunda uzanan ana yollarının birleştikleri düşünülebilir.

Bizans döneminde kullanıldığını düşündüğümüz, Selçuklu ve Beylikler döneminde de bazı eklemelerin yapıldığı, zaman zaman sönükleşip canlandığı merkezde yer alan çarşı kısmı, bugünkü Minare mahallesinde ızgara planlı yollarıyla, şehrin bu kesiminde eski dokusunun görünüş açısından da olsa korunduğunu söyleyebiliriz (Lev.1).

Bugünkü yol açısından hareketle, Selçuklu ve Beylikler döneminde de şehrin diğer kısımlarına giden yol ağının ızgara planından ayrılarak, merkezden uzaklaştıkça düzensizleştiğini söyleyebiliriz. Yine bugünkü yol açısından hareketle, Selçuklu ve Beylikler döneminde de şehir merkezinde çıkmaz sokak bulunmadığı söylenebilir. Bugün şehrin güneyinde Taşpazar mahallesi 4 no'lu sokak ile kuzeydoğuda Şeyh Hamid mahallesi Güzel Baba ve Güzel Baba 2 sokaklarının kesiştikleri yerde bulunan çıkmaz sokakların, o dönemlerdeki şehir ve surların dışında yer alması nedeniyle Selçuklu ve Beylikler döneminde de bulunup bulunmadıklarını kesin olarak belirleyemiyoruz (Lev.1).

Bunun dışında şehrin kuzeydoğusundan gelerek, şehri kuzey ve batıdan dolaşarak Tuz Gölüne dökülen Ulu Irmak'tan kanallar vasıtasıyla şehir içindeki değişik işlevli yapılara ve evlere suyun ulaşmasını sağlayan su yolları da şehir içinde ve dışında bulunmaktaydı. Böyle düşünmemizin birinci sebebi, 1331 yılında şehre gelen İbn Batuta'nın, şehri bölen üç kanalın evlerin içinden de geçtiğinden bahsetmesidir (Parmaksızoğlu 1989:25). İkinci sebebi ise, bugünkü Şeyh Hamid, Taşpazar ve Meydan mahallelerindeki su kanallarının hala kullanılmasıdır (Lev.10).

Selçuklu döneminde Aksaray'da en azından bir meydanın bulunduğunu biliyoruz. Aksarayî kitabında, Anadolu Genel Valisi İrincin zamanında, Ali Paşa ve kardeşi Ahi Ahmed ile Şenkitioğlu arasındaki çatışmaları "... 4 ay müddetle her gün Şenkitioğlu, çekildiği Aksaray Şifa yurdundan dışarı fırlar, bu iki kardeş ve adamlarıyla "Şehir Meydanı"nda çarpışırdı" şeklinde anlatmaktadır (Aksarayî 1943:337).

Aksarayî'nin verdiği bilgiler ışığında, Selçuklu döneminde bir şehir meydanı bulunduğunu öğreniyoruz. Ancak, bu meydanın tam olarak yerini belirleyemiyoruz. Fakat, bugünkü Ulu Cami'nin güneyinde, P.T.T., Ziraat Bankası ve Tarım Kredi Kooperatifi'nin bulunduğu alan olduğunu düşünüyoruz. Böyle düşünmenin sebebi ise, bu bölgenin 20.yüzyılın ortalarına kadar şehrin açık pazarı olarak kullanılması ve çevresinde hanların ve dükkanların bulunmasıdır (Lev.12 a,b). Bu meydanın planlı olarak yapılmış olmasını da, Bizans döneminde burada bir forum'un bulunmasına bağlayabiliriz. Planlı yapıldığını gösteren başka bir meydanın bulunup bulunmadığını kesin olarak bilemiyorsak da, Meydan Kapısı adı verilen kapının, bu ismi önündeki bir meydandan aldığını düşünüyoruz. Bugün de burada, meydan olması gerektiğini düşündüren boş bir alan vardır (Lev.1; 13). Ayrıca, bugünkü Meydan ve Çerdiğin mahalleleri arasında Hasta-

ne'nin karışısında meydan olabileceği düşünülebilecek bir alan vardır (Lev.1). Burasının planlanarak değil de, etrafının yapılarla çevrilmesiyle oluşturulmuş bir meydan olabileceği düşünülebilir (Lev.1).

Beylikler döneminde de, Selçuklu döneminde kullanılan meydanlar veya boş alanlar tekrar kullanılmış olmalıdır. Bunların dışında planlanmış veya planlanmadan yollardaki şişkinliklerle oluşmuş bir meydan olup olmadığı hakkında yeterli veri ve bilgi yoktur.

Bugün şehirde Ulu Cami ve çevresinde, Hamidiye mahallesinde, Bal sokak'ta, Belediye'nin batısında, Hükümet Konağı'nın önünde ve arkasında, 4 no'lu sokakta (Lev.1; 70 b), Kunduracılar sokağında, Dere mahallesinde, Meydan mahallesinde, Çerdiğin mahallesinde, Nevşehir caddesinde boş alanlar vardır (Lev.1). Ulu Cami çevresinde, Dere mahallesinde, Meydan mahallesinde ve Nevşehir caddesindeki boş alanlar park ve bahçe olarak, diğer boş alanlar ise otopark olarak, değerlendirilmişlerdir.

Fakat şehrin bu açık alanlarına rağmen, bugünkü sıkı dokusu Selçuklu ve Beylikler döneminde nasıldı sorusu cevapsız kalmaktadır.

Selçuklu döneminde, şehrin hangi mahallelerden oluştuğu ve bu mahallelerin isimleri hakkında elimizde yeterli bilgi yoktur. Fakat şehri o dönemde kuzey-güney ve doğu-batı doğrultusunda kesen iki ana arter'in dört bölüme ayırdığını ve en azından o dönemde surların içinde kalan kısmın dört mahalleden oluştuğunu söyleyebiliriz. Ayrıca, surların dışında kuzeyde, güneyde, batıda ve doğuda yaptırılan cami, mescit ve medreseler çevresinde de mahallelerin bulunduğunu düşünüyoruz. Fakat bunların isimlerini ve sayılarını belirleyemiyoruz.

Beylikler döneminde ise, isimlerini bildiğimiz Emirza Bey, Debbaglar, Minare, Mevlana Yakupzade, Emir Fakih, Çeşme, Hatip, Kerim Hasan, Boyacı Ali ve Kiçi Kapı mahalleleri olmak üzere 10 mahallesi vardır. Fakat

bu mahalleleri bugün tam olarak konumlandırmamız mümkün olmamaktadır. Her şeyden önce bunlardan hangilerinin sur içinde, hangilerinin sur dışında bulunduklarını kesin olarak belirleyemiyoruz. Böyle olmasının sebebi ise, mahalleler isimlerini mahalle mescitlerinden almışlardır. Bu yapıların günümüze gelememesi veya isim değiş-tirmesi gibi sebebler , yerlerinin tesbitinde kesin sonuca varmayı güçleştirmektedir. Bunlardan Kiçi Kapı mahallesinin şehrin doğusunda, Debbaglar mahallesinin de batısında bulunduğunu düşünüyoruz.

Selçuklu ve Beylikler döneminde şehrin iktisadi ve ticari faaliyetinde bilhassa dokumacılık önemli bir yere sahipti. 1331 yılında Aksaray'a gelen İbn Batuta, koyun yününden imal edilen ve hiç bir yerde benzeri olmayan halıların Şam, Mısır, Irak, Hind, Çin ve Türk illerine kadar gönderildiğini söylemektedir (Parmaksız-oglu 1989:25). Ayrıca, şehirde ve çevresinde ekonomik faaliyetlerin ağırlığını zirai mahsuller, meyvecilik ve hayvancılık teşkil etmekteydi.

Bu ürünlerin satılması ve ticaretin yapılması için şehirde açık ve kapalı çarşılarla ve pazarlara ihtiyaç vardır. Aksaray'da çarşı ve pazarlar, ticaret yapıları ve ticaretin yoğun olarak yapıldığı bölgeler bugünkü Minare mahallesinde ve Hamidiye mahallesinin bulunduğu kısımlarda kurulmuş olduğunu düşünüyoruz. Minare mahallesinde birbirini kesen sokaklarda karşılıklı sıralanmış dükkanlar ile Selçuklu döneminde II.Kılıç Arslan tarafından yaptırılan Kılıç Arslan Hanı, Beylikler döneminde yaptırılan Hacı Şükrullah Hanı ve çarşılar bulunurken; Hamidiye mahallesinde bugünkü Ulu Cami'nin güneyindeki meydanında şehrin açık pazarının kurulduğunu düşünüyoruz. Bugün de bu bölgeler, şehrin çarşısının ve ticaret merkezinin bulunduğu yerlerdir.(Lev.1; 13; 69 a,b). Ayrıca, önemli ticaret yollarına açılan kale kapılarının önünde belirli zamanlarda pazarlar kurulduğunu düşünüyoruz.

Şehirde Selçuklu döneminden bilinen en erken tarihli yapı Sultan I.Mesud'un bugünkü Ulu Cami'nin yerinde yaptırttığını düşündüğümüz cami'dir. Cami daha sonra II.Kılıç Arslan tarafından onarılarak genişletilmiştir.

Bunlara ek olarak şehrin kuzey ve batısında I.Alâeddin Keykubad döneminde yaptırılmış ve günümüze sadece minareleri gelen iki cami vardır. Bu iki cami arasında muhtemelen aynı zamanlarda yapılmalarından olacak ki pek çok benzerlik vardır. Kuzeydeki Şamlı mahallesinde, Nevşehir caddesi üzerindeki Kızıl (Eğri) Minare; batıdaki ise Küçük Bölcek mahallesinde, aynı ismi taşıyan cadde üzerindeki Yıkık (Güçük) Minare'dir. Her iki yapı da, önemli ticaret yollarının başladığı ve şehir içindeki iki ana arter'in bu yollarla kesiştikleri yerlerde yapılmaları ve şehre, Kızıl (Eğri) Minare'nin Başköprü (Lev.1; 22 a,b; 39 a,b; 40 a), Yıkık (Güçük) Minare'nin ise Debbaglar Köprüsü (Lev.1; 38 a,b) ile bağlanması açısından büyük benzerlik gösterirler.

Yine şehrin güneybatısında Taşpazar mahallesinde, aynı ismi taşıyan cadde üzerinde bulunan Cıncıklı Mescit'de, önemli bir yol üzerinde bulunması veya bu bölgede nüfusun artması sebebiyle ihtiyaca cevap verememiş olmalı ki hemen güneyinde, 13.yüzyılın sonlarında veya 14.yüzyılın başlarında Araçzade Mescidi yaptırılmıştır (Lev.1).

Şehir merkezinde Sultan I.Mesud'un yaptırttığı ve oğlu II.Kılıç Arslan'ın onartıp bazı eklemelerle genişlettiği cami, Beylikler döneminde Karamanoğlu II.Mehmed Bey döneminde 1408-09 yılında yenilenecek bugünkü şeklini almıştır.

Ayrıca Beylikler döneminde bugün mevcut olmayan Feriştah Hatun, Fahr-i Tabib, Debbaglar, Kiçi Kapı, Mevlana Yakupzade, Minare, Elâgöz, Kalemberziye, Emir Fakih, Çeşme, Hatip, Emir Yusuf, Hemper Hatun, Kerim Hasan, Paşacuk, Boyacı Ali ve Ahmed Bey Mescitleri yap-

tırılmıştır. Bunlardan Feriştah Hatun Camii şehrin kuzeydoğusunda Bedr Muhtar mahallesinde, Fahr-i Tabib Mescidi kuzeyde Dere mahallesinde, Debbaglar Mescidi batısında Debbaglar mahallesinde, Kiçi Kapı Mescidi doğusunda Kiçi Kapı mahallesinde inşa ettirilmiştir (Lev.1; 13). Bunların dışındaki diğer mescitler büyük ihtimalle şehri çeviren irili ufaklı mahallelerde inşa ettirilmiş olmalıdırlar.

Cami ve Mescitlerin yanı sıra hiç biri günümüze gelemeyen, Selçuklu döneminde şehrin kuzeydoğusunda, Şeyh Hamid mahallesinde inşa ettirilen Melik Mahmud Hanikâhı ile yerini tesbit edemediğimiz Efdaliye Hanikâhı; Beylikler döneminde ise, şehrin doğusunda Ervah Mezarlığı içinde Şeyh Cemaleddin Zaviyesi, kuzeybatısında Dere mahallesinde Fahriye Mevlevihanesi ile Nakkaşiye mahallesinde Nakkaşiye Zaviyesi, doğusunda Gündoğdu mahallesinde Gazneli Ali Zaviyesi (Lev.1) ile yerlerini tesbit edemediğimiz Hacı Bektaş, Mercaniye, Feramürziye, Bablı, Fikai Zaviyeleri inşa ettirilmiştir. Ayrıca, Konyalı'nın Hacılar Hanı olarak tanıttığı yapının da bir han değil, bir tarikat yapısı olduğunu düşünüyoruz. Çünkü, yapı şehrin dışında, bir mezarlığın içinde ve önünden veya yakınından her hangi bir yol da geçmemektedir. Bu da bize yapının han olamayacağını göstermektedir. Şehrin dışında ve bir mezarlık içinde olması, ayrıca da kalan izlerden bir türbe 'den daha büyük gözükmesi, bize yapının bir tarikat yapısı olduğunu düşündürmektedir. Ancak, bu yapının bugün mevcut olmayan Efdaliye Hanikâhı mı yoksa yerlerini belirleyemediğimiz Beylikler dönemine ait Zaviyelerden birisini olduğu hakkında kesin bir şey söyleyemiyoruz. Burada yapılacak bir tesbit kazısının pek çok noktayı aydınlatacağını düşünmekteyiz.

Aksaray'da yerlerini tesbit edebildiğimiz, Taşpazar mahallesinde Bedriye, Gündoğdu mahallesinde Hüsamîye, Meydan mahallesinde Seyfiye, Gündoğdu mahallesin-

de Beramuniye(Taciye) Medreseleri (Lev.1) ile yerlerini tesbit edemediğimiz Ebubekriye ve Melikiye gibi Selçuklu Medreseleri Beylikler döneminde de kullanılmış olmalıdır ki, Beylikler döneminde Ulu Cami'nin kuzeyinde İbrahim Bey Medresesi ile Zinciriye mahallesinde Zinciriye Medresesi (Lev.1; 13) olmak üzere yerlerini belirlediğimiz iki medresenin yanı sıra yerlerini tesbit edemediğimiz Sıraciye Medresesi ile Eslim Paşa Dar'ül-hüffazı inşa ettirilmiştir. Bu yapılardan sadece Beramuniye (Taciye) Medresesi'nin portal parçası ile Zinciriye Medresesi günümüze gelebilmiştir. Diğerleri bugün mevcut değildir. Bugün mevcut olmayan, Selçuklu döneminde şehrin kuzeydoğusunda, bugünkü Şifahane mahallesinde inşa ettirilen Darüşşifa (Lev.1), Beylikler döneminde de kullanılmış olmalıdır ki bir yenisi yapılmamıştır.

Şehirde su ile ilgili olarak çeşme, sebil türü yapılardan hiç biri ile karşılaşmıyoruz. Bunun da şehir içindeki su kanalları vasıtasıyla suyun evlere kadar taşınmasından kaynaklandığını düşünüyoruz. Ayrıca, su ile ilgili olarak şehirde Başköprü ve Debbaglar Köprüsü; Saray ve II.Kılıç Arslan Hamamına ek olarak Beylikler döneminde Tarhacı Hamamı'nın inşa ettirildiği söylenebilir. Bunlardan sadece II.Kılıç Arslan Hamamı bugün mevcuttur (Lev.1).

Aksaray'da bir darphanenin bulunduğunu ve hem Selçuklu, hem de Beylikler dönemine ait Aksaray'da basılmış sikkelerin bulunmasından yola çıkarak yapının iki dönemde de kullanıldığı söylenebilir. Bugüne kadar şehrin kuzeydoğusunda Şeyh Hamid mahallesi, Güzel Baba sokakta bulunan işlevi tartışmalı yapının darphane olarak tanıtılmasına karşın, biz darphanenin şehrin ve surların dışında değilde şehrin içinde ve saray yakınlarında olması gerektiğini düşünüyoruz.

Şehirde Selçuklu döneminde inşa ettirilen türbelerden sadece biri bugün mevcuttur. Bugün mevcut olmayan

Çaput Baba Türbesi şehrin kuzeydoğusunda Şifahane mahallesinde, Ervah Tepe Türbesi Ervah Mezarlığı içinde, bugün mevcut olan Kılıç Arslan Türbesi ise, doğuda Kılıç Arslan (Kırkkızlar) Tepesi üzerindedir. Bunlara ek olarak Beylikler döneminde bugün mevcut olan ve doğuda Gündoğdu mahallesinde bulunan Hırkalı Sultan Türbesi ile bugün mevcut olmayan ve yerini tesbit edemediğimiz Nefise Hatun Türbeleri inşa ettirilmiştir. Türbeler, biri hariç, hepsi şehrin doğusundadır.

Aksaray'da Selçuklu dönemine ait iki mezarlık bulunmaktadır. Birincisi şehrin doğusunda bulunan ve ilk dönemlerden beri kullanıldığını düşündüğümüz Ervah Mezarlığı ve ikincisi şehrin güneyinde bugünkü Toprak mahsülleri Ofisi, Silolar ve İtfaiye'nin bulunduğu alanda kurulmuş olan ve bugün mevcut olmayan Sine Çayırı Mezarlığıdır (Lev.1; 7 b). Sine Çayırı Mezarlığının yanına 1309 yılında bir Musalla inşa ettirilmiştir.

Beylikler döneminde de şehrin kuzeyinde Kabakbaş Veli Mezarlığı, kuzeydoğusunda Bayram Tepe ve Bedr Muhtar Mezarlıkları kurulmuştur (Lev.1). Mezarlık sayısının artması ve çevreye yayılması, şehrin kalabalıklaştığını ve geliştiğini göstermesinin yanı sıra savaşlar ve salgın hastalıkların artması ve eski mezarlıkların ihtiyaca cevap verememiş olmasında gösterebilir.

Selçuklu ve Beylikler döneminde şehrin asıl dokusunu oluşturan sivil yapılar hakkında hiç bir bilgimiz yoktur. Yalnızca, bugünkü Hükümet Konağı'nın bulunduğu bölgede bir saray bulunduğu söylenmektedir. Bunun yanı sıra şehrin doğusunda Kılıç Arslan (Kırkkızlar) Tepesinde bir köşk ile bugüne kadar darphane, zaviye vb. işlevler yüklenen, şehrin kuzeydoğusunda Şeyh Hamid mahallesindeki daha önce sözü edilen yapının da bir köşk olabileceğini düşünüyoruz. Beylikler döneminde de büyük olasılıkla bu yapılar kullanılmış olmalı ki, bu

dönemde bu türden yapılar yapılmamıştır (Lev.1; 13).

19. ve 20.yüzyıllardan kalma sivil yapılar bugün şehirde çoğunluğu tescillenmemiş olarak daha ziyade şehrin güneybatısında Taşpazar mahallesinde, batısında Küçük Bölcek ve Nakkaş mahallelerinde, kuzeyinde Dere ve Meydan mahallelerinde, kuzeydoğusunda Sofu, Gündoğdu, Şeyh Hamid, Şifahane ve Çerdiğin mahallelerinde yoğunlaşmaktadır (Lev.1; 11 a,b).

Selçuklu ve Beylikler döneminde de durumun hemen hemen aynı olduğunu, surların içinde değil de daha çok surların dışında sivil yapıların yoğunlukta bulunduğunu, sur içindeki sivil yapılarında zamanla şehirde yapılan yeni yapıların inşası sırasında yıkıldıkları söylenebilir.

BÖLÜM IX

SONUÇ

Antik dönemde "Garsaura" ismiyle tanınan şehrin, M.Ö. 3000 yıllarında önemli Hitit merkezlerinden "Karşaura" ile aynı yer olduğu kabul edilmektedir. M.Ö. 1.yüzyılda son Kapadokya Kralı Archelaos tarafından yeniden kurularak krallığın başkenti yapılan şehir "Archelais" ismi ile anılmaya başlamıştır.

M.S. 19 yılına ait yazılı kaynak olan "Coğrafya" isimli kitabında Strabon; şehrin büyük, fakat özelliği olmayan bir kasaba olduğunu söyler (Strabon 1988:61). Bu dönemde şehir eski parlaklığını kaybetmiş olabilir. Ancak Konya'dan Kayseri'ye giden yolda önemli bir durak noktası olması açısından hiç kuşkusuz önemini korumuş olmalıdır. Ayrıca Strabon, Archelaos'un krallığının sonlarına doğru burasını "Archelais" olarak adlandırdığını bilmemektedir. Buraya sülale adının verilmesi şehrin önemini ortaya koymaktadır. Bu da bize, Strabon'un şehir hakkındaki bilgilerinin zamanına göre eski veya yetersiz olduğunu düşündürmektedir.

M.S. 17 yılında Kapadokya, Roma'ya bağlı bir Eyalet durumuna geldikten sonra, İmparator Claudius döneminde (41-54) Aksaray'a Roma kolonistleri yerleştirilerek "Colonia Archelais" ismi verilmiştir. Koloninin tam olarak bugünkü Aksaray'ın neresinde kurulduğu kesin olarak belirlenememiştir. 1925 yılında şehrin merkezinde yapılan çeşitli hafriyatlarda ortaya çıkan kalıntılardan hareketle, koloninin bugünkü Aksaray'ın merkezinde, Ulu Irmağın doğusunda kurulmuş olduğunu söyleyebiliriz. Ancak, bugün şehir merkezinde bulunan yapay tepenin ve çevresinin şimdiye kadar arkeolojik kazılarla tarihi tesbit edilmediği için, şehrin en eski sakinleri hakkında bilgimiz yoktur.

Roma döneminde önemli askeri ve ticari yollar üye-

rinde, düz bir alanda kurulmuş olan şehrin sur ile çevrili olduğunu, bugün Ulu Iрмаğın kuzeydoğusunda görülen duvar parçalarının ise bu surlara veya su bentleri ile su tesisatına ait olduğu düşünülebilir.

Bizans döneminde de konumu itibariyle önemli bir merkez olan şehir, kuzeybatı-güneydoğu istikametinde Kuzey Suriye'ye, güneybatı-kuzeydoğu istikametinde ise Konya'dan Kayseri'ye giden yolların kavşak noktasında yer alıyordu. Dönem kaynak ve haritalarında Piskoposluk merkezi olarak gösterilen şehrin en eski piskoposu olan Erythrios 325'teki İznik Konsili'ne katılmıştır. Kilise kayıtlarında 14.yüzyıla kadar ismi geçen şehrin, 4.yüzyıldan önce bugünkü Ulu Cami'nin yerinde olduğu düşünülen en az bir büyük kilise'ye sahip olduğunu, bunun güneyinde bir forum bulunduğu ve şehir merkezinin batısında, bugünkü Minare mahallesinde ızgara planlı düzenlenmiş yolların bulunduğu bölgede ticaret merkezinin bulunduğu söylenebilir. Ticaret bölgesinin burada olduğunu düşünmemizin birinci sebebi, konumu itibariyle bu dönemde de önemli ticaret yolları üzerinde, önemli bir kavşak noktası olan şehrin, bu yollar ile bağlantılı olan ana arterlerinin kesişme noktasının bu bölge olması olmasıdır. İkinci sebebi ise, Anadolu şehirlerinde Hellenistik dönemden itibaren görülen, Roma ve Bizans dönemlerinde de kullanılan ızgara planlı, düzenli yol sisteminin görüldüğü, Aksaray ile çağdaş olan ve aynı bölgede yer alan Konya, Kayseri vb. şehirlerde, bu düzenlemeye sahip olan bölgelerin eskiden beri ticari ağırlığa sahip bölgeler olmasıdır. Ayrıca, Aksaray'da bu düzenlemenin görüldüğü bölgenin Selçuklu, Beylikler, Osmanlı döneminde ve hatta günümüzde bile çarşının ve ticaretin yapıldığı yerler olmasından da hareketle Bizans döneminde, Selçuklu ve Beylikler dönemindeki yoğunlukta olmasa da ticaretin bu bölgelerde yapıldığı söylenebilir. 4.Yüzyıldan itibaren şehir merkezine ve çevresine yapılan diğer yapılarla Bizans dönemi şehir dokusunun

oluşturulduğu düşünülebilir. Bu dönemde şehrin gelişmesinin ve genişlemesinin, surlar içinde ve dışında ortaya çıkan kalıntılardan hareketle doğu yönünde olduğu söylenebilir.

7.Yüzyılı izleyen üçyüz yıl boyunca aralıklarla süren Bizans-Arap savaşlarında konumu itibariyle tampon bölge olan şehir ve çevresi, 11.yüzyılın sonlarında Selçukluların idaresine geçmiştir. Selçuklulardan sonra sırasıyla İlhanlı, Eretna, Karamanoğulları, Kadı Burhaneddin, Karamanoğulları, Osmanlılar, Karamanoğulları ve Osmanlıların eline geçen şehir, bu çekişmeler sırasında sık sık tahrip olduğu için, onarılarak yeniden kurulmuştur.

I.Mesud'un ölümü ile tahta geçen oğlu II.Kılıç Arslan, tahrip olan veya terkedilen şehri, eski şehir kalıntıları üzerinde yeniden kurarak surlarla çevirtmiş, kalede bir saray, saray hamamı ile askerler için kalacak yerler inşa ettirerek, Azerbaycan ve bu çevreden seyyidler, gaziler, âlimler ve tüccarlar getirterek şehre yerleştirir.

II.Kılıç Arslan'ın yaptırtmış olduğu, ya da tahkim ettirdiği kale ve surlar, Beylikler dönemindeki savaşlar sırasında tahrip olmuş ve 1406-07 yılında Karamanoğlu II.Mehmed Bey döneminde yeniden inşa ettirilmiştir.

Selçuklu döneminde şehirde, bugün mevcut olan iki minare, iki mescit, bir medrese, iki köşk, bir hamam, iki köprü, bir türbe, bir mezarlık ile mevcut olmayan bir cami, dört medrese, bir darüşşifa, iki hanikâh, bir saray, bir han, bir hamam, iki türbe ve bir mezarlık; Beylikler döneminde ise bugün mevcut olan bir cami, bir medrese, bir türbe, iki mezarlık ile mevcut olmayan bir cami, onbeş mescit, iki medrese, bir dar'ül-hüffaz, sekiz zaviye, bir mevlevihane, bir han, bir türbe ile bir mezarlık yaptırıldığı bilinmektedir.

Şehirde bilinen ilk islami yapı, merkezde bugünkü

Ulu Cami'nin yerinde olduğu düşünölen, 12.yüzyılın ilk yarısında Sultan I.Mesud tarafından yaptırılan ve II. Kılıç Arslan tarafından onartılarak genişletilen cami'dir.

Selçuklu döneminde de önemli şehirler ve milletler-arası ticaret yolları üzerinde yer alan Aksaray'da, 13.yüzyılın ilk yarısında surların dışında, şehrin kuzeyinde Şamlı mahallesinde Kızıl Minare, batısında Küçük Bölcek mahallesinde Yıkık Minare Camileri ile güneyinde Taşpazar mahallesinde Cıncıklı Mescit, 13.yüzyılın sonları ile 14.yüzyılın başlarında Araçzade Mescidi inşa ettirilmiştir. Bu dönemde batı, kuzey ve güneyde önemli ticaret yollarının başladığı noktalarda inşa ettirilen bu mescit ve camilerin yanı sıra başkalarının da inşa ettirildiğini düşünüyoruz. Böyle düşünmemize sebep de, bu dönemde önemli bir merkez olan şehirde, sadece üç cami ve iki mescidin yetersiz olacağı ve bunlardan sadece bir tanesinin merkezde, diğerlerinin şehrin dışında olmalarıdır. Bu nedenle şehir merkezinde ve doğusunda başka cami ve mescitlerin de bulunabileceğini düşünmekteyiz.

Beylikler döneminde de, I.Mesud'un yaptırttığı ve II.Kılıç Arslan'ın onartarak genişlettiği cami 1408-09 yılında Karamanoğlu II.Mehmed Bey döneminde yenilenerek bugünkü şeklini almıştır.

Bu dönemde ayrıca, şehirde kapılara yakın ve kenar bölgelerde; doğuda Kiçi Kapı, batıda Debbaglar, kuzeydoğuda Feriştah Hatun ile yerlerini tesbit edemediğimiz Minare, Hoca Hüseyin, Mevlana Yakupzade, Elâgöz, Kalemberziye, Emir Fakih, Çeşme, Hatip, Emir Yusuf, Hemper Hatun, Kerim Hasan, Paşacuk, Boyacı Ali Mescidi gibi bugün mevcut olmayan cami, mescit vb. yapılar etrafında gelişen isimlerini bildiğimiz Emirza Bey, Debbaglar, Minare, Mevlana Yakupzade, Emir Fakih, Çeşme, Hatip, Kerim Hasan, Boyacı Ali ve Kiçi Kapı mahallesi gibi küçük mahallelerin oluşmaya başladığı söylenebilir.

Selçuklu döneminde inşa ettirilen altı medreseden sadece Beramuniye (Taciye) Medresesi'nin portalinin doğu kanadı günümüze gelebilmiştir. Portalin doğu kanadı orijinalde Sebil mahallesinde iken bugün kuzeyde Dere mahallesinde Milli Eğitim Müdürlüğü bahçesinde; Bugün mevcut olmayan medreselerden Bedriye Medresesi'nin güneyde Taşpazar mahallesinde, Hüsamîye Medresesi'nin doğuda Gündoğdu mahallesinde, Seyfiye Medresesi'nin kuzeyde Meydan mahallesinde oldukları söylenirken, Ebubekriye ve Melikiye Medreselerinin yerleri tesbit edilememiştir. Ayrıca, bugün mevcut olmayan Darüşşifa'nın şehrin kuzeydoğusunda, Şifahane mahallesinde olduğu söylenmektedir. Bu dönemde inşa ettirilen ve yerlerini tesbit edebildiğimiz medreselerin hemen hepsinin merkez ve ana yerleşim dışında yapılmış olmaları ilginçtir. Medreselerin merkezden uzakta ve şehrin dışında yapılmalarından yola çıkarak, bunların sadece medreseden oluşmadıklarını, medresenin yanı sıra bazı sosyal kurumların da yer aldığı birer külliye oldukları düşünülebilir. Ayrıca, başkente çok yakın bir konumda olan Aksaray'da, altı medresenin ve bir Darüşşifa'nın yaptırılmasının, bu dönemde şehrin önemli bir kültür merkezi olduğunu gösterdiğini de söyleyebiliriz.

Beylikler döneminde inşa ettirilen üç medreseden sadece şehrin batısında Zinciriye mahallesinde yer alan Zinciriye Medresesi günümüze gelebilmiştir. Bugün mevcut olmayan İbrahim Bey Medresesi'nin merkezde Ulu Cami'nin kuzeyinde olduğu söylenirken, Sıraciye Medresesi'nin yeri tesbit edilememiştir. Ayrıca, bu dönemde inşa ettirilen Eslim Paşa Dar'ül-hüffazı'nın da yeri tesbit edilememiştir. Selçuklu döneminin aksine, Beylikler döneminde inşa edilen ve yerleri belirlenen medreselerin merkezde ve merkeze yakın konumda inşa edilmelerinin sebebini, bugünkü bilgilerimizle açıklamak oldukça güçtür. Ayrıca, Selçuklu döneminin aksine

bu dönemde daha az sayı da medrese yapılmasını, Selçuklu döneminde inşa ettirilen medreselerin bu dönemde de kullanılmalarına bağlayabiliriz. En azından Darüşşifa'nın bu dönemde de kullanıldığını bazı tarih kaynaklarından öğreniyoruz (Esterâbadi 1990:144).

Selçuklu döneminde inşa ettirilen ve bugün mevcut olmayan, şehrin kuzeydoğusunda Şeyh Hamid mahallesindeki Melik Mahmud ve yerini tesbit edemediğimiz Efdaliye Hanikâhı ile şehrin hanikâh, tekke ve zaviye türü yapılarla tanıştığını, Beylikler döneminde de bu tür yapıların inşasına devam edildiğini öğreniyoruz. Bu dönemde yapılan isimlerini bildiğimiz ancak, bugün mevcut olmayan Nakkaşiye Zaviyesi kuzeybatıda, Şeyh Cemaleddin ve Gazneli Ali Zaviyeleri doğuda, Fahriye Mevlevihanesi kuzeyde yer alırken; Fıkâî, Feramürziye, Mercaniye, Hacı Bektaş ve Bâblı Zaviyelerinin yerleri tesbit edilememiştir. Gerek Selçuklu, gerekse Beylikler döneminde yaptırılan ve yerlerini belirleyebildiğimiz tarikat yapıları genelde şehrin dışında inşa edilmişken, bunların çevresinde zamanla yapılaşmanın yoğunlaşması ve şehrin gelişmesiyle bu yapılar şehir içinde kalarak isimlerini verdikleri mahalleler oluşturmuş olmalıdırlar. Bu mahalle isimlerinin hepsi günümüze kadar gelememekle birlikte, son zamanlara kadar kullanılmıştır. Bunlara örnek olarak Nakkaşiye ve Gazneli Ali mahallelerini verebiliriz. Bu verilerden hareketle de tarikat yapılarının Aksaray'da cami, mescit ve medreselerle birlikte şehir gelişiminde önemli rol oynadıklarını söyleyebiliriz.

Selçuklu döneminde havası, suyu ve konumu itibarıyla Selçuklu Sultanlarının yaz aylarında mesire yeri olan Aksaray'da pek çok saray ve köşk'ün bulunduğu söylenmekle birlikte, günümüze sadece şehrin doğusunda Kılıç Arslan Tepesindeki ile kuzeydoğusunda Şeyh Hamid mahallesindeki Köşkler gelebilmiştir. Ayrıca, II.Kılıç Arslan'ın yaptırttığı ve 13.yüzyılın sonlarına kadar

kullanıldığını bazı kaynaklardan öğrendiğimiz, bugünkü Hükümet Konağı'nın bulunduğu yerde olduğu söylenen ve şehre adını veren saray günümüze gelememiştir.

Konumu itibariyle her dönemde önemini koruyan, Selçuklu ve Beylikler döneminde de, önemli şehirler ve milletlerarası ticaret yolları üzerinde önemli bir durak noktası olan şehrin (Lev.72), gerek Selçuklu, gerekse Beylikler döneminde tahıl, meyvacılık ve dokuma sanayinde çok gelişmiş olduğunu ve bu ürünlerin pek çok şehre ve ülkeye gönderildiğini biliyoruz. Üretilen bu malların ve dokumaların satılması için şehirde açık ve kapalı ticaret yapıları ile çarşı ve pazarlara ihtiyaç vardır. Bu nedenle Selçuklu döneminde, bugünkü Minare mahallesinde ızgara planlı, Bizans döneminden beri kullanıldığını düşündüğümüz ticaret merkezine Kılıç Arslan Hanı, Beylikler döneminde de Hacı Şükrullah Hanı inşa ettirilmiştir. Açık pazar olarak ise merkezde, bugünkü Ulu Cami'nin güneyinde, 20.yüzyılın ortalarına kadar şehrin açık pazarı olarak kullanılan ve Bizans döneminden kalmış bir forum olduğunu düşündüğümüz meydanın kullanıldığını; ayrıca, önemli ticaret yolları ile şehrin ana arterlerini birleştiren kuzeyde Meydan kapısı, batıda Küçük Kapı, güneyde Konya Kapısı gibi kale kapılarının dışında da belirli zamanlarda kurulan açık pazarlarında bulunduğunu söyleyebiliriz. Yine, önemli ticaret yolları ile şehrin ana arterlerini birleştiren Meydan, Küçük ve Konya Kapılarının şehir merkezine gildikçe yoğunlaşan ticaret alanlarına, yollarda karşılıklı sıralandığını düşündüğümüz dükkanlara ve belirli esnaf çarşılarına açıldıkları öngörülebilir. Zaten, her dönemde olduğu gibi bu dönemlerde de konumu itibariyle önemli ticaret yolları üzerinde yer alan Aksaray için farklı şeyler söylenemeyeceğini düşünüyoruz.

Selçuklu döneminde inşa ettirilen batıda Debbaglar Köprüsü, kuzeyde ise Başköprü, şehrin hem ırmağın karşı kıyısındaki mahalleleri ile bağlantısını, hem de önemli

ticaret yolları ile şehrin ana arterlerini birleştiren Küçük ve Meydan Kapılarının önünde, bağlantıyı sağlamaları nedeniyle şehir ulaşımında olduğu kadar ticaretinde de önemli rol oynadıkları için Beylikler, Osmanlı ve hatta günümüze kadar çeşitli onarım ve genişletmeler yapılarak kullanılmışlardır.

Selçuklu döneminde inşa ettirilen iki hamamdan bugün mevcut olan II.Kılıç Arslan Hamamı, şehrin kuzeydoğusunda Sofu mahallesinde yer alırken, bugün mevcut olmayan Saray Hamamı'nın bugünkü Hükümet Konağı'nın karşısında Hamidiye mahallesinde olduğu söylenmektedir. Beylikler döneminde şehirde kaç hamamın bulunduğu veya yaptırıldığı kesin olarak belirlenememekle birlikte, bir kaynakta Tarhacı Hamamı'nın ismi geçmektedir.

Selçuklu döneminde inşa ettirilen türbelerden sadece Kılıç Arslan Türbesi günümüze gelebilmiştir. Bugün şehrin doğusunda, adını verdiği tepe üzerindedir. Bugün mevcut olmayan iki türbeden Çaput Baba Türbesi'nin şehrin kuzeyinde, Ervah Tepe Türbesi'nin de doğuda, Ervah Mezarlığı içinde bir tepe üzerinde bulunduğu söylenmektedir. Beylikler dönemi türbelerinden Hırkalı Sultan Türbesi şehrin doğusundadır. Bugün mevcut olmayan Nefise Hatun Türbesi'nin ise yeri tesbit edilememiştir. Gerek Selçuklu, gerekse Beylikler döneminde inşa edilen türbeler, Çaput Baba Türbesi dışında, şehrin doğusundadırlar. Ayrıca, şehrin en eski ve en büyük mezarlığının da doğuda yer alması ve türbelerinde bu mezarlık içinde veya çevresinde yer almaları, şehrin doğusunda bir mezarlık alanının oluşturulmuş olduğunu düşündürmektedir.

Selçuklu döneminde şehrin doğusunda Ervah ve güneyinde Sine Çayırı Mezarlıkları kurulmuştur. Sine Çayırı Mezarlığı 20.yüzyılın başlarında, Silolar ve Toprak Mahsülleri Ofisi inşaatı sırasında, mezarlığı çeviren Beylik Koru ile birlikte ortadan kaldırılarak, mezar taşları önce Belediye'nin deposuna daha sonra Aksaray Müzesine

taşınmıştır. Beylikler döneminde ise, bugün mevcut olmayan mezarlığın yanına bir Musalla yaptırılmıştır. Ayrıca, şehrin kuzeyine bugün mevcut olmayan Kabakbaş Veli, kuzeydoğusuna ise bugün de kullanılan Bayram Tepe ve Bedr Muhtar Mezarlıkları kurulmuştur. Mezarlıkların şehri, doğudan, güneyden, kuzeyden ve kuzeydoğudan çevirmesi sonucunda, şehir bu yönlerden sınırlanmış ve mezarlıkların sınır çizgilerini oluşturmuş gibidir.

Sürekli olarak Ulu Irmağın doğusunda, eski yerleşimin kalıntıları üzerinde kurulan şehir, gerek Selçuklu, gerekse Beylikler döneminde önceleri surlarla sınırlı bir alanda yerleşimin oluşturulduğu kapalı şehir görünümündeydi. İlk sur dışı yerleşimleri 13.yüzyılın ilk yarısında şehrin kuzeyinde Kızıl Minare, batısında Yıkık Minare Camileri çevresinde oluşturularak şehir kuzeydoğu-güneybatı istikametinde bir gelişim göstermiş olmalıdır. Daha sonra şehrin güneyinde Cıncıklı Mescit ile Araçzade Mescidi çevresinde yapılaşma ve yerleşimin yoğunlaşması ile şehir 13.yüzyılın 2.yarisından itibaren güneye doğru bir gelişim göstermiş olmalıdır. Şehrin bu dönemde kuzey, güney ve batı yönlerinde gelişip genişlemesinin ana sebebi, bu yönlere açılan Meydan, Küçük ve Konya Kapılarının önemli ticaret yolları ile şehrin ana arterlerini Debbağlar ve Başköprü vasıtasıyla birleştirmesi olmalıdır. Ayrıca, arazinin de bu yönlerde düz ve geniş olması, bu gelişmeye katkıda bulunmuş olmalıdır. Ancak bu yönlerde gelişmenin ana sebebinin, ticaret yollarının bu eksenlerden geçiyor olması ve bunlar üzerinde yaptırılan yapıların çevresinde oluşturulan yerleşmeler olduğuna şüphe yoktur. Şehrin doğu yönünde fazla gelişip genişleyememesi ise, eteklerinde Ervah Mezarlığı ile üstünde Kılıç Arslan Türbesi ile Köşk'ün bulunduğu Kılıç Arslan (Kırkkızlar) Tepesi ile çevrili olmasından kaynaklanmış olmalıdır.

Selçuklu döneminde surların içinde ve dışında kesin olarak kaç semte sahip olduğunu bilmediğimiz Aksaray'da

Beylikler döneminde isimlerini bildiğimiz, ancak tam olarak şehrin nerelerinde bulunduğunu saptayamadığımız Emirza Bey, Debbaglar, Minare, Mevlana Yakupzade, Emir Fakih, Çeşme, Hatip, Kerim Hasan, Boyacı Ali ve Kiçi Kapı mahallesi gibi surların içinde veya dışında, kenar bölgelerde irili ufaklı mahallelerin oluşmaya başladığı söylenebilir. Bu mahallelerden sadece Kiçi Kapı mahallesinin, kapının doğuda yer almasından hareketle doğuda; Debbaglar mahallesinin ise, Debbaglar Köprüsü ve bugün mevcut olmayan mescidin batıda bulunmasından hareketle batıda kurulmuş olduğu ileri sürülebilir.

Önceleri sınırlı bir alanda geliştiğini düşündüğümüz şehrin, fiziksel olarak birbirlerini kesen yolların ayırdığı ve temelde fiziksel bölünme üzerine sosyal, dini ve ticari kurumların yer aldığı merkez ve çevresindeki mahalleler yerine küçük gruplar halinde şehrin etrafına yayılan ve yeni halkın oluşturduğu, yollarla sınırlı olmayan mahalleler bulundukları bölgelerde birer sosyal ünite olarak belirlemeye başlamış olmalıdır.

Böylece küçük mahallelerde yaşayarak kendilerini merkezi bölgeden soyutlayan halkın da bağ, bahçe ve tarlaları ile uğraşmaları, merkeze ise mallarını satarak ihtiyacı olan eşyaları almak için gitmeleri sebebiyle, merkezle olan ilişkilerinin daha çok çarşı-pazar ihtiyacına yönelik olduğu söylenebilir.

Tarih boyunca pek çok kez el değiştiren şehir, adına hutbe okutmak ve sikke bastırmak şartıyla tabii olduğu hükümdar tarafından atanan Emir, Melik, Vali ve Naib'ler tarafından yönetilmiştir.

Bunlardan yola çıkarak, daha önce de belirttiğimiz gibi, önceleri surlar içinde yerleşimin olduğu kapalı şehir görünümündeki Aksaray'ın daha sonraları sur dışında Sultan, Emir, Melik, Vali vb. kişiler tarafından inşa ettirilen cami, mescit, medrese, hanikâh, zaviye vb. yapılar ve yapı toplulukları çevresinde kurulan yeni yer-

lesme ve mahallelerle bu özelliğini kaybederek, yerleşimin surların dışında da geliştiği açık şehir görünümü kazanmış olmalıdır.

KAYNAKÇA

AHMED DEDE

- 1977 Sahaif-ül-Ahbar fi Vekayi-ül a'sar.
(Çev. İsmail Erünsal),
II, İstanbul: Tercüman 1001 Temel Eser.

AHMED b. MAHMUD

- 1977 Selçuk-nâme.
(Çev. Erdoğan Merçil),
II, İstanbul: Tercüman 1001 Temel Eser.

AHMED-İL-MÜSTEVFİ

- 1332 Nüzhet-ül-Kulûb fi Şerb-il-Erazi v-el-Memâ-
lik-i v-el-Unsirîyyat.
İstanbul: Nuri Osmaniye Kütüphanesi No.2992,
varak 1185 b.

AINSWORTH, William Francis

- 1842 Travels and Researches in Asia Minor,
Mesopotamia and Armenia. II,
London: W.Parker.

AKDAĞ, Mustafa

- 1979 Türkiye'nin İktisadi ve İctimai Tarihi.
I, Ankara: Tekin Yayınevi.

AKIN, Günekut

- 1991 "Tütekli Örtü Geleneği:Anadolu Cami ve
Tarikat Yapılarında Tüteklikli Örtü."
Vakıflar Dergisi. 22: 323-254.

AKSARAYÎ, Kerimeddin Mahmud

- 1943 Selçuki Devletleri Tarihi.
(Çev.M.Nuri Gençosman-F.Nafiz Uzluk),
Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

ALİ CEVAD

- 1895 "Aksaray."
Memalik-i Osmaniye'nin Tarih ve Coğrafya
Lugatı.
 I, İstanbul: Mahmud Bey Matbaası. 21.

ALTUN, Ara

- 1988 Ortaçağ Türk Mimarisinin Anahatları İçin
Bir Özet.
 İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları

ANONİM

- 1869-70 Konya Vilayeti Salhamesi.
 İstanbul: Matbaa-i Amire.
- 1882-83 Konya Vilayeti Salnamesi.
 İstanbul: Matbaa-i Amire.
- 1913 Konya Vilayeti Salnamesi.
 İstanbul: Matbaa-i Amire.
- 1928 "Kılıç Arslan Türbesi."
Aksaray Vilayet Gazetesi. 101:4-5.
- 1946 "Aksaray."
İnönü Ansiklopedisi. I,
 Ankara: Milli Eğitim Basımevi. 273-74.
- 1950 "Konya."
L'Illustration de l'Orient. 23-25:7-55.
- 1952 Selçuknâme.
 (Çev.M.Nuri Gençosman-F.N.Uzluk),
 Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- 1973 Niğde İl Yıllığı 1973.
 Ankara: Ayyıldız Matbaası.

- 1982-83 "Aksaray."
Yurt Ansiklopedisi. VIII-IX,
 İstanbul: Adam Yayıncılık ve Matbaacılık A.Ş.
 6173, 6233.
- ARIK, Oluş
 1967 "Erken Devir Anadolu-Türk Mimarisinde Türbe
 Biçimleri."
Anadolu (Anatolia). 11:57-100.
- ASLANAPA, Oktay
 1984 Türk Sanatı.
 II, İstanbul: Güven Matbaası.
- ASLANAPA, O., DIEZ E. ve M. KOMAN
 1950 Karaman Devri Sanatı.
 İstanbul:Doğan Kardeş Yayınevi A.Ş.Basımevi,
- AŞIK ÇELEBİ
 1597-98 Menazir-ül-Avalim.
 İstanbul: Nuri Osmaniye Kütüphanesi No. 3426,
 varak 259 b.
- BAKIRER, Ömür
 1971 "Anadolu'da 13.Yüzyıl Tuğla Minarelerinin
 Konum, Şekil, Malzeme ve Tezyinat Özellikleri."
Vakıflar Dergisi. 9:337-67.
- 1972 "Anadolu Selçuklularında Tuğla İşçiliği."
Malazgirt Armağanı.
 Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- 1981 Selçuklu Öncesi ve Selçuklu Dönemi Anadolu
Mimarisinde Tuğla Kullanımı. I-II,
 Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi
 Mimarlık Fakültesi Basım Atölyesi.

- 1984 "Aksaray Cıncıklı Mescid Ön Yüz Düzeni İçin
Bir Deneme."
Suut Kemal Yetkin'e Armağan.
Ankara: Meteksan Limited Şirketi Basımevi.
89-100.

BAYKARA, Tuncer

- 1988 Anadolu'nun Tarihi Coğrafyasına Giriş.
Anadolu'nun İdari Taksimi. I,
Ankara: Sevinç Matbaası.

BAYRAK, Orhan

- 1982 Türkiye Tarihi Yerler Kılavuzu.
İstanbul: Remzi Kitabevi.

BITTEL, Kurt

- 1942 Kleinasiatistische Studien.
İstanbul: Universum-Druckerei Herausgegeben
von der Abteilung İstanbul des Archaeolo-
gischen Instituts des Deutschen Reiches.

BOUILLET, Nicol

- 1855 Dictionnaire Universel d'Histoire et de
Geographie. I,
Paris: Libraire de la Hachette.

BROCQUIERE, Bertrandon de la

- 1892 Le Voyage d'Outremer, Recuil des Voyages et
des Documents pour Servir à l'Histoire de la
Géographie depuis le XIIIe jusqu'à la fin
du XVe Siecle. XII,
Paris: C.H.A. Schefer.

CAHEN, Claude

- 1968 Pre-Ottoman Turkey, A General Survey of the Material and Spiritual Culture and History, C: 1071-1330.
New York: Taplinger Publisching Co.

- 1984 Osmanlılardan Önce Anadolu'da Türkler.
(Çev. Yıldız Moran),
İstanbul: E Yayınları.

CANTAY (GÜRESSEVER), Gönül

- 1982 "Anadolu Türk Mimarisinde Darüşşifalar (Hastaneler)'ın Gelişmesi."
(Yayınlanmamış Doçentlik tezi),
İstanbul: İstanbul Üniversitesi.

CANTAY, Tanju

- 1982 "XII.-XIII.Yüzyıllarda Anadolu'da Cephe Mimarisinin Gelişmesi."
(Yayınlanmamış Doktora tezi),
İstanbul: İstanbul Üniversitesi.

CEZAR, Mustafa

- 1977 Anadolu Öncesi Türklerde Şehir ve Mimarlık.
İstanbul:Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

CHAPUT, Ernst

- 1936 Voyages d'Études Géologiques et Géomorpho-
géniques en Turquie.
Paris: E. de Boccard.

- 1976 Türkiye'de jeolojik ve jeomorfojenik Tetkik
Seyahatleri.
İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat
Fakültesi Basımevi.

CHESNEY, C

- 1850 The Expedition for the Survey of the Rivers
Euphrates and Tigris. I,
London: Longmans.

CRAMER, J.A.

- 1971 Geographical and Historical Description of
Asia Minor.
Amsterdam: Adolf M.Hakkert.

ÇAY, Abdulhalûk

- 1987 II.Kılıç Arslan.
Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

ÇETİNTÜRK, Nihal

- 1986 "Aksaray (Niğde) ve Çevresindeki Türk
Eserleri." (Yayınlanmamış Doktora tezi),
Ankara: Ankara Üniversitesi.

ÇITAKOĞLU, Nilgün

- 1974 "Niğde Aksaray'ı Türk Mimari Eserleri."
(Yayınlanmamış Yüksek Lisans tezi),
Ankara: Hacettepe Üniversitesi.

DAVID, G.Hogart

- 1896 A Wondering Scholar in the Levant.
London: John W. Parker.

DAVIS, R.E.

- 1879 Life in Asia Turkey, A Journal of Travels
in Cilicia, Isauria and Pers of Lycaonia
and Cappadocia.
London: John Murray.

DİNÇOL, Ali

- 1984 "Hititler."
Anadolu Uygarlıkları Ansiklopedisi. I,
 İstanbul: Görsel Yayınları. 18-120.

EB-ÜL-ABBAS AHMED DİMEŞKİ

- 1610 Ahbâr-üd-düvel ve Âsâr-ül-ûvel.
 İstanbul: Nuri Osmaniye Kütüphanesi No. 3155
 varak 249 b.

EFLAKÎ, Ahmed

- 1973 Ariflerin Menkıbeleri.
 (Çev. Tahsin Yazıcı),
 I-II, İstanbul: Hürriyet Yayınları.

ERDMANN, Kurt

- 1961 Das Anatolische Karavansaray des 13.
Jahrhunderts. I-II,
 Berlin: Gebr. Mann Verlag.
- 1963 "Neue Arbeiten zur türkischen Keramik."
Ars Orientalis. 5: 191-219.

ERGENÇ, Özer

- 1988 "Şehir Tarihi Araştırmaları Hakkında
 Düşünceler."
Belleten. 203: 667-683.

ERGİN, Osman Nuri

- 1936 Türkiye'de Şehirciliğin Tarihi İnkişafı.
 İstanbul: İstanbul Üniversitesi Hukuk
 Fakültesi İktisat ve İktisaiyat Enstitüsü
 Neşriyatı.

ERZİ, Adnan

- 1950 "Türkiye Kütüphanelerinden Vesikalar I."
Belleten. 16:85-105.

ESTERÂBADI, Aziz b.Erdesir

- 1990 Bezm u Rezm.
(Çev.Mürsel Öztürk),
Ankara: Başbakanlık Basımevi.

EVLIYA ÇELEBİ

- 1896 Evliya Çelebi Seyahatnamesi.
III, İstanbul: İkdam Matbaası. 191-195.

EYİCE, Semavi

- 1971 "Anadolu'da Orta Asya Geleneklerinin Temsil-
cisi Olan Bir Eser: Boyalıköy Hanikahı."
Türkiyat Mecmuası. 16: 39-56.

FAROQHI, Süreyya

- 1984 Towns and Townsmen of Ottoman Anatolia-Trade,
Crafts and Food Production in an Urban
Setting 1520-1650.
Cambridge: Cambridge Universty Press.

GABRIEL, Albert

- 1962 Niğde Türk Anıtları.
(Çev.Ahmed Akif Tütenk),
Ankara: Bengi Matbaası.

GARSTANG, J. ve O.R. GURNEY

- 1959 The Geography of the Hittite Empire.
London: William Clowes.

GIOVANNINI, Luciano (ed.)

- 1971 Art de Capadoce.
Genève: Nagel.

GÖDE, Kemal

- 1990 Sultan Alâeddin Eratna.
Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

GREGORY ABÛ'L-FARAC

- 1987 Abû'l-Farac Tarihi.
(Çev.Ömer Rıza Doğral),
II, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

GÜNALTAY, Şemseddin

- 1987 Yakın Şark. I-IV,
Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

GÜRKAN, İsmail Kâzım

- 1972 "Selçuklu Hastaneleri."
Malazgirt Armağanı.
Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi. 33-47.

HALİL EDHEM (ELDEM)

- 1923 Einige islamische Denkmaeler Kleinasien, in
Memoriam Strzygowski.
Dresden: Katowice. 243-246.

HAMILTON, William J.

- 1842 Researches in Asia Minor.
London: John W.Paker.

HAMZAKADI, Mehmet

- 1965 "Aksaray'ın Tarihi ve Turistik Durumları."
Devrim. 3:2-7; 4:5-6.

- 1966 "Aksaray'daki Türk Eserleri."
Hasandağı Gazetesi. 35-38:2.

HEYD, William

- 1975 Yakın Doğu Ticaret Tarihi.
(Çev.E.Ziya Karal),
I, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

HILD, Friedrich

1977 Das byzantinische Strassensystem in Kappadokien.

Wien: Druck Ernst Becvar.

HILD, F. ve M.RESTLE

1981 "Koloneia."

Tabula Imperii Byzantini. II,

Wien: Druck Ernst Becvar. 207-208.

HIRSCHFELD

1895 "Archelais."

Paulgs Realencyclopædie der Classischen Altertums Wissenschaft. II,

Stuttgart: Alfred Druckenmüller Verlag. 445.

HOCA SADEDDİN EFENDİ

1974 Tâcü't-Tevârih.

(Çev.İsmet Parmaksızoğlu),

I,İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

HUART, Clement

1913 "Aksarai."

Encyclopedie de l'Islam. I,

Paris: Alphonse Picard. 229.

1940 "Aksaray."

İslâm Ansiklopedisi. I,

(Çev.Besim Darkot),

İstanbul: Maarif Matbaası. 274.

IBN BATUTA

1914 Ibn Batuta Seyahatnamesi.

(Çev.Mehmed Şerif),

İstanbul: Matbaa-i Amire.

İBN BİBİ

- 1941 Anadolu Selçuki Devleti Tarihi.
(Çev.M.Nuri Genç Osman-F.Nafiz Uzluk),
Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

JACOPI, Giulio

- 1937 Esplorazioni e Studi in Paflagonia e Cappadocia.
Roma: R.Istituto D'Archeologia e Storia Dell' Arte.

JONES, A.

- 1971 The Cities of the Eastern Roman Provinces.
(1937) Oxford: Clarendon Press.

KARACA, Murat Sukuti

- 1946 "Aksaray'daki Türk Eserleri."
Konya. 91-92: 28-29.

KATİP ÇELEBİ

- 1732 Cihannüma.
İstanbul: Matbaa-i Amire.

KIEPERT, H.

- 1844 Karte von Klein Asien.
Berlin: Simon Schropp Verlag.
- 1853 Karte des türkischen Reiches in Asien Minor.
Berlin: H. Delius
- 1876 Atlas Antiques.
Berlin: Verlag von Deitrich Reimer.

KONYALI, İbrahim Hakkı

- 1973 "Aksaray Ulu Camii."
Vakıflar Dergisi. 10:273-88.

- 1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray Tarihi. I-III,
İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası.

KORNEMANN

- 1900 "Coloniae."
Paulys Realencyclopædie der Classischen Altertums Wissenschaft. IV,
Stuttgart: Alfred Druckenmüller Verlag. 551.

KUBAN, Doğan

- 1965 Anadolu-Türk Mimarisinin Kaynak ve Sorunları,
İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi
Mimarlık Fakültesi Basım Atölyesi.
- 1968 "Anadolu-Türk Şehri: Tarihi Gelişmesi, Sosyal ve Fiziki Özellikleri Üzerine Bazı Gözlemler."
Vakıflar Dergisi. 7:53-73.
- 1982 Türk ve İslam Sanatı Üzerine Denemeler.
İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.

KURAN, Abdullah

- 1969a Anadolu Medreseleri.
I, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- 1969b "Karamanlı Medreseleri."
Vakıflar Dergisi. 8:209-223.

LEAKE, William Martin

- 1842 Journal of a Tour in Asia Minor. With Comparative Remarks on the Ancient and Modern Geography of that Country.
London: John Murray.

MEINECKE, Michael

- 1976 Fayancedekorationen seldschukisher Sakralbauten in Kleinasien. I-II,
Tübingen: Verlag Ernst Wasmuth.

MOLTKE, Helmuth von

- 1960 Türkiye'deki Durum ve Olaylar Üzerine
Mektuplar.
(Çev.Hayrullah Örs),
Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

MUALLİM HÜSNÜ

- 1928 Hasan Dağı'nda İlmi Cevelan.
Aksaray: Aksaray Vilayet Matbaası.

NAUMANN, E

- 1896 "Seldschukische Baudenkmaeler in Kleinasien."
Süddeutsche Bauzeitung. 6:1-8.

ORAL, M.Zeki

- 1962a "Anadolu'da Sanat Değeri olan Ahsap Minberler,
Kitabeleri ve Tarihçeleri."
Vakıflar Dergisi. 5:23-29.
- 1962b "Aksaray'ın Tarihi Önemi ve Vakıfları."
Vakıflar Dergisi. 5:223-240.

ORTAYLI, İlber

- 1974 "Eski Türk Şehirlerinde Yapı İşlerinin
Fonksiyonel Düzenlenişi ve Yapı Örgütü."
Mimarlık. 7:11-16.

ÖNEY, Gönül

- 1978 Anadolu Selçuklu Mimarisinde Süsleme ve
El Sanatları.
Ankara: Ajans-Türk Matbaacılık Sanayi.
- 1981 "İran ve Anadolu Selçuklu Türbelerinin
Mukayesesi."
Yıllık Araştırmaları Dergisi. 3: 41-66.
- 1989 Beylikler Devri Sanatı XIV.-XV.Yüzyıl
(1300-1450).
Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

ÖNGE, Ergül

- 1978 "Un Édifice Seldjoukide inconnu à Aksaray-Niğde."
Fifth International Congress of Turkish Art.
 Budapest: Caído. 691.

ÖNGE, Yılmaz

- 1978 "Anadolu'nun Türk-İslâm Devri Yapılarında
 Enteresan Bazı Taş Kemer ve Tonozlar."
Edebiyat Fakültesi Araştırma Dergisi Prof.
Albert Louis GABRIEL Özel Sayısı. 9:321-26.

ÖTÜKEN, Semiha Yıldız

- 1990 İhlara Vadisi.
 Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

ÖZSAIT, Mehmet

- 1985 "Anadolu'da Roma Egemenliği."
Anadolu Uygarlıkları Ansiklopedisi. II,
 İstanbul: Görsel Yayınlar. 380-416.

PARMAKSIZOĞLU, İsmet

- 1989 İbn Batuta Seyahatnamesi'nden Seçmeler.
 İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

RAMSAY, William

- 1960 Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası.
 (Çev.Mihri Pektaş),
 İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

RUGE

- 1910 "Garsauritis."
Paulys Realencyclopaedie der Classischen
Altertums Wissenschaft. VII,
 Stuttgart: Alfred Druckenmüller Verlag. 768.

SARRE, Friedrich

- 1896 Reise in Kleinasien.
 Berlin: Druck von Elsner.

SAVVIDES, Alexis

- 1981 Byzantium in the Near East: Its Relations With the Seljuk Sultanate of Rum in Asia Minor the Armenians of Cilicia and the Mongols A.D. c.1192-1237.

Thessaloniki: Annual Review of the Center for Byzantine Studies of the School of Philosophy University of Thessaloniki.

SEVİM, A. ve Y. YÜCEL

- 1989 Türkiye Tarihi.Fetih, Selçuklu ve Beylikler Dönemi.

Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

SEVİN, Veli

- 1984a "Frygler."
Anadolu Uygarlıkları Ansiklopedisi. II,
İstanbul: Görsel Yayınları. 248-74.

- 1984b "Lydialılar."
Anadolu Uygarlıkları Ansiklopedisi. II,
İstanbul: Görsel Yayınları. 276-308.

- 1984c "Anadolu'da Pers Egemenliği."
Anadolu Uygarlıkları Ansiklopedisi. II,
İstanbul: Görsel Yayınları. 310-32.

SÖNMEZ, Zeki

- 1989 Baslangıcından 16. Yüzyıla Kadar Anadolu Türk-İslâm Mimarisinde Sanatçılar.

Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

SÖZEN, Metin

- 1970-72 Anadolu Medreseleri. I-II,
İstanbul:İstanbul Teknik Üniversitesi Matbaası.

SÜMER, Faruk

- 1984 Eski Türklerde Şehircilik.
İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı
Yayınları.

ŞAHİN, İlhan

- 1989 "Aksaray."
İslâm Ansiklopedisi. II,
Ankara: Diyanet Vakfı Yayınları. 291-92.

ŞEMSEDDİN SAMİ

- 1888 "Aksaray."
Kamus'ul-A'lam. I,
İstanbul: Mihran Matbaası. 263-64.

ŞİKARİ

- 1946 Karamanoğulları Tarihi.
(Çev.Mahmud Mesud Koman),
Konya: Yeni Kitap Basımevi.

TAESCHNER, Franz

- 1960a "Aksaray."
The Encyclopedia of Islam. I,
Leiden: E.J.Brill. 312.
- 1960b "Aksaray."
Encyclopedie de l'Islam. I,
Paris: Masionneuve Max Besson. 322.

TANYELİ, Uğur

- 1987 Anadolu-Türk Kentinde Fiziksel Yapının Evrim
Süreci. 11-15.yy.
İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi Matbaası.

TEKİNDAG, Şehâbeddin

- 1950 "Karamanlılar."
İslâm Ansiklopedisi. V,
İstanbul: Milli Eğitim Basımevi. 396-430.

TEXIER, Charles

- 1862 L'Asie Mineure.
Paris: Piccard.

TEZCAN, Burhan

- 1958 "Aksaray Çevresinden Derlenen Eserler."
Belleten: 22:517-26.

TOMASCHEK, William

- 1975 Zur historische Topographie von Kleinasien
Mittelalter.
Osnabruck: Georg Olms Verlag.

TUNA, Korkut

- 1987 Şehirlerin Ortaya Çıkış ve Yaygınlaşması
Üzerine Sosyolojik Bir Deneme.
İstanbul: Edebiyat Fakültesi Basımevi.

TUNCER, Orhan Cezmi

- 1986 Anadolu Kümbetleri. Selçuklu Dönemi.
I, Ankara: Güven Matbaası.

TURAN, Osman

- 1945 "II.İzzeddin Kılıç Arslan.)
İslâm Ansiklopedisi. VI,
İstanbul: Milli Eğitim Basımevi. 694-702.

- 1946 "Selçuk Kervansarayları."
Belleten. 39:479-96.

- 1984 Selçuklular Zamanında Türkiye Tarihi.
İstanbul: Nakkaş Matbaası.

- 1988 Türkiye Selçukluları Hakkında Resmi Vesikalar.
Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

TURAN, Şerafettin

- 1990 Türkiye-İtalya İlişkileri. Selçuklulardan
Bizansın Sona Erişine.
I, İstanbul: Metis Yayınları.

UZLUK, Feridun Nafiz

- 1931 "Aksaray Barüşşifası."
Aksaray Vilayet Gazetesi. 253:2-4.
- 1958 Fatih Devrinde Karaman Eyâleti
Vakıfları Fihristi.
Ankara: Doğuş Lumited Şirketi Matbaası.

UZLUK, Şehabettin

- 1937 "Anadolu Selçukî Hastaneleri."
Babalık Gazetesi. 353:3.

UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı

- 1988 Anadolu Beylikler ve Akkoyunlu,
Karakoyuhlu Devletleri.
Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

ÜÇÖK, Bahriye

- 1983 İslam Tarihi. Emeviler-Abbasiler.
Ankara: Milli Eğitim Basımevi.

ÜNAL, Rahmi Hüseyin

- 1982 Osmanlı Öncesi Anadolu-Türk Mimarisinde
Taç Kapılar.
İzmir: Ege Üniversitesi Matbaası.

ÜNVER, Süheyl

- 1939 "Büyük Selçuklular Zamanında Vakıf
Hastanelerinin Bir Kısımına Dair."
Vakıflar Dergisi. 1:17-23.
- 1940a Selçuklu Tababeti.
Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- 1940b "Konya Aksaray Darüşşifa Medresesine
Ait Bir Vesika."
Türk Tıp Arkivi. 18:72-74.

1972 "Anadolu Selçuklularında Sağlık Hizmetleri."
Malazgirt Armağanı.

Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi. 9-32.

1973 "Selçukluların Bir Şifa Yurdu."
Kültür ve Sanat. 1:32-35.

VASILIEV, A

1943 Bizans İmparatorluğu Tarihi.
(Çev.Arif Müfid Mansel),
I, Ankara: Maarif Matbaası.

VRYONIS, Jr

1971 The Decline of Medieval Hellenism in Asia
Minor and the Process of Islamization from
the Eleventh Through the Fifteenth Century.
London: Universty of California Press.

WACHTSMUTH, Friedrich

1929 Der Raum. Raumschöpfungen in der
Kunst Vorderasiens.
Marburg: Verlag des Kunstgeschchtlichen
Seminars der Universitet Marburg an der Lahn.

WILSON, C

1895 Hamd Book for Travellers in Asia Minor,
Transcavcasia, Persia.
London: John W.Parker.

WITTEK, Paul

1969 "Bizanslılardan Türklere Geçen Yer Adları."
(Çev.Mihin Eren),
Selçuklu Arastırmaları Dergisi. 1:193-240.

YALÇINKAYA, Ekrem

1943 Coğrafya'da, Tarihte ve Bugünkü Konya.
Konya: Yeni Kitap Basımevi.

YAVUZ, Aysıl Tükel

- 1983 Anadolu Selçuklu Mimarisinde Tonoz ve Kemer.
Ankara: Kelaynak Yayınevi.

YETKİN, Serare

- 1962 "Anadolu Selçuklu Sifahaneleri."
Türk Kültürü. 1:23-31.

- 1965-66 "Türk Çini Sanatından Bazı Önemli Örnekler
ve Teknikleri."
Sanat Tarihi Yıllığı. 1:60-100.

- 1968 "Anadolu Selçuklularının Mimari Süslemelerinde
Büyük Selçuklulardan Gelen Bazı Etkiler."
Sanat Tarihi Yıllığı. 2:36-48.

- 1986 Anadolu'da Türk Çini Sanatının Gelişmesi.
İstanbul:İstanbul Üniversitesi Matbaası.

ZGUSTA, Ladisleav

- 1984 Kleinasiatische Ortsnamen.
Heidelberg:Carl Winter-Universitaetsverlag.

E K L E R

EK 1
KİTABELER

1

Yeri: Aksaray Ulu Camii minberi'nin aynalığı

Yazı Türü: Sülüs

Metin:

ا- في ايام السلطان
٢- المعزالدنيا والدين ركن الاسلام والمسامين ملك بلاد الروم والامن
ابوالفتح مسعود بن قلع
٣- ارسلان ناصر امير المؤمنين

(Konyalı 1974:1250)

Transkripsiyonu:

- 1 - Fi eyyam es-Sultan
- 2 - el-muîzz-ed-dünya ve'd-din rükn-el-islâm ve'l-müslî
min melik-i bilad er-Rum ve'l-Ermen Ebu'l-feth
Mes'ud bin Kılıc
- 3 - Arslan nâsır-ı emir el-mü'minin

Türkçesi:

Müminlerin emirinin yardımcısı, Kılıç Arslan'ın oğlu, fetihler babası, Rum ve Ermeni beldelerinin meliki, İslâmın ve müslümanların dayanağı, din ve dünyanın azizi Sultan Mesud'un hükümdarlığı yıllarında (Konyalı 1974: 1251).

Tarih: 510-551 H. / 1116-1156 M.

Dönemi: Anadolu Selçuklu

Yaptıran: -

Sanatçı: Hoca Nüstekin el-Cemali

Yayın:

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray

Tarihi. 1,

İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 1250-51.

2

Yeri: Aksaray Ulu Camii minber kapısının söveleri ile aynalık kısmının alt tarafı

Yazı Türü: Sülüs

Metin:

۱- هذه عمارة الامير الاسفہ سالار الاعد السيد الكبير العادل جلال الدين
قطب الاسلام نصير الامام فخر الانام عزالدوله بهاءالملک

۲- عمده الخلافه شرف الملوك والسلطين ناصر جيوش المسلمين قاع
الکفره والمشرکين عماد الثغور پهلوان لروم والارمن الب اينانچ قتلغ بلکا

۳- ابوسعید غازی قلج آرسلان مؤيد امير المؤمنين اعز الله انصاره

(Konyalı 1974:1251)

Transkripsiyonu:

- 1 - Haz'el-imaret el-emir el-îspehsalar el-ecell es-seyyid el-kebir el-adil Cemal-ed-din kutb-el-İslâm nasır el-imam fahr el-enam izz-ed-devlet-i beka el-millet
- 2 - ümmet el-hilafet-i şeref el-mülûk ve's-selâtin nasr-ı cuyûş el-müslimin kame el-keferet ve'l-müşrikin imâd el-sugûr pehlivan er-Rum ve'l-Ermen, Alb, İnanç, Kutluğ, Bilge
- 3 - Ebu Said Gazi Kılıc Arslan müeyyed emir el-mü'minin izz'ullah ensarehu (Konyalı 1974:1252).

Türkçesi:

Bu imaret yüce başkomutan, emir, büyük, adaletli, efendi, dinin cemali, İslâm'ın kutbu, imanın yardımcısı, kulların öğünülecek adamı, devletin izzeti, milletin değerlisi, hilafetin desteği, sultanların ve meliklerin şerefi, müslüman askerlerinin yardımcısı, kafirlerin ve müşrik-

lerin köklerini kazıyan, sınırların direği, Rum ve Ermeni diyarlarının pehlivanı, Alp, İnanc, Kutluğ, Bilge, Ebu Said Gazi, müminlerin emirinin teyidcisi Kılıç Arslan'ındır. Allah yardımlarını aziz etsin (Konyalı 1974:1252).

Tarih : 551-586 H. / 1156-92 M.

Dönemi : Anadolu Selçuklu

Yaptıran: II.Kılıç Arslan

Sanatçı : Hoca Nüştekin el-Cemalî

Yayın :

KONYALI, İbrahim Haklı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray

Tarihi. 1,

İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 1251-52.

3

Yeri: Aksaray Ulu Camii minberi'nin sağ yanında, geçit adı verilen kapının etrafı

Yazı Türü: Sülüs

Metin:

۱- معمار المسجد و المنبر صلاح الدولة

۲- زين الحاج خواجه نوشتكين

۳- الجمالی دام (موفقه) المز و البقا و الدولة

(Konyalı 1974:1254)

Transkripsiyonu:

1 - Mi'mar-ül-mescid ve'l-minber salâh-üd-devleti

2 - Zeyn-ül-hac Hvace Nüştekin

3 - el-Cemalî dâme (muvaqqakahu) el-izz ve'l-beka ve'd-devleti

Türkçesi:

Bu mescidin ve minberin mimarı devletin salahı, hacının süsü Hoca Nüştekin Cemalî'dir. Onun devlet, izzet ve

ahiret yolundaki muvaffakiyeti devamlı olsun (Konyalı 1974:1255).

Tarihi : -

Dönemi : Anadolu Selçuklu

Yaptıran: -

Sanatçı : Hoca Nüştekin el-Cemalî

Yayın :

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray

Tarihi. 1,

İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 1254-55.

4

Yeri: Aksaray Müzesi (Musalla)

Yazı Türü: Sülüs

Metin:

۱-بانی هذا المصلى محمد

۲-الحداد ارام الله

(Konyalı 1974:1506)

۳-توفيقه في سنة تسع و سبعماية

Transkripsiyonu:

1 - Bani-i haz'el-Musalla Mehmed

2 - el-haddad edemallahu

3 - tevfikeyu fi senet tis'a ve seb'amiye

Türkçesi:

Bu musallayı 709 yılında Demirci Mehmed yaptırmıştır.

Allah tevfikini daim etsin (Konyalı 1974:1506).

Tarihi : 709 H. / 1309-10 M.

Dönemi : İlhanlı

Yaptıran: Demirci Mehmed

Sanatçı : -

Yayın: :

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray

Tarihi. 2,

İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 1505-06.

5

Yeri: Zinciriye Medresesi Portali

Yazı Türü: Sülüs

Metin:

(Konyalı 1974:1341)

ومن يتوكل على الله

Transkripsiyonu:

Ve min yatevekkül aliullah

Türkçesi:

Kim Allah'a tevekkül ederse

Tarihi: 738 H. / 1337-38 M.

Dönemi: Karamanoğulları (Halil Bey 1333-1340) Dönemi

Yaptıran: -

Sanatçı : -

Yayın :

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray

Tarihi. 1,

İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 1341-43.

6

Yeri: Aksaray Müzesi (Surlar)

Yazı Türü: Sülüs

Metin:

١- امر بعمارة هذا السور امير الامرا صاحب الخيرات والسنوات
علائق الدنيا

٢- والدين عليك جلبى اعلى الله شأنه فى ايام الد ولد السلطان

٣- السلاطين سلطان محمد بن سلطان علائق الدنيا ولد الله ملكه

٤- فى تاريخ سنة تسع وثمانماية معماره خواجه ابراهيم بن اسلام

(Konyalı 1974:1052)

Transkripsiyonu:

- 1 - Emere bi-imâreti hâz-es-sur emir-ül-ümera sahib-ül-hayrat ve'l-hasenât alâ-ed-dünya
- 2 - ved-din Ali Bey Çelebi Allahü sanehû fi eyyâm-id-devlet-es-Sultan
- 3 - es-selâtin Sultan Mehmed bin Sultan Alâ-ed-din halledallahu mülkehû
- 4 - fi tarih senet tis'a ve semanemiye mi'marühû Hvace İbrahim bin İslâm

Türkçesi:

Bu sur'un yapılmasını 809 yılında Beylerbeyi, hayrat ve hasenat sahibi, din ve dünyanın yücesi Ali Bey Çelebi, Allah şanını yüceltsin; Sultan Alâeddin oğlu Sultanların Sultanı Sultan Mehmed'in günlerinde, emretti. Allah mülkünü muhalled kılsın. Mimarı İslâm oğlu Hoca İbrahimdir (Konyalı 1974:1052).

Tarihi : 809 H. / 1406-07 M.

Dönemi : Karamanoğulları (II.Mehmed Bey 1402-23) Dönemi

Yaptıran: Beylerbeyi Ali Bey Çelebi

Sanatçı : Hoca İbrahim

Yayın:

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray

Tarihi. 1,

İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 1052- 1231.

7

Yeri: Aksaray Müzesi (Ulu Camii)

Yazı Türü: Sülüs

Metin:

۱- امرا بعمرته و تجديده السلطان
۲- الاعظم سلطان محمد بن المرحوم المغفور
۳- علاءالدین بك فی سنة احدى عشر و ثمان مائة . معماره فيروز
(Konyalı 1974:1225)

Transkripsiyonu:

- 1 - Emere bi-imaretihi tecdidihî es-Sultan
- 2 - el-azam Mehmed bin el-merhum el-mağfur
- 3 - Alâ-ed-din Bey fi senet ihda aşere ve semanemiye.
Mi'marehû Firuz

Türkçesi:

Bu yapının yenilenmesini merhum ve mağfur Alâeddin Bey'in oğlu yüce Sultan Mehmed 811 yılında emretti. Mimarı Firuz.

Tarih : 811 H. / 1408-09 M.

Dönemi : Karamanoğulları (II.Mehmed Bey 1402-23) Dönemi

Yaptıran: II.Mehmed Bey

Sanatçı : Firuz

Yayın :

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray

Tarihi. 1,

İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 1224-26.

8

Yeri: (Karamanoğlu İbrahim Bey Medresesi)

Yazı Türü: Sülüs

Metin:

١- في أيام الدولة السلطان

٢- ابراهيم بن محمد بن قرامان خلد ملكه

(Konyalı 1974:1186, 1228)

Transkripsiyonu:

1 - Fi eyyam ed-devlet es-Sultan

2 - İbrahim bin Mehmed bin Karaman halled mülkehu

Türkçesi:

Karamanoğlu Mehmed'in oğlu yüce Sultan İbrahim'in günlerinde yapıldı. Allah mülkünü daim etsin

Tarih : 1424-64

Dönemi : Karamanoğulları (II.İbrahim Bey 1424-64) Dönemi

Yaptıran: -

Sanatçı : -

Yayın :

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-AksarayTarihi. 1,

İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 1186, 1228.

9

Yeri: Debbağlar (Köprübaşı) Camii doğu duvarı

Yazı Türü: Sülüs

Metin:

١- بنا وعمر هذا المسجد الشريف و المعبد اللطيف

٢- الحاج محمد بن محمود الحامدي في غرة

٣- رجب الفرد لسنة اثنين و ثمانين والف

(Konyalı 1974:1156)

Transkripsiyonu:

- 1 - Bena ve emere haz'el-mescid-iş-şerif ve'l-mabed el-lâtif
- 2 - el-hac Mehmed bin Mahmud el-Hamidî fi gurreti
- 3 - Receb-el-ferd li-senet esneyn ve semanin ve elf

Türkçesi:

Bu şerefli mabedi ve güzel mescidi, 1082 yılı Recep ayında Mahmud Hamidî oğlu Hacı Mehmed yaptırmıştır.

Tarih : Recep 1082 H. / Ekim 1671 M.

Dönemi : Osmanlı (IV.Mehmed 1648-87) Dönemi

Yaptıran: Hacı Mehmed

Sanatçı : -

Yayın :

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray Tarihi. 1,
İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 1156.

10

Yeri: (Ulu Camii)

Yazı Türü: Sülüs

Metin:

۱- قلدى باني بمقامه بويله بر اثر بنا

۲- سيد الحاجي محمد ابن عبد الله آغا

۳- تمام اولنجه مناره ديدم فرید تاريخی

۴- قدیمی بزم عدن ایجره سنه ۱۱۱۸

(Konyalı 1974:1234)

Transkripsiyonu:

- 1 - Kıldı bani bu makama böyle bir eser bina
- 2 - Seyyid el-Hacı Mehmed ibn-i Abdullah Ağa
- 3 - tamam olunca minare didim Ferid tarihin

4 - kad bini bezm-i adn icre sene 1118

Türkçesi:

Abdullah Ağa'nın oğlu Seyyid Hacı Mehmed 1118 yılında bir minare yaptırdı. Bitiş tarihini de Ferit yazdı.

Tarih : 1118 H. / 1706-07 M.

Dönemi : Osmanlı (III.Ahmed 1703-30) Dönemi

Yaptıran: Seyyid Hacı Mehmed

Sanatçı : -

Yayın :

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray
Tarihi. 1,
İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 1234.

11

Yeri: (Debbağlar Camii)

Yazı Türü: Sülüs

Metin:

۱- بوجامع شریفک تعمیرینه دال

۲- قره شیخ زاده حسین کمال سنه ۱۲۹۲ (Konyalı 1974:1155)

Transkripsiyonu:

1 - Bu Cami-i şerifin tamirine dal

2 - Kara Şeyhzade Hüseyin Kemal sene 1292

Türkçesi:

Bu Cami-i Şerif 1292 yılında Şeyhzade Hüseyin Kemal tarafından tamir ettirilmiştir.

Tarih : 1292 H. / 1875 M.

Dönemi : Osmanlı (Abdülaziz 1861-76) Dönemi

Yaptıran: Seyhzade Hüseyin Kemal

Sanatçı : -

Yayın:

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray
Tarihi. 1,
 İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 1155.

12

Yeri: (Aksaray Ulu Camii)

Yazı Türü: Sülüs

Metin:

۱- اہالیدن عنایتلہ و مفتیدن دلالتلہ

(Konyalı 1974:1235) ۲- بحمد اللہ سد مر مم بیک او جیوز سادہ جرتلہ

Transkripsiyonu:

1 - Ahaliden inayetle ve müftîden delâletle

2 - bihamdullah şed müremmem bin üç yüz sâl-i hicretle

Türkçesi:

Cami müftünün delâleti ve halkın yardımlarıyla 1300 yılında tamir edilmiştir.

Tarihi : 1300 H. / 1882-83 M.

Dönemi : Osmanlı (II.Abdülhamid 1876-1909) Dönemi

Yaptıran: -

Sanatçı : -

Yayın :

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray
Tarihi. 1,
 İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 1235.

13

Yeri: (Ferîşteh Hatun Camii kapısının üstü)

Yazı Türü: Talik

Metin:

۱- بنای اولی فرشته خاتون سنان

۲- جامع شریفی دنیلور الان

۳- ثانی تعمیرینه دالشیخ محمد رشدی

(Konyalı 1974:1160)

۴- غریق فیض متعال اکا تاریخ رشدی

Transkripsiyonu:

1 - Bina-i evveli Ferîşteh Hatun Sinan

2 - cami-i şerifi denilür el'an

3 - sani-i tamirine dâl Şeyh Mehmed Rüşdi

4 - garik feyz müteâl ana tarih düşdi

Türkçesi:

Önceleri Ferîşteh Hatun olarak bilinen camiye, halen Sinan Cami-i Şerifi denilmektedir. 1310 yılındaki tamiri Şeyh Mehmed Rüşdi yazmıştır.

Tarihi : 1310 H. / 1892-93 M.

Dönemi : Osmanlı (II.Abdülhamid 1876-1909) Dönemi

Yaptıran: -

Sanatçı : -

Yayın :

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-AksarayTarihi. 1,

İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 1160-65.

14

Yeri: Debbağlar Köprüsü

Yazı Türü: Talik

Metin:

۱- سرقرین پادشاهی حضرت میر علی
 ۲- لطف ایدوب جان بولدی بوجسر قدیم
 ۳- چیقدی بر تاریخ جوهر خامه دن
 ۴- حق بویه هذا صراط مستقیم سنه ۱۳۱۱

(Konyalı 1974:1612)

Transkripsiyonu:

- 1 - Serkarîn-i Padişahî Hazret-i Mir Ali
- 2 - lutf edüb can buldu bu cîsr-i kadîm
- 3 - çıkdı bir tarih-i cevher hâmeden
- 4 - hak bu ki haza sırat müstakîm sene 1311

Türkçesi:

Padişahın Serkarîni Mir Ali 1311 yılında köprüyü tamir ettirmiştir.

Tarihi : 1311 H. / 1893-94 M.

Dönemi : Osmanlı (II.Abdülhamid 1876-1909) Dönemi

Yaptıran: Mir Ali

Sanatçı : -

Yayın :

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-AksarayTarihi. 2,

İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 1612-13.

EK 2
MEZAR TAŞLARI

I. ERKEK MEZAR TAŞLARI

1

Yeri: Bedr Muhtar Mezarlığı

Yazı Türü: Sülüs

Metin:

هذا القبر المر / حوم خواجه / مصلح بن امير / عبدالله في / شهر محرم سنة اثني / وخسين وستمائة

(Konyalı 1974:1554)

Transkripsiyonu:

Haz'el-kabir el-mer / hum Hvace / Muslih bin Emir
Abdullah fi / şehr-i Muharrem senet esnâ / hamsin ve
sittemiye.

Türkçesi:

Bu kabir, merhum, Emir Abdullah oğlu Hoca Muslih'indir.
652 yılı Muharrem ayında ölmüştür.

Tarih: Muharrem 652 H. / Şubat 1254 M.

Yayın:

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray
Tarihi. 2,
İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 1554.

2

Yeri: Kırkkızlar Tepesi

Yazı Türü: Sülüs

Metin:

نظام الدين ... پاشا / بن عبدالسلام / شهيد كشت وسراگر / اوندرا اسلام /
روز بنحشنيبه هجرت / ششصد و هفتاد / رفته از ماه صفر / و پانزده روز تمام

(Konyalı 1974:1542)

Transkripsiyonu:

Nizam-ed-din ... Paşa / bin Abd-üs-selâm / şehit keşti
ve ser-asker / önder-i islâm / ruz penheşinbe hicret /
şeşsad vehheftad / refteh ezmah Safer / ve panzde ruz-i
temam.

Türkçesi:

Gemici ve komutan, islâm'ın önderi, Abdüsselam oğlu
Nizameddin . . . Paşa, 670 yılı Safer ayında ölmüştür.

Tarih: Safer 670 H. / Eylül 1271 M.

Yayın:

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray
Tarihi. 2,

İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 1542-43.

3

Yeri: Aksaray Müzesi (Sine Çayırı Mezarlığı)

Yazı Türü: Sülüs

Metin:

... العبد الضعيف المحتاج / شيخ احمد بن يوسف رحمة الله / ... المبارك

(Konyalı 1974:1547) رمضان / سنة ثمان وتسعين وستماية

Transkripsiyonu:

. . . el-abîd ez-zaif el-muhtac / Şeyh Ahmed bin Yusuf

rahmetullah / . . . / el-mübarek Ramazan / senet seman
ve tis'in ve sittemiye.

Türkçesi:

Zayıf kul, Allah'ın rahmetine muhtaç, Yusuf oğlu Şeyh
Ahmed 698 yılı Ramazan ayında ölmüştür.

Tarih: Ramazan 698 H. / Haziran 1298 M.

Yayın:

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray
Tarihi. 2,
İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 1547.

4

Yeri: Yakabağları'nda

Yazı Türü: Sülüs

Metin:

..المرحوم / محمد كيخاتو بن / قتلو بوغا / ... / .. سبميه

(Konyalı 1974:1554)

Transkripsiyonu:

. . . el-merhum / Mehmed Keyhatu bin / Kutlu Boğa /... /
. . . sebamiye.

Türkçesi:

. . . Kutlu Boğa'nın oğlu Mehmed Keyhatu 700 ? yılında
ölmüştür.

Tarih: 700 H. / 1300-01 M.

Yayın:

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray
Tarihi. 2,
İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 1554.

5

Yeri: Ervah Mezarlığı

Yazı Türü: Sülüs

Metin:

هذا القبر الشاب المغفور الى رحمة الله تعالى / جلال الدين خاسبيك بن جمال الدين
امير الطشت والدواة / رحمه الله توفي في ربيع الاول سنة اربع وسبعمائة

(Konyalı 1974:1529)

Transkripsiyonu:

Haz'el-kabir eş-şab el-mağfur ala rahmetullah teala /
Celal-ed-din Has Bey bin Cemal-ed-din Emir el-taş
ve'd-devlet / rahmetullah tevki fi Rebî-ül-evvel senet
erbaa' ve sebamiye.

Türkçesi:

Bu kabir, Cemaleddin oğlu Taşt Emiri Celaleddin Has
Beyi'ndir. 704 yılı Rebiyülevvel ayında ölmüştür. Allah
rahmet eylesin.

Tarih: Rebiyülevvel 704 H. / Ekim 1304 M.

Yayın:

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray
Tarihi. 2,

İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 1529-30.

6

Yeri: Cezaevi'nin karsısındaki tepe'de

Yazı Türü: Sülüs

Metin:

انتقل من دارالفنا / الى دارالبقاء / المرحوم / المغفور الحاج مسعود / بن يوسف
الى رحمة الله شهر ربيع الاخر سنة خمس وسبعمائة

(Konyalı 1974:1552)

Transkripsiyonu:

İntikal min dar'el-fena / ala dar'el-beka / el-merhum /
el-mağfur el-Hac Mes'ud / bin Yusuf ala rahmetullah
şehr-i Rebî-ül-âhir senet hamse ve sebamiye.

Türkçesi:

Merhum ve mağfur, Yusuf oğlu Hacı Mesud 705 yılı Rebiyül-âhir ayında dünyadan ahirete göçtü. Allah rahmet eylesin.

Tarih: Rebiyülâhir 705 H. / Ekim 1305 M.

Yayın:

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray
Tarihi. 2.

İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 1552.

7

Yeri: Sebil Mahallesi

Yazı Türü: Sülüs

Metin:

١ - جمادى الاول / ثمان وسبعماية

٢ - عالم الفاضل سيف الحق

٣ - والدين امير على طاب نواه

(Konyalı 1974:1537)

Transkripsiyonu:

1 - Cemazi-el-evvel / se'man ve sebamiye

2 - âlim el-fazıl seyf el-hak

3 - ve'd-din Emir Ali tab-ı sareh

Türkçesi:

Âlim ve fazıl, Emir Ali, 708 yılı Cemaziyelevvel ayında ölmüştür.

Tarih: Cemaziyelevvel 708 H. / Ekim 1308 M.

Yayın:

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray
Tarihi. 2,
İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 1537.

8

Yeri: Sebil Mahallesi

Yazı Türü: Sülüs

Metin:

لا تقنطوا من رحمة الله /	لا إله إلا الله محمد رسول الله /
ان الله يغفر الذنوب جميعاً /	هذا القبر للعبد الضعيف /
نه هو الغفور الرحيم (Konyalı 1974:1416)	المحتاج الى رحمة الله تعالى /
	محمد بن محمود الاقسرائي /

Transkripsiyonu:

La ilahe illallah Muhammed'en Resulullah / haz'el-kabir
el-abd ez-zaif / el-muhtac ala rahmetullah teala /
Mehmed bin Mahmud el-Aksarayî salis ve sebamiye / la
tekinteva min rahmetullah an-Allah yağfur ez-zenub ce-
miyyane hav-el-gafur er-rahim.

Türkçesi:

Allah birdir ve Hz. Muhammed onun Resulüdür. Bu kabir,
Allahu teâla'nın rahmetine muhtaç, zayıf kulu, Aksaray'lı
Mahmud'un oğlu Mehmed'indir. 723 yılında öldü. Allah rah-
met eylesin.

Tarih: 723 H. / 1323 M.

Yayın:

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray
Tarihi. 2,
İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 1416.

9

Yeri: Ervah Mezarlığı

Yazı Türü: Sülüs

Metin:

انتقل من دارالفنا الى / دارالبقا / العبدالضعيف المرحوم / المغفور المحتاج
الى رحمةالله تما / الى كريم الدين محمود بن محمد رومى - الاقسراى فى تاريخ يست
هقتم ماه جادى - الاخرى سنة اربع وعشرين وسبعماية

(Konyalı 1974:1526)

Transkripsiyonu:

İntikal min dar'el-fena ala / dar'el-beka / el-abd
ez-zaif el-merhum / el-mağfur el-muhtac ala rahmetullah
tea / la Kerim-ed-din Mahmud bin Mehmed Rumî / el-
Aksarayî fi tarih bist heftim mah Cemazi / el-âhir senet
erbaa' asrin ve sebamiye.

Türkçesi:

Merhum ve mağfur, Allahu teala'nın rahmetine muhtaç, za-
yıf kulu Rum'lu, Aksaray'lı Mehmed'in oğlu Kerimeddin
Mahmud 724 yılı Cemaziyelâhir ayının 27'sinde dünyadan
ahirete göçtü.

Tarih: 27 Cemaziyelâhir 724 H. / 26 Mayıs 1324 M.

Yayın:

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray
Tarihi. 2,

İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 1525-26.

10

Yeri: Ervah Mezarlığı

Yazı Türü: Sülüs

Metin:

ملك العلماء والفقهاء / سلطان الخطباء محمد بن احمد / نور الله فرما / سادس عشر
 شهر ربيع الاخر / در هفت صدس وبك طام وهو صدر الخطباء از رحمان كرد
 قرار / در در دار قرار كردش از دنا ...

(Konyalı 1974:1538)

Transkripsiyonu:

Melik-ül-ulemâ ve'l-fakîhe / Sultan el-hatibe Mehmed bin
 Ahmed / Nurullah kerhema / sadis aşere şehr-i Rebî-ül-
 âhir / der heft sadis ve beg tam ve husadir el-hatibe
 er-rahman kerid karar / der der-dar karar kerdış iz-dai...

Türkçesi:

Alimlerin ve fâkihlerin meliki, hatiblerin sultanı,
 Ahmed Nurullah'ın oğlu Mehmed 731 yıl Rebiyülâhir ayının
 16'sında ölmüştür.

Tarih: 16 Rebiyülâhir 731 H. / 21 Ocak 1331 M.

Yayın:

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-AksarayTarihi. 2,

İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 1538-39.

11

Yeri: Gündoğdu Mahallesi, Bostancı Sokak

Yazı Türü: Sülüs

Metin:

انتقل من دار الفناء / الى دار البقاء السعيد / الشهيد الحاج عوض بن / الحاج
 خليل طاب ثراه / في شهر ذي القعدة اثنين وثلاثين وسبعمائة

(Konyalı 1974:1538)

Transkripsiyonu:

İntikal min dar'el-fena / ala dar'el-beka es-Seyyid eş-
şehid el-hac İvaz bin / el-hac Halil tab serah / fi
şehr-i Zil-kade esneyn ve sebamiye.

Türkçesi:

Hacı Halil oğlu seyyid, şehit Hacı İvaz, 732 yılı
Zilkade ayında dünyadan ahirete göçtü.

Tarih: Zilkade 732 H. / Temmuz 1332 M.

Yayın:

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray

Tarihi. 2,

İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 1537-38.

12

Yeri: Ervah Mezarlığı

Yazı Türü: Sülüs

Metin:

هذه القبر / المرحوم المنفور / الحاج يوسف بن يادكار الى رحمة / الله تعالى في رجب

(Konyalı 1974:1551)

سنة ثلث وثلثين وسبعمائة

Transkripsiyonu:

Haz'el-kabir / el-merhum el-mağfur / el-hac Yusuf bin
Yadigâr ala rahmet / ullah teala fi Receb senet salis
ve selasin ve sebamiye.

Türkçesi:

Bu kabir merhum ve mağfur, Yadigâr oğlu Hacı Yusuf'un-
dur. 733 yılı Recep ayında ölmüştür. Allah rahmet eyle-
sin.

Tarih: Recep 733 H. / Mart 1333 M.

Yayın:

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray
Tarihi. 2,
 İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 1551.

13

Yeri: Aksaray Müzesi

Yazı Türü: Sülüs

Metin:

هذه القبر المرحوم المغفور المحتاج / امير ابى بكر بن الحاج عمر / الى رحمة الله تعالى
 فى اوائل المحرم المكرم سنة اربع / وثلاثين وسبعمائة / وانشى شادباد بحق محمد

(Konyalı 1974:1550)

Transkripsiyonu:

Haz'el-kabir el-merhum el-mağfur el-muhtac / Emir Ebu-
 bekir bin el-Hac Ömer / ala rahmetullah teala / fi eva-
 sıl el-Muharrem el-mükerrem senet erbaa' / ve selasin
 ve sebamiye / revaniş şad-bed bîhak Muhammed.

Türkçesi:

Bu kabir, merhum ve mağfur, Allahu teala'nın rahmetine
 muhtaç Hacı Ömer oğlu Emir Ebubekir'indir. 734 yılı
 Muharrem ayında ölmüştür. Muhammed hakkına ruhu şad
 olsun.

Tarih: Muharrem 734 H. / Eylül 1333 M.

Yayın:

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray
Tarihi. 2,
 İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 1550.

14

Yeri: Bayram Tepe Mezarlığı

Yazı Türü: Sülüs

Metin:

هذا القبر المرحوم / المصوم / عبد الجبار / بن عبد العزيز / رحمه الله تعالى / في شهر
 محرم المكرم سنة اربع / وثلاثين وسبعمائة
 (Konyalı 1974:1546)

Transkripsiyonu:

Haz'el-kabir el-merhum / el-masum / Abd-ül-cabbar / bin
 Abd-ül-aziz / rahmetullah teala / fi şehr-i Muharrem
 el-mükerrem senet erbaa' / ve selasin ve sebamiye.

Türkçesi:

Bu kabir, merhum ve masum, Abdülaziz oğlu Abdülcabbar'ındır. 734 yılı Muharrem ayında ölmüştür. Allah rahmet eylesin.

Tarih: Muharrem 734 H. / Eylül 1333 M.

Yayın:

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray
Tarihi. 2,
 İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 1546.

15

Yeri: Ervah Mezarlığı

Yazı Türü: Sülüs

Metin:

هذا القبر المرحوم المفقود / المحتاج محمد بيك بن علي / الى رحمة الله تعالى في اوايل
 شهر الله المبارك / رجب الاضم سنة اربع / وثلاثين وسبعمائة

(Konyalı 1974:1540)

Transkripsiyonu:

Bu kabir, merhum ve mağfur, Allahu teala'nın rahmetine

muhtaç, Ali oğlu Mehmed Bey'indir. 734 yılı Recep ayında ölmüştür.

Tarih: Recep 734 H. / Mart 1334 M.

Yayın:

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray
Tarihi. 2,
İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 1540.

16

Yeri: Aksaray Müzesi

Yazı Türü: Sülüs

Metin:

هذا القبر / المرحوم / المغفور المحتاج / علاء الدين بن يوسف / المعروف بسلو
الى رحمة الله تعالى في تاريخ / ذي الحجة سنة خمس وثلثين وسبعماية

(Konyalı 1974:1558)

Transkripsiyonu:

Haz'el-kabir / el-merhum / el-mağfur el-muhtac / Alâ-
ed-din bin Yusuf / el-mâruf bi-salv ala rahmetullah
teala fi tarih / Zil-hicce senet hamse ve selasin ve
sebamiye.

Türkçesi:

Bu kabir, merhum ve mağfur, Allahu teala'nın rahmetine
muhtaç, Yusuf oğlu Alâeddin'indir. 735 yılı Zilhicce
ayında ölmüştür.

Tarih: Zilhicce 735 H. / Temmuz 1335 M.

Yayın:

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray
Tarihi. 2,
İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 1558.

17

Yeri: Bedr Muhtar Mezarlığı

Yazı Türü: Sülüs

Metin:

هذا القبر المرحوم / المغفور المحتاج فدى / آظن دوغدى الى رحمة الله / تعالى /
 فى اواسط شهر المبارك رجب سنة تسع وثلثين وسبعمائة

(Konyalı 1974:1554)

Transkripsiyonu:

Haz'el-kabir el-merhum / el-mağfur el-muhtac Fidi /
 Ağa bin Doğdu ala rahmetullah / teala / fi evasıt
 şehr'el-mübarek Receb senet tis'a ve selasin ve
 sebamiye.

Türkçesi:

Bu kabir, merhum ve mağfur, Allahu teala'nın rahmeti-
 ne muhtaç kulu, Doğdu oğlu Fidi Ağa'nındır. 739 yılı
 Recep ayında ölmüştür.

Tarih: Recep 739 H. / Ocak 1339 M.

Yayın:

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-AksarayTarihi. 2,

İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 1554.

18

Yeri: Bedr Muhtar Mezarlığı

Yazı Türü: Sülüs

Metin:

هذا القبر المرحوم / المغفور المحتاج فخرى / ان دده الى رحمة الله /
 نقل فى اواسط / رجب المبارك سنة تسع / وثلثين وسبعمائة

(Konyalı 1974:1443)

Transkripsiyonu:

Haz'el-kabir el-merhum / el-mağfur el-muhtac Fahri / ibn Dede ala rahmetullah / nakl-i fi evasıt / Receb el-mübarek senet tis'a ve selasin ve sebamiye.

Türkçesi:

Bu kabir, merhum ve mağfur, Allahu teala'nın rahmetine muhtaç, Dede oğlu Fahri'nindir. 739 yılı Recep ayında ölmüştür.

Tarih: Recep 739 H. / Ocak 1339 M.

Yayın:

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray
Tarihi. 2,
İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 1443.

19

Yeri: Ervah Mezarlığı

Yazı Türü: Sülüs

Metin:

انتقل من دارالغرور / الى دارالسرور المولى / المنفور والمصوم مولانا برهان الملة
والدين / ... نورالله / في سابع عشر صفر في / سنة أربعين وسبعماية

(Konyalı 1974:1545)

Transkripsiyonu:

İntikal min dar'el-gurur / ala dar'el-surur el-mevla /
el-mağfur ve'l-masum Mevlâna burhan el-millet ve'd-din /
. . . Nurullah / fi seba aşere Safer fi / senet erbain
ve sebamiye.

Türkçesi:

Mevlevilerin serveri ve gururu, dinin ve milletin burhanı, masum ve mağfur Mevlâna . . . Nurullah, 740 yılı Safer ayının 17'sinde ölmüştür.

Tarih: 17 Safer 740 H. / 17 Ağustos 1339 M.

Yayın:

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray
Tarihi. 2,
İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 1545.

20

Yeri: Ervah Mezarlığı

Yazı Türü: Sülüs

Metin:

هذا القبر المرحوم / المغفور فرشته بن قورد / الى رحمة الله تعالى / في اواخر
شهر المبارك / شوال سنة اربع واربعين وسبعماية . رواه شادباد

(Konyalı 1974:1532)

Transkripsiyonu:

Haz'el-kabir el-merhum / el-mağfur Feriştah bin Kurd /
ala rahmetullah teala / fi evahir şehr'el-mübarek /
Şevval senet erbaa' ve erbain ve sebamiye. Revaniş
şad-bed.

Türkçesi:

Bu kabir, merhum ve mağfur, Allahu teala'nın rahmetine
muhtaç, Kurd oğlu Feriştah'indir. 744 yılı Şevval ayı
sonlarında ölmüştür. Ruhu şad olsun.

Tarih: Sevval 744 H. / Subat 1344 M.

Yayın:

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray
Tarihi. 2,
İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 1532-33.

21

Yeri: Kabakbas Veli Mezarlığı

Yazı Türü: Sülüs

Metin:

نقل من دارالفنا /
الى دارالبقا المرحوم محمد /
اربع واربعين وسبعماية

وقال عليه الصلوة و /
السلام من عبد بسجدة /
يسجده في بقعة من بقاع /
الارض الا شهدت له يوم /
القيمة فيكتب عليه يوم يموت /

(Konyalı 1974:1464-65)

Transkripsiyonu:

Vekil-i Âliye es-salavat ve/s-selam min abîd bi secdet-i
secde fi bekaat min bekaa' / el-arz eş-şehadet lih yevm /
el-kıymet-i fi küttab âliye yevm-i yevmet / nakl-i min
dar'el-fena / ala dar'el-beka el-merhum Mehmed / erbaa'
ve erbain ve sebamiye.

Türkçesi:

Peygamber buyurdu ki: Yeryüzünün herhangi bir bölgesinde
bir kul secde ederse o secde ona kıyamet gününde şahadet
eder; öldüğü günde üzerine yazılır. Merhum Mehmed 744
yılında dünyadan ahirete göçtü.

Tarih: 744 H. / 1343-44 M.

Yayın:

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray
Tarihi. 2,

İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 1464-65.

22

Yeri: Bayram Tepe Mezarlığı

Yazı Türü: Sülüs

Metin:

انتقل من دارالفناء / الى دارالبقاء المرحوم / المغفور خليل بن عوض / في شهر
 رجب سنة ثلث اربعين وسبعماية
 (Konyalı 1974:1546)

Transkripsiyonu:

İntikal min dar'el-fena / ala dar'el-beka el-merhum /
 el-mağfur Halil bin İvaz / fi şehr-i Receb senet salis
 erbain ve sebamiye.

Türkçesi:

Merhum ve mağfur, İvaz oğlu Halil, 743 yılı Recep ayında
 dünyadan ahirete göçtü.

Tarih: Recep 743 H. / Kasım 1342 M.

Yayın:

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray
Tarihi. 2,
 İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 1546.

23

Yeri: Aksaray Müzesi (Sine Çayırı Mezarlığı)

Yazı Türü: Sülüs

Metin:

انتقل من دارالفناء الى دارالبقاء المرحوم المغفور المصوم اسمعيل / بن ابراهيم
 الى رحمة الله تعالى / في ثامن عشرين من شهر شوال / سنة خمس واربعين وسبعماية
 (Konyalı 1974:1542)

Transkripsiyonu:

İntikal min dar'el-fena ala dar'el-beka / el-merhum el-
 mağfur el-masum İsmail / bin İbrahim ala rahmetullah

teala / fi seman aşrin min şehr-i Şevval / senet hamse
ve erbain ve sebamiye.

Türkçesi:

Merhum ve mağfur, masum, İbrahim oğlu İsmail, 745 yılı
Şevval ayında dünyadan ahirete göçtü. Allah rahmet ey-
lesin.

Tarih: Şevval 745 H. / Şubat 1345 M.

Yayın:

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray
Tarihi. 2,
İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 1542.

24

Yeri: Aksaray Müzesi (Sine Çayırı Mezarlığı)

Yazı Türü: Sülüs

Metin:

انتقل من دارالفناء الى / دارالبقاء / شيخ حامد تاريخه في / شوال سنة سبع واربع وسبعمائة

(Konyalı 1974:1542)

Transkripsiyonu:

İntikal min dar'el-fena ala / dar'el-beka / Şeyh Hamid
tarih-i fi / Şevval senet seba ve erbain ve sebamiye.

Türkçesi:

Şeyh Hamid, 747 yılı Şevval ayında dünyadan ahirete göçtü.

Tarihi: Şevval 747 H. / Ocak 1347 M.

Yayın:

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray
Tarihi. 2,
İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 1542.

25

Yeri: Aksaray Müzesi (Sine Çayırı Mezarlığı)

Yazı Türü: Sülüs

Metin:

هذا القبر / المرحوم موسى بن عمر رحمه / الله تعالى في شهر شوال / ثمان واربعين وسبمياه

(Konyalı 1974:1556)

Transkripsiyonu:

Haz'el-kabir / el-merhum Musa bin Ömer rahmet / ullah
teala fi şehr-i Şevval / seman ve erbain ve sebamiye.

Türkçesi:

Bu kabir merhum, Ömer oğlu Musa'nındır. 748 yılı Şevval ayında ölmüştür. Allah rahmet eylesin.

Tarih: Şevval 748 H. / Ocak 1348 M.

Yayın:

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray
Tarihi. 2,

İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 1556.

26

Yeri: Aksaray Müzesi (Sine Çayırı Mezarlığı)

Yazı Türü: Sülüs

Metin:

هذا القبر / اسحق بن اسماعيل / الى رحمة الله تعالى / في شهر شوال / تسع واربعين وسبمياه

(Konyalı 1974:1541)

Transkripsiyonu:

Haz'el-kabir / İshak bin İsmail / ala rahmetullah teala /
fi şehr-i Şevval / tis'a ve erbain ve sebamiyi.

Türkçesi:

Bu kabir, İsmail oğlu İshak'ındır. 749 yılı Şevval ayın-

da ölmüştür. Allah rahmet eylesin.

Tarih: Şevval 749 H. / Aralık 1348 M.

Yayın:

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray
Tarihi. 2,

İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 1541.

27

Yeri: Aksaray Müzesi (Sine Çayırı Mezarlığı)

Yazı Türü: Sülüs

Metin:

هذا القبر المرحوم / المغفور / الى رحمة / الله تعالى احمد بن عبدالله في شهر

(Konyalı 1974:1556)

محرم سنة خمسين وسبعمائة

Transkripsiyonu:

Haz'el-kabir el-merhum / el-mağfur / ala rahmet / ullah
teala Ahmed bin Abdullah fi şehr-i Muharrem senet hamsin
ve sebamiye.

Türkçesi:

Bu kabir, merhum ve mağfur, Abdullah oğlu Ahmed'indir.

750 yılı Muharrem ayında ölmüştür. Allah rahmet eylesin.

Tarih: Muharrem 750 H. / Mart 1349 M.

Yayın:

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray
Tarihi. 2,

İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 1556.

28

Yeri: Bedr Muhtar Mezarlığı

Yazı Türü: Sülüs

Metin:

هذا القبر المرحوم حاحى / بلبان بن عبدالله فى ربيع / الاول سنة خمسين وسبعماية

(Konyalı 1974:1555)

Transkripsiyonu:

Haz'el-kabir el-merhum Hacı / Balaban bin Abdullah fi
Rebî-/ ül-evvel senet hamsin ve sebamiye.

Türkçesi:

Bu kabir merhum, Abdullah oğlu Hacı Balaban'ındır. 750
yılı Rebiyülevvel ayında ölmüştür.

Tarih: Rebiyülevvel 750 H. / Mayıs 1349 M.

Yayın:

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray
Tarihi. 2,

İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 1555.

29

Yeri: Aksaray Müzesi (Sine Çayırı Mezarlığı)

Yazı Türü: Sülüs

Metin:

انتقل من دار الفناء / الى دار البقا المرحوم / محمود بن عماد الدين / فى شهر

(Konyalı 1974:1557)

جاذى الاخره سنة خمسين وسبعماية

Transkripsiyonu:

İntikal min dar'el-fena / ala dar'el-beka el-merhum /
Mahmud bin İmad-üd-din / fi şehr-i Cemazi-el-âhire
senet hamsin ve sebamiye.

Türkçesi:

Merhum, İmâdüddin oğlu Mahmud, 750 yılı Cemaziyelâhir ayında dünyadan ahirete göçtü.

Tarih: Cemaziyelâhir 750 H. / Ağustos 1349 M.

Yayın:

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray Tarihi. 2,
İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 1557.

30

Yeri: Ervah Mezarlığı

Yazı Türü: Sülüs

Metin:

هذا القبر المرحوم / خواجه عثمان بن عمر / المولى في جاذى / الاخر سنة
(Konyalı 1974:1526) حسين وسبعماية

Transkripsiyonu:

Haz'el-kabir el-merhum / Hvace Osman bin Ömer / el-Mevlevî fi Cemazi / el-âhir senet / hamsin ve sebamiye.

Türkçesi:

Bu kabir merhum, Mevlevî Ömer oğlu Hoca Osman'ındır. 750 yılı Cemaziyelâhir ayında ölmüştür.

Tarih: Cemaziyelâhir 750 H. / Ağustos 1349 M.

Yayın:

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray Tarihi. 2,
İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 1526.

31

Yeri: Ervah Mezarlığı

Yazı Türü: Sülüs

Metin:

هذه القبر المرحوم محمد بيك بن حمام الدين عطار في شهر رجب / سنة خمسين وسبعمائة

(Konyalı 1974:1528)

Transkripsiyonu:

Haz'el-kabir el-merhum Mehmed Bey bin Hamam-ed-din attar
fi şehr-i Receb / senet hamsin ve sebamiye.

Türkçesi:

Bu kabir merhum, Attar Hamameddin oğlu Mehmed Bey'indir.
750 yılı Recep ayında ölmüştür.

Tarih: Recep 750 H. / Eylül 1349 M.

Yayın:

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-AksarayTarihi. 2,

İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 1528.

32

Yeri: Ervah Mezarlığı

Yazı Türü: Sülüs

Metin:

انتقل من دار / الفنا الى دارالبقا / المرحوم مولانا كمال / الدين احمد بن ملك / العلما
مولانا جمال الملة والدين نورالله / قبره في ثامن عشرين / شعبان سنة خمسين وسبعمائة

(Konyalı 1974:1530)

Transkripsiyonu:

İntikal min dar' / el-fena ala dar'el-beka / el-merhum
Mevlâna Kemal-/ ed-din Ahmed bin Melik / el-ulema Mev-
lâna Cemal el-millet ve'd-din nurullah / kabrehu fi

seman asrin / Şaban senet hamsin ve sebamiye.

Türkçesi:

Mevlâna Cemal oğlu ulemaların meliki, merhum Mevlâna Kemaleddin Ahmed, 750 yılı Şaban ayının 28'inde dünyadan ahirete göçtü.

Tarih: 28 Şaban 750 H. / 24 Ekim 1349 M.

Yayın:

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray Tarihi. 2,
İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 1530.

33

Yeri: Aksaray Müzesi (Sine Çayırı Mezarlığı)

Yazı Türü: Sülüs

Metin:

هذا القبر المر / حوم عبدالله / في شعبان خمسين وسبعمائة

(Konyalı 1974:1556)

Transkripsiyonu:

Haz'el-kabir el-mer / hum Abdullah / fi Şaban hamsin ve sebamiye.

Türkçesi:

Bu kabir merhum Abdullah'ındır. 750 yılı Şaban ayında ölmüştür.

Tarih: Şaban 750 H. / Ekim 1349 M.

Yayın:

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray Tarihi. 2,
İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 1556.

34

Yeri: Aksaray Müzesi (Sine Çayırı Mezarlığı)

Yazı Türü: Sülüs

Metin:

هذا القبر المرحوم / خاص بيك / بن جلال الدين / في شهر / شعبان سنة / خمسين وسبعمائة
(Konyalı 1974:1542)

Transkripsiyonu:

Haz'el-kabir el-merhum / Has Bey / bin Celal-ed-din /
fi şehr-i / Şaban senet / hamsin ve sebamiye.

Türkçesi:

Bu kabir merhum Celaleddin oğlu Has Bey'indir. 750 yılı
Şaban ayında ölmüştür.

Tarih: Şaban 750 H. / Ekim 1349 M.

Yayın:

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-AksarayTarihi. 2,

İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 1541-42.

35

Yeri: Ervah Mezarlığı

Yazı Türü: Sülüs

Metin:

انتقل من / دارالفناء الى دارالبقاء / المرحوم / المغفور / خواجه باشا بن / كريم
الدين محمود . . . / في شعبان سنة خمسين وسبعمائة
(Konyalı 1974:1547)

Transkripsiyonu:

İntikal min / dar'el-fena ala dar'el-beka / el-merhum
el-mağfur / Hvace Başa bin / Kerim-ed-din Mahmud . . . /
fi Şaban senet hamsin ve sebamiye.

Türkçesi:

Kerimeddin Mahmud . . . oğlu Hoca Başa, 750 yılı Şaban ayında dünyadan ahirete göçtü.

Tarih: Şaban 750 H. / Ekim 1349 M.

Yayın:

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray

Tarihi. 2,

İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 1547-48.

36

Yeri: Ervah Mezarlığı

Yazı Türü: Sülüs

Metin:

المرحوم . . سيد محمود في ربيع الآخر / سنة احدى وخسين وسبعمائة

(Konyalı 1974:1544)

Transkripsiyonu:

El-merhum . . Seyyid Mahmud fi Rebî-ül-âhir / senet ahdi ve hamsin ve sebamiye.

Türkçesi:

Merhum Seyyid Mahmud, 751 yılı Rebiyülâhir ayında ölmüştür.

Tarih: Rebiyülâhir 751 H. / Haziran 1350 M.

Yayın:

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray

Tarihi. 2,

İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 1544.

37

Yeri: Ervah Mezarlığı

Yazı Türü: Sülüs

Metin:

هذا القبر المرحوم خضر / بن مراد نالبتند في منتصف جاذى / الاول سنة اربع وخمسين وسبعماية

Konyalı 1974:1539)

Transkripsiyonu:

Haz'el-kabir el-merhum Hızır / bin Murad nalbant fi mün-
tesif Cemazi-/ el-evvel senet erbaa' hamsin ve sebamiye.

Türkçesi:

Bu kabir merhum, Nalbant Murad oğlu Hızır'ındır. 754 yıl-
lı Cemaziyelevvel ayının ortalarında ölmüştür.

Tarih: Cemaziyelevvel 754 H. / Haziran 1353 M.

Yayın:

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-AksarayTarihi. 2,

İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 1539.

38

Yeri: Ervah Mezarlığı

Yazı Türü: Sülüs

Metin:

توفى المرحوم خليل / الخطيب ابن مولانا نظام / الدين امير يوسف / في شباز /

(Konyalı 1974:1529)

سنة اربع وخمسين وسبعماية

Transkripsiyonu:

Teveffi el-merhum Halil / el-Hatib ibn Mevlâna Nizam- /
ed-din Emir Yusuf / fi Şaban / senet erbaa' ve hamsin
ve sebamiye.

Türkçesi:

Merhum, Mevlâna Nizameddin Emir Yusuf oğlu Hatip Halil, 754 yılı Şaban ayında ölmüştür.

Tarih: Şaban 754 H. / Eylül 1353 M.

Yayın:

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray

Tarihi. 2,

İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 1529.

39

Yeri: Ervah Mezarlığı

Yazı Türü: Sülüs

Metin:

توفى المرحوم / سيد الكتاب شمس الدين / محمد المحر رطاب ثراه / فى غرة
رمضان / اربع وخمسين و سبعمائة
(Konyalı 1974:1527)

Transkripsiyonu:

Teveffi el-merhum / Seyyid el-küttâb Şems-ed-din /
Mehmed el-muharrir râtib serah / fi gurret Ramazan /
erbaa' ve hamsin ve sebamiye.

Türkçesi:

Katiplerin efendisi, muharrir, merhum Seyyid Şemseddin Mehmed, 754 yılı Ramazan ayı ortalarında ölmüştür.

Tarih: Ramazan 754 H. / Eylül 1353 M.

Yayın:

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray

Tarihi. 2,

İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 1527.

40

Yeri: Bedr Muhtar Mezarlığı

Yazı Türü: Sülüs

Metin:

هذا القبر المرحوم / قيا بن عبدالله /
 المغفور / شوال سنة اربع وخمسين /
 الى رحمة الله تعالى / وسبمياه

(Konyalı 1974:1443-44)

Transkripsiyonu:

Haz'el-kabir el-merhum / el-mağfur / ala rahmetullah
 teala / Kaya bin Abdullah / Şevval senet erbaa' ve
 hamsin / ve sebamiye.

Türkçesi:

Bu kabir, merhum ve mağfur, Abdullah oğlu Kaya'nındır.
 754 yılı Şevval ayında ölmüştür. Allah rahmet eylesin.

Tarih: Şevval 754 H. / Ekim 1353 M.

Yayın:

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray
Tarihi. 2,
 İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 1443-44.

41

Yeri: Ervah Mezarlığı

Yazı Türü: Sülüs

Metin:

توفى المرحوم / بدرالدين بيك بن / على سنة / ست وخمسين وسبمياه

(Konyalı 1974:1528)

Transkripsiyonu:

Teveffi el-merhum / Bedr-ed-din Bey bin / Ali senet
 sitte ve hamsin ve sebamiye.

Türkçesi:

Merhum, Ali oğlu Bedreddin Bey, 756 yılında ölmüştür.

Tarih: 756 H. / 1355 M.

Yayın:

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray
Tarihi. 2,
İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 1528.

42

Yeri: Aksaray Müzesi (Sine Çayırı Mezarlığı)

Yazı Türü: Sülüs

Metin:

توفي المرحوم عوضشاه بن / خواجه کافی فی / رجب سنة سبع و / خمسين وسبعمائة

(Konyalı 1974:1557)

Transkripsiyonu:

Teveffi el-merhum İvaz Şah bin / Hvace Kafe fi / Receb
senet seba ve / hamsin ve sebamiye.

Türkçesi:

Merhum, Hoca Kafe oğlu İvaz Şah, 757 yılı Recep ayında ölmüştür.

Tarih: Recep 757 H. / Haziran 1356 M.

Yayın:

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray
Tarihi. 2,
İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 1557.

43

Yeri: Kabakbaş Veli Mezarlığı

Yazı Türü: Sülüs

Metin:

توفى المرحوم /	في شهر شعبان /
الشهيد امير مشايخ /	المعظم سنة سبع /
بن حسن طاب ثراه /	وخسين وسبعماية

(Konyalı 1974:1466)

Transkripsiyonu:

Teveffi el-merhum / eş-şehid Emir Meşayih / bin Hasan
tab-ı serah / fi şehr-i Şaban / el-muazzam senet seba
ve hamsin ve sebamiye.

Türkçesi:

Merhum, şehid, Hasan oğlu Emir Meşayih, 757 yılı Şaban
ayında öldü. Toprağı iyi olsun.

Tarih: Şaban 757 H. / Temmuz 1356 M.

Yayın:

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray
Tarihi. 2,
İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 1466.

44

Yeri: Ervah Mezarlığı

Yazı Türü: Sülüs

Metin:

توفى المرحوم عز / الدين محمود بن مولانا / حال الدين احمد / في رابع عشرين
ذى / الحجة سنة سبع وخسين وسبعماية

(Konyalı 1974:1530)

Transkripsiyonu:

Teveffi el-merhum İzz-/ ed-din Mahmud bin Mevlâna /
Cemal-ed-din Ahmed / fi rebî aşrin Zi' / l-hicce senet

seba ve hamsin ve sebamiye.

Türkçesi:

Merhum, Mevlâna Cemaleddin Ahmed oğlu İzzeddin Mahmud,
757 yılı Zilhicce ayının 24'ünde ölmüştür.

Tarih: 24 Zilhicce 757 H. / 25 Kasım 1356 M.

Yayın:

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray
Tarihi. 2,
İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 1530.

45

Yeri: Ervah Mezarlığı

Yazı Türü: Sülüs

Metin:

فی جاذی الاول سنة سبعین و سبعمائه / قد توفی الامام الحیر / الهمام الشہید
المرحوم / العبد المحتاج الى رحمة الله تعالى / مولانا شرف الدین علی شیر بن محمد / برد الله مضجعه

(Konyalı 1974:1545)

Transkripsiyonu:

Fi Cemazi-el-evvel senet sebain ve sebamiye / kadde
teveffi el-imam el-habir / el-hemam eş-şehid el-merhum /
el-abd el-muhtac ala rahmetullah teala / Mevlâna Şeref-
ed-din Alişir bin Mehmed / berîdullah mizacehu.

Türkçesi:

Büyük âlim, şehid, Allahu teala'nın rahmetine muhtaç ku-
lu, Mehmed oğlu Mevlâna Şerafeddin Alişir, 760 yılı Ce-
maziyelevvel ayında ölmüştür. Allah yattığı yeri serin
kılsın.

Tarih: Cemaziyelevvel 760 H. / Mart 1359 M.

Yayın:

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray
Tarihi. 2,
 İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 1545.

46

Yeri: Aksaray Müzesi (Sine Çayırı Mezarlığı)

Yazı Türü: Sülüs

Metin:

توفى المرحوم / سيف القتيان خواجه / عمر بن سعيد بن خياط / في ربيع الآخر
 سنة احدى وستين وسبعماية
 (Konyalı 1974:1538)

Transkripsiyonu:

Teveffi el-merhum / seyf el-fityan Hvace / Ömer bin Said
 bin Hayyat / fi Rebî-ül-âhir senet ahdi ve sittin ve
 sebamiye.

Türkçesi:

Merhum, Hayyat oğlu Said oğlu Ahilerin Efendisi Hoca
 Ömer, 761 yılı Rebiyülâhir ayında ölmüştür.

Tarih: Rebiyülâhir 761 H. / Nisan 1360 M.

Yayın:

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray
Tarihi. 2,
 İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 1538.

47

Yeri: Bayram Tepe Mezarlığı

Yazı Türü: Sülüs

Metin:

توفي المرحوم المنفور / الحاجي اصيل بيك / بن فخر الدين / في - ادىس عشرين /
 رجب سنة احدى وستين وسبعماية
 (Konyalı 1974:1547)

Transkripsiyonu:

Teveffi el-merhum el-mağfur / el-Hacı Asil Bey / bin
 Fahr-ed-din / fi sadis aşrin / Receb senet ahdi ve
 sittin ve sebamiye.

Türkçesi:

Merhum ve mağfur, Fahreddin oğlu Hacı Asil Bey, 761 yılı
 Recep ayının 26'sında ölmüştür.

Tarih: 26 Recep 761 H. / 27 Mayıs 1360 M.

Yayın:

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray
Tarihi. 2,
 İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 1547.

48

Yeri: Ervah Mezarlığı

Yazı Türü: Sülüs

Metin:

توفي المرحوم / خاص بيك بن / احمد الصراف / في خاس عشر / شوال سنة /
 اربع وستين وسبعماية
 (Konyalı 1974:1529)

Transkripsiyonu:

Teveffi el-merhum / Has Bey bin / Ahmed el-sarraaf / fi
 hamse aşere / Şevval senet / erbaa' ve sittin ve seba-
 miye.

Türkçesi:

Merhum, Sarraf Ahmed oğlu Has Bey, 764 yılı Şevval ayının 15'inde ölmüştür.

Tarih: 15 Şevval 764 H. / 23 Temmuz 1363 M.

Yayın:

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray
Tarihi. 2,
İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 1529.

49

Yeri: Bedr Muhtar Mezarlığı

Yazı Türü: Sülüs

Metin:

	في وساد من /	توفي المرحوم /
	شوال المبارك أربع /	قلندر بن /
(Konyalı 1974:1442)	وستين وسبعماية	محمود طاب ثراه /

Transkripsiyonu:

Teveffi el-merhum / Kalender bin / Mahmud tab-ı serah /
fi vüsad min / Şevval el-mübarek erbaa' / ve sittin ve
sebamiye

Türkçesi:

Merhum, Mahmud oğlu Kalender, 764 yılı Şevval ayında ölmüştür.

Tarih: Şevval 764 H. / Temmuz 1363 M.

Yayın:

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray
Tarihi. 2,
İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 1442-43.

50

Yeri: Bedr Muhtar Mezarlığı

Yazı Türü: Sülüs

Metin:

توفى المرحوم / امير الحاج والحرمين الحاجي بهاءالدين عمر بن شمسالدين محمد /
 طاب ثراه في شوال / سنة اربع و / ستين وسبعمائة (Konyalı 1974:1554)

Transkripsiyonu:

Teveffi el-merhum / Emir el-Hac ve'l-Haremeyn el-Hacı
 Bahâ-ed-din Ömer bin Şems-ed-din Mehmed / tab-ı serah
 fi Şevval / senet erbaa' ve / sittin ve sebamiye.

Türkçesi:

Harem-i Şerif ve Hac Emiri, merhum, Şemseddin Mehmed
 oğlu Hacı Bahâeddin Ömer, 764 yılı Şevval ayında öl-
 müştür.

Tarih: Şevval 764 H. / Temmuz 1363 M.

Yayın:

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray
Tarihi. 2,
 İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 1554.

51

Yeri: Ervah Mezarlığı

Yazı Türü: Sülüs

Metin:

انتقل من دارالفناء الى / دارالبقاء المرحوم شمسالدين محمد بن مولانا كمال الدين
 احد / في ثامن عشر ذى القعدة / سنة اربع وستين / وسبعمائة
 (Konyalı 1974:1531)

Transkripsiyonu:

İntikal min dar'el-fena ala / dar'el-beka el-merhum

Şems-ed-din Mehmed bin Mevlâna Kemal-ed-din Ahmed / fi
seman aşere Zi'l-kade / senet erbaa' ve sittin / ve
sebamiye.

Türkçesi:

Merhum, Mevlâna Kemaleddin Ahmed oğlu Şemseddin Mehmed,
764 yılı Zilkade ayının 18'inde dünyadan ahirete göçtü.

Tarih: 18 Zilkade 764 H. / 21 Ağustos 1363 M.

Yayın:

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray
Tarihi. 2,
İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 1531.

52

Yeri: Ervah Mezarlığı

Yazı Türü: Sülüs

Metin:

هذا القبر المرحوم / المغفور الى رحمة الله / تعالى خواجه رشيد بن / عبدالوهاب
الحافظ الاقسراي / في تاريخ شعبان سنة خمس وستين وسبعماية

(Konyalı 1974:1543)

Transkripsiyonu:

Haz'el-kabir el-merhum / el-mağfur ala rahmetullah /
teala Hvace Reşid bin / Abd-ül-vahab el-hafız el-Aksara-
yî / fi tarih Şaban senet hamse ve sittin ve sebamiye.

Türkçesi:

Bu kabir, merhum ve mağfur, Aksaray'lı Hafız Abdülvahab
oğlu Hoca Reşid'indir. 765 yılı Şaban ayında ölmüştür.
Allah rahmet eylesin.

Tarih: Şaban 765 H. / Mayıs 1364 M.

Yayın:

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray
Tarihi. 2,
İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 1543.

53

Yeri: Ervah Mezarlığı

Yazı Türü: Sülüs

Metin:

توفى المرحوم / تبرک بن عمود / الصراف / فى رجب / سنة ثمان و / ستين وسبعمائة

(Konyalı 1974:1529)

Transkripsiyonu:

Teveffi el-merhum / Teberük bin Mahmud / es-sarraf / fi
Receb / senet seman ve / sittin ve sebamiye.

Türkçesi:

Mahmud oğlu Sarraf Teberük, 768 yılı Recep ayında ölmüştür.

Tarih: Recep 768 H. / Mart 1367 M.

Yayın:

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray
Tarihi. 2,
İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 1529.

54

Yeri: Ervah Mezarlığı

Yazı Türü: Sülüs

Metin:

توفى المرحوم المفور جنيد بن سبدي جلبي الى رحمة الله تعالى / فى تاريخ صفر

(Konyalı 1974:1539)

يوم الخميس / سبعين وسبعمائة

Transkripsiyonu:

Teveffi el-merhum el-mağfur Cüneyd bin Seydi Çelebi ala rahmetullah teala / fi tarih Safer yevm el-hamis / sebain ve sebamiye.

Türkçesi:

Merhum ve mağfur, Seydi Çelebi oğlu Cüneyd, 775 yılı Safer ayında ölmüştür. Allah rahmet eylesin.

Tarih: Safer 775 H. / Temmuz 1373 M.

Yayın:

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray Tarihi. 2,
İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 1539-40.

55

Yeri: Ervah Mezarlığı

Yazı Türü: Sülüs

Metin:

المرحوم المغفور / السعيد الشهيد / الى رحمة الله تعالى / الحاج حمدى بن يوسف /
(Konyalı 1974:1533) سنة ثلث وثمانماية

Transkripsiyonu:

El-merhum el-mağfur / es-seyyid eş-şehid / ala rahmetullah teala / el-Hac Hamdi bin Yusuf senet salis ve semanemiye.

Türkçesi:

Merhum ve mağfur, seyyid, şehit, Yusuf oğlu Hacı Hamdi, 803 yılında ölmüştür. Allah rahmet eylesin.

Tarih: 803 H. / 1400-01 M.

Yayın:

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray
Tarihi. 2,
İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 1533.

56

Yeri: Aksaray Müzesi

Yazı Türü: Sülüs

Metin:

انتقل من / دارالفناء الى دار / البقا المرحوم / فدوة الاعيان احمد باشا / بن
مولانا سعد الدين / في غرة جاذى الاول / سنة ست وعشرين وثمانماية

(Konyalı 1974:1533)

Transkripsiyonu:

İntikal min / dar'el-fena ala dar' / el-beka el-merhum /
kıdvet el-âyan Ahmed Paşa / bin Mevlâna Sad-ed-din / fi
gurret Cemazi-el-evvel / senet sitte ve aşrin ve sema-
nemiye.

Türkçesi:

Mevlâna Sadeddin oğlu merhum, Ayan Ahmed Paşa, 816 yılı
Cemaziyelevvel ayında dünyadan ahirete göçtü.

Tarih: Cemaziyelevvel 816 H. / Temmuz 1413.

Yayın:

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray
Tarihi. 2,
İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 1533.

57

Yeri: Kırkkızlar Türbesi

Yazı Türü: Sülüs

Metin:

انتقل من دارالفناء الى / دارالبقاء المرحوم / المغفور السعيد الشهيد عبدالرحمن
بن / المرحوم عبدالسلام پاشا / في شهر شعبان سنة ثلث وعشرين وثمانماية

(Konyalı 1974:1543)

Transkripsiyonu:

İntikal min dar'el-fena ala / dar'el-beka el-merhum /
el-mağfur es-seyyid eş-şehid Abdurrahman bin / el-mer-
hum Abdüsselam Paşa / fi şehr-i Şaban senet salis ve
aşrin ve semanemiye.

Türkçesi:

Merhum ve mağfur, seyyid, şehid, merhum Abdüsselam Paşa
oğlu Abdurrahman, 823 yılı Şaban ayında dünyadan ahire-
te göçtü.

Tarih: Şaban 823 H. / Ağustos 1420 M.

Yayın:

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray
Tarihi. 2,
İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 1543.

58

Yeri: Aksaray Müzesi

Yazı Türü: Sülüs

Metin:

انتقل من دارالفناء الى / دارالبقاء المرحوم المغفور / الامير الكبير محمد ابن الحاج
مقبل / في شهر رمضان سنة ثلث وعشرين وثمانماية

(Konyalı 1974:1544)

Transkripsiyonu:

İntikal min dar'el-fena ala / dar'el-beka el-merhum el-
mağfur / el-Emir el-kebir Mehmed ibn el-Hac Mukbil /
fi şehr-i Ramazan senet salis ve aşrin ve sebamiye.

Türkçesi:

Merhum ve mağfur, Hacı Mukbil oğlu büyük Emir Mehmed,
823 yılı Ramazan ayında dünyadan ahirete göçtü.

Tarih: Ramazan 823 H. / Eylül 1420 M.

Yayın:

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray
Tarihi. 2,
İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 1544.

59

Yeri: Ervah Mezarlığı

Yazı Türü: Sülüs

Metin:

انتقل من دارالفنا / الى داراليقاء / المرحوم عثمان بن سلجك في اوائل / شهر الله
رجب الاصم / من شهور ستة اربع و عشرين و ثمانماية

(Konyalı 1974:1535)

Transkripsiyonu:

İntikal min dar'el-fena / ala dar'el-beka / el-merhum
Osman bin Selçuk fi evâsıl / şehrullah Receb el-âzım /
min şuhur senet erbaa' ve aşrin ve semanemiye.

Türkçesi:

Merhum, Selçuk oğlu Osman, 824 yılı Recep ayında dünya-
ahirete göçtü.

Tarih: Recep 824 H. / Temmuz 1421 M.

Yayın:

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray
Tarihi. 2,
 İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 1535.

60

Yeri: Ervah Mezarlığı

Yazı Türü: Sülüs

Metin:

توفي المرحوم / المغفور السعيد الشهيد / الغلب الى رحمة الله تعالى / محمد چلبی ابن
 زعيم الجيوش / والمناكر سيدى چلبی / فى تاريخ سنة / ثلث وثلثين وثمانماية هجرية

(Konyalı 1974:1539)

Transkripsiyonu:

Teveffi el-merhum / el-mağfur es-said eş-şehid / el-
 galib ala rahmetullah teala / Mehmed Çelebi ibn zâim
 el-cuyuş / ve'l-asakir-i Seydî Çelebi / fi tarih senet /
 salis ve selasin ve semanemiye-i hicriye.

Türkçesi:

Merhum ve mağfur, said, şehid, Seydî Çelebi oğlu Mehmed
 Çelebi, 833 yılında ölmüştür. Allah rahmet eylesin.

Tarih: 833 H. / 1429-30 M.

Yayın:

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray
Tarihi. 2,
 İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 1539.

61

Yeri: Ervah Mezarlığı

Yazı Türü: Sülüs

Metin:

(Konyalı 1974:1540) على چلبی فی تاریخ / اربع وثلثین وثمانمائه

Transkripsiyonu:

Ali Çelebi fi tarih / erbaa' ve selasin ve semanemiye.

Türkçesi:

Ali Çelebi, 834 yılında ölmüştür.

Tarih: 834 H. / 1430-31 M.

Yayın:

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray
Tarihi. 2,
 İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 1540.

62

Yeri: Ervah Mezarlığı

Yazı Türü: Sülüs

Metin:

زعیم الجیوش و / المساکر ادمم بیک / سنة اربع وثلثین وثمانمائه هجرية

(Konyalı 1974:1539)

Transkripsiyonu:

Zâim el-cuyuş ve / el-asakir-i Edhem Bey / senet erbaa' ve selasin ve semanemiye-i hicriye.

Türkçesi:

Edhem Bey, 834 yılında ölmüştür.

Tarih: 834 H. / 1430-31 M.

Yayın:

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray
Tarihi. 2,
 İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 1539.

63

Yeri: Ervah Mezarlığı

Yazı Türü: Sülüs

Metin:

توفى المرحوم المقور / امير زاده على چلبى فى تا / ربح سنة اربع وثلثين وثمانماية

(Konyalı 1974:1540)

Transkripsiyonu:

Teveffi el-merhum el-mağfur / Emirzade Ali Çelebi fi
 ta / rih senet erbaa' ve selasin ve semanemiye.

Türkçesi:

Merhum ve mağfur, Emirzade Ali Çelebi, 834 yılında
 ölmüştür.

Tarih: 834 H. / 1430-31 M.

Yayın:

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray
Tarihi. 2,
 İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 1540.

64

Yeri: Aksaray Müzesi (Sine Çayırı Mezarlığı)

Yazı Türü: Sülüs

Metin:

... المقور ابراهيم بن / شيخ حسن الى رحمة الله / ... فى شهر رجب سنة /
 اربع وخمسين وثمانماية

(Konyalı 1974:1541)

Transkripsiyonu:

. . . el-mağfur İbrahim bin / Şeyh Hasan ala rahmetullah/
. . . fi şehr-i Receb senet / erbaa' ve hamsin ve sema-
nemiye.

Türkçesi:

. . . mağfur, Şeyh Hasan oğlu İbrahim, Allahu teala rah-
met eylesin, 854 yılı Recep ayında ölmüştür.

Tarih: Recep 854 H. / Ağustos 1450 M.

Yayın:

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray
Tarihi. 2,
İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 1541.

65

Yeri: Aksaray Müzesi (Sine Çayırı Mezarlığı)

Yazı Türü: Sülüs

Metin:

كوتك / آتا بن سليمان / في شهر رجب / سنة ثلث / وستين وثمانماية

(Konyalı 1974:1556)

Transkripsiyonu:

Kütük / Ata bin Süleyman / fi şehr-i Receb / senet salis/
ve sittin ve semanemiye.

Türkçesi:

Süleyman oğlu Kütük Ata, 863 yılı Recep ayında ölmüştür.

Tarih: Recep 863 H. / Mayıs 1459 M.

Yayın:

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray
Tarihi. 2,
İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 1556.

II. KADIN MEZAR TAŞLARI

1

Yeri: Aksaray Müzesi (Sine Çayırı Mezarlığı)

Yazı Türü: Sülüs

Metin:

توفى المرحومة / خاص خاتون / بنت يحيى فى / محرم سنة / خمس وسبعماية

(Konyalı 1974:1577)

Transkripsiyonu:

Teveffi el-merhumet / Has Hatun / bint-i Yahya fi /
Muharrem senet / hamse ve sebamiye.

Türkçesi:

Yahya kızı Has Hatun, 705 yılı Muharrem ayında ölmüştür.

Tarih: Muharrem 705 H. / Temmuz 1305 M.

Yayın:

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray
Tarihi. 2,

İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 1577.

2

Yeri: Ervah Mezarlığı

Yazı Türü: Sülüs

Metin:

هذه القبر المرحو / مة ملك خاتون فى / محرم سنة تسع وعشر وسبعماية

(Konyalı 1974:1566)

Transkripsiyonu:

Haz'el-kabir el-merhu / met Melek Hatun fi / Muharrem
senet tis'a ve aşere ve sebamiye.

Türkçesi:

Bu kabir, merhume Melek Hatun'undur. 719 yılı Muharrem ayında ölmüştür.

Tarih: Muharrem 719 H. / Subat 1319 M.

Yayın:

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray Tarihi. 2,
İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 1566.

3

Yeri: Ervah Mezarlığı

Yazı Türü: Sülüs

Metin:

هذه القبر / ملحتون / بنت شاه قتلو / في شوال / سنة ثلثين وسبعمائة

(Konyalı 1974:1564)

Transkripsiyonu:

Haz'el-kabir / Mal Hatun / bint-i Şah Kutlu / fi Şevval / senet selasin ve sebamiye.

Türkçesi:

Bu kabir, Şah Kutlu kızı Mal Hatun'undur. 730 yılı Şevval ayında ölmüştür.

Tarih: Şevval 730 H. / Temmuz 1330 M.

Yayın:

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray Tarihi. 2,
İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 1564.

4

Yeri: Ervah Mezarlığı

Yazı Türü: Sülüs

Metin:

انتقلت من دار الفنا الى / دار البقا المرحومة المغفورة / المحتاجة طيشه خاتون
بنت پير حاجي / الى رحمة الله تعالى / جاذى الاول سنة احدى ثلثين وسبعمائة

(Konyalı 1974:1567)

Transkripsiyonu:

İntikal min dar'el-fena ala / dar'el-beka el-merhumet
el-mağfuret / el-muhtacat Ayşe Hatun / bint-i Pîr Hacı
ala rahmetullah teala / Cemazi-el-evvel senet ahdi se-
lasın ve sebamiye.

Türkçesi:

Merhume ve mağfure, Allahu teala'nın rahmetine muhtaç,
Pîr Hacı kızı Ayşe Hatun, 731 yılı Cemaziyelevvel ayın-
da dünyadan ahirete göçtü.

Tarih: Cemaziyelevvel 731 H. / Şubat 1331 M.

Yayın:

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-AksarayTarihi. 2,

İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 1567.

5

Yeri: Ervah Mezarlığı

Yazı Türü: Sülüs

Metin:

انتقلت المرحومة / المغفورة / ملك بنت محمد / طاب ثراه / في غرة محرم المكرم
سنة / خمس وثلثين وسبعمائة

(Konyalı 1974:1567)

Transkripsiyonu:

İntikale el-merhumet / el-mağfure / Melek bint-i Mehmed/
tab-ı serah / fi gurret Muharrem el-mükerrem senet hamse
ve selasin ve sebamiye.

Türkçesi:

Merhume ve mağfure, Mehmed kızı Melek, 735 yılı Muharrem
ayında ölmüştür.

Tarih: Muharrem 735 H. / Eylül 1334 M.

Yayın:

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray
Tarihi. 2,
İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 1567.

6

Yeri: Ervah Mezarlığı

Yazı Türü: Sülüs

Metin:

انتقلت من دار / الفنا الى دار / البقا المرحومة / مؤمنة بنت محمود طاب ثراه
في شهر / صفر سنة خمس وثلثين وسبعمائة
(Konyalı 1974:1564)

Transkripsiyonu:

İntikalat min dar' / el-fena ala dar' / el-beka el-mer-
humet / Mü'mine bint-i Mahmud tab-ı serah fi şehr-i /
Safer senet hamse ve selasin ve sebamiye.

Türkçesi:

Merhume, Mahmud kızı Mümine, 735 yılı Safer ayında dün-
yadan ahirete göçtü.

Tarih: Safer 735 H. / Ekim 1334 M.

Yayın:

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray
Tarihi. 2,
İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 1564.

7

Yeri: Aksaray Müzesi (Sine Çayırı Mezarlığı)

Yazı Türü: Sülüs

Metin:

المرحومة سلامت / بنت امير احمد / في سنة ست وثلثين وسممايه

(Konyalı 1974:1571)

Transkripsiyonu:

El-merhumet-i Selâmet / bint-i Emir Ahmed / fi senet
sitte ve selasin ve sebamiye.

Türkçesi:

Merhume, Emir Ahmed kızı Selâmet, 736 yılında ölmüştür.

Tarih: 736 H. / 1335-36 M.

Yayın:

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray
Tarihi. 2,
İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 1571.

8

Yeri: Ervah Mezarlığı

Yazı Türü: Sülüs

Metin:

انتقلت من دارالفنا / الى دارالبقا / المرحومة / ملك خاتون بنت حاجي / بهامالدين
الى رحمة الله تعالى / في شهر جادى الاولى سنة سبع وثلثين وسممايه

(Konyalı 1974:1569)

Transkripsiyonu:

İntikalat min dar'el-fena / ala dar'el-beka / el-merhume / Melek Hatun bint-i Hacı / Bahâ-ed-din ala rahmetullah teala / fi şehr-i Cemazi-el-evveli senet seba ve selasin ve sebamiye.

Türkçesi:

Merhume, Hacı Bahâeddin kızı Melek Hatun, Allahu teala rahmet eylesin, 737 yılı Cemaziyelevvel ayında dünyadan ahirete göçtü.

Tarih: Cemaziyelevvel 737 H. / Aralık 1336 M.

Yayın:

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray Tarihi. 2,
İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 1569.

9

Yeri: Ervah Mezarlığı

Yazı Türü: Sülüs

Metin:

انتقلت من دار الفنا / الى دار البقاء المرحومة / خاص خاتون بنت / خواجه
رحمة الله ... في عاشر محرم سنة / اربعين وسبعمائة (Konyalı 1974:1567)

Transkripsiyon:

İntikalat min dar'el-fena / ala dar'el-beka el-merhume / Has Hatun bint-i / Hvace ... rahmetullahfi aşere Muharrem senet / erbain ve sebamiye.

Türkçesi:

Merhume, Hoca . . . kızı Has Hatun, Allahu . . . rahmet . . . , 740 yılı Muharrem ayında dünyadan ahirete göçtü.

Tarih: Muharrem 740 H. / Temmuz 1339 M.

11

Yeri: Ervah Mezarlığı

Yazı Türü: Sülüs

Metin:

هذه القبر المرحوم / المنفور فاطمه / خاتون بنت الحاج على / الى رحمة الله تعالى /
في اوائل شهر المبارك / شعبان سنة اربعين / وسبعماية : روانش شادباد

(Konyalı 1974:1565)

Transkripsiyonu:

Haz'el-kabir el-merhum / el-mağfur Fatma / Hatun bint-i
el-Hac Ali / ala rahmetullah teala / fi evail-i şehr-el-
mübarek / Şaban senet erbâin / ve sebamiye. Revaniş
şad-ı bed.

Türkçesi:

Bu kabir, merhum ve mağfur, Hacı Ali kızı Fatma Hatun'un-
dur. Allahu teala rahmet eylesin, 740 yılı Şaban ayında
ölmüştür. Ruhu şad olsun.

Tarih: Şaban 740 H. / Şubat 1340 M.

Yayın:

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray
Tarihi. 2,
İstanbul:Fatih Yayınevi Matbaası. 1565.

12

Yeri: Ervah Mezarlığı

Yazı Türü: Sülüs

Metin:

انتقلت من دارالفنا الى دار / البقا سيمكل / بنت خواجه صدرالدين في تاريخ
شهر ذى الحجة / سنة احدى و اربعين وسبعماية

(Konyalı 1974:1567)

Transkripsiyonu:

İntikalat min dar'el-fena ala dar' / el-beka Simgül /
bint-i Hvace Sadr-ed-din fi tarih şehir-i Zil-haccet /
senet ahdi ve erbâin ve sebamiye.

Türkçesi:

Hoca Sadreddin kızı Simgül, 741 yılı Zilhicce ayında
dünyadan ahirete göçtü.

Tarih: Zilhicce 741 H. / Mayıs 1341 M.

Yayın:

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray
Tarihi. 2,

İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 1567.

13

Yeri: Aksaray Müzesi (Sine Çayırı Mezarlığı)

Yazı Türü: Sülüs

Metin:

هذه القبر / المرحومة / صنم خاتون بنت يوسف من ربيع / اول سنة ثلث واربعين وسبعماية

(Konyalı 1974:1576)

Transkripsiyonu:

Haz'el-kabir / el-merhumet / Sanem Hatun bint-i Yusuf
min Rebî-ül- / evvel senet salis ve erbâin ve sebamiye.

Türkçesi:

Bu kabir, merhume, Yusuf kızı Sanem Hatun'undur. 742
yılı Rebiyülevvel ayında ölmüştür.

Tarih: Rebiyülevvel 742 H. / Ağustos 1341 M.

Yayın:

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray
Tarihi. 2,
 İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 1576.

14

Yeri: Ervah Mezarlığı

Yazı Türü: Sülüs

Metin:

هذه القبر المرحومة / ملكة خاتون بنت / طغراق في جاذى الاخر سنة ثلث واربعين وسبعماية
 (Konyalı 1974:1586)

Transkripsiyonu:

Haz'el-kabir el-merhumet / Melike Hatun bint-i / Tuğrak
 fi Cemazi-el-âhir senet salis ve erbâin ve sebamiye.

Türkçesi:

Bu kabir, merhume, Tuğrak kızı Melike Hatun'undur. 743
 yılı Cemaziyelâhir ayında ölmüştür.

Tarih: Cemaziyelâhir 743 H. / Kasım 1342 M.

Yayın:

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray
Tarihi. 2,
 İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 1586.

15

Yeri: Ervah Mezarlığı

Yazı Türü: Sülüs

Metin:

هذه القبر المرحومة المغفورة / سلالة الاعظم / عوض ملك خاتون بنت المرحوم
مولانا جلال الدين في رمضان / اربع و اربعين و سبعمائة

(Konyalı 1974:1576)

Transkripsiyonu:

Haz'el-kabir el-merhumet el-mağfure / salât-ül-âzim /
İvaz Melek Hatun bint-i el-merhum Mevlâna Celal-ed-din
fi Ramazan / erbaa' ve erbâin ve sebamiye.

Türkçesi:

Bu kabir, merhume ve mağfure, merhum Mevlâna Celaleddin
kızı İvaz Melek Hatun'undur. 744 yılı Ramazan ayında
ölmüştür.

Tarih: Ramazan 744 H. / Ocak 1344 M.

Yayın:

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray
Tarihi. 2,

İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 1576.

16

Yeri: Ervah Mezarlığı

Yazı Türü: Sülüs

Metin:

هذه القبر المرحومة / المغفورة خديجة خاتون / رحمة الله تعالى في اواسه
ربيع الاخر سنة خمس و اربعين و سبعمائة

(Konyalı 1974:1575)

Transkripsiyonu:

Haz'el-kabir el-merhumet / el-mağfure Hadice Hatun /

rahmetullah teala fi evasıt Rebi-ül-âhir senet hamse ve erbain ve sebamiye.

Türkçesi:

Bu kabir, merhume ve mağfure, Hadice Hatun'undur. Allahu teala rahmet eylesin, 745 yılı Rebiyülâhir ayının ortalarında ölmüştür.

Tarih: Rebiyülâhir 745 H. / Ağustos 1344 M.

Yayın:

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 . Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray

Tarihi. 2,

İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 1575.

17

Yeri: Ervah Mezarlığı

Yazı Türü: Sülüs

Metin:

هذه القبر المرحومة / شاه قتلوبنت موغان آغا / في ربيع الآخر سنة سبع واربعين وسبعماية

(Konyalı 1974:1585)

Transkripsiyonu:

Haz'el-kabir el-merhumet / Şah Kutlu bint-i Moğan Ağa / fi Rebi-ül-âhir senet seba ve erbain ve sebamiye.

Türkçesi:

Bu kabir, merhume, Moğan Ağa kızı Sah Kutlu'nundur. 747 yılı Rebiyülâhir ayında ölmüştür.

Tarih: Rebiyülâhir 747 H. / Temmuz 1346 M.

Yayın:

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 . Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray

Tarihi. 2,

İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 1585.

18

Yeri: Bedr Muhtar Mezarlığı

Yazı Türü: Sülüs

Metin:

هذه القبر المرحومة / المنفورة خورشيد / خاتون بنت امير /
الى رحمة الله تعالى / في منتصف شهر رجب / سنة ثمان واربعين وسبعمائة

(Konyalı 1974:1442)

Transkripsiyonu:

Haz'el-kabir el-merhumet / el-mağfureti Hurşid / Hatun
bint-i Emir / ala rahmetullah teala / fi müntesik şehr-i
Receb / senet seman ve erbain ve sebamiye.

Türkçesi:

Bu kabir, merhume ve mağfure, Emir kızı Hurşid Hatun'un-
dur. Allahu teala rahmet eylesin, 748 yılı Recep ayının
ortalarında ölmüştür.

Tarih: Recep 748 H. / Ekim 1347 M.

Yayın:

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray
Tarihi. 2,
İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 1442.

19

Yeri: Bedr Muhtar Mezarlığı

Yazı Türü: Sülüs

Metin:

هذه القبر المرحومة حورى / خاتون / بنت امير / الى رحمة الله تعالى / في منتصف
شهر رجب ثمان واربعين وسبعمائة

(Konyalı 1974:1579)

Transkripsiyonu:

Haz'el-kabir el-merhumet Huri / Hatun / bint-i Emir /

ala rahmetullah teala / fi müntesik şehri-i Receb seman
ve erbain ve sebamiye.

Türkçesi:

Bu kabir, merhume, Emir kızı Huri Hatun'undur. Allahu
teala rahmet eylesin, 748 yılı Receb ayında ölmüştür.

Tarih: Recep 748 H. / Ekim 1347 M.

Yayın:

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray
Tarihi. 2,
İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 1579.

20

Yeri: Ervah Mezarlığı

Yazı Türü: Sülüs

Metin:

انتقلت من دار الفناء / الى دار البقاء / المرحومة عائشة خاتون بنت / حاجي علي
دباغ تاريخ ثاني عشر / صفر سنة خمسين و سبعمائة
(Konyalı 1974:1581)

Transkripsiyonu:

İntikalat min dar'el-fena / ala dar'el-beka / el-merhu-
met Ayşe Hatun bint-i Hacı Ali Debbag tarihi sani aş-
re / Safer senet hamsin ve sebamiye.

Türkçesi:

Merhume, Debbag Hacı Ali kızı Ayşe Hatun, 750 yılı Safer
ayında dünyadan ahirete göçtü.

Tarih: Safer 750 H. / Nisan 1349 M.

Yayın:

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray
Tarihi. 2,
İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 1581.

21

Yeri: Bedr Muhtar Mezarlığı

Yazı Türü: Sülüs

Metin:

هذه القبر المرحومة المغفورة طينه خاتون
 بنت اغليك في شهر
 ربيع الآخر سنة خمسين وسبعماية

(Konyalı 1974:1446)

Transkripsiyonu:

Haz'el-kabir el-merhumet el-mağfure Ayşe / Hatun bint-i
 Oğul Bey fi şehr-i / Rebi-ül-âhir senet hamsin ve seba-
 miye.

Türkçesi:

Bu kabir, merhume ve mağfure, Oğul Bey kızı Ayşe Hatun'un-
 dur. 750 yılı Rebiyülâhir ayında ölmüştür.

Tarih: Rebiyülâhir 750 H. / Haziran 1349 H.

Yayın:

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray
Tarihi. 2,
 İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 1446.

22

Yeri: Bayram Tepe Mezarlığı

Yazı Türü: Sülüs

Metin:

هذه القبر المرحومة خديجة خاتون بنت / عيسى في شهر جاذى الآخر / سنة
 خمسين وسبعماية

(Konyalı 1974:1570)

Transkripsiyonu:

Haz'el-kabir el-merhumet Hadice Hatun bint-i / İsa fi
 şehr-i Cemazi-el-âhir/ senet hamsin ve sebamiye.

Türkçesi:

Bu kabir, merhume, İsa kızı Hadice Hatun'undur. 750 yılı Cemaziyelâhir ayında ölmüştür.

Tarih: Cemaziyelâhir 750 H. / Ağustos 1349 M.

Yayın:

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray

Tarihi. 2,

İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 1570..

23

Yeri: Ervah Mezarlığı

Yazı Türü: Sülüs

Metin:

هذه القبر / المرحومة دولت خاتون / بنت امير احمد في رجب سنة خمسين وسبعماية

(Konyalı 1974:1566)

Transkripsiyonu:

Haz'el-kabir / el-merhumet Devlet Hatun/ bint-i Emir Ahmed fi Receb senet hamsin ve sebamiye.

Türkçesi:

Bu kabir, merhume, Emir Ahmed kızı Devlet Hatun'undur. 750 yılı Recep ayında ölmüştür.

Tarih: Recep 750 H. / Eylül 1349 M.

Yayın:

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray

Tarihi. 2,

İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 1566-67.

24

Yeri: Ervah Mezarlığı

Yazı Türü: Sülüs

Metin:

انتقلت من دارالفنا / الى دارالبقا هذه القبر / المرحومة المغفورة حاي / جتون
 بنت مراد نعلبند في شهر شوال سنة خمسين وسبعماية / الى رحمة الله تعالى

(Konyalı 1974:1574)

Transkripsiyonu:

İntikalat min dar'el-fena / ala dar'el-beka haz'el-kabir/
 el-merhumet el-mağfuret Hümâyî / Hatun bint-i Murad nal-
 band fi şehr-i Şevval senet hamsin ve sebamiye / ala
 rahmetullah teala.

Türkçesi:

Bu kabir, merhume ve mağfure, Nalband Murad kızı Hümâyî
 Hatun'undur. 750 yılı Şevval ayında dünyadan ahirete
 göçtü. Allahu teala rahmet eylesin.

Tarih: Şevval 750 H. / Aralık 1349 M.

Yayın:

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray
Tarihi. 2,

İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 1574-75.

25

Yeri: Bedr Muhtar Mezarlığı

Yazı Türü: Sülüs

Metin:

هذه القبر / المرحومة سونج / خاتون طاب نرا. / في شهر ربيع الاخر سنة
 احدى خمسين وسبعماية

(Konyalı 1974:1579)

Transkripsiyonu:

Haz'el-kabir / el-merhumet Sevinç / Hatun tab-ı serah /
fi şehr-i Rebi-ül-âhir senet ahdi hamsin ve sebamiye.

Türkçesi:

Bu kabir, merhume, Sevinç Hatun'undur. 751 yılı Rebiyül-âhir ayında ölmüştür.

Tarih: Rebiyülâhir 751 H. / Haziran 1350 M.

Yayın:

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray
Tarihi. 2,
İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 1579)

26

Yeri: Ervah Mezarlığı

Yazı Türü: Sülüs

Metin:

هذه القبر / المرحومة / خاتون بنت / ابراهيم / في شهر رجب سنة / اثنين وخمسين وسبعمائة

(Konyalı 1974:1566)

Transkripsiyonu:

Haz'el-kabir / el-merhumet / Hatun bint-i / İbrahim /
fi şehr-i Receb senet / isneyn ve hamsin ve sebamiye.

Türkçesi:

Bu kabir, merhume, İbrahim kızı . . . Hatun'undur. 752 yılı Receb ayında ölmüştür.

Tarih: Receb 752 H. / Ağustos 1351 M.

Yayın:

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray
Tarihi. 2,
İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 1566.

27

Yeri: Aksaray Müzesi (Sine Çayırı Mezarlığı)

Yazı Türü: Sülüs

Metin:

هذه القبر / المرحومة حديجة / بنت ابوبكر / في شهر شعبان / سنة اثنين وخمسين وسبعمائة

(Konyalı 1974:1572)

Transkripsiyonu:

Haz'el-kabir/el-merhumet Hadice / bint-i Ebubekir / fi
şehr-i Şaban / senet isneyn ve hamsin ve sebamiye.

Türkçesi:

Bu kabir, merhume, Ebubekir kızı Hadice'nindir. 752 yılı
Şaban ayında ölmüştür.

Tarih: Şaban 752 H. / Eylül 1351 M.

Yayın:

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray
Tarihi. 2,
İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 1572.

28

Yeri: Ervah Mezarlığı

Yazı Türü: Sülüs

Metin:

.... خاتون / بنت اغلبك سنة ثلث و / خمسين وسبعمائة

(Konyalı 1974:1565)

Transkripsiyonu:

. . . Hatun bint-i Oğul Bey senet salis ve hamsin ve
sebamiye.

Türkçesi:

Oğul Bey kızı . . . Hatun, 753 yılında ölmüştür.

Tarih: 753 H. / 1352-53 M.

Yayın:

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray
Tarihi. 2,
İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 1565.

29

Yeri: Ervah Mezarlığı

Yazı Türü: Sülüs

Metin:

توفی المرحومة / کچی خاتون بنت / کناری فی سنة خمس وخمسين وسبعمائة

(Konyalı 1974:1568)

Transkripsiyonu:

Teveffi el-merhumet / Kiçi Hatun bint-i / Güneri fi
senet hamse ve hamsin ve sebamiye.

Türkçesi:

Merhume, Güneri kızı Kiçi Hatun, 755 yılında ölmüştür.

Tarih: 755 H. / 1354 M.

Yayın:

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray
Tarihi. 2,
İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 1568.

30

Yeri: Ervah Mezarlığı

Yazı Türü: Sülüs

Metin:

انتقلت من دار الفنا الى دار البقا / المرحومة فاطمة خاتون / بنت الحاجي عيسى /
 في حجازي الاول / سنة ست وخمسين وسبعمائة
 (Konyalı 1974:1566)

Transkripsiyonu:

İntikalat min dar'el-fena ala dar'el-beka / el-merhumet
 Fatma Hatun / bint-i el-Hacı İsa / fi Cemazi-el-evvel /
 senet sitte ve hamsin ve sebamiye.

Türkçesi:

Merhume, Hacı İsa kızı Fatma Hatun, 756 yılı Cemaziyel-
 evvel ayında dünyadan ahirete göçtü.

Tarih: Cemaziyelevvel 756 H. / Mayıs 1355 M.

Yayın:

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray
Tarihi. 2,
 İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 1566.

31

Yeri: Ervah Mezarlığı

Yazı Türü:

Metin:

انتقلت من دارالفناء الى دار / البقاء المرحومة المغفورة / كرا خاتون بنت مرحوم /
 احد باشا طاب ثراه / في سابع ذي الحجة سنة سبع وخمسين وسبعمائة
 (Konyalı 1974:1575)

Transkripsiyonu:

İntikalat min dar'el-fena ala dar' / el-beka el-merhumet
 el-mağfuret / Kera Hatun bint-i merhum Ahmed Paşa tab-ı

serah / fi seba Zil-hicce senet seb'a ve hamsin ve seba-
miye.

Türkçesi:

Merhume ve mağfure, merhum Ahmed Paşa kızı Kera Hatun,
757 yılı Zilhicce ayının 7'sinde dünyadan ahirete göçtü.

Tarih: 7 Zilhicce 757 H. / 4 Aralık 1356 M.

Yayın:

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray
Tarihi. 2,

İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 1575-76.

32

Yeri: Aksaray Müzesi (Sine Çayırı Mezarlığı)

Yazı Türü: Sülüs

Metin :

توفى المرحومة دولت / خاتون / بنت يوسف / فى شهر / محرم سنة تسع
وخمسين / وسبعماية
(Konyalı 1974:1573)

Transkripsiyonu:

Teveffi el-merhumet Devlet / Hatun / bint-i Yusuf / fi
şehr-i / Muharrem senet tis'a ve hamsin / ve sebamiye.

Türkçesi:

Merhume, Yusuf kızı Devlet Hatun, 759 yılı Muharrem a-
yında ölmüştür.

Tarih: Muharrem 759 H. / Aralık 1357 M.

Yayın:

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray
Tarihi. 2,

İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 1573.

33

Yeri: Ervah Mezarlığı

Yazı Türü: Sülüs

Metin:

انتقل من دارالفنا الى / دارالبقا المرحومة / فاطمة خاتون /
 احي محمد المعروف / فرشته في خامس ذي / القعدة سنة ستين وسبعماية

(Konyalı 1974:1562-63)

Transkripsiyonu:

İntikal min dar 'el-fena ala / dar'el-beka el- merhumet /
 Fatma Hatun / Ahi Mehmed el-maruf / Feriştah fi hamse
 Zi' / l-kadet senet sittin ve sebamiye.

Türkçesi:

Merhume, Ahi Mehmed kızı Fatma Hatun nam-ı diğer Feriştah, 760 yılı Zilkade ayında dünyadan ahirete göçtü.

Tarih: Zilkade 760 H. / Eylül 1359 M.

Yayın:

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-AksarayTarihi. 2,

İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 1562-63.

34

Yeri: Ervah Mezarlığı

Yazı Türü: Sülüs

Metin:

توفى المرحومة / زاهدة خاتون بنت حسين / في خامس عشرين / رمضان /
 سنة احدى وستين وسبعماية

(Konyalı 1974:1568)

Transkripsiyonu:

Teveffi el-merhumet Zâhîde Hatun / bint-i Hüseyin / fi
 hamse aşrin Ramazan / senet ahdi ve sittin ve sebamiye.

Türkçesi:

Merhume, Hüseyin kızı Zâhîde Hatun, 761 yılı Ramazan ayında ölmüştür.

Tarih: Ramazan 761 H. / Temmuz 1360 M.

Yayın:

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray Tarihi. 2,
İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 1568.

35

Yeri: Aksaray Müzesi (Sine Çayırı Mezarlığı)

Yazı Türü: Sülüs

Metin:

توفيت المرحومة / قتلغ ملك / بنت مقل / في شوال / سنة اربع / وستين و سبعمائة

(Konyalı 1974:1577)

Transkripsiyonu:

Teveffit el-merhumet / Kutluğ Melek / bint-i Mukbil / fi Şevval / senet erbaa' / ve sittin ve sebamiye.

Türkçesi:

Merhume, Mukbil kızı Kutluğ Melek, 764 yılı Şevval ayında ölmüştür.

Tarih: Şevval 764 H. / Temmuz 1363 M.

Yayın:

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray Tarihi. 2,
İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 1577.

36

Yeri: Aksaray Müzesi (Sine Çayırı Mezarlığı)

Yazı Türü: Sülüs

Metin:

توفيت المرحومة / شاهده بنت حسن / شوال سنة اربع / وستين وسبعماية

(Konyalı 1974:1574)

Transkripsiyonu:

Teveffit el-merhumet / Şâhide bint-i Hasan / Şevval senet erbaa' / ve sittin ve sebamiye.

Türkçesi:

Merhume, Hasan kızı Şâhide, 764 yılı Şevval ayında ölmüştür.

Tarih: Şevval 764 H. / Temmuz 1363 M.

Yayın:

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974

Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-AksarayTarihi. 2,

İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 1574.

37

Yeri:(Sine Çayırı Mezarlığı) Aksaray Müzesi

Yazı Türü: Sülüs

Metin:

توفيت المرحومة / عايشه خاتون / بنت حاجي القفال / في شهر / رمضان سنة

(Konyalı 1974:1572)

خمس وستين وسبعماية

Transkripsiyonu:

Teveffit el-merhumet / Ayşe Hatun / bint-i Hacı el-K Kafil / fi şehr-i / Ramazan senet hamse ve sittin ve sebamiye.

Türkçesi:

Merhume, Kilitçi Hacı kızı Ayşe Hatun, 765 yılı Ramazan ayında ölmüştür.

Tarih: Ramazan 765 H. / Haziran 1364 M.

Yayın:

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray Tarihi. 2,
İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 1572.

38

Yeri: Ervah Mezarlığı

Yazı Türü: Sülüs

Metin:

توفيت الرحومة / ملكة خاتون / بنت كنكدي / في محرم سنة / سبع وستين / وسبعماية
(Konyalı 1974:1581)

Transkripsiyonu:

Teveffit el-merhumet / Melike Hatun / bint-i Güngeldi /
fi Muharrem senet / seba ve sittin / ve sebamiye.

Türkçesi:

Merhume, Güngeldi kızı Melike Hatun, 767 yılı Muharrem ayında ölmüştür.

Tarih: Muharrem 767 H. / Eylül 1365 M.

Yayın:

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray Tarihi. 2,
İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 1581.

39

Yeri: Ervah Mezarlığı

Yazı Türü: Sülüs

Metin:

هذه القبر المغفورة / عائشة خاتون بنت / محمود في تاريخ شهر / ذي القعدة سنة /
سبع وستين وسبعماية

(Konyalı 1974:1569)

Transkripsiyonu:

Haz'el-kabir el-mağfure / Ayşe Hatun bint-i / Mahmud
fi tarih şehr-i / Zi'l-kade senet / seba ve sittin ve
sebamiye.

Türkçesi:

Bu kabir, mağfure, Mahmud kızı Ayşe Hatun'undur. 767
yılı Zilkade ayında ölmüştür.

Tarih: Zilkade 767 H. / Temmuz 1366 M.

Yayın:

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-AksarayTarihi. 2,

İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 1569.

40

Yeri: Aksaray Müzesi (Sine Çayırı Mezarlığı)

Yazı Türü: Sülüs

Metin:

هذه القبر عائشة خاتون / بنت خوانجه احمد في . جاذي الاخر / سنة
تسع وستين وسبعماية

(Konyalı 1974:1573)

Transkripsiyonu:

Haz'el-kabir Ayşe Hatun / bint-i Hvace Ahmed fi Cemazi-
el-âhir / senet tis'a ve sittin ve sebamiye.

Türkçesi:

Bu kabir, Hoca Ahmed kızı Ayşe Hatun'undur. 769 yılı Cemaziyelâhir ayında ölmüştür.

Tarih: Cemaziyelâhir 769 H. / Ocak 1368 M.

Yayın:

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray
Tarihi. 2,
İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 1573.

41

Yeri: Ervah Mezarlığı

Yazı Türü: Sülüs

Metin:

هذه القبر حفيدة / خاتون بنت محمد شاه / في تاريخ ماه ربيع الآخر / سنة
احدى سبعين وسبعماية

(Konyalı 1974:1565)

Transkripsiyonu:

Haz'el-kabir Hafide Hatun / bint-i Mehmed Paşa / fi tarih-i mah Rebi-ül-ahir / senet ahdi sebain ve sebamiye.

Türkçesi:

Bu kabir, Mehmed Paşa kızı Hafide Hatun'undur. 771 yılı Rebiyülâhir ayında ölmüştür.

Tarih: Rebiyülâhir 771 H. / Kasım 1369 M.

Yayın:

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray
Tarihi. 2,
İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 1565.

42

Yeri: Aksaray Müzesi (Sine Çayırı Mezarlığı)

Yazı Türü: Sülüs

Metin:

انتقل من دارالغرور / الى دارالسرور / المرحوم / المغفور / خوند خاتون بنت /
اوروم في سنة / ثلث وثمانين وسبعمائة
(Konyalı 1974:1573)

Transkripsiyonu:

İntikal min dar'el-gurur / ala dar'el-surur / el-merhum /
el-mağfur / Hund Hatun bint-i / Urum fi senet / salis
ve semain ve sebamiye.

Türkçesi

Merhum ve mağfur, Urum kızı Hund Hatun, 783 yılında ölmüştür.

Tarih: 783 H. / 1381-82 M.

Yayın:

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray
Tarihi. 2,
İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 1573.

43

Yeri: Ervah Mezarlığı

Yazı Türü: Sülüs

Metin:

هذه القبر المرحومة المصومة المحتاجة / زلال خاتون بنت رومي / الى رحمة الله
تعالى في شهر / المبارك شوال سنة ثمانين وسبعمائة
(Konyalı 1974:1565)

Transkripsiyonu:

Haz'el-kabir el-merhumet el-masumet el-muhtacet / Zulâl
Hatun bint-i Rumkî / ala rahmetullah teala fi şehr-i /

el-mübârek Şevval senet semanin ve sebamiye.

Türkçesi:

Bu kabir, merhume ve masume, Allahu teala'nın rahmetine muhtaç, Rumkî kızı Zulâl Hatun'undur. 786 yılı Şevval ayında ölmüştür.

Tarih: Şevval 786 H. / Eylül 1384 M.

Yayın:

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray Tarihi. 2,
İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 1565.

44

Yeri: Ervah Mezarlığı

Yazı Türü: Sülüs

Metin:

انتقلت / من دار الفناء / الى دار البقاء / المرحومة قتلو / بنت محمود بيك /
في شهر شوال / سنة اثنين وتسعين وسبعماية
(Konyalı 1974:1564)

Transkripsiyonu:

İntikalat min dar'el-fena / dar'el-beka / el-merhumet
Kutlu / bint-i Mahmud bey / fi şehr-i Şevval / senet
isneyn ve tis'in ve sebamiye.

Türkçesi:

Merhume, Mahmud kızı Kutlu, 792 yılı Şevval ayında dünyadan ahirete göçtü.

Tarih: Şevval 792 H. / Eylül 1390 M.

Yayın:

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Abideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray Tarihi. 2,
İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 1564.

45

Yeri: Ervah Mezarlığı

Yazı Türü: Sülüs

Metin:

توفى المرحومة المنفورة المظلومة / الى رحمة الله تعالى / ماهى بنت حاجى امور /
تاريخه سنة ست واربعين وثمانماية.

(Konyalı 1974:1575)

Transkripsiyonu:

Teveffi el-merhumet el-mağfure el-mazlume / ala rah-
metullah teala / Mâhî bint-i Hacı Umur / tarih senet
sitte ve erbain ve semanemiye.

Türkçesi:

Merhume ve mağfure, mazlume, Allahu teala rahmet eyle-
sin, Hacı Umur kızı Mâhî, 846 yılında ölmüştür.

Tarih: 846 H. / 1442-43 M.

Yayın:

KONYALI, İbrahim Hakkı

1974 Âbideleri ve Kitâbeleri ile Niğde-Aksaray
Tarihi. 2,
İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası. 1575.

II. İZZEDDİN KILIÇ ARSLAN (1156-92)

II. Kılıç Arslan'ın hayatı hakkında kaynakların yetersizliği nedeniyle pek bilgi bulunamamaktadır. Anadolu Selçuklu Sultanı I. Kılıç Arslan'ın torunu, Sultan I. Mesud'un oğlu'dur (Turan 1945:699). 1156 yılında babasının ölümü üzerine Selçuklu Sultanı olan ve 1192 yılında Aksaray kuşatması sırasında ölen II. Kılıç Arslan 1156-92 yılları arasında 36 yıl saltanat sürmüştür (Konyalı 1974:306).

Anadolu'nun Türkleşmesinde büyük pay sahibi olan II. Kılıç Arslan'ın özellikle Karamıkbeli (Myriokefalon) Savaşı'nı kazanmasından sonra durum Türkler lehine değişmiştir. Bizans taarruzlarının kırılması, Haçlı ordularının tahribatının ortadan kaldırılmasında sonra Anadolu, II. Kılıç Arslan döneminde her bakımdan büyük bir kalkınma içine girmiştir. 9.Yüzyıldan sonra durmuş olan ticari hayat, Bizans'da görülen yoğun ticaret etkinliğini aratmayacak biçimde tekrar eski canlılığına kavuşmuştur. Yine bu dönemde ilk han (Kılıç Arslan Hanı), 1170 yılında yeni baştan kurduğu Aksaray'da II. Kılıç Arslan tarafından inşa ettirilmiştir (Turan 1946:476).

II. Kılıç Arslan döneminde Anadolu'nun medeni ve iktisadi gelişmesiyle birlikte, şehir hayatında da hızlı bir gelişme görülmektedir. Sultan, Aksaray'ı yeniden kurarken, Konya'yı da imar ederek surlarını yeniden inşa ettirmiş ve başta Malatya olmak üzere diğer pek çok şehirde de yoğun imar faaliyetlerini başlatmıştır (Çay 1987:116).

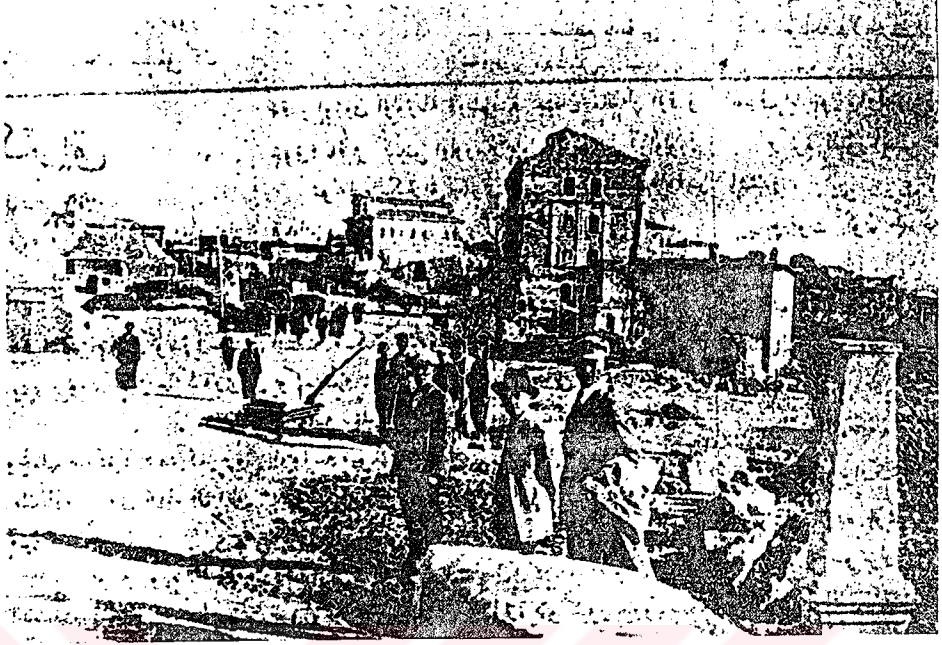
Bu dönemin ekonomik bakımdan bir dönüm noktasını belgeleyecek en önemli husus, sultan adına kesilen ve bir yüzünde "Es-Sultan'ül-Muazzam" yazan, diğer yüzünde ise at üstünde sağa dönmüş elinde mızrak tutan süvari tasviri bulunan altın ve gümüş sikkelerdir (Turan 1945:702).

XII.Yüzyılda Selçuklu Sultanlarının özellikle var olma-yok olma mücadelesinin verildiği II. Kılıç Arslan döneminin pek mimari ve kültür etkinliklerine müsaade etmediği araştırmacılarca ileri sürülse de bu dönemde kale, saray, darphane, cami, medrese, darüşşifa, zaviye, han, hamam , köprü vb. değişik işlevli pek çok yapı inşa edilmiştir.

II. Kılıç Arslan döneminde Konya'da Kale ve Surlar, I. Alâeddin Keykubad Köşkü, Darphane, Altun-Apa Medresesi, II. Kılıç Arslan Türbesi; Aksaray'da Kale ve Surlar, Saray, Darüşşifa, Kılıç Arslan Hanı, Saray Hamamı, Eski Hamam, Köprü, Medrese, Zaviye; Aksaray-Nevşehir arasında Alâi (Alay) Han ile Gecek Ulu Camii inşa ettirilmiştir (Turan 1945:699-702; 1946:475-76; Kuran 1969:42; Konyalı 1974:309-11; Aslanapa 1984:127, 129; Çay 1987:116-17). Ayrıca Konya Alâeddin ve Aksaray Ulu Camii minber kitâbelerinde ismi geçmektedir (Oral 1962:26-32; Konyalı 1974:309-11).

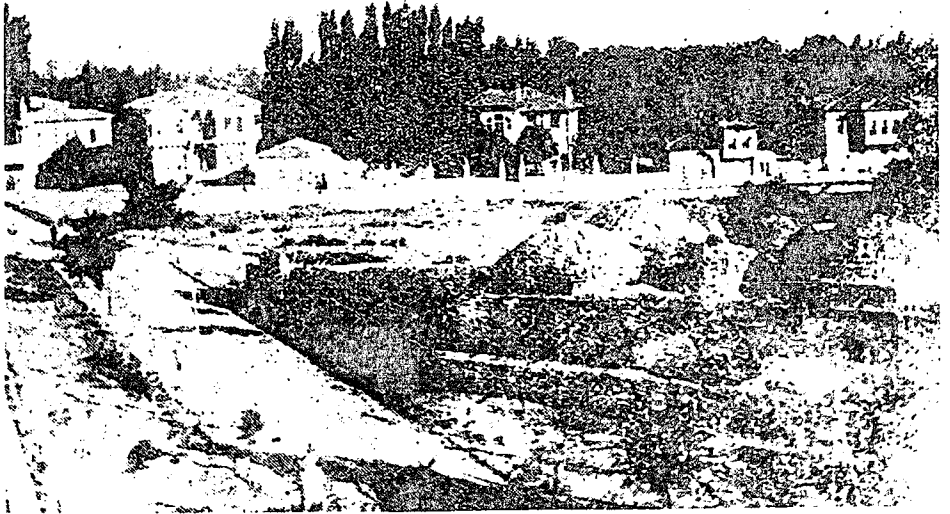

LEVHALAR

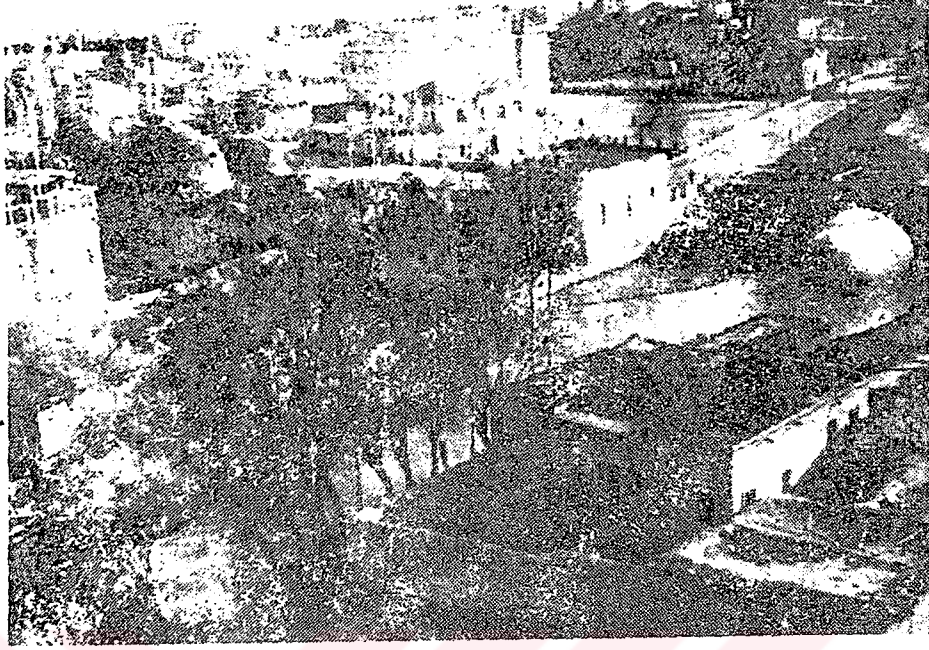

Lev.2 a. Aksaray,batıdan görünüm
(1928, Aksaray Vilayet Gazetesi)

Foto Kamal Sarıoğlu
Aksaray & Aksaray

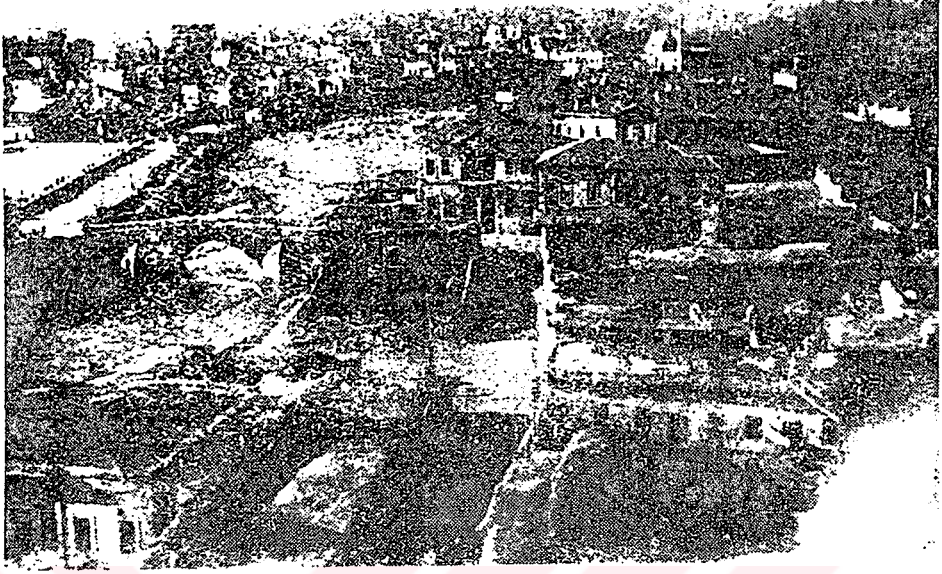
b. Batıdan görünüm (1974, İ.H.Konyalı)

Lev.3 a. Kuzeye bakış (1974, İ.H.Konyalı)

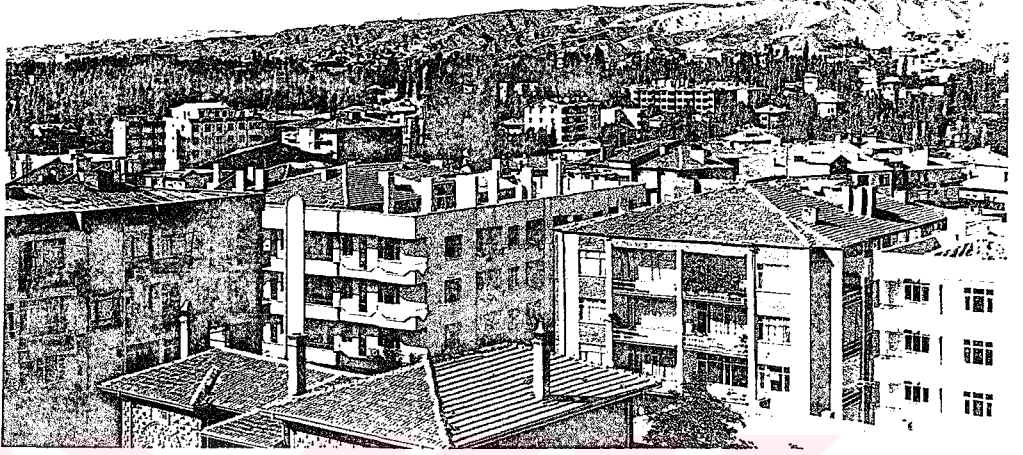
b. Kuzeye bakış (1974, İ.H.Konyalı)

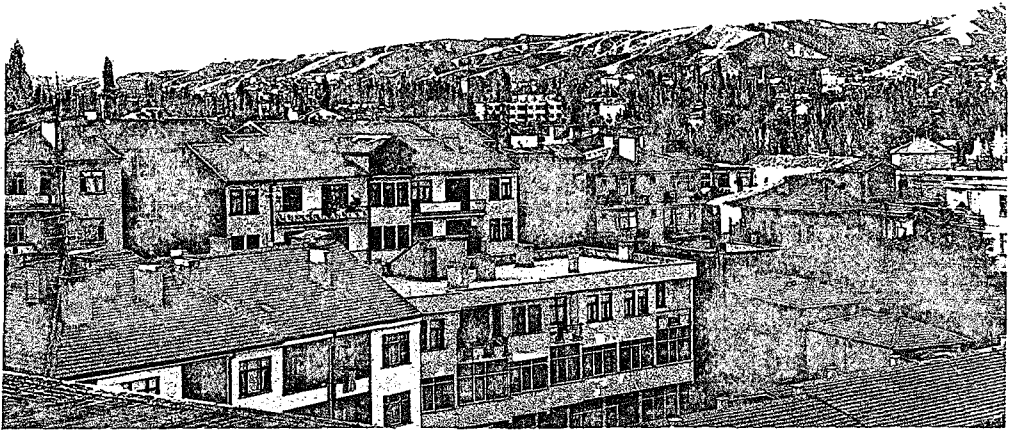
Lev.4 a. Kuzeye bakış (1974, İ.H.Konyalı)

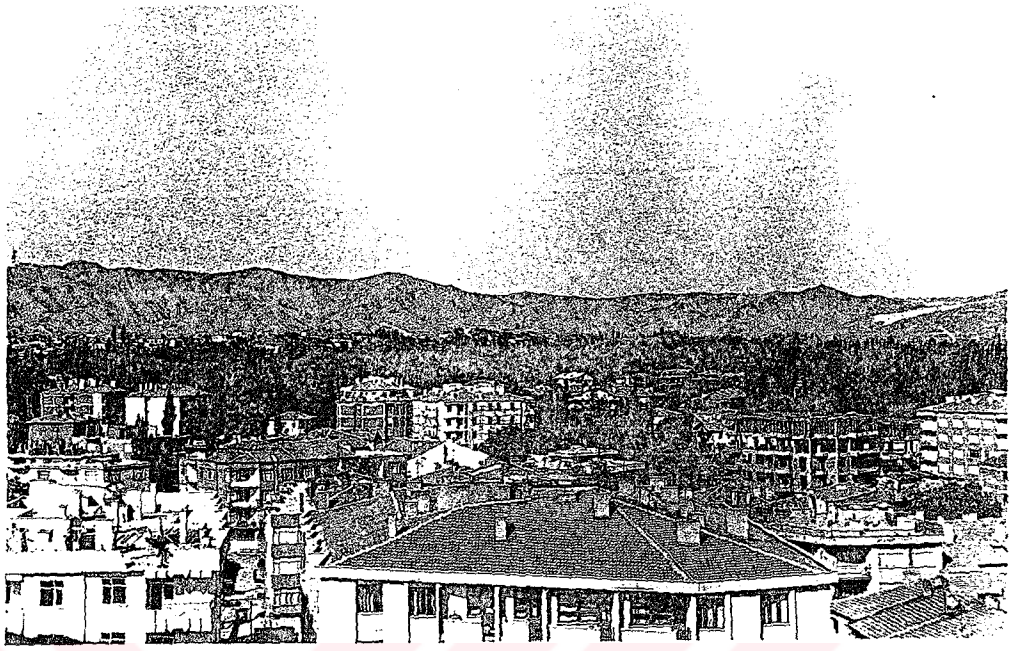
b. Kuzeye bakış

Lev.5 a. Kuzeydoğuya bakış

b. Kuzeydoğuya bakış

Lev.6 a. Doğuya bakış

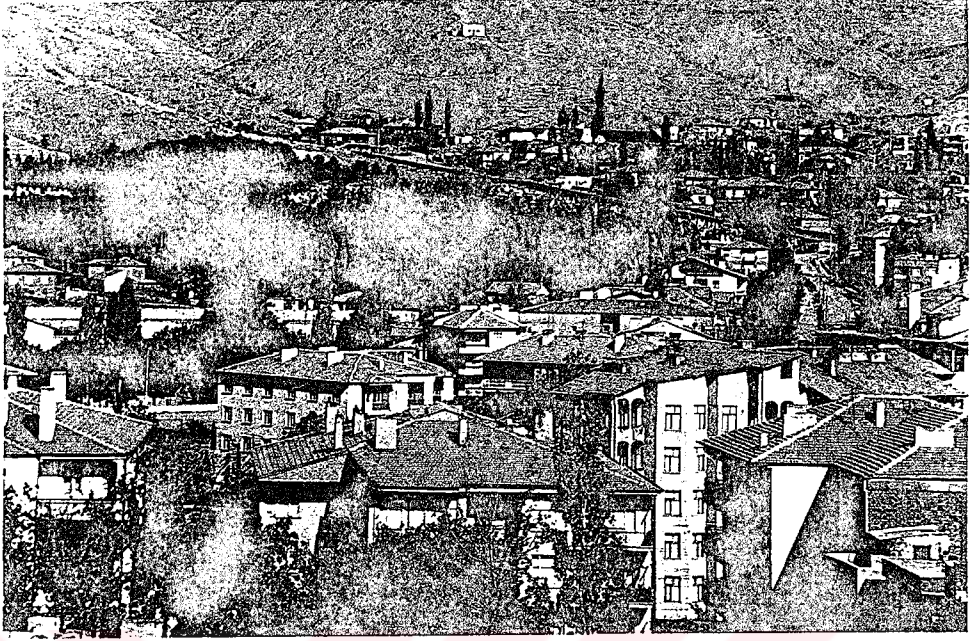
b. Kuzeybatıya bakış

Lev.7 a. Batıya bakış

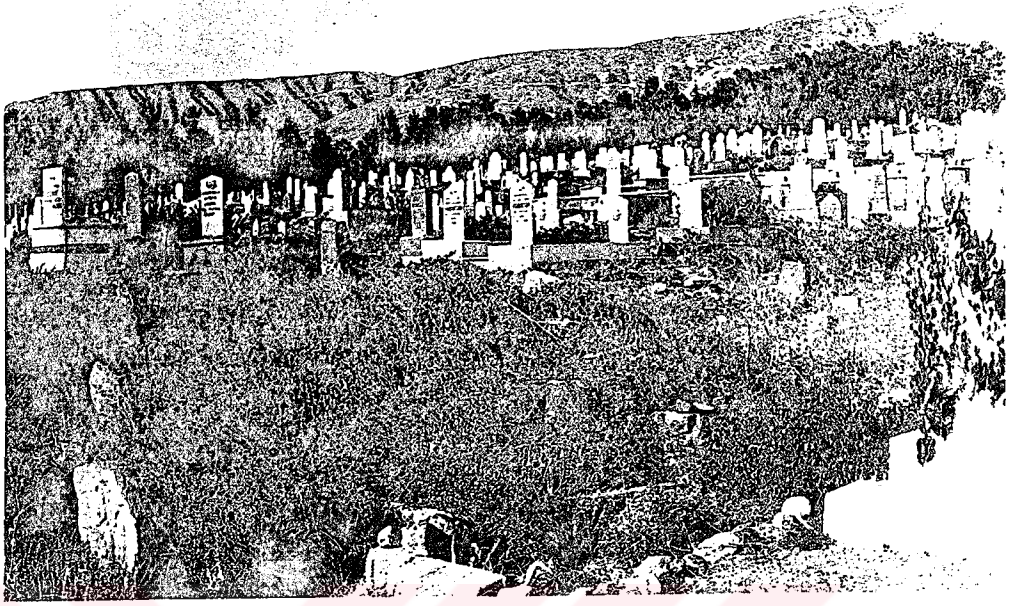
b. Güneye bakış

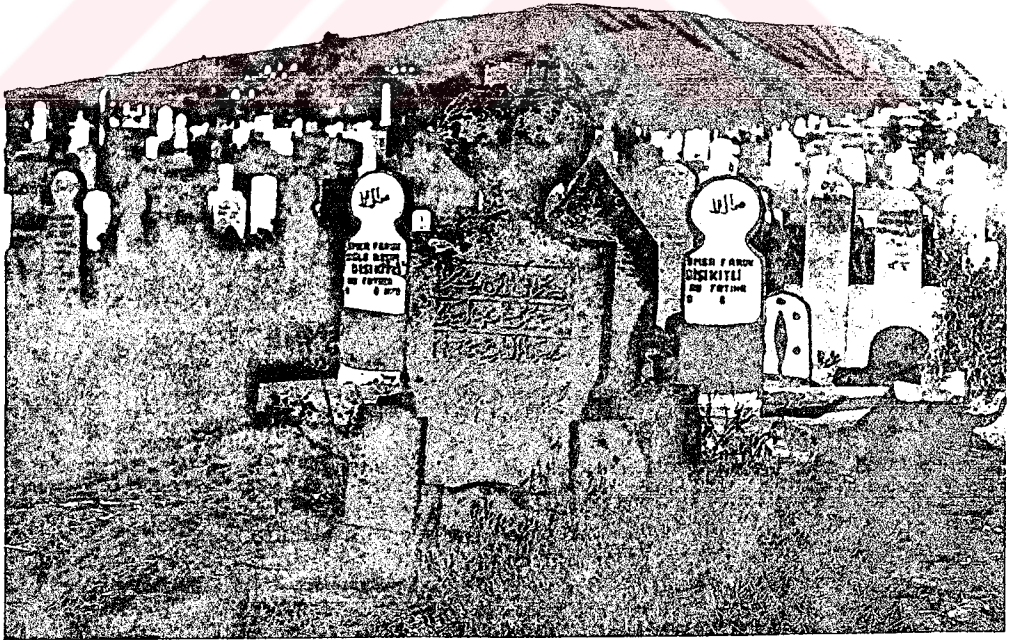
Lev.8 a. Güneydoğuya bakış

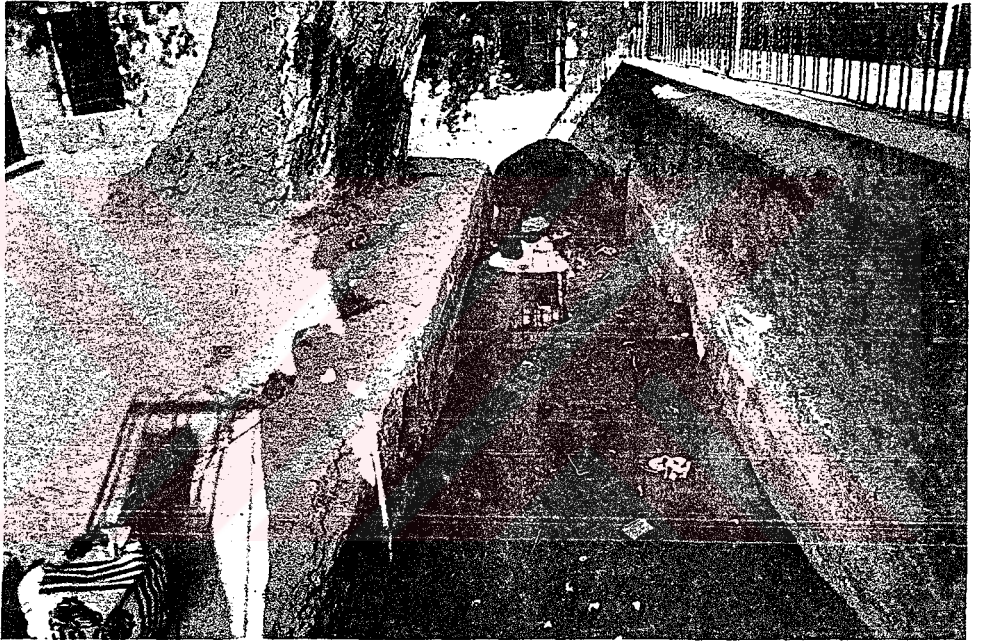
b. Batıya bakış

Lev.9 a. Ervah Mezarlığı

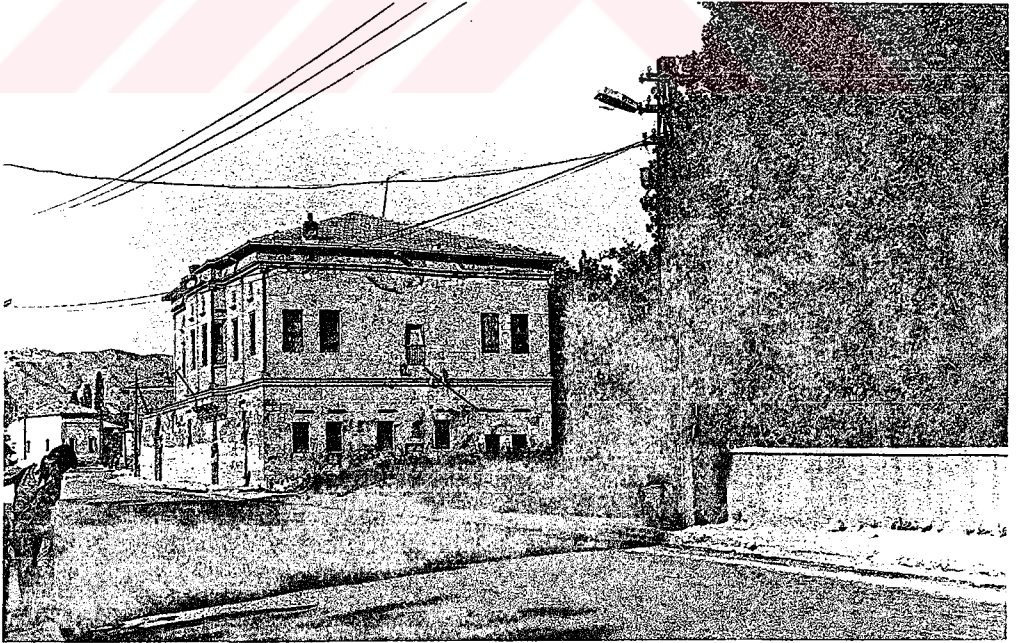
b. Ervah Mezarlığı,ayrıntı

Lev.10. Şeyh Hamid Mahallesi,su kanalı

Lev.11 a. Dere Mahallesi

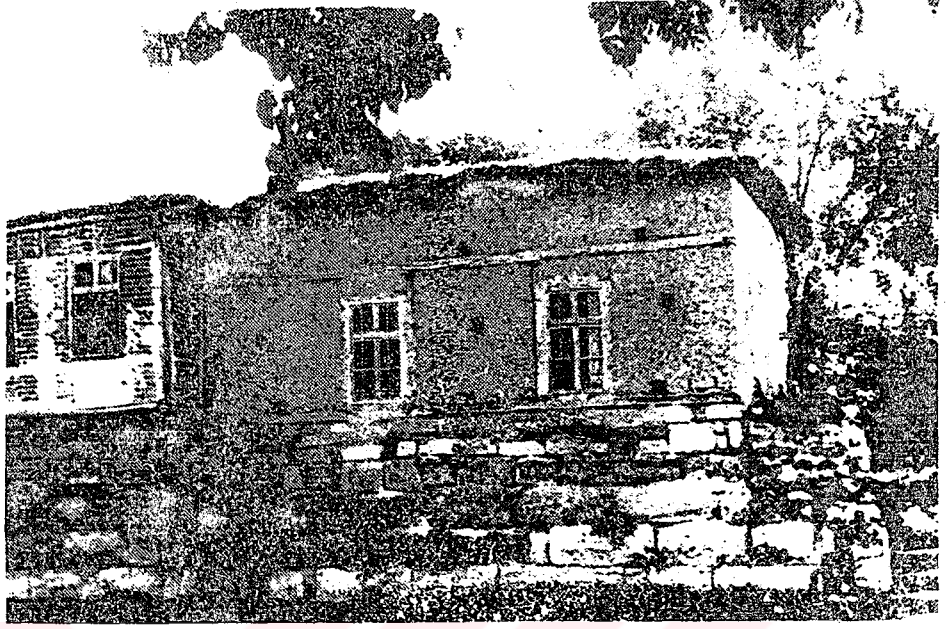
b. Nevşehir Caddesi, konut

Lev.12 a. Meydan, 20. yüzyıl başı görünümü
(1974, İ.H.Konyalı)

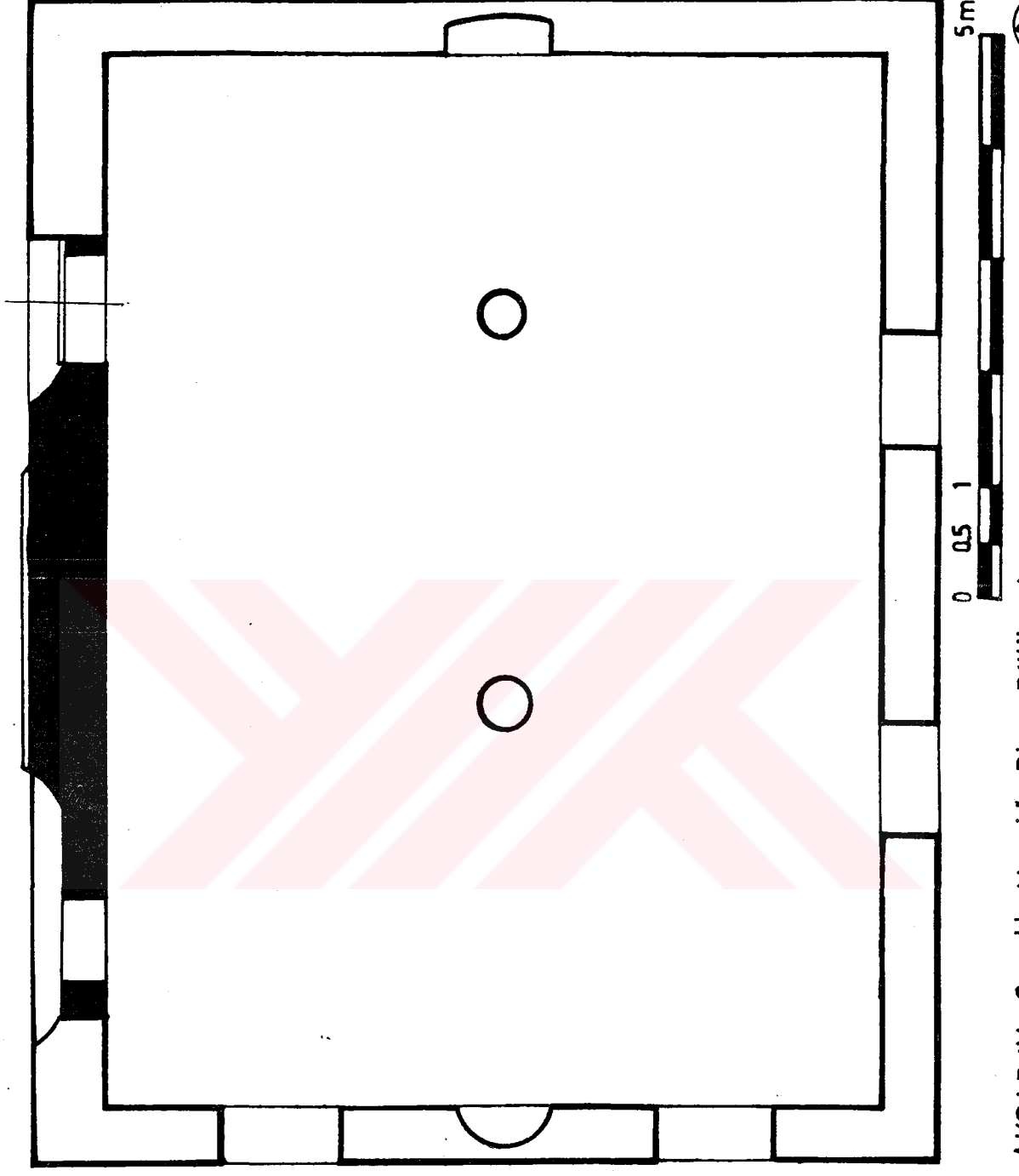
b. Meydan, bugünkü görünümü

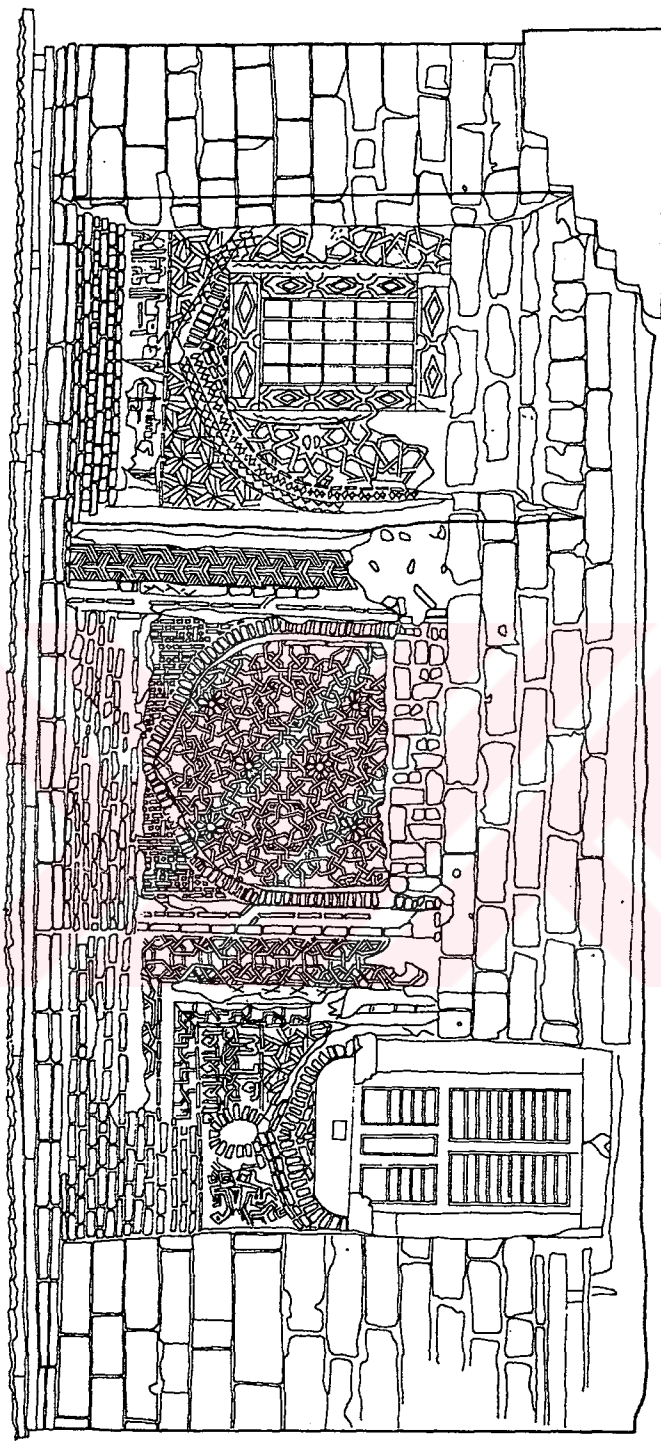
Lev.14 a. Sofular Mahallesi, sur kalıntısı
(1974, İ.H.Konyalı)

b. Sofular Mahallesi, sur kalıntısı, ayrıntı
(1974, İ.H.Konyalı)

Lev.15 AKSARAY, Cincikli Mescid, Plan Rölövesi
(1984. Ö. BAKIRER)

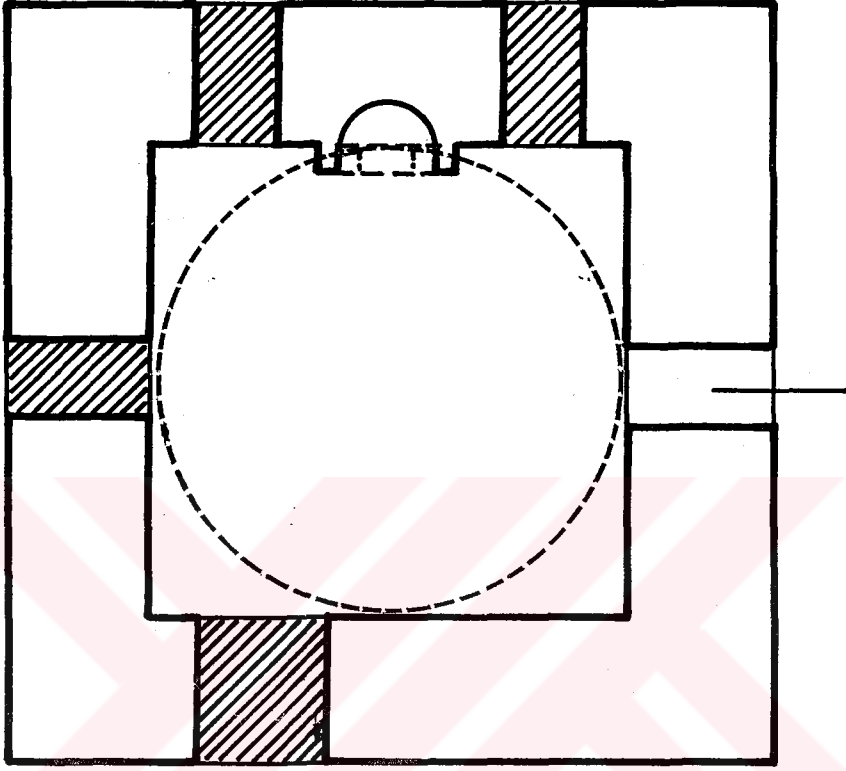
0 0,5 1 2m.

Lev.16 AKSARAY, Gıncıklı Mescid, Ön Yüz, Fotogrametrik Çizim

(1984, Ö. BAKIRER)

Lev.17. Cincıklı Mescit, batı cephe

Lev.18 AKSARAY, Araçzade Mescidi, Kroki

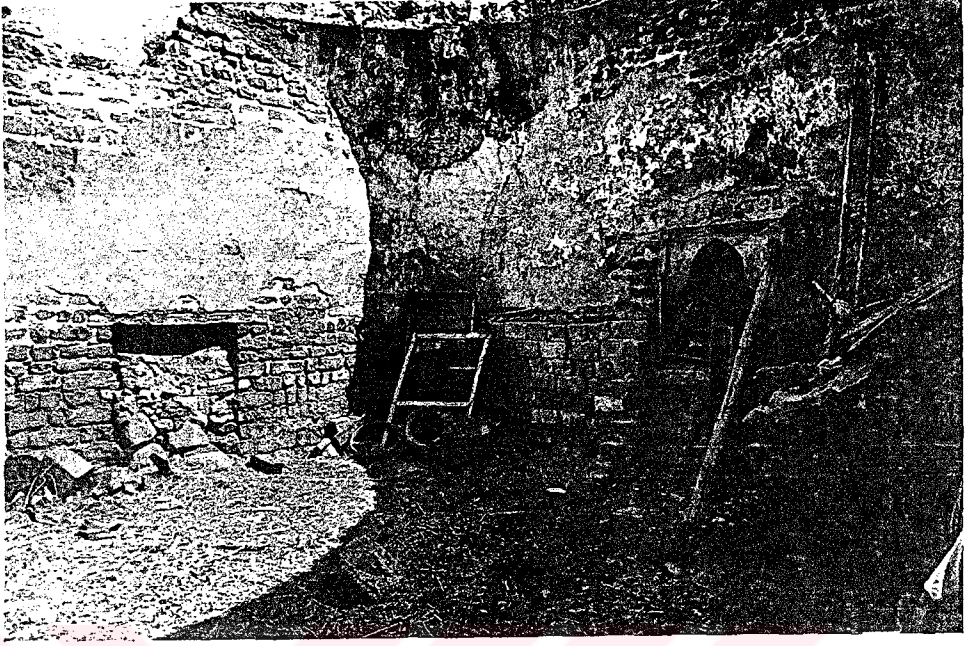
Çizen: C. Parla (1991)

Lev.19 a. Araçzade Mescidi, kuzey cephe

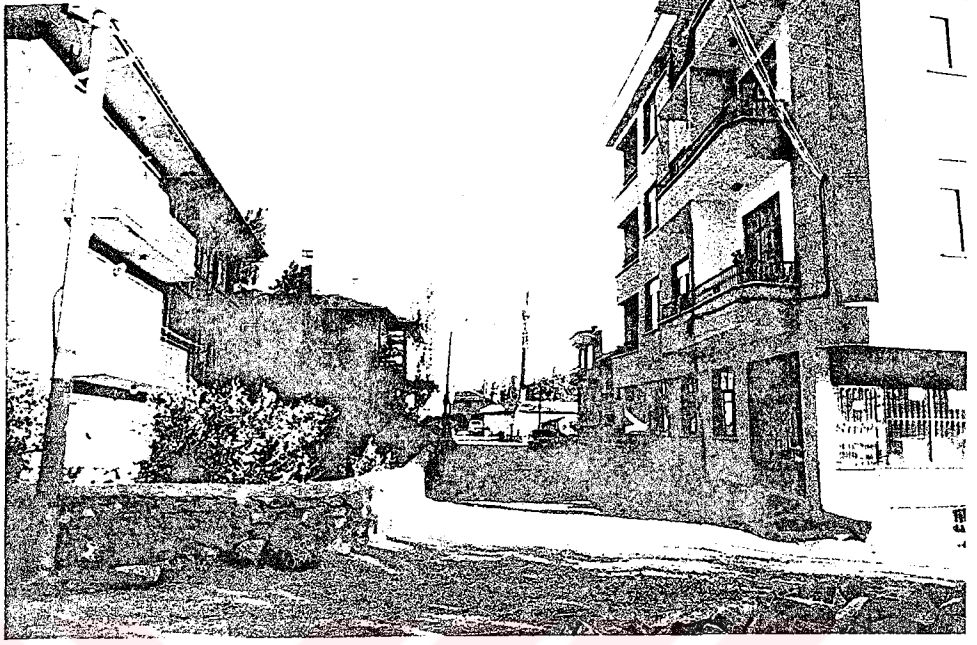
b. Doğu ve güney cephe

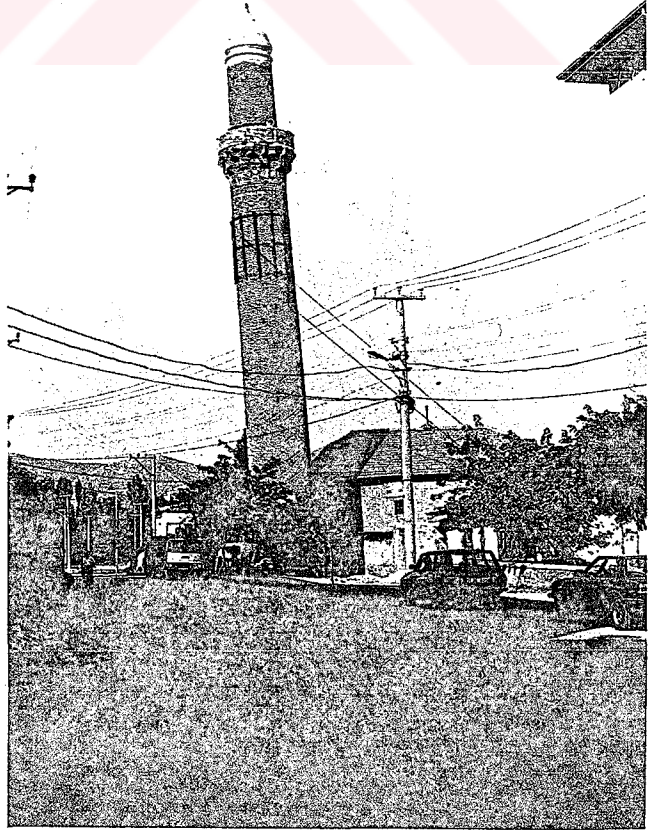
Lev.20 a. Harim, güneydoğuya bakış

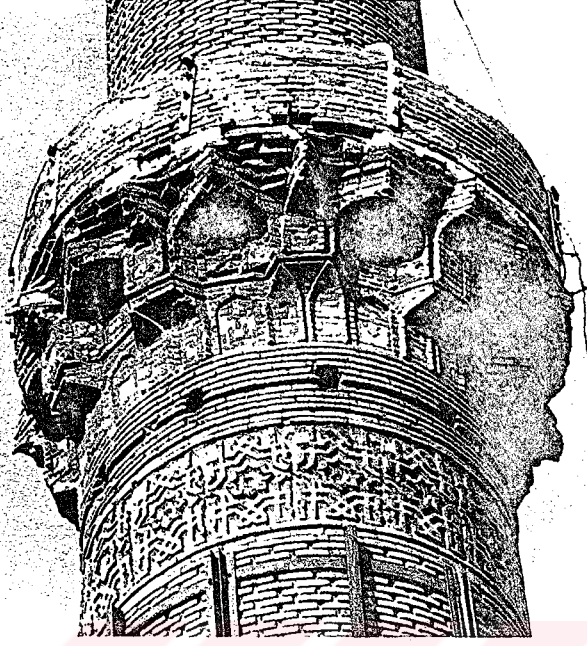
b. Mihrap Süslemesi
ayrıntı

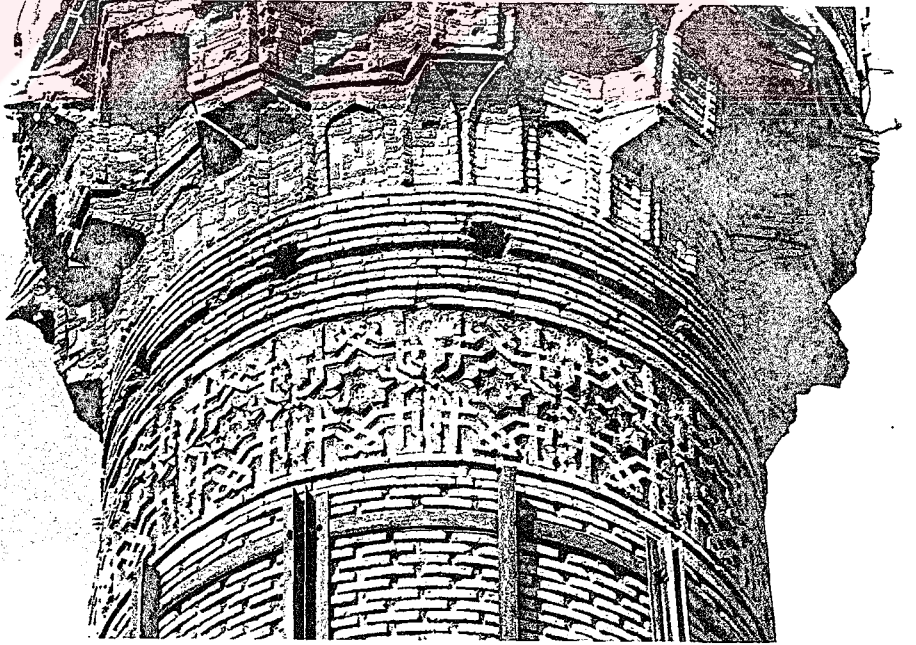
Lev.22 a.Şamlı Mahallesi,Eğri Minare Sokak,Kızıl Minare'y
bakış

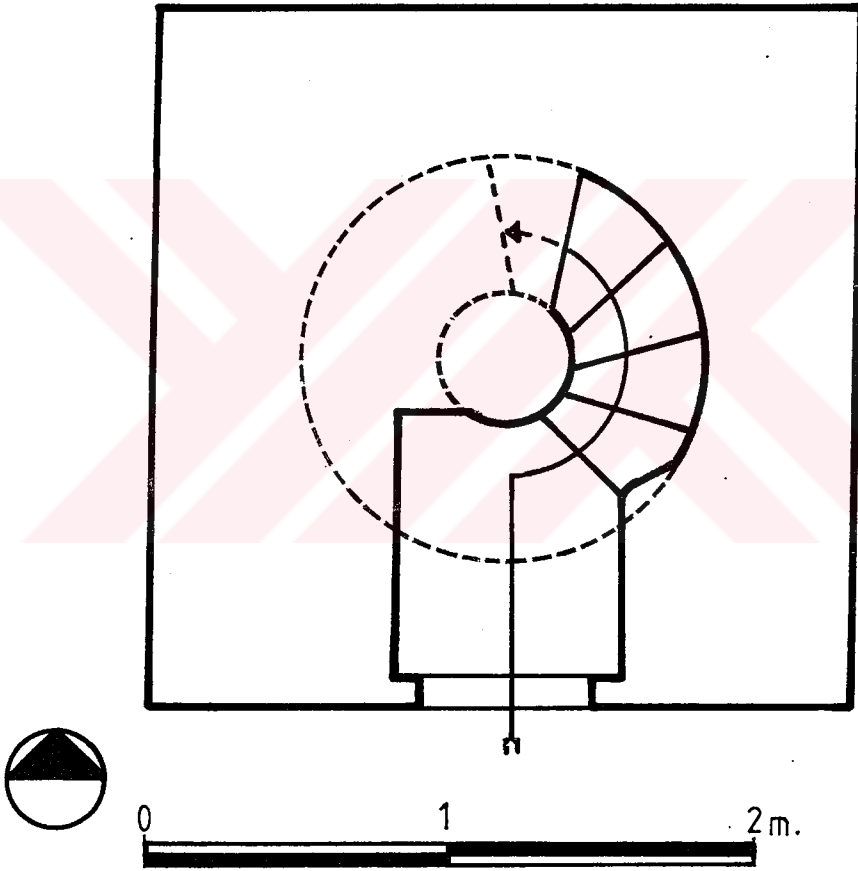
b. Kızıl Minare ve
Mescit,
batıdan bakış

Lev.23 a. Kızıl Minare, şerefe

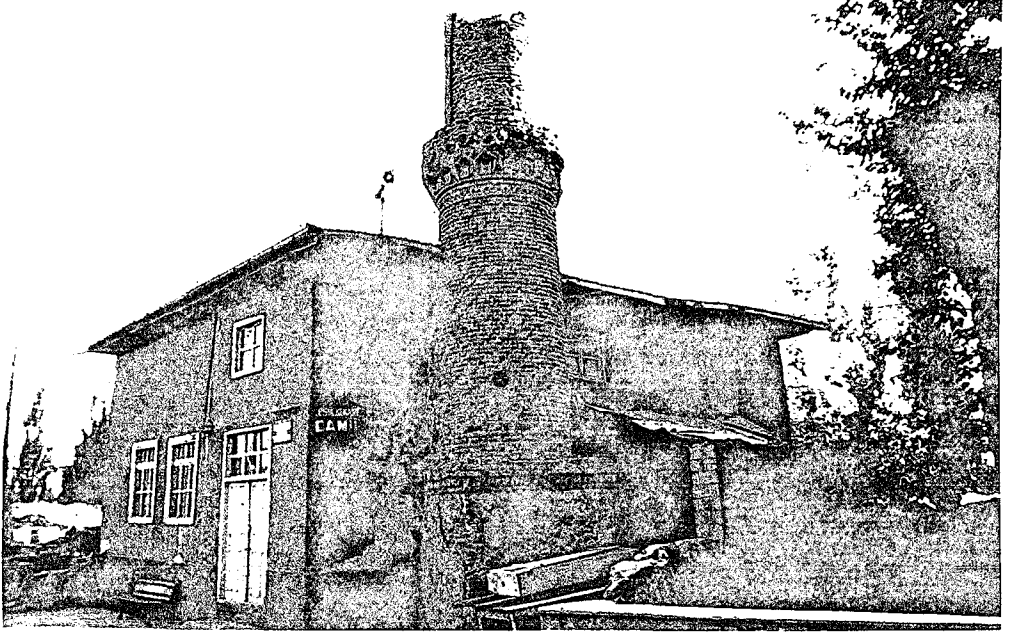

b. Şerefe altı, ayrıntı

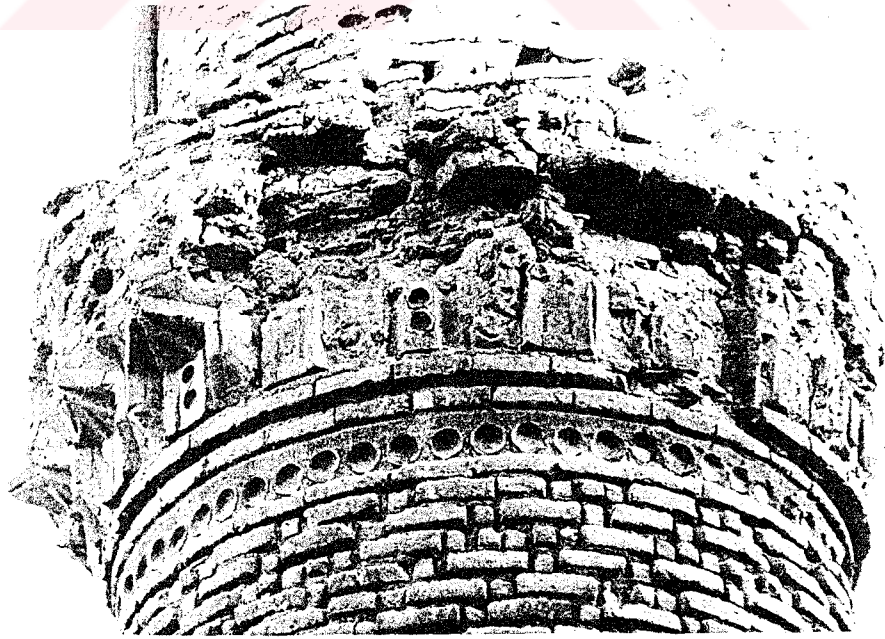
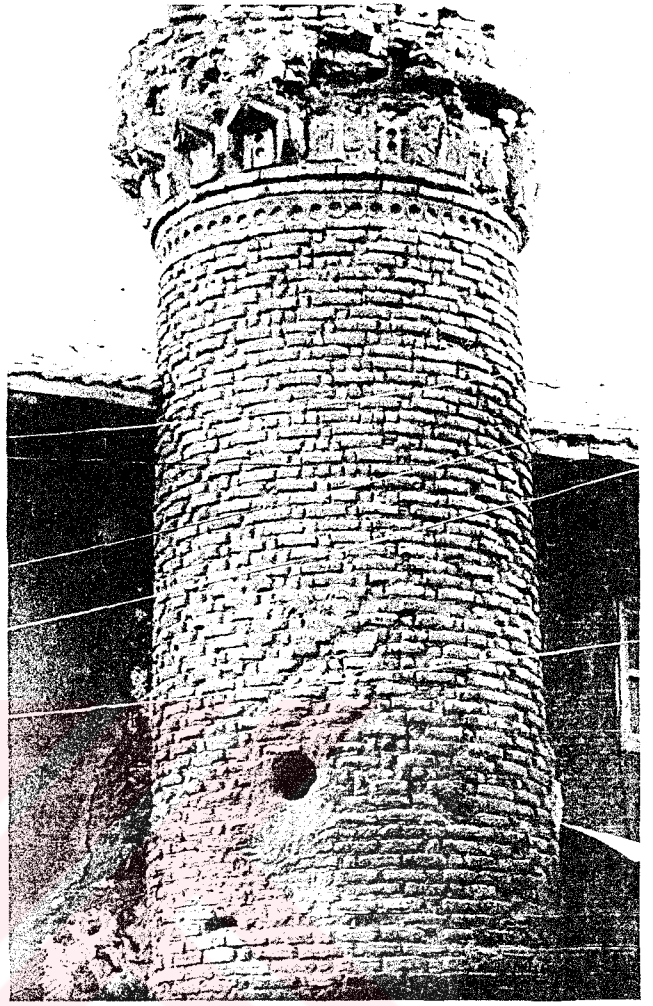
Lev.24 AKSARAY, Yıkık (Sırçalı) Minare, Rölöve Planı
(1991, M. Meinecke' den Tamamlanarak)

Lev.25 a.Yıkık Minare
ve Mescit,
batıdan bakış
(1976,M.Meinecke)

b. Yıkık Minare ve Mescit, batıdan bakış

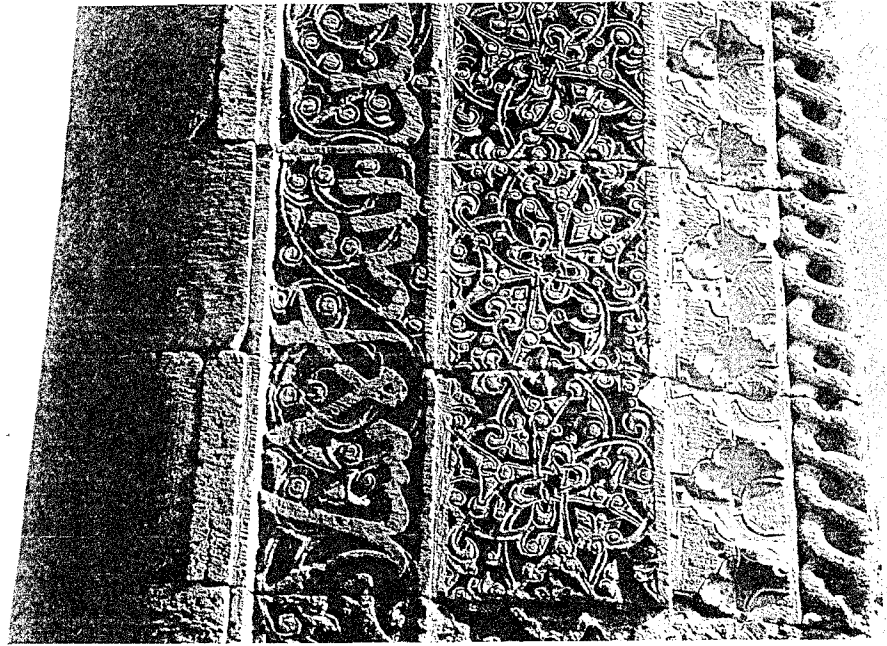
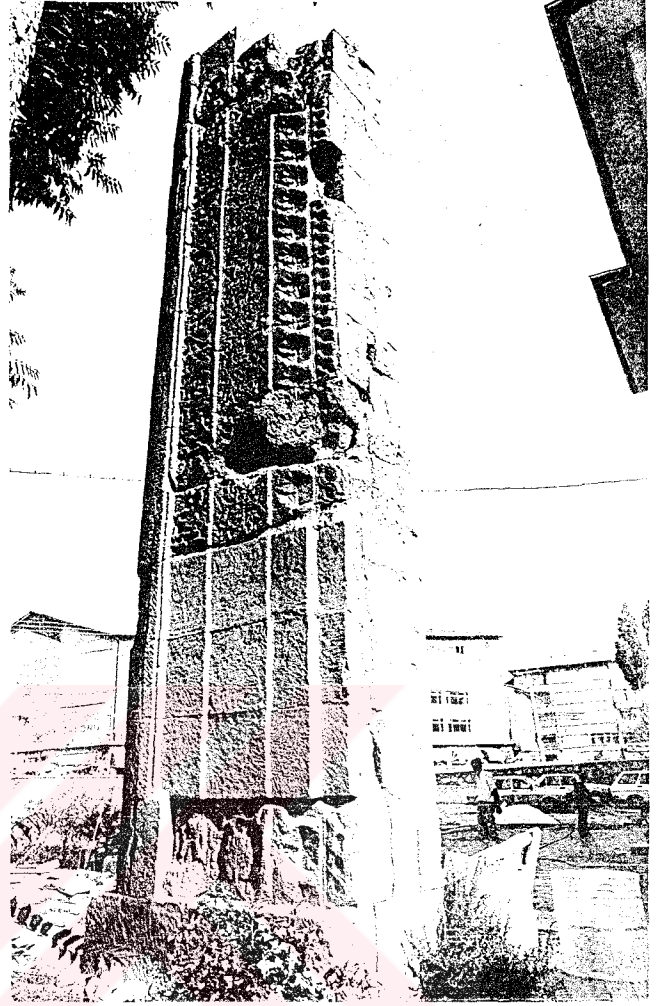
Lev.26 a.Minare gövdesi

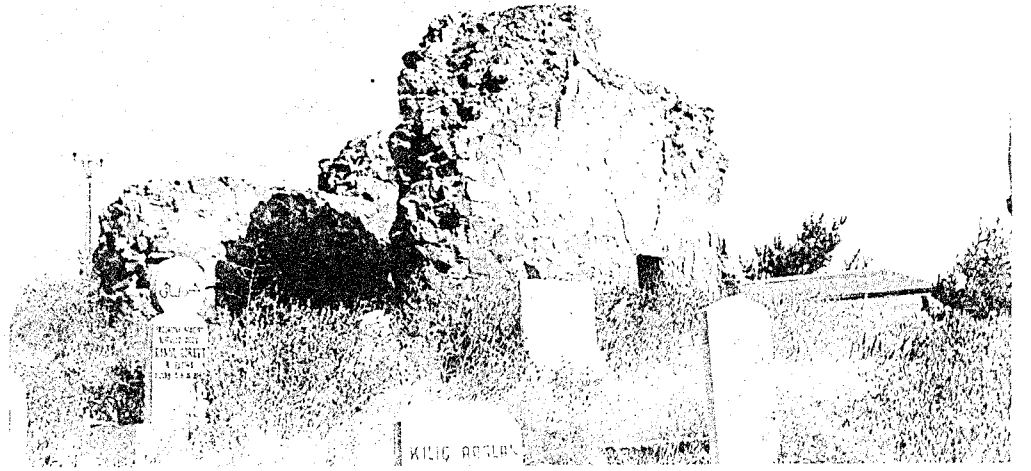
b. Şerefe

Lev.27 a.

Taciye Medresesi
portal,doğu kanat

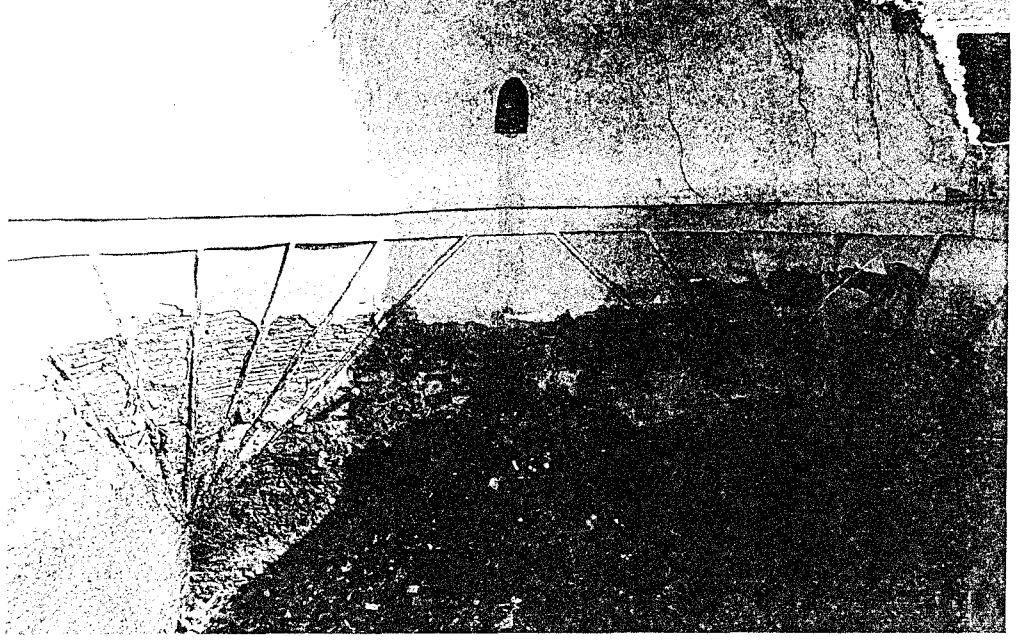
b. Portal, doğu kanat, ayrıntı

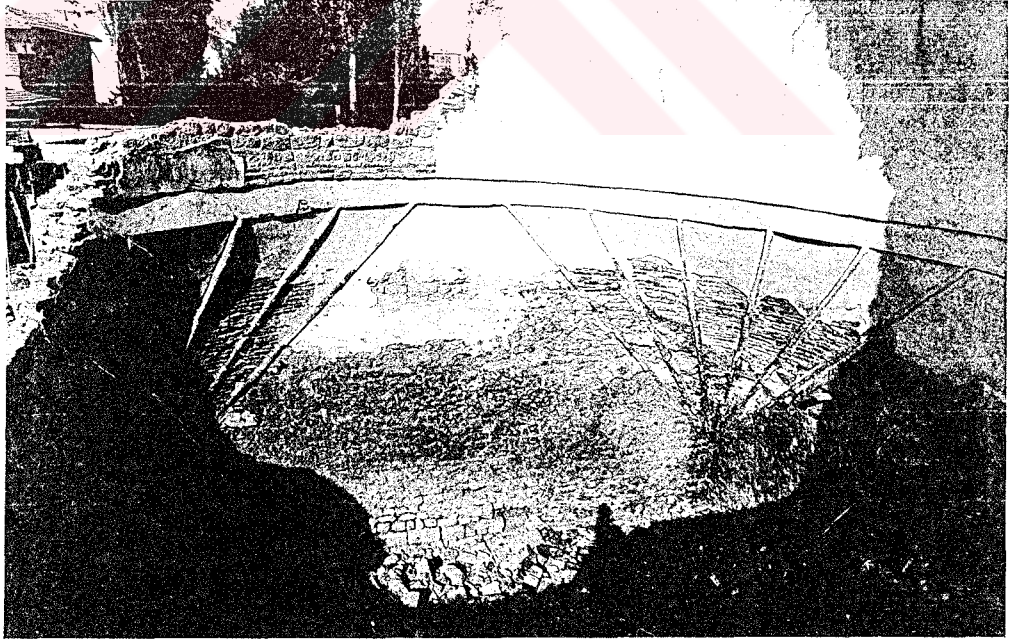
Lev.28 a. Hacılar Hanı ?, batıdan bakış

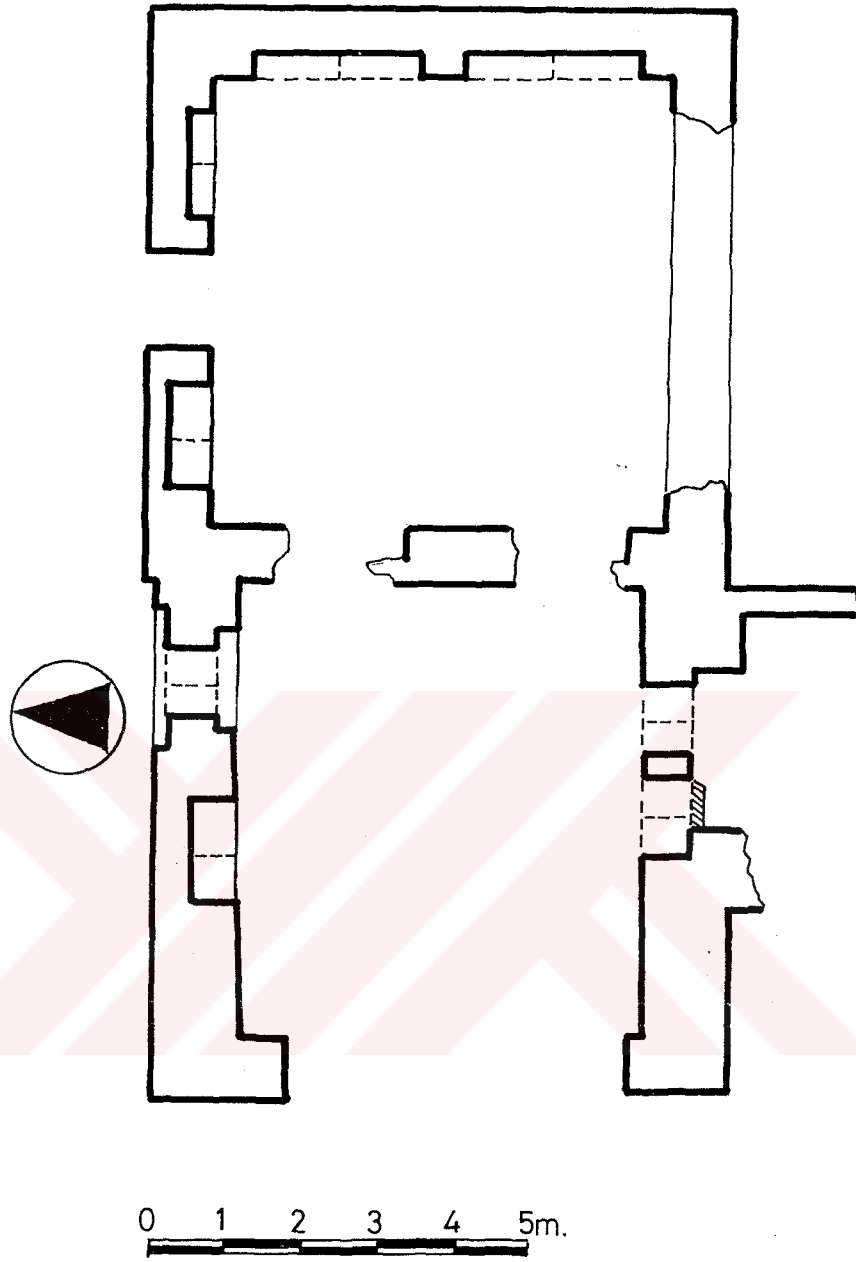
b. Eski Hamam, batıdan bakış

Lev.29 a. Soyunmalık, içten, güneye bakış

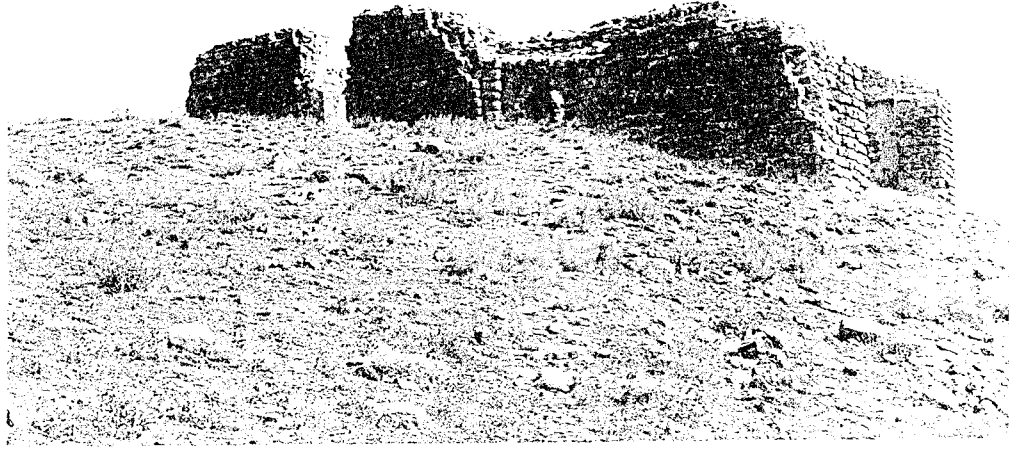

b. Soyunmalık, içten, doğuya bakış

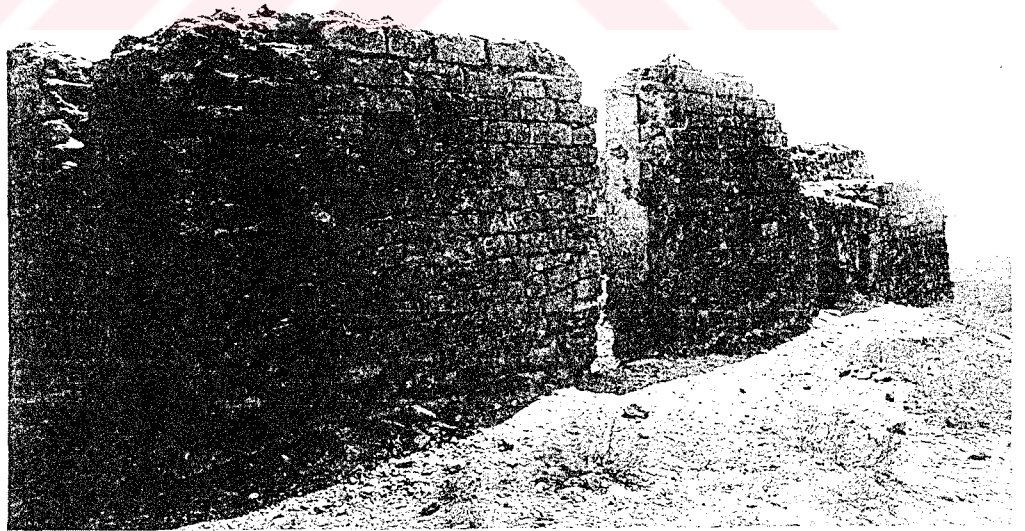

Lev.30 AKSARAY, II. Kılıç Arslan Köşkü?, Rölöve Planı

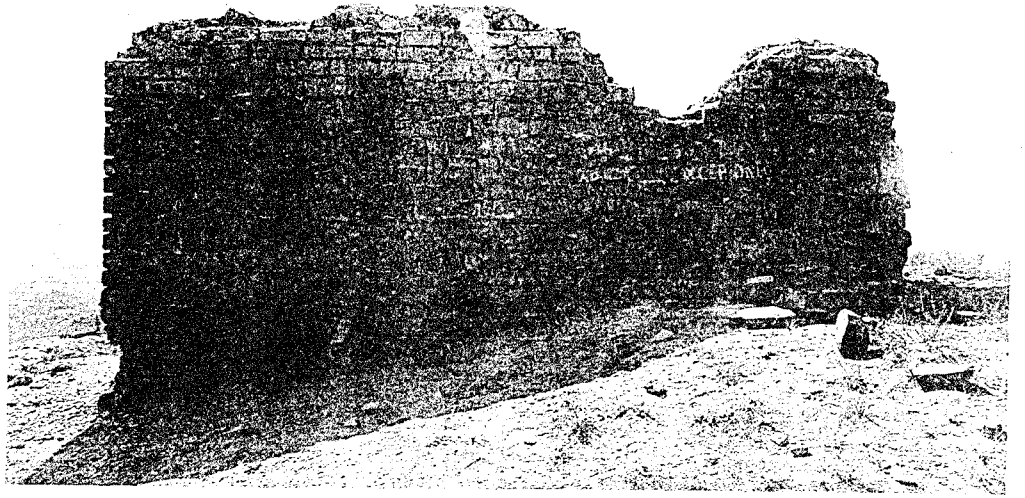
Rölöve: A. Deveci- M.S. Ünal- Ö. Özcan- G. Nakkaşoğlu, (19

Lev.31 a. II. Kılıç Arslan Köşkü ?, kuzey cephe

b. Kuzey cephe

Lev.32 a. Doğu cephe

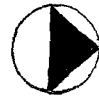
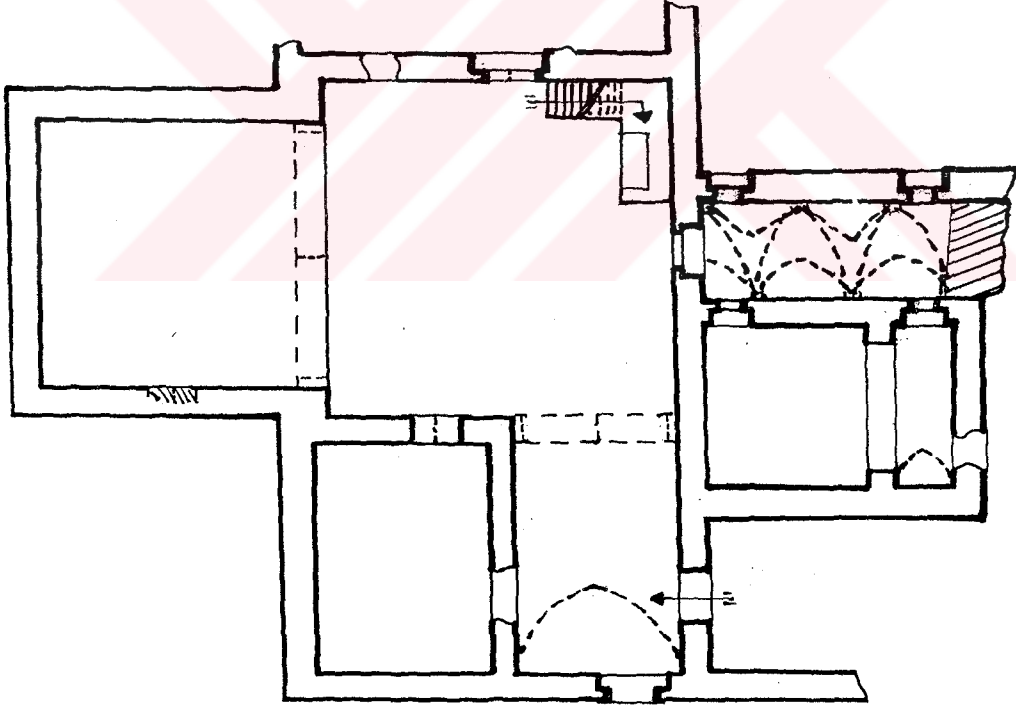
b. İçten, kuzey duvar

Lev.33 a. İçten,batı bölüm,kuzey duvar,ayrıntı

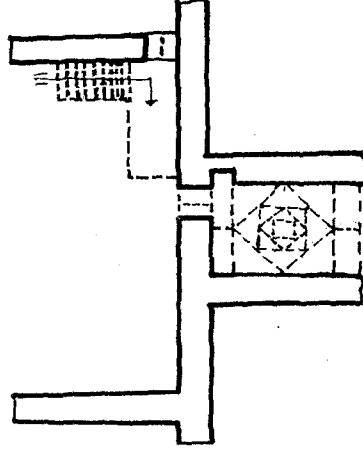

b. İçten,batı bölüm,güney duvar,ayrıntı

0 1 2 3 4 5 10 m.

Lev.34 AKSARAY, "Darphane"?, Rölöve Planı
Rölöve: O. Alp- A. Deveci- M.S. Ünal, (1990)

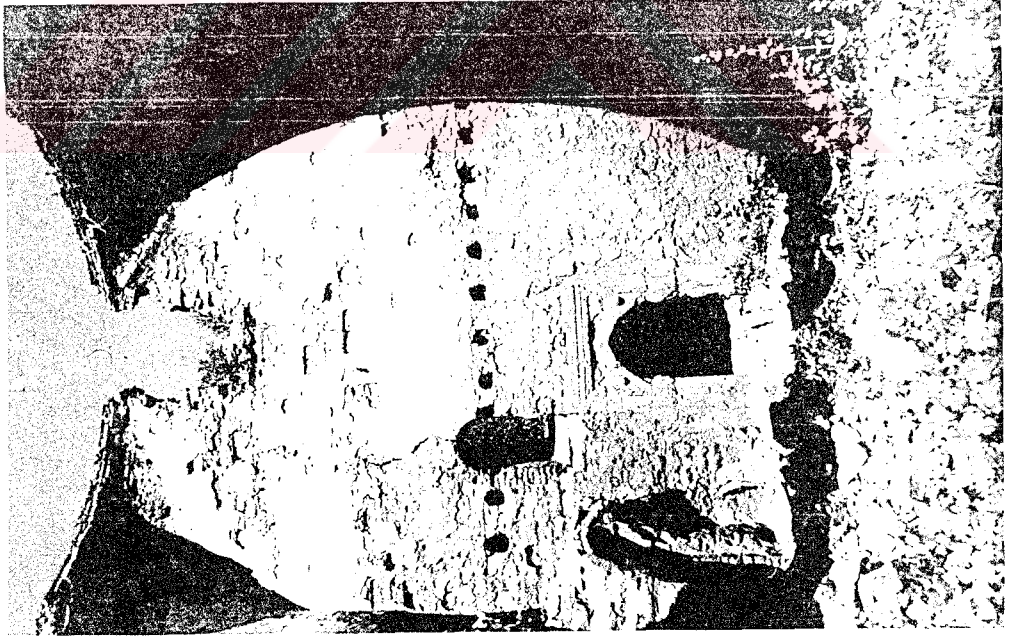
Kuzeybatı Bölüm, Üst Kat, Rölöve Planı

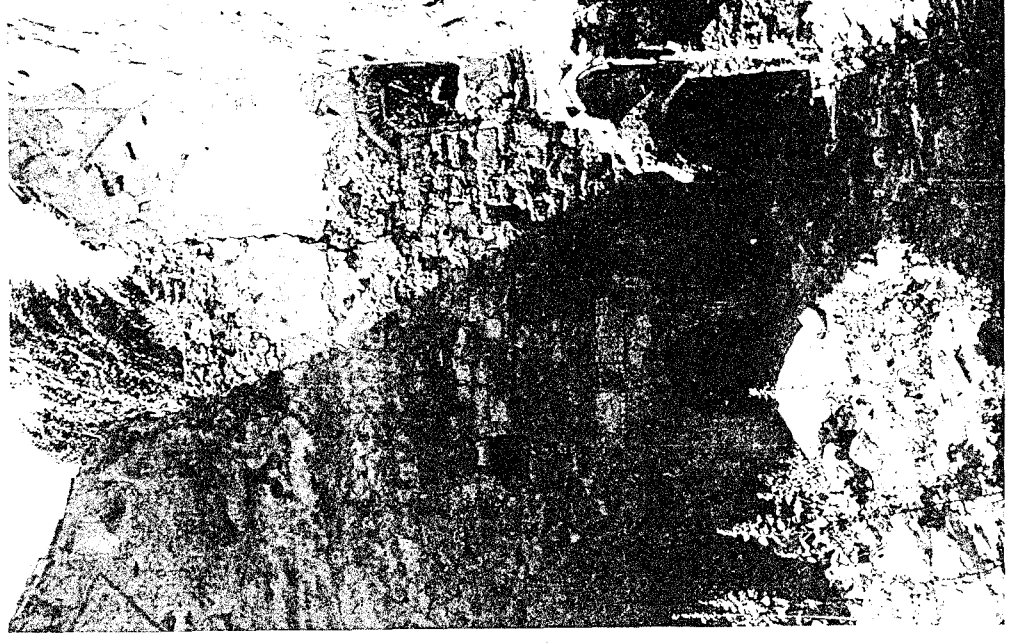
Lev.35 a. "Darphane ?", doğudan bakış

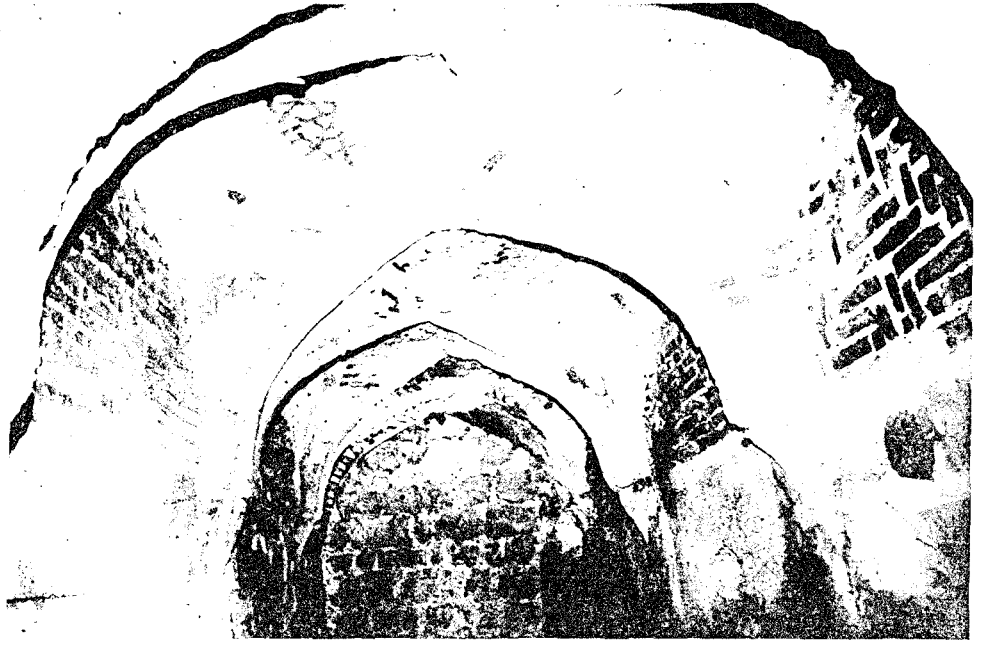
b. Batıdan bakış

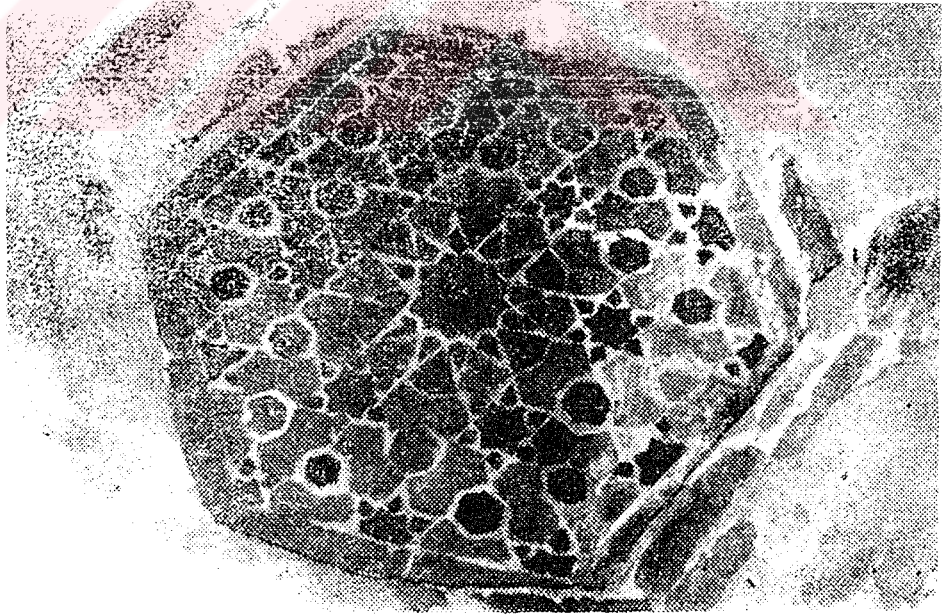
Lev. 36 a. İçten, ana mekan, kuzey duvar

b. İçten, ana mekan, doğu duvar

Lev.37 a. İçten,kuzeybatı bölüm,örtü sistemi

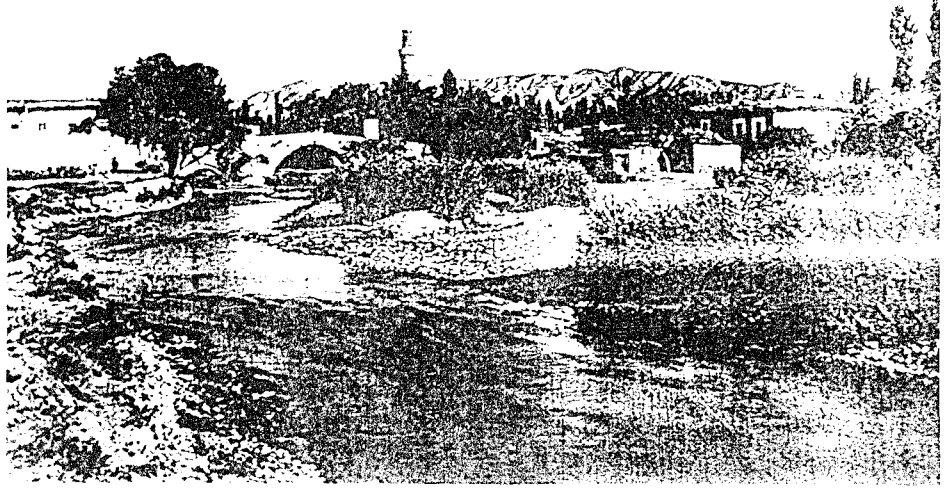
b. İçten,kuzeybatı bölüm,örtü sistemi,ayrıntı

Lev.38 a. Debbaglar Köprüsü,güneyden bakış

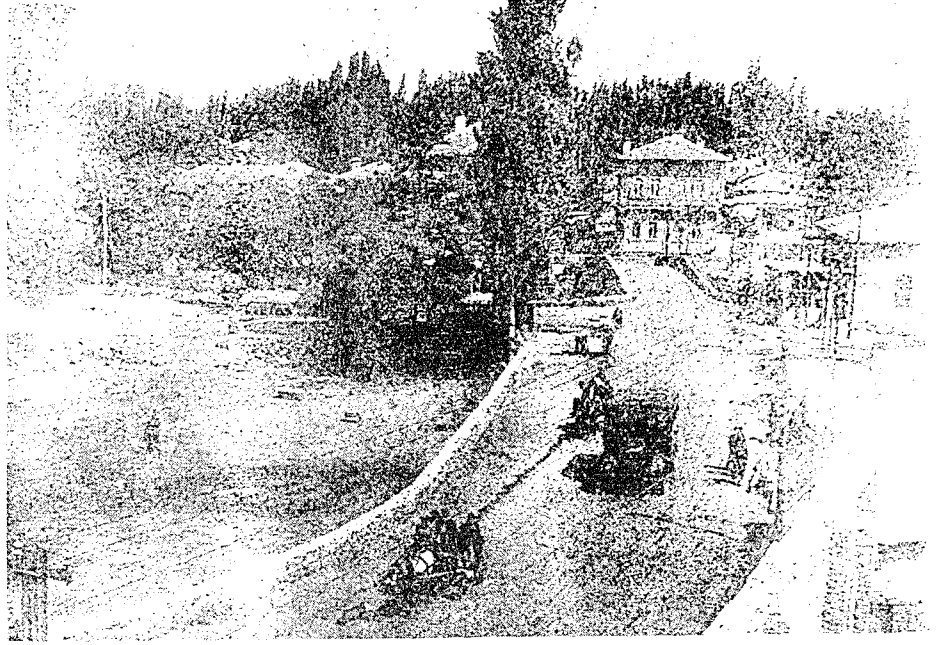
b. Güneyden bakış, ayrıntı

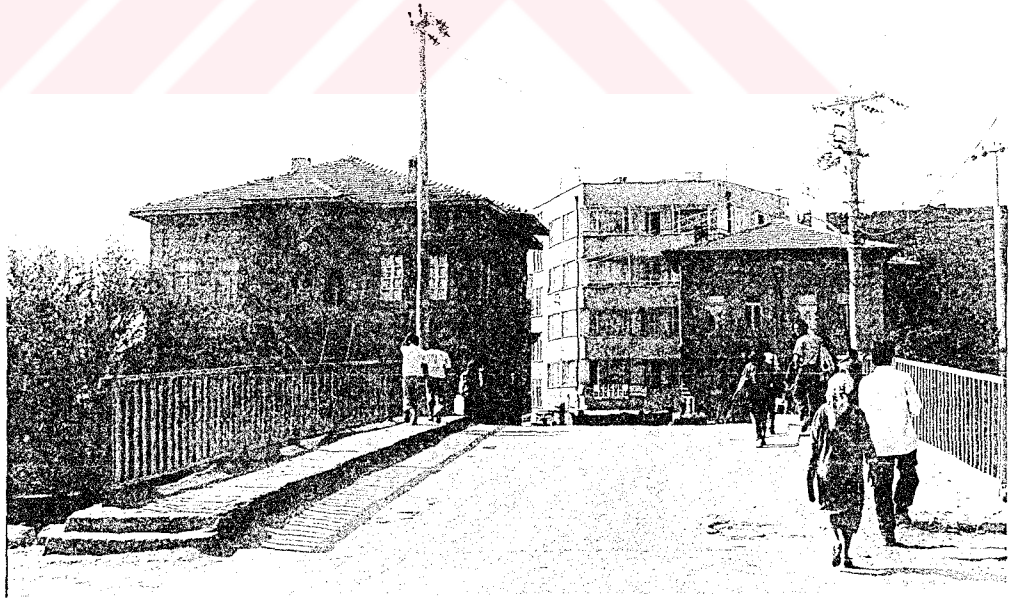
Lev.39 a. Başköprü,batıdan bakış(1896, F. Sarre)

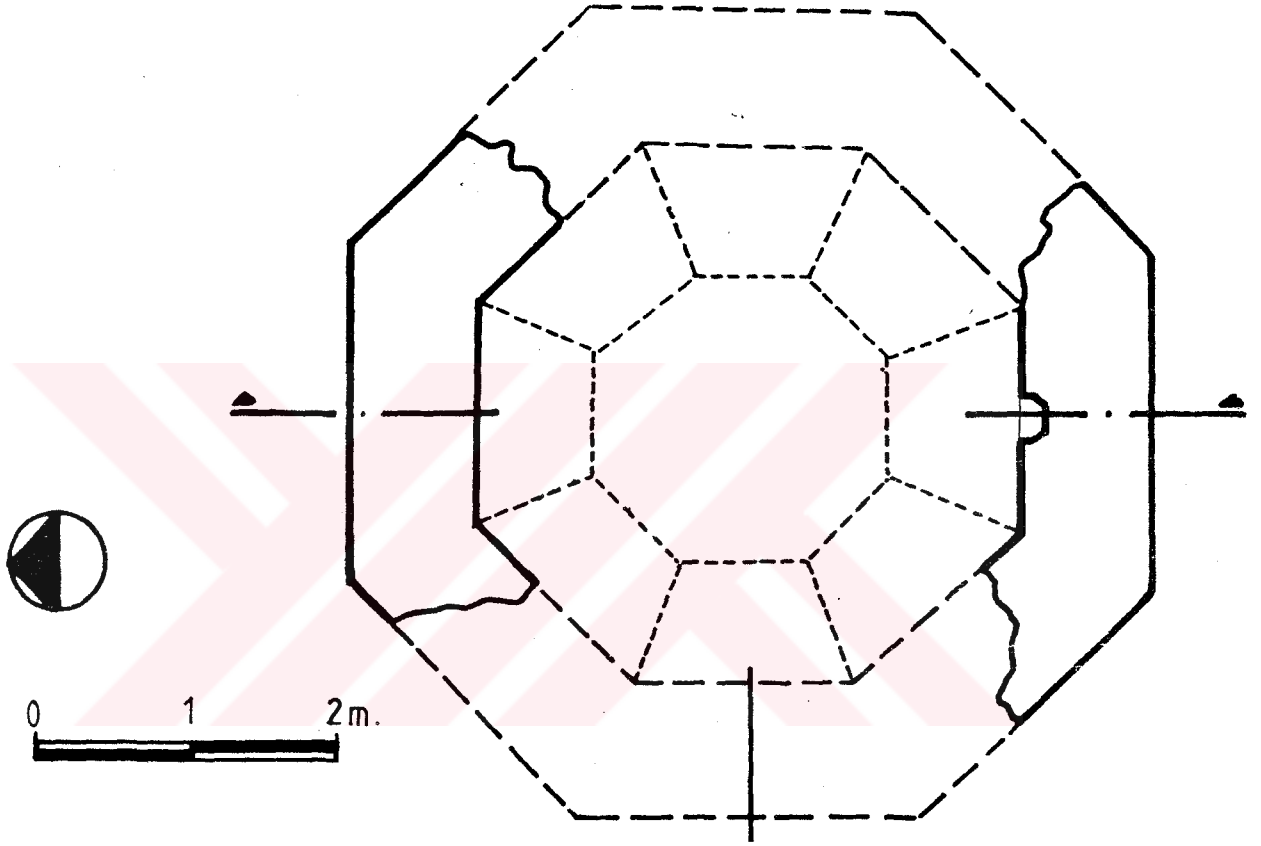
b. Doğudan bakış (1974, İ.H.Konyalı)

Lev.40 a. Başköprü,Lise Caddesi,güneyden bakış
(1974, İ.H.Konyalı)

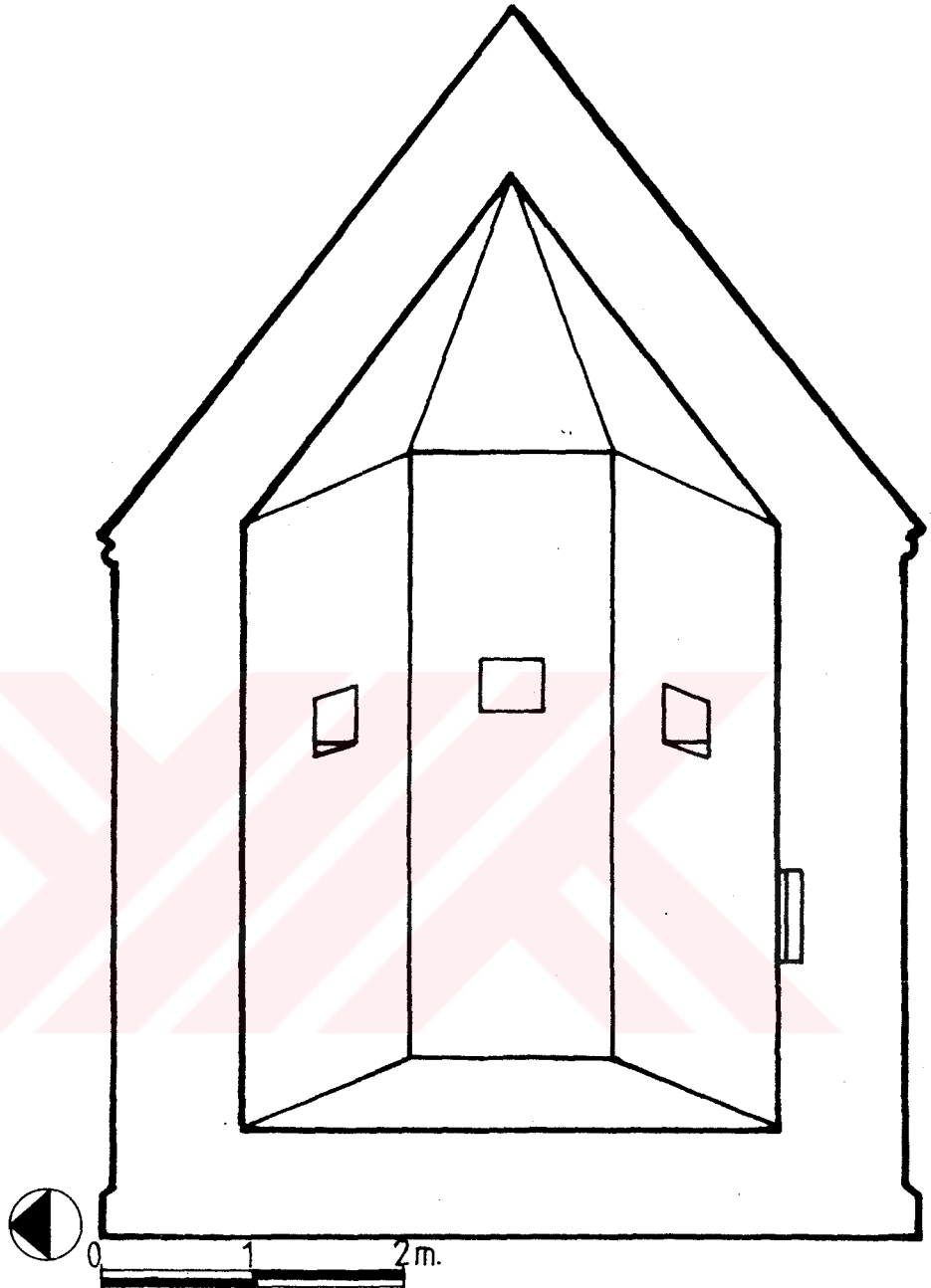

b. Başköprü, üstten görünüm

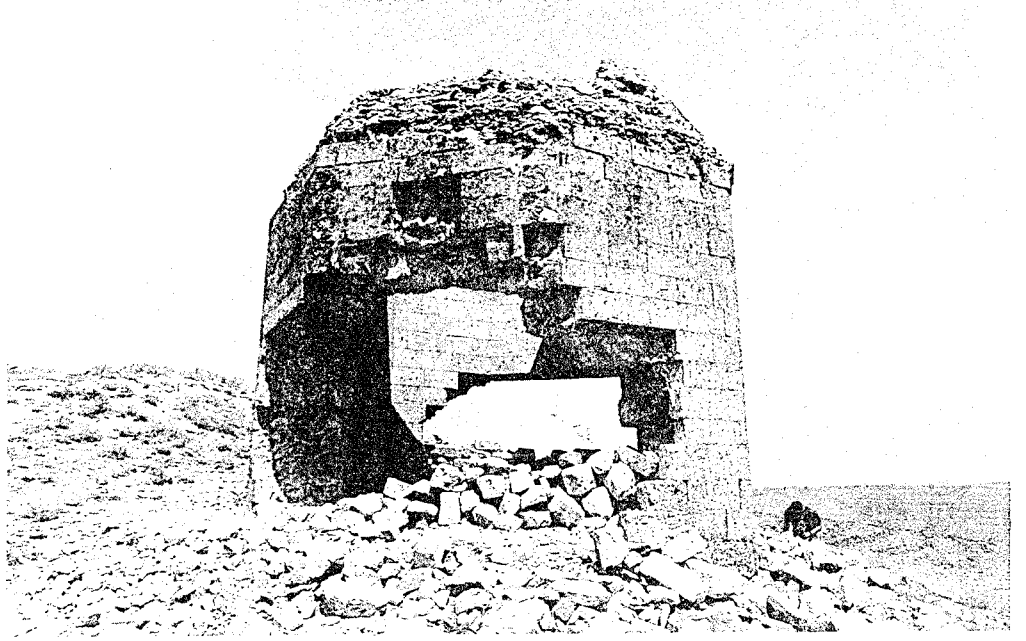

Lev.41 AKSARAY, Kılıç Arslan? Türbesi, Rölöve Planı

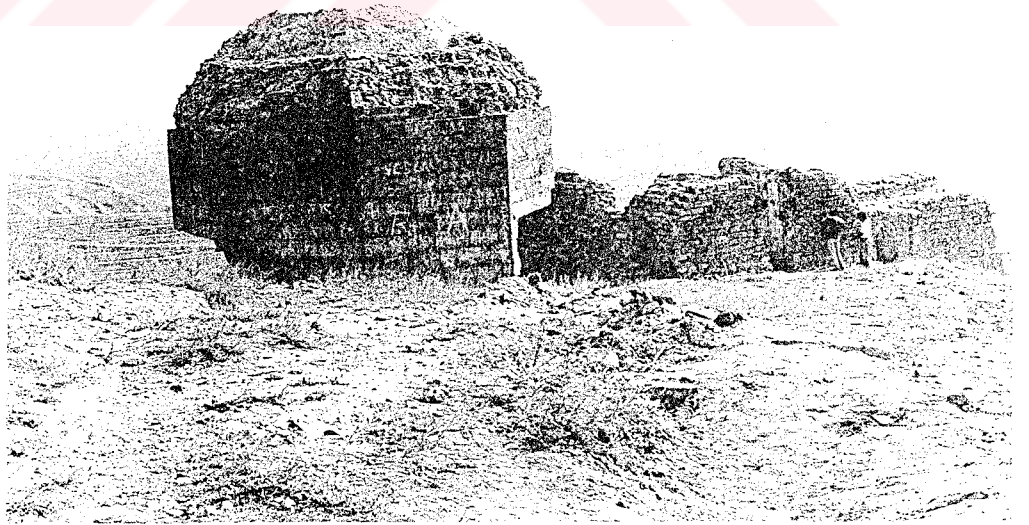
Rölöve: A. Deveci- Ö. Özcan (1990)

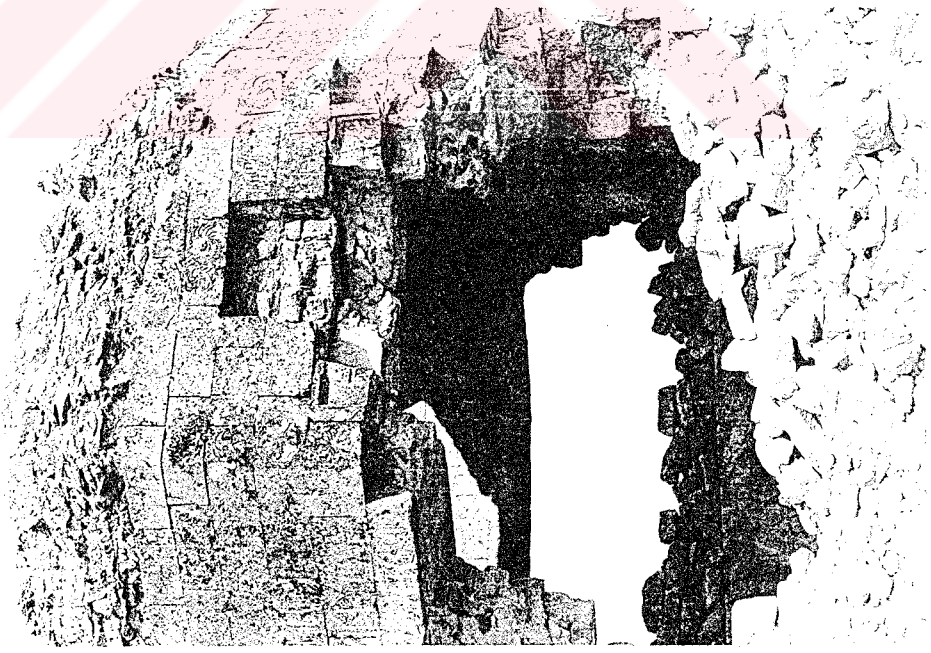
Lev.42 AKSARAY, Kılıç Arslan? Türbesi, Rölöve Kesidi
(1974, İ.H. KONYALI)

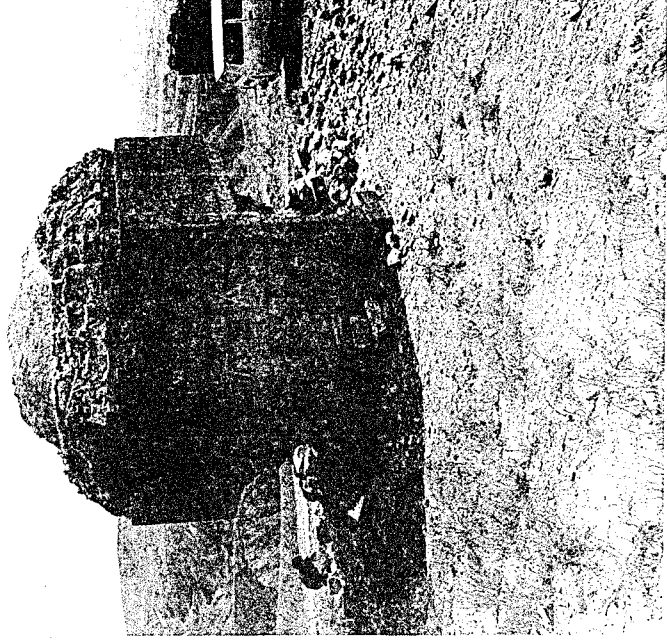
Lev.43 a. Kılıç Arslan ? Türbesi,batıdan görünüm

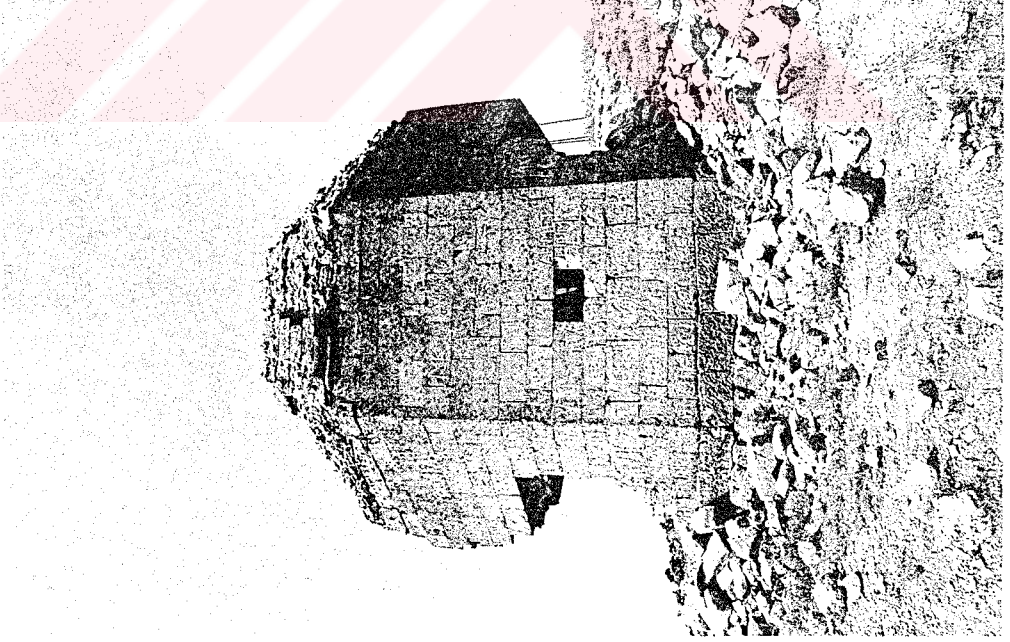
b. Türbe ve Köşk, kuzeyden görünüm

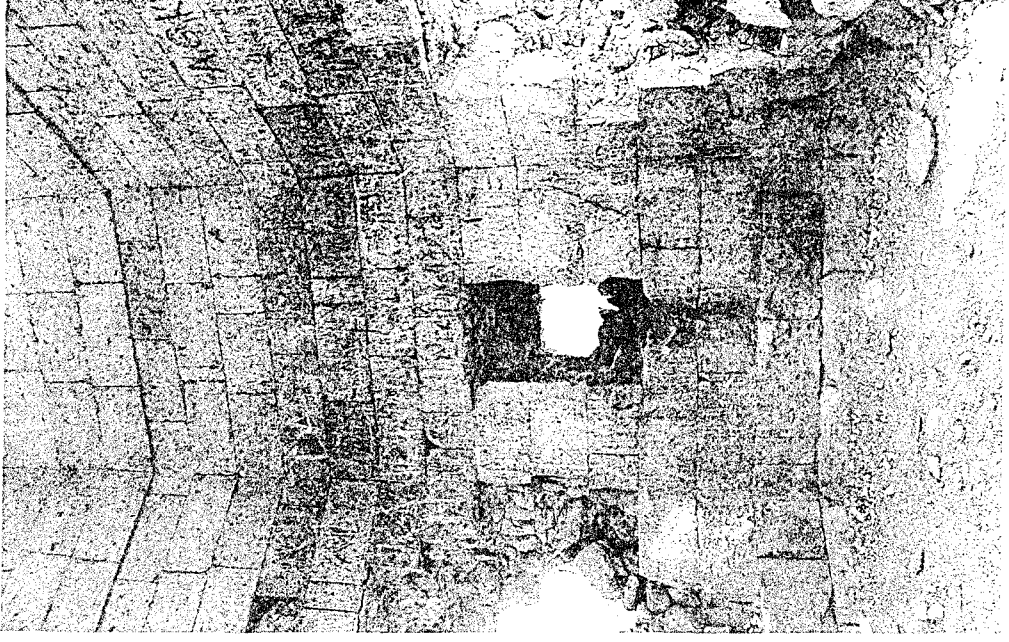
Lev.44 a. Kılıç Arslan ? Türbesi,
batı cephe

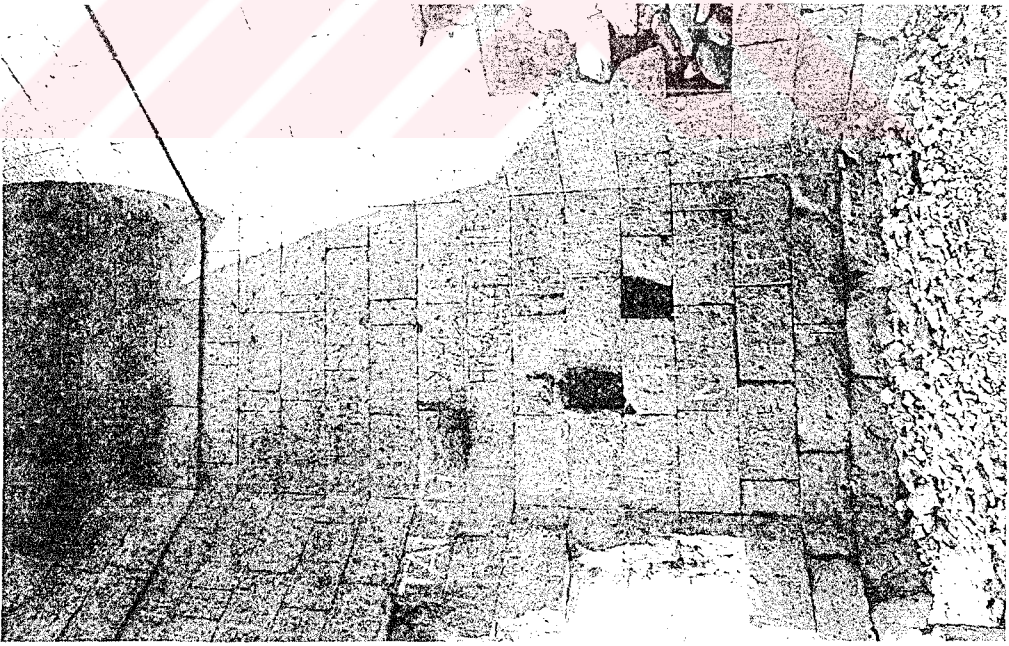
b. Kuzeyden görünüm

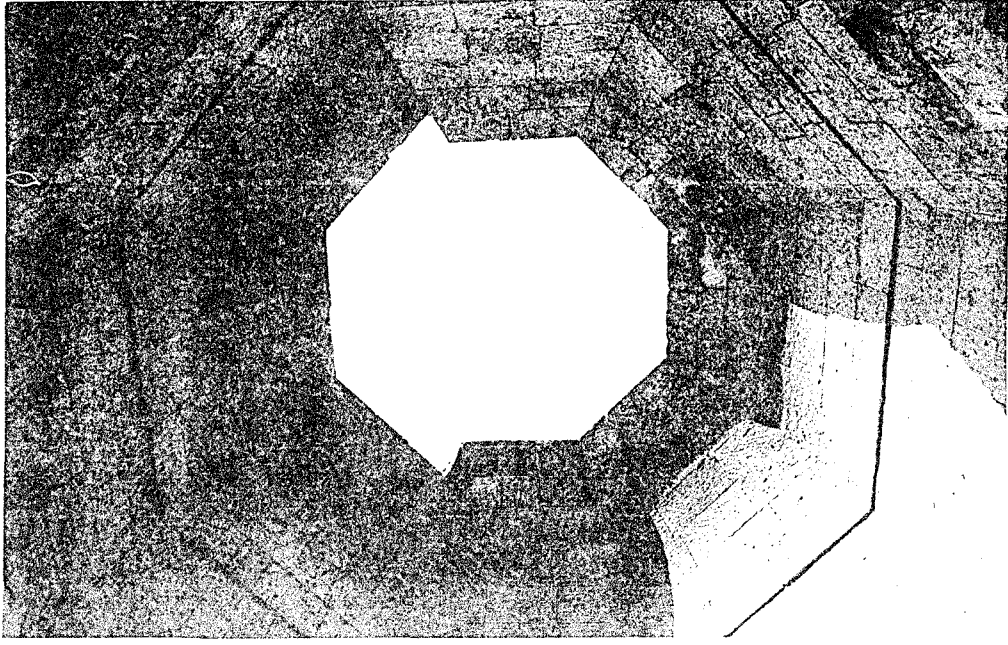
Lev.45 a. Güney cephe

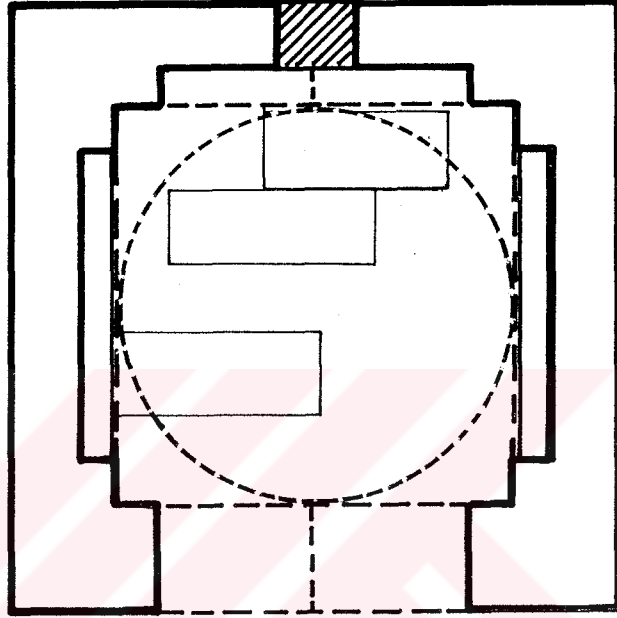
b. İç mekan, güney duvar

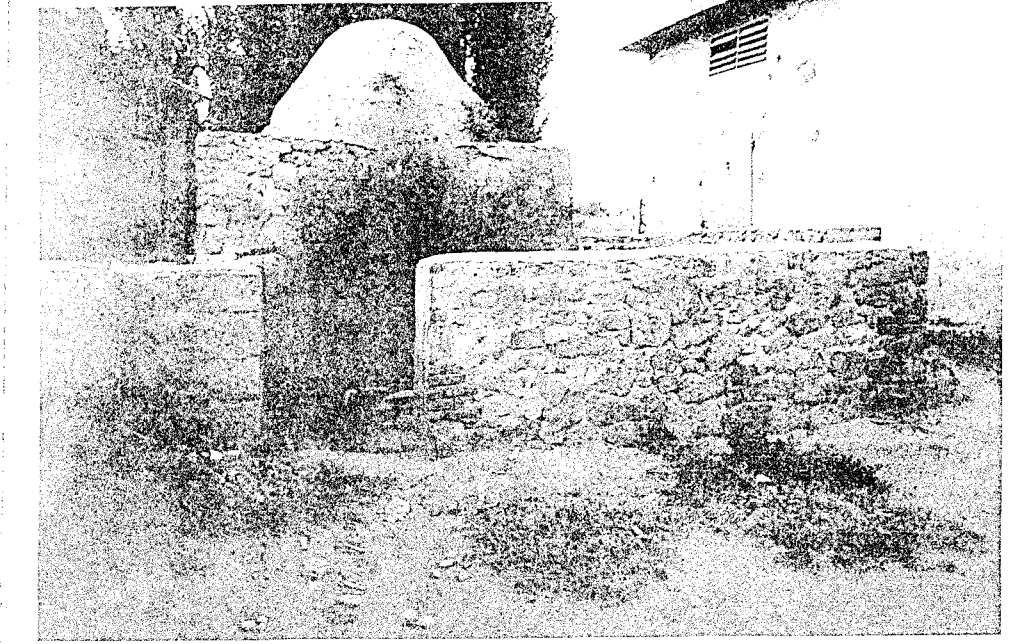
Lev.46 a. İ mekan, kuzey duvar

b. İten, rt sistemi

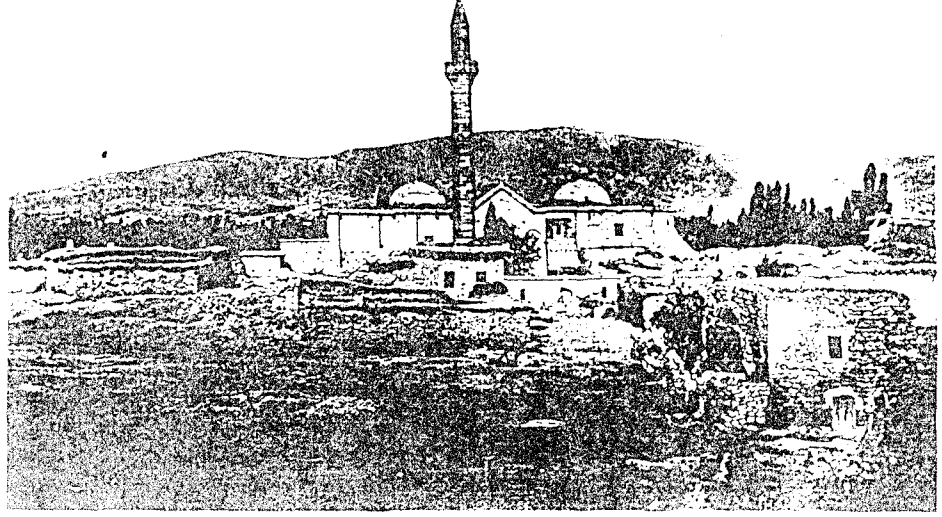
Lev.47 AKSARAY, Hırkalı Sultan Türbesi, Kroki
Çizen: C. Parla (1991)

Lev.48 a. Hırkalı Sultan Türbesi,güneyden görünüm

b. İçten, örtü sistemi

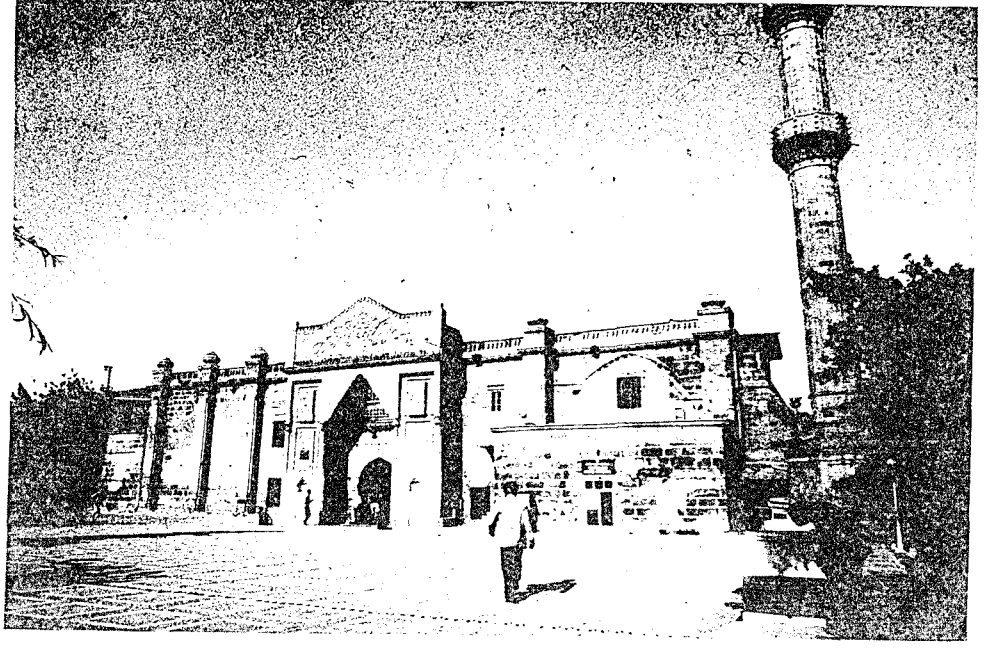

Lev. 50 a. Ulu Cami, batıdan görünüm (1896, F. Sarre)

AKSARAY

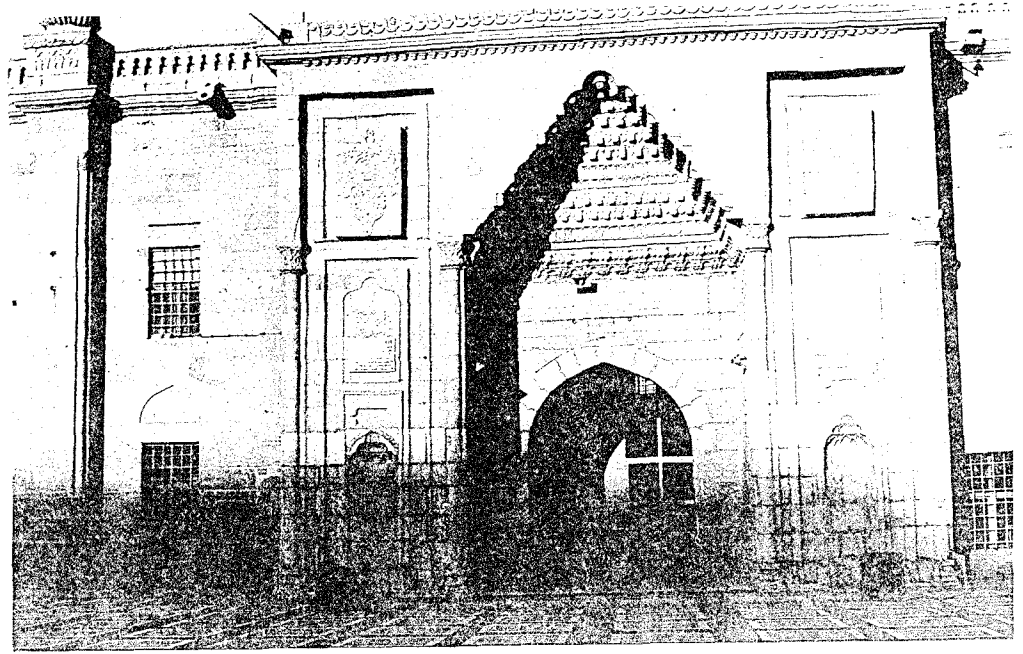
b. Batıdan görünüm (1989)

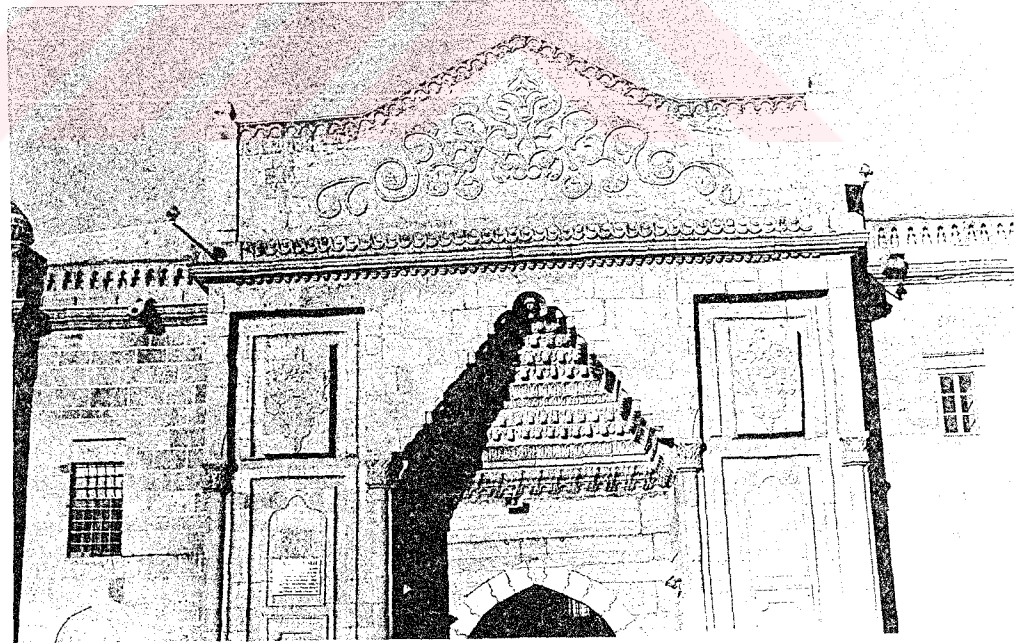
Lev. 51 a. Batıdan görünüm

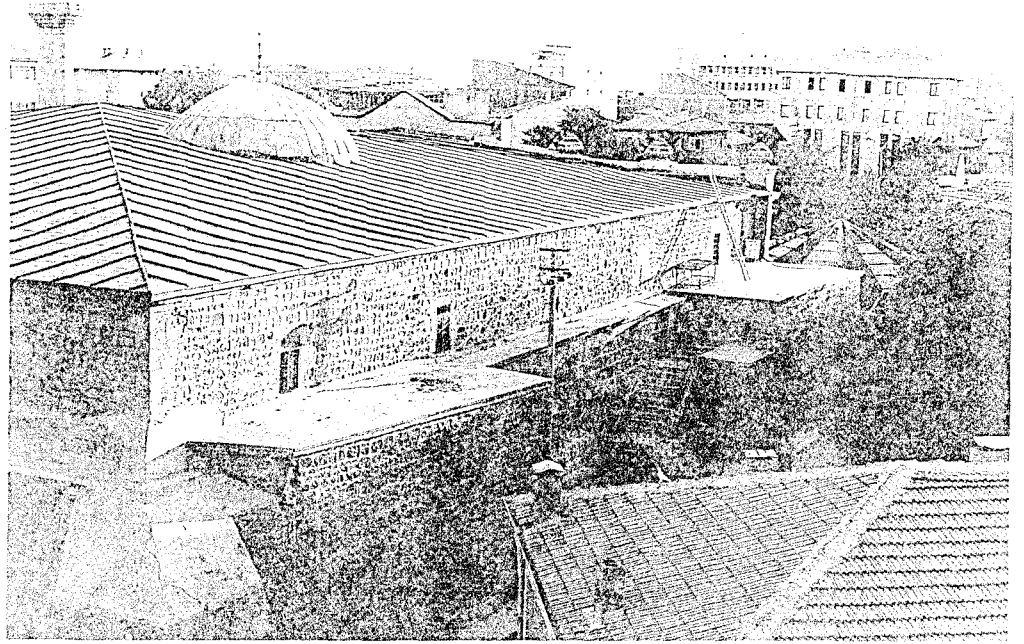
b. Batı cephe, güney bölüm

Lev.52 a. Batı cephe, portal

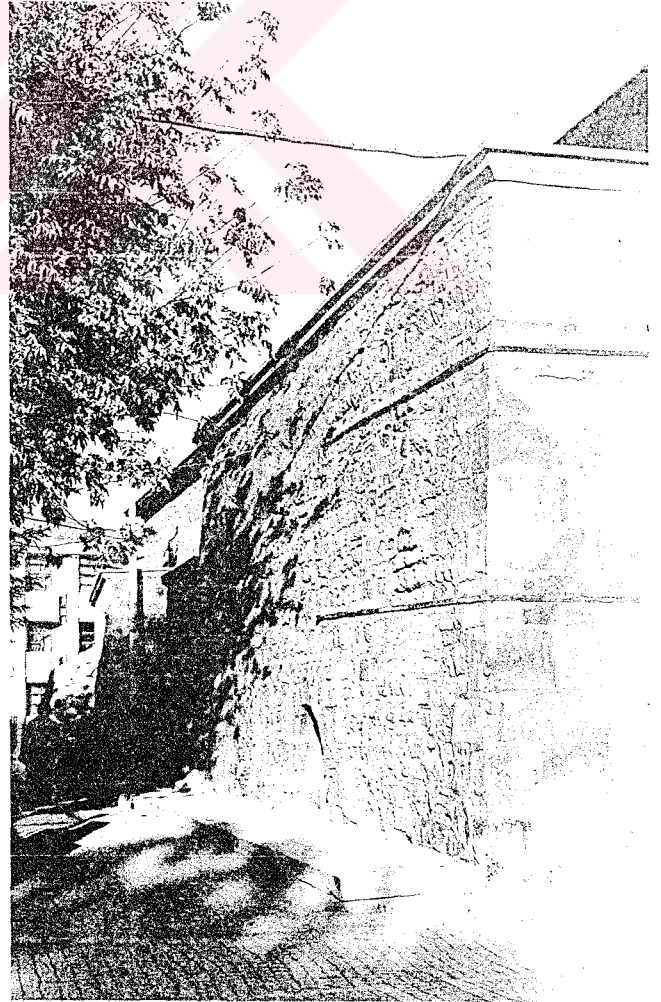

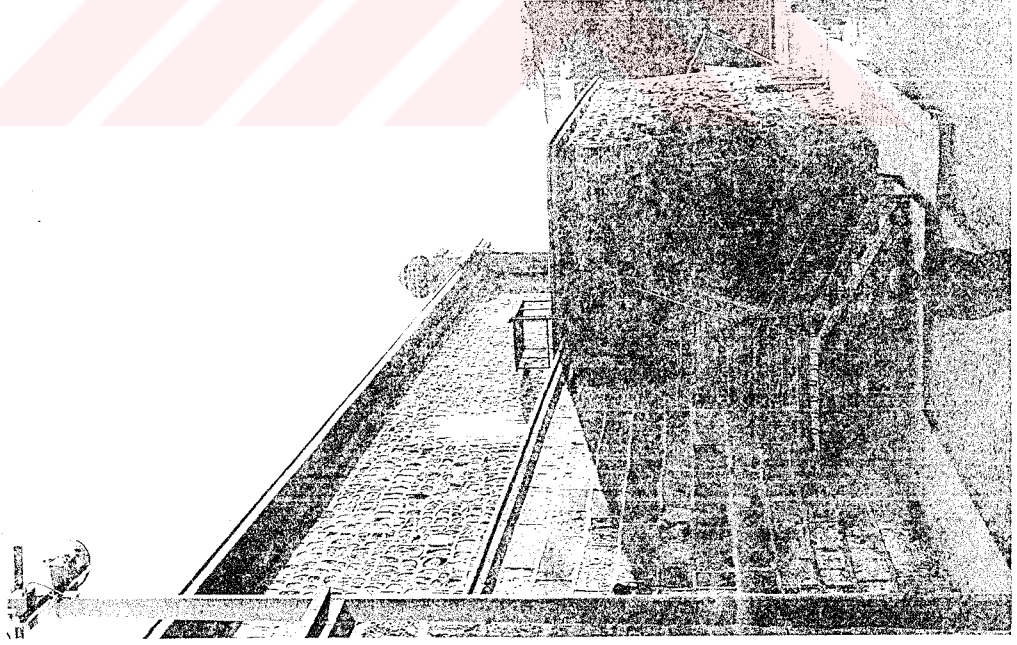
b. Batı cephe, portal, ayrıntı

Lev.53 a.
Kuzey cephe

b, Kuzey cephe,
batı bölüm

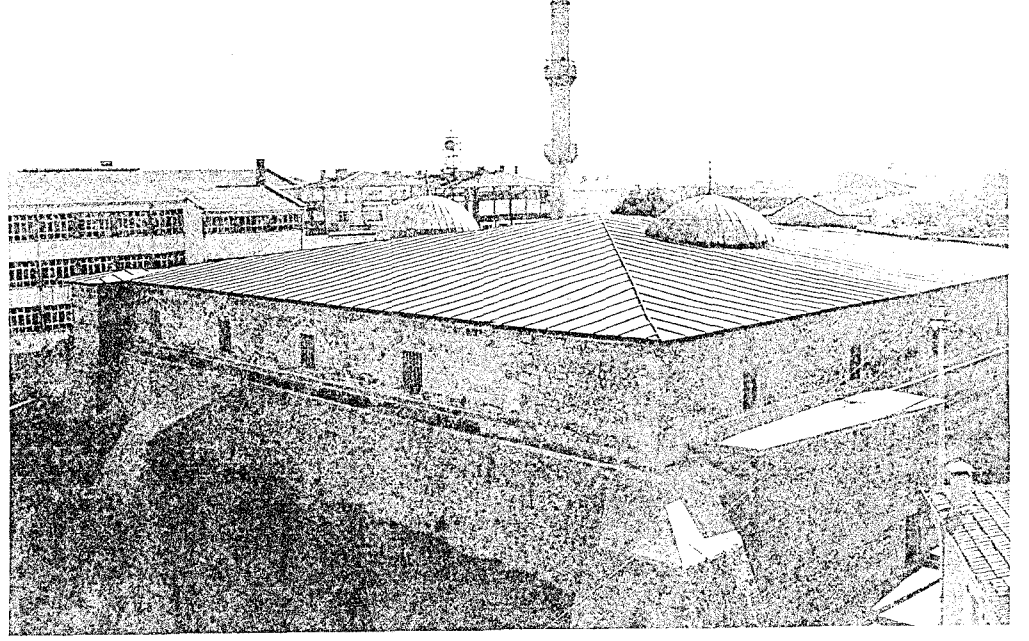

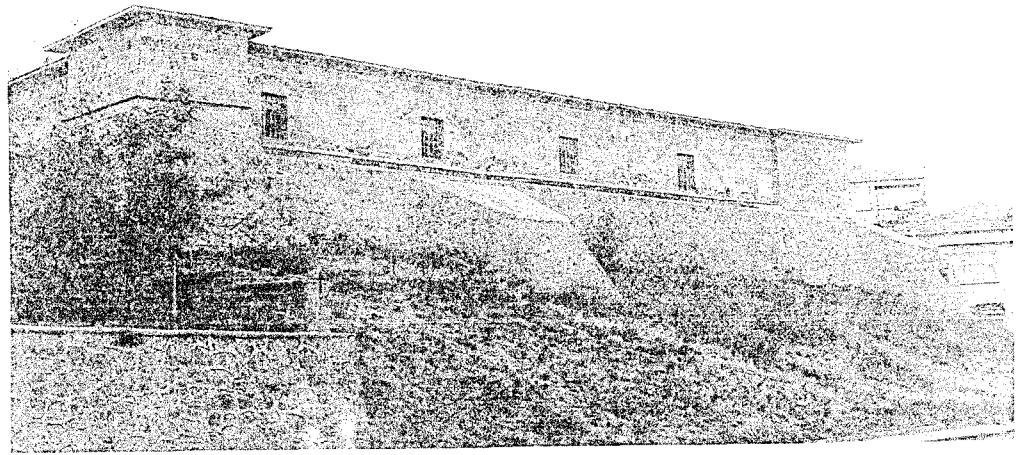
Lev. 54 a. Kuzey cephe, batı bölüm,
mahfile çıkış merdiveni

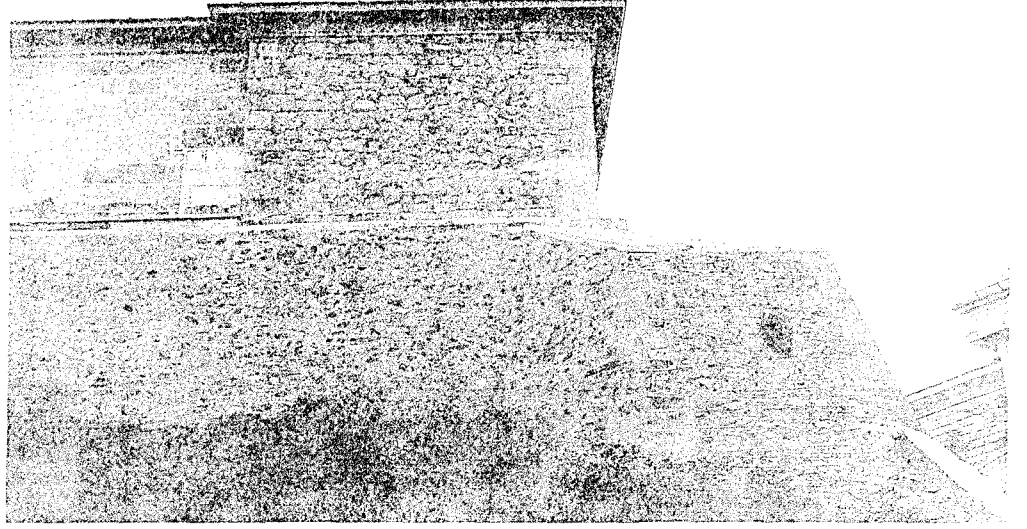
b. Kuzey cephe, doğu bölüm

Lev.55 a. Kuzeydoğudan görünüm

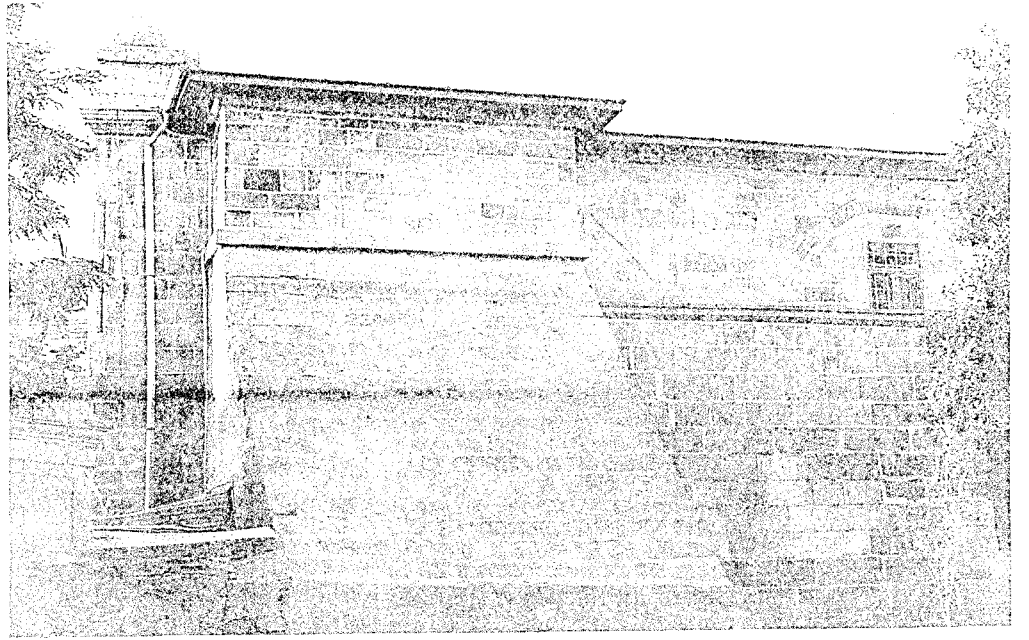
b. Doğu cephe

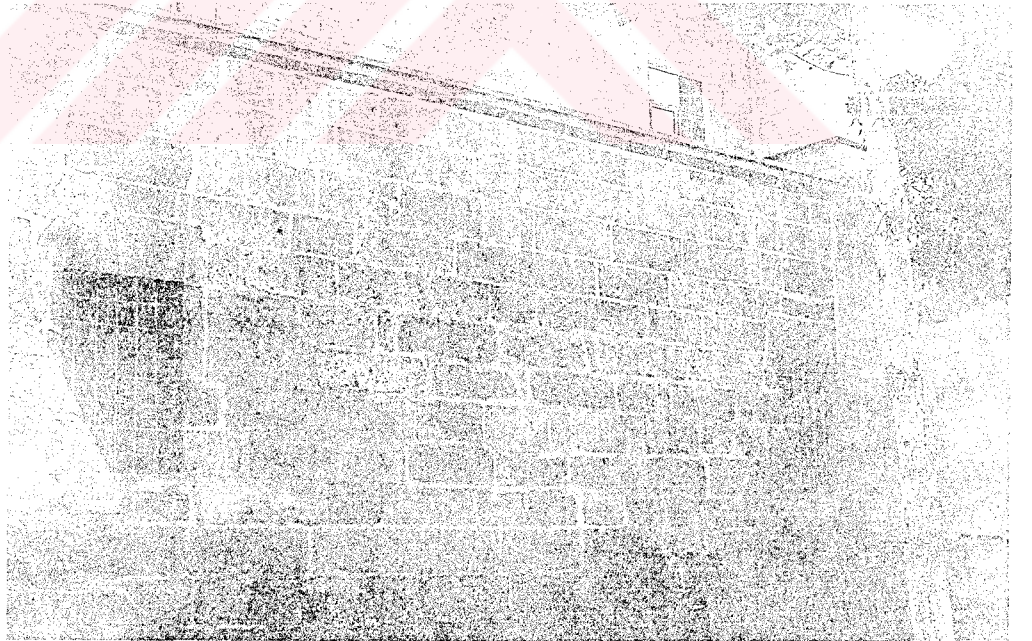
Dev.56 a. Doğu cephe, kuzey köşe

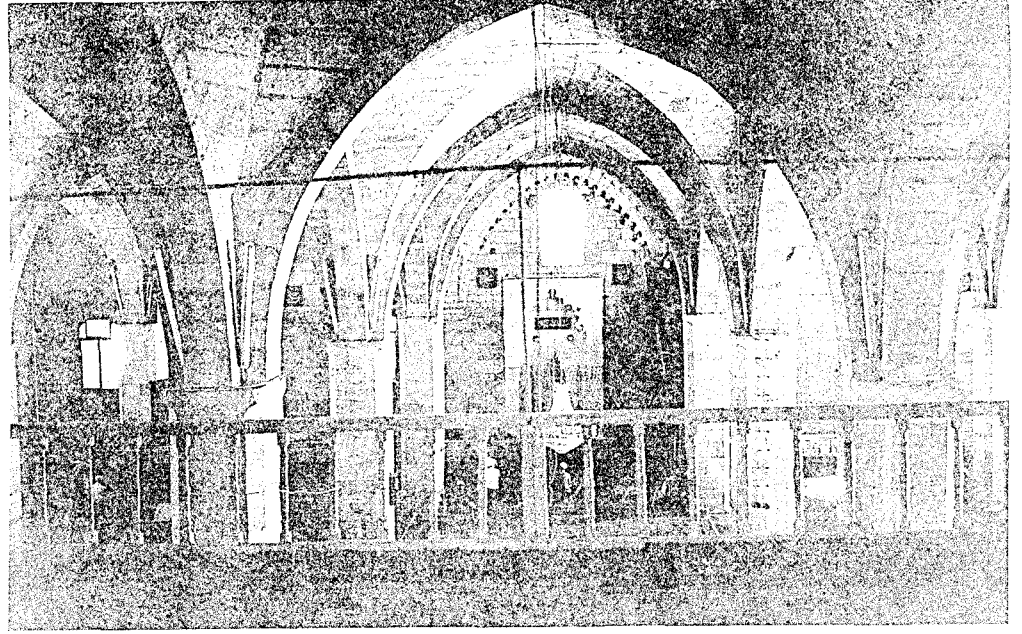
b. Güney cephe, doğu bölüm

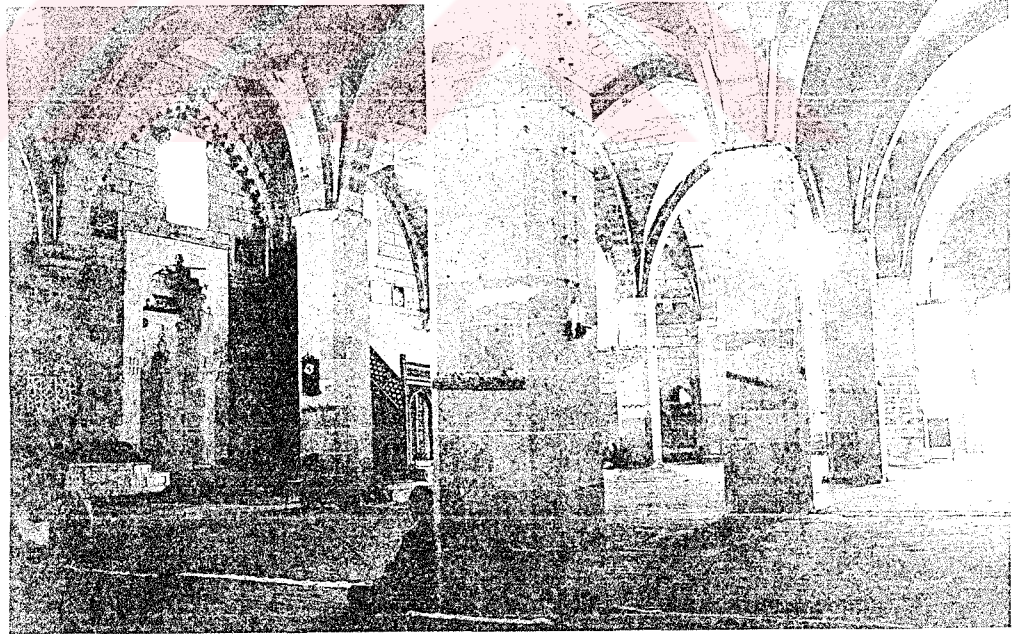
Lev.57 a. Güney cephe, batı köşe

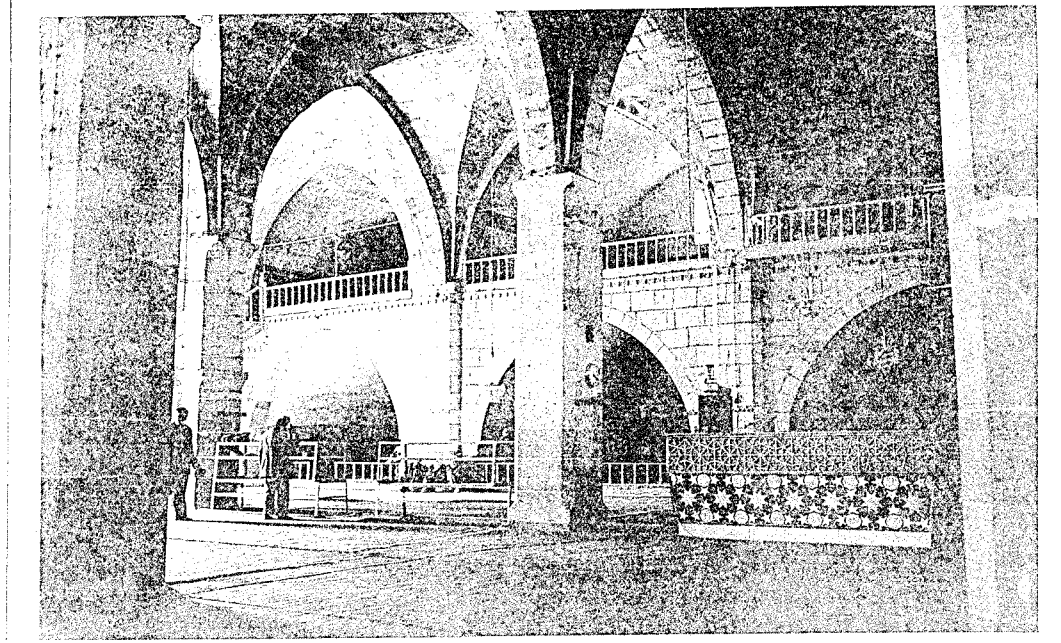
b. Güney cephe, doğu bölüm

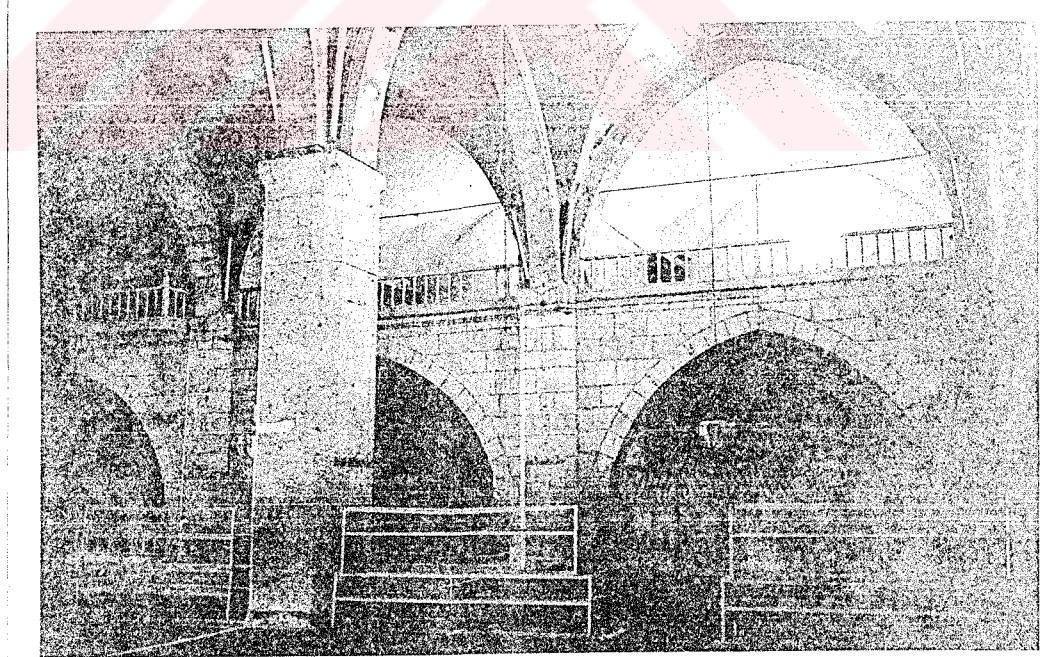
Lev.58 a. Harim, güneye bakış

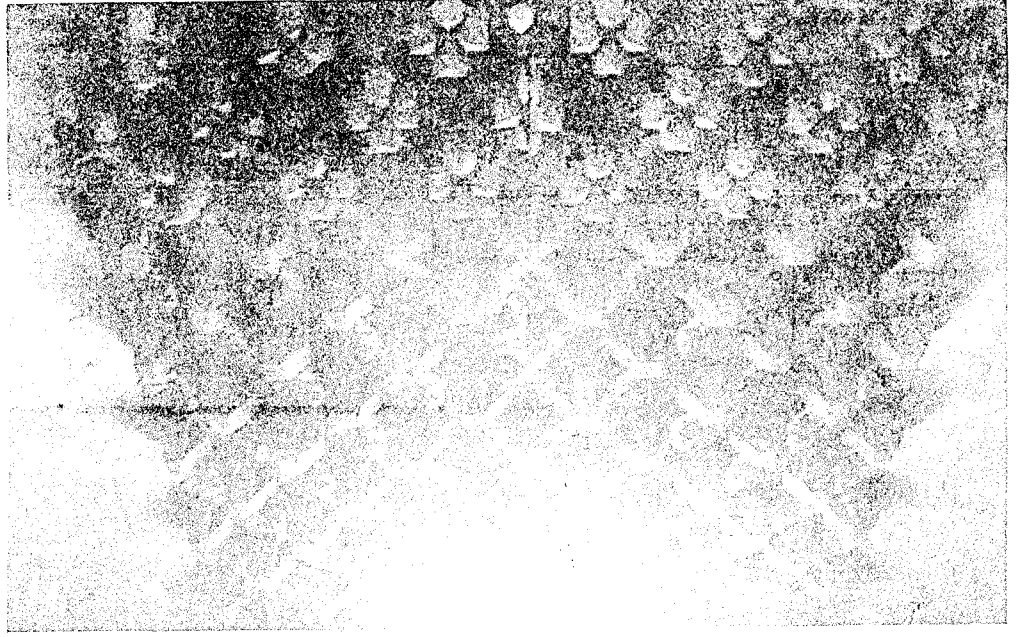
b. G neybatıya bakış

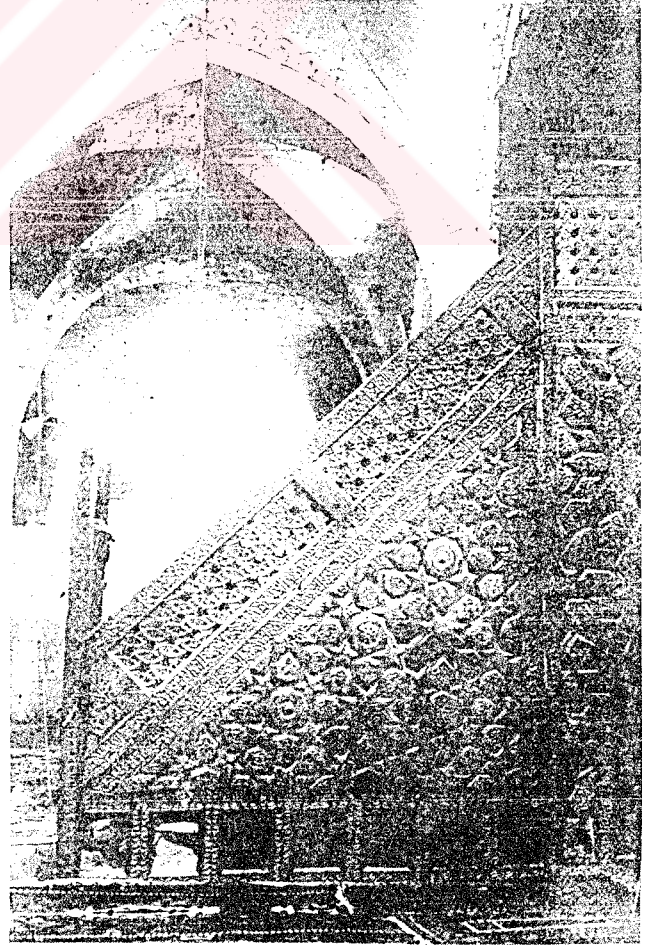
Lev.59 a. Kuzeye bakış

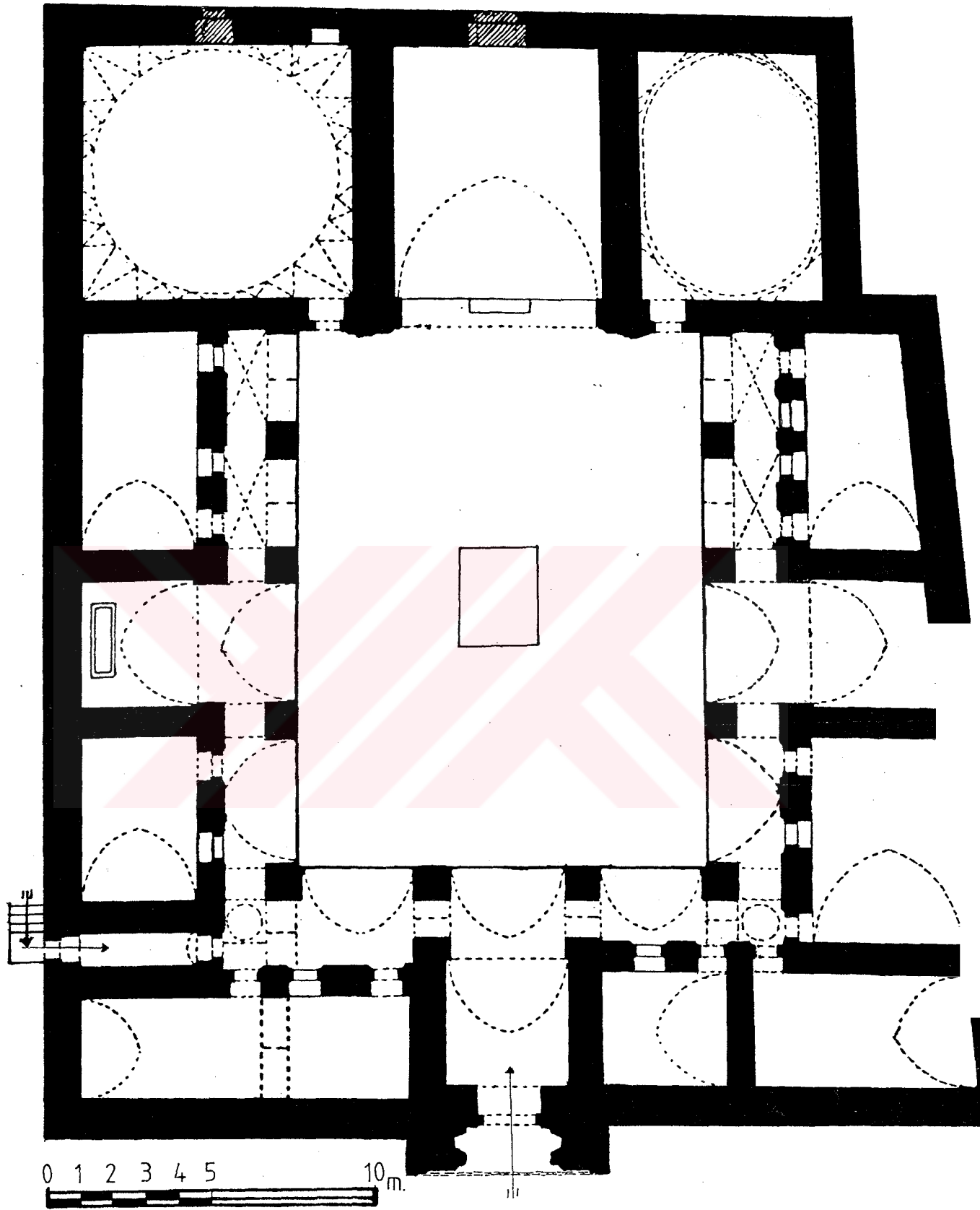
b. Kuzey bölüm

Lev.60 a.Harim,orta bölüm,kuzey birim örtü sistemi

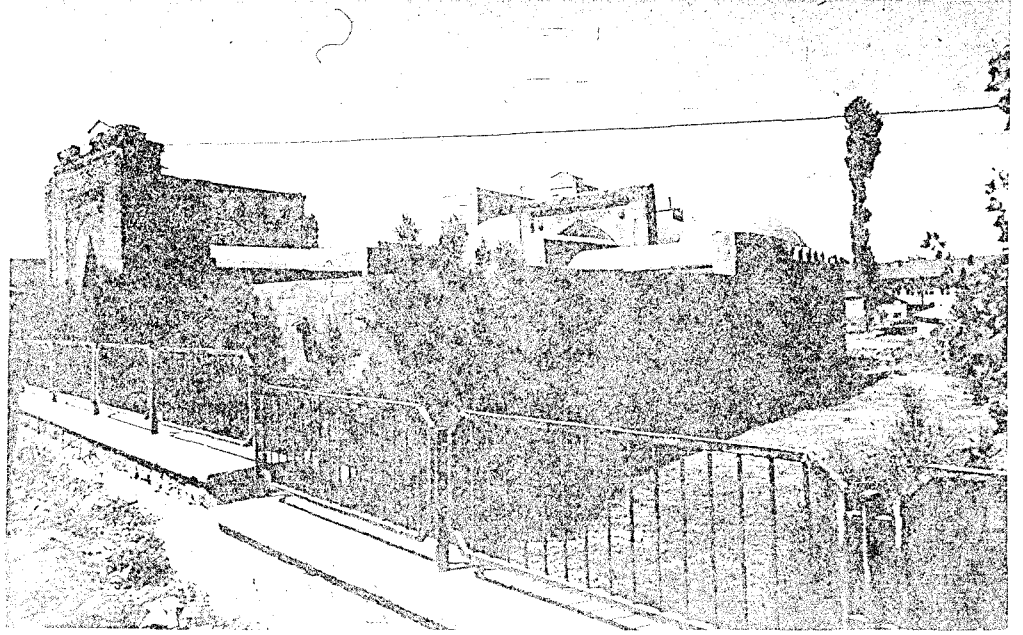

b. Minber,
batı yüzü

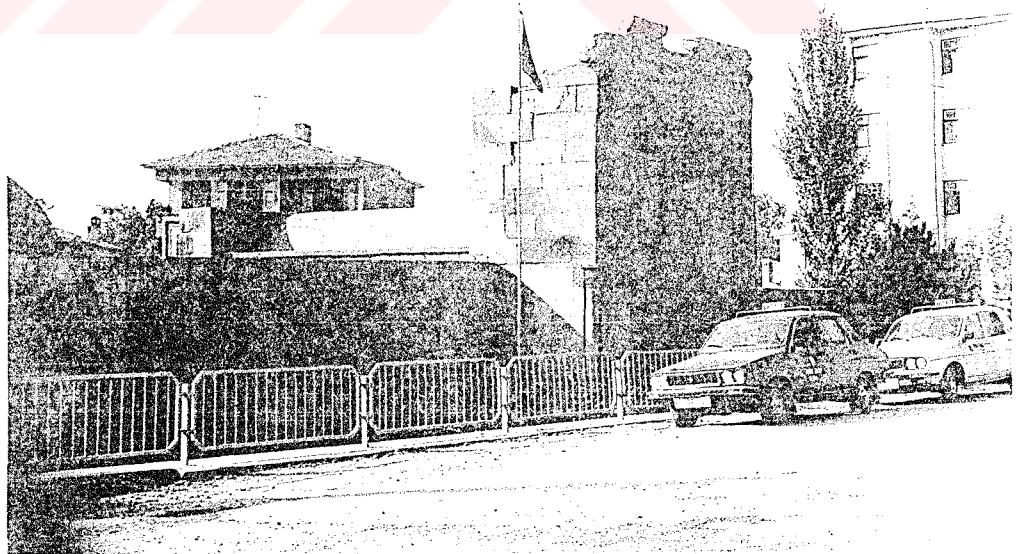

Lev. 61

AKSARAY, Zinciriye Medresesi, Rölöve Planı
(1969, A. KURAN)

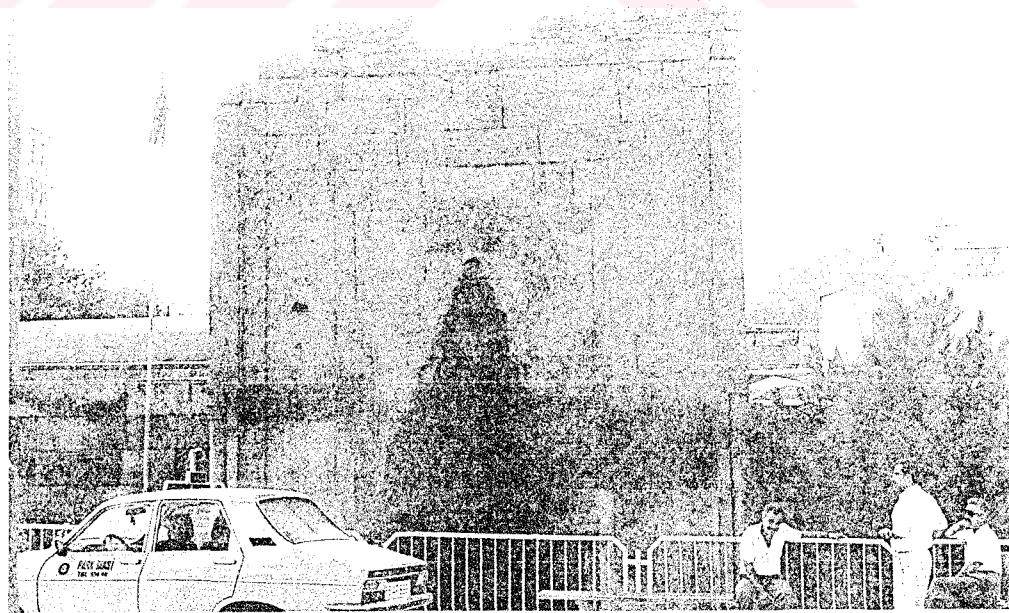

Lev.62 a. Zinciriye Medresesi,kuzeydoğudan bakış

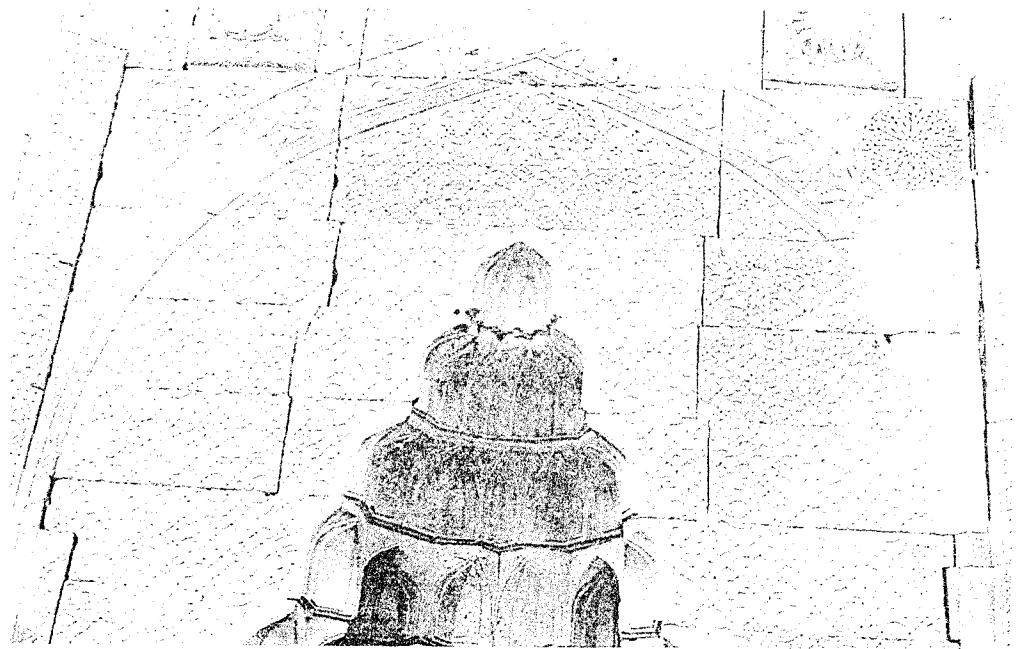
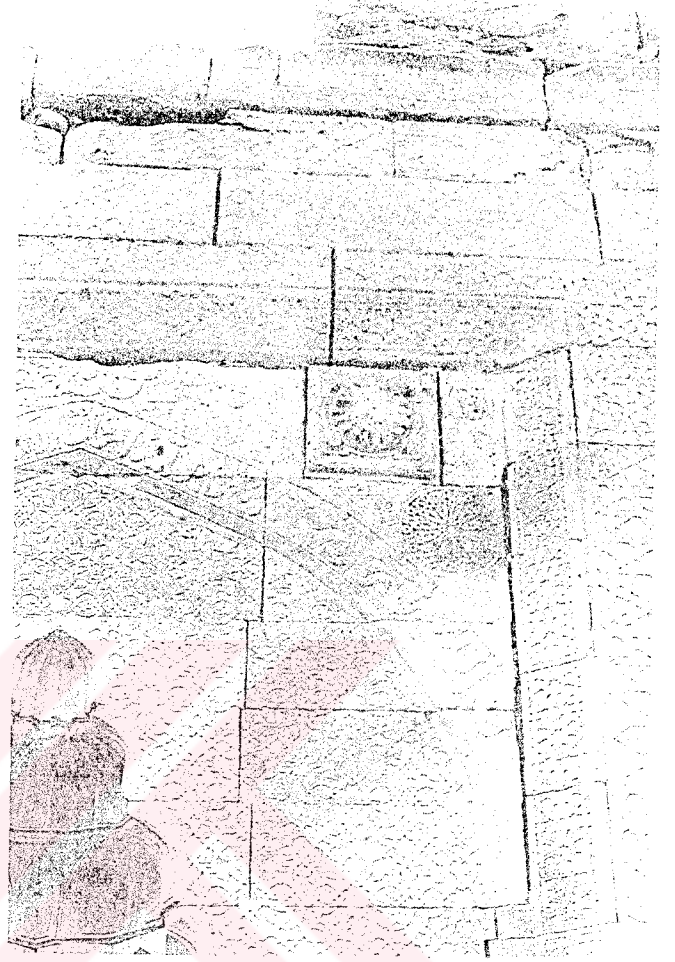
b. Doğu cephe

Lev.63 a. Portal
(1950, L'Illustrations
De L'Orient)

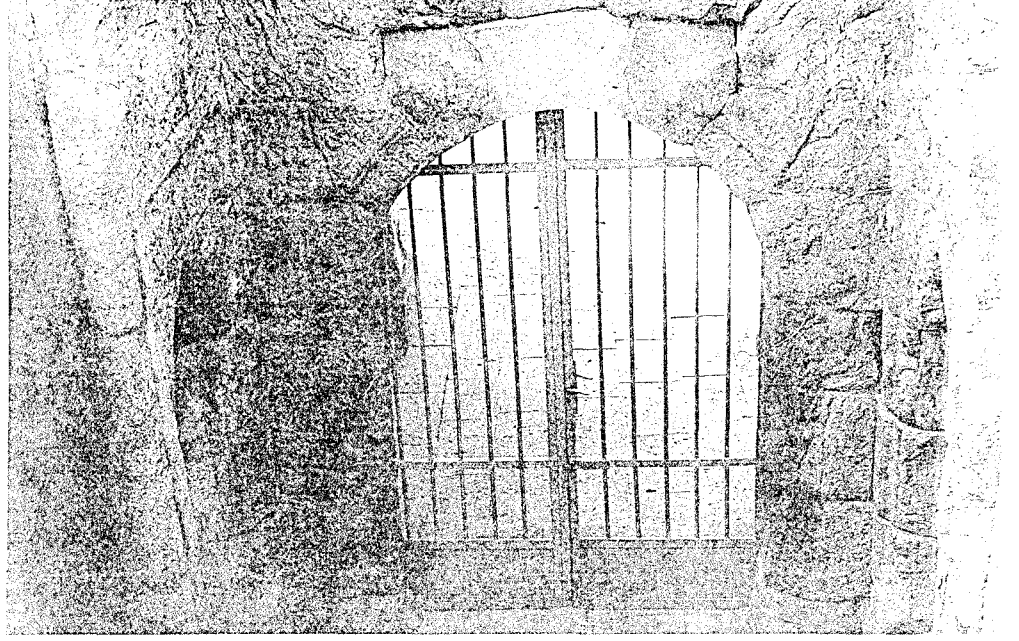

b. Portal

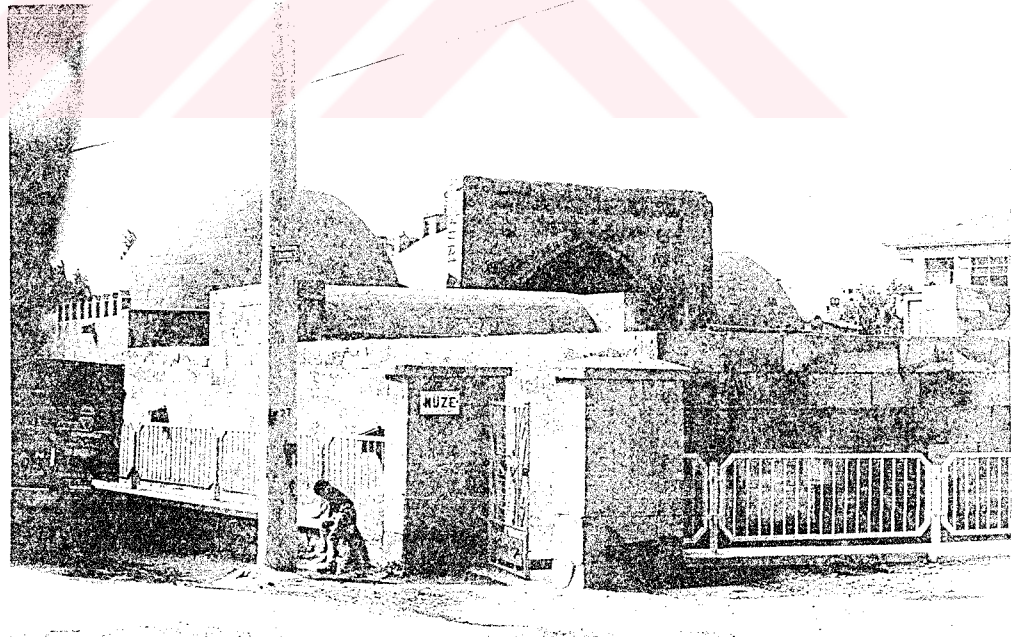
Lev.64 a. Portal,
üst bölüm,ayrıntı

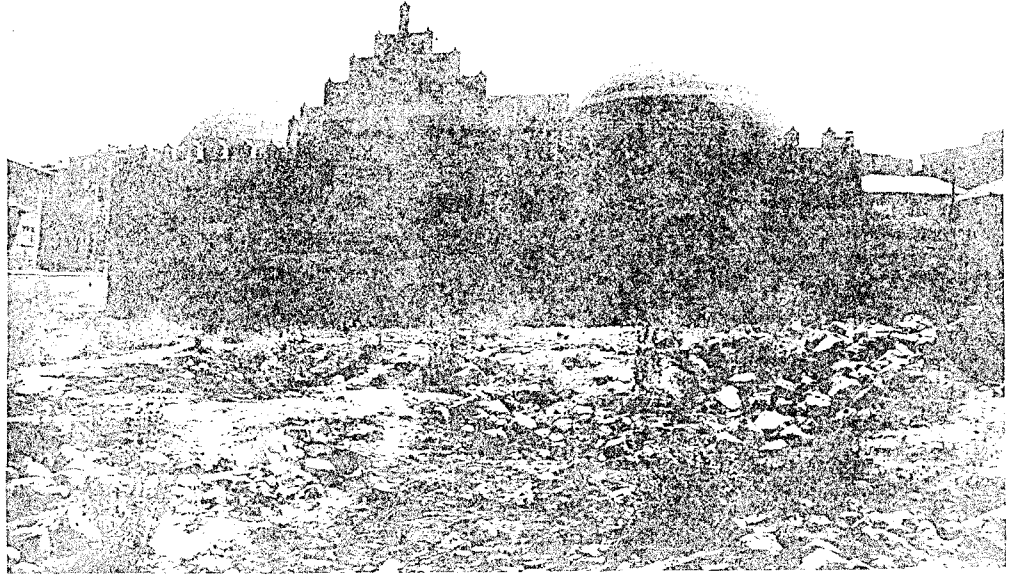
b. Portal, kavsara kemeri

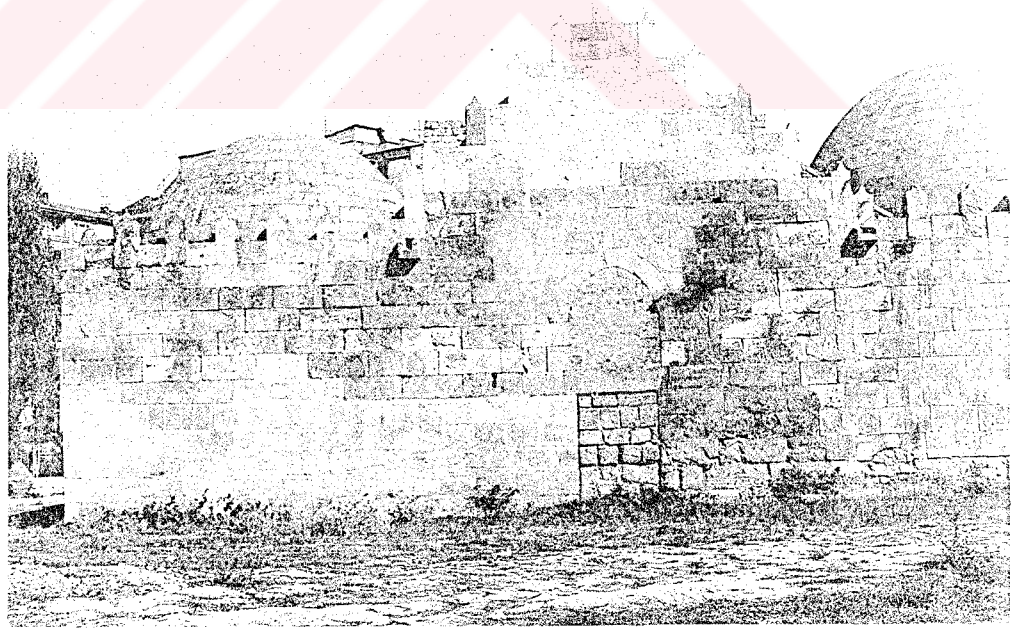
Lev.65 a. Portal nişi, doğudan bakış

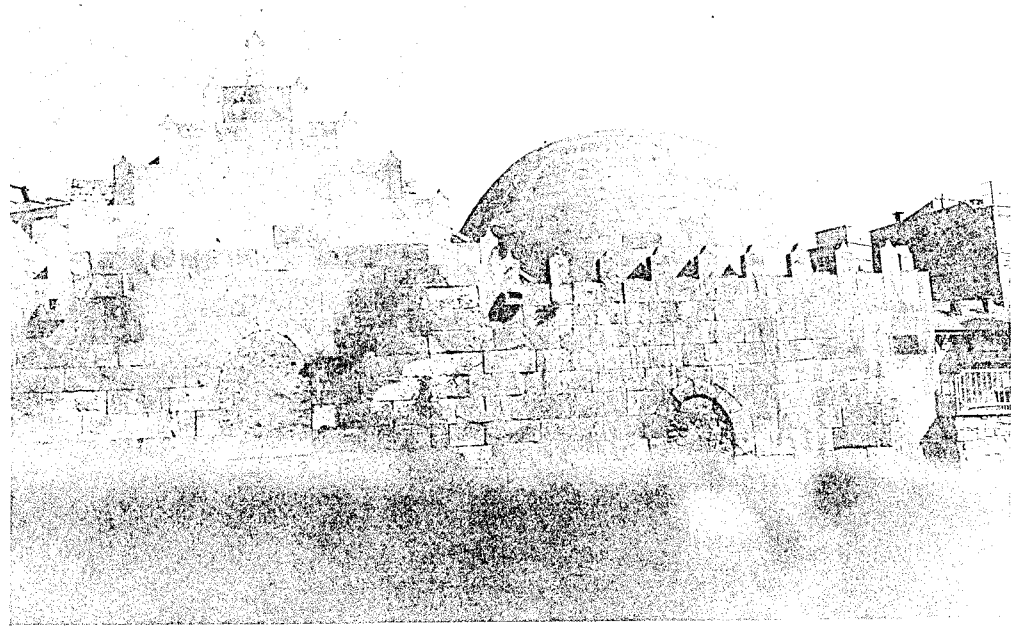
b. Güneydoğudan bakış

Lev.66 a. Batı cephe

b. Batı cephe, kuzey bölüm

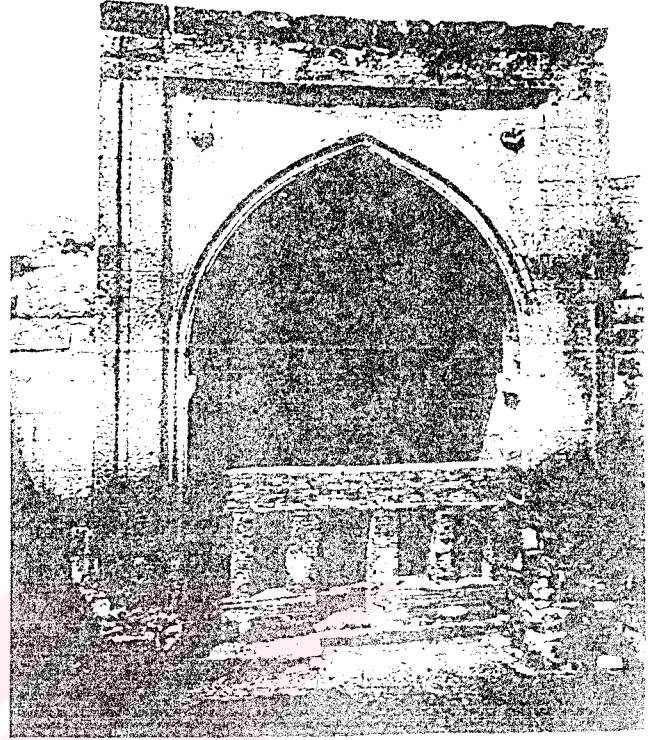

Lev.67 a. Batı cephe, güney bölüm

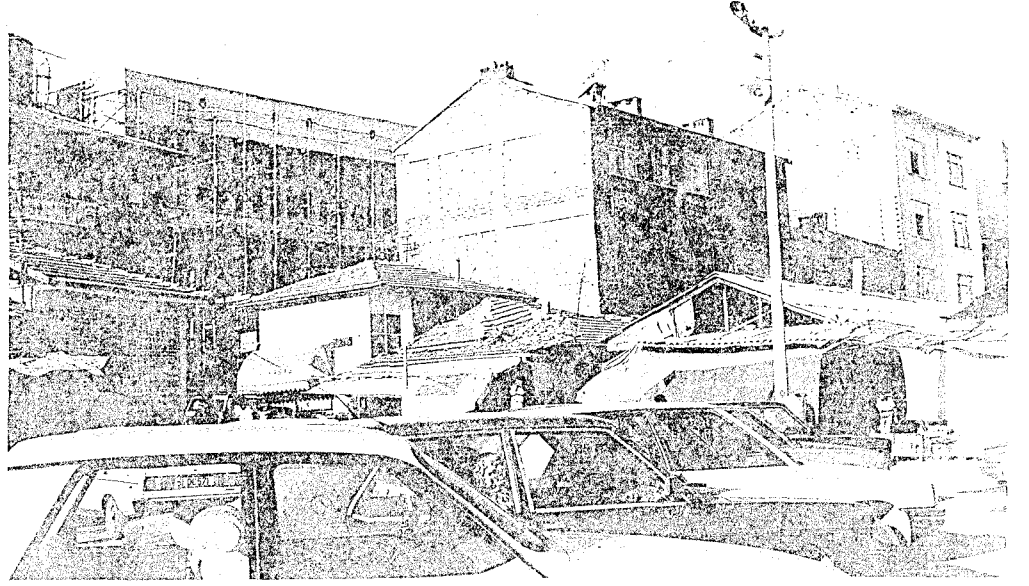

b. Avlu, kuzeybatıya bakış (1896, F.Sarre)

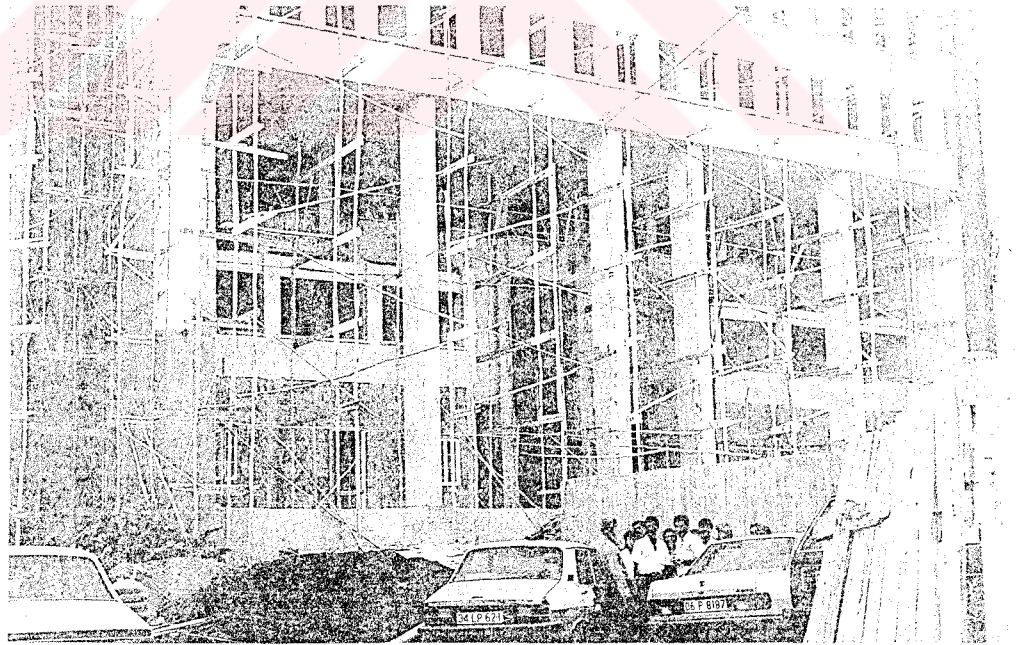
Lev.68 a.Avlu,ana eyvan
(1950,L'illustrations
De L'Orient)

b. Avlu, batıya bakış

Lev.69 a. Minare Mahallesi, Kılıç Arslan Hanı
yerinin bugünkü görünümü

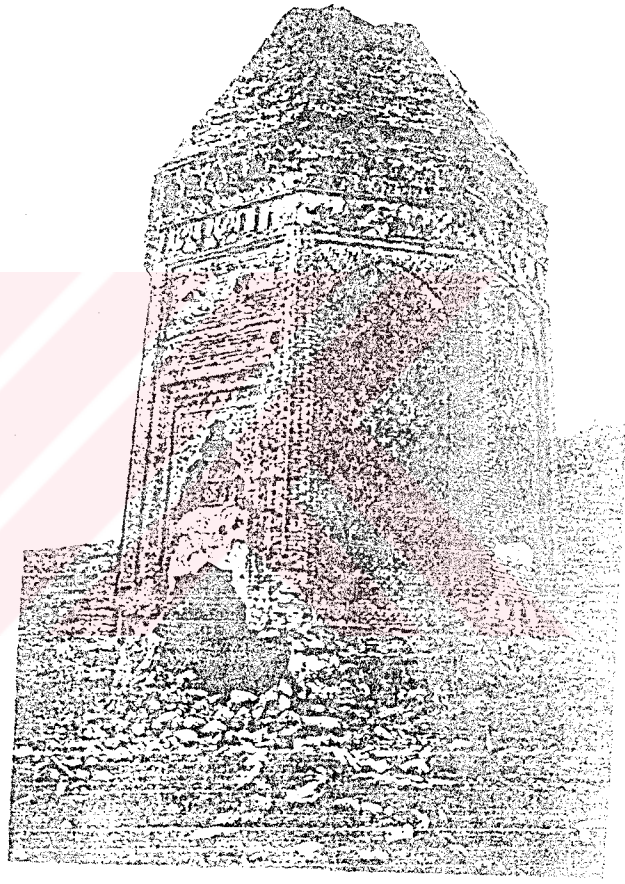
b. Minare Mahallesi, Modern Han

Lev.70 a. Hamidiye Mahallesi, Saray Hamamı
yerinin bugünkü görünümü

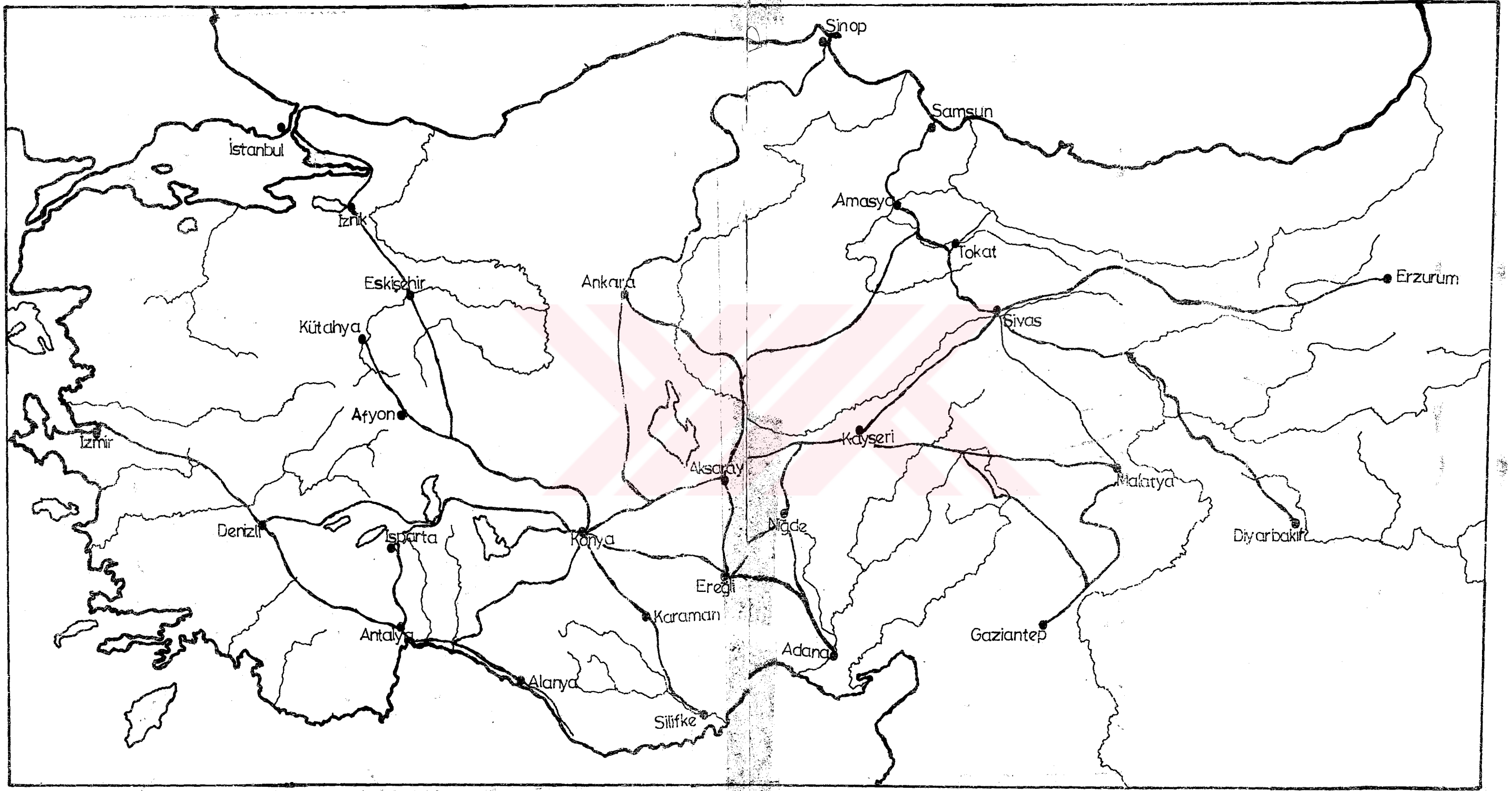
b. Minare Mahallesi, Hükümet Meydanı
(Saray yerinin bugünkü görünümü)

Lev.71. Ervah Tepe Türbesi
(1923, Halil Edhem)

Yazınca, Halil Edhem
Doküman, 1923

Yazınca, Halil Edhem
Doküman, 1923
70.71

Lev.72. XII.-XIV. Yüzyıl Anadolu Ticaret Yolları

(1965, M.K. ÖZERGİN)